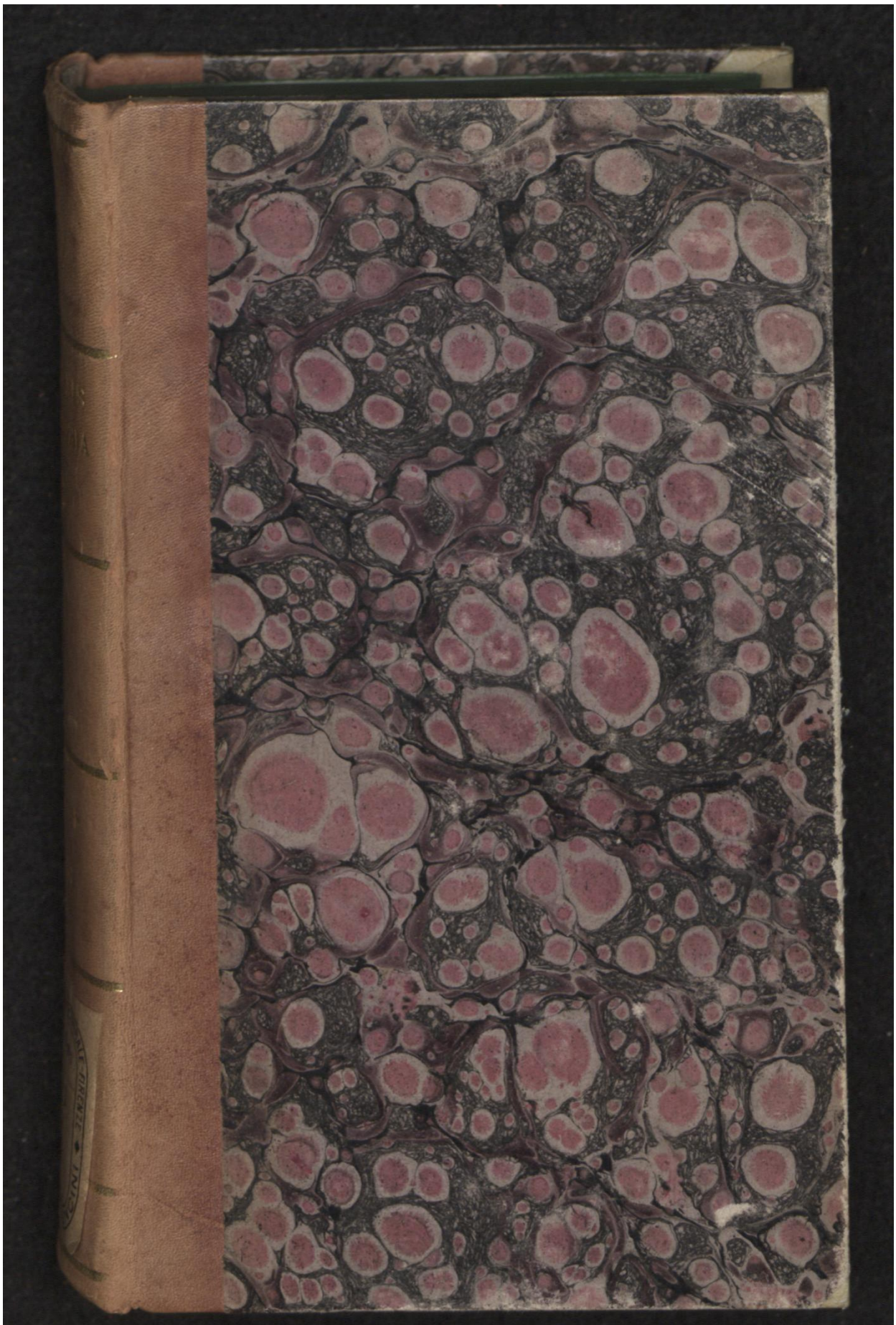

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

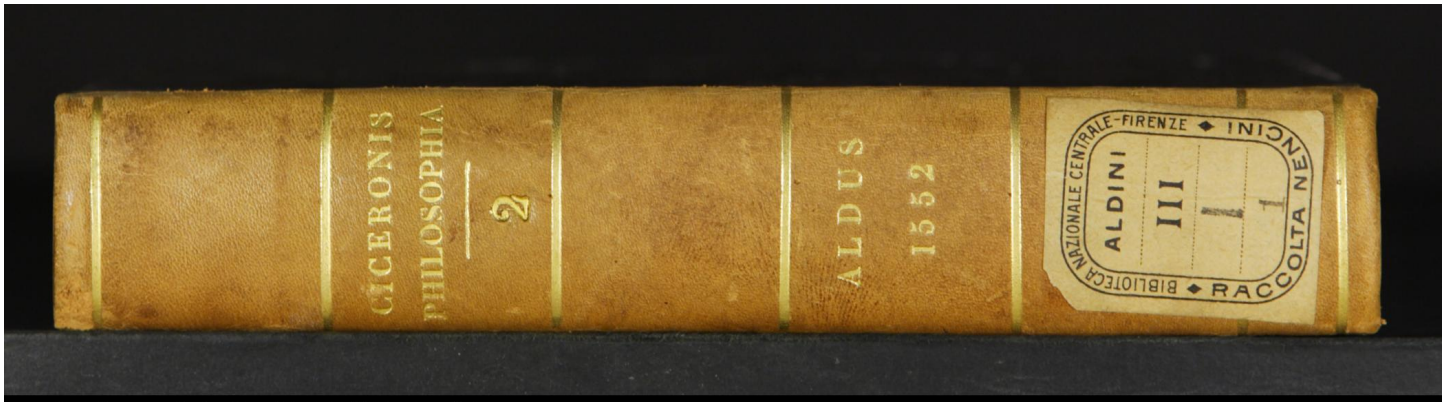

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

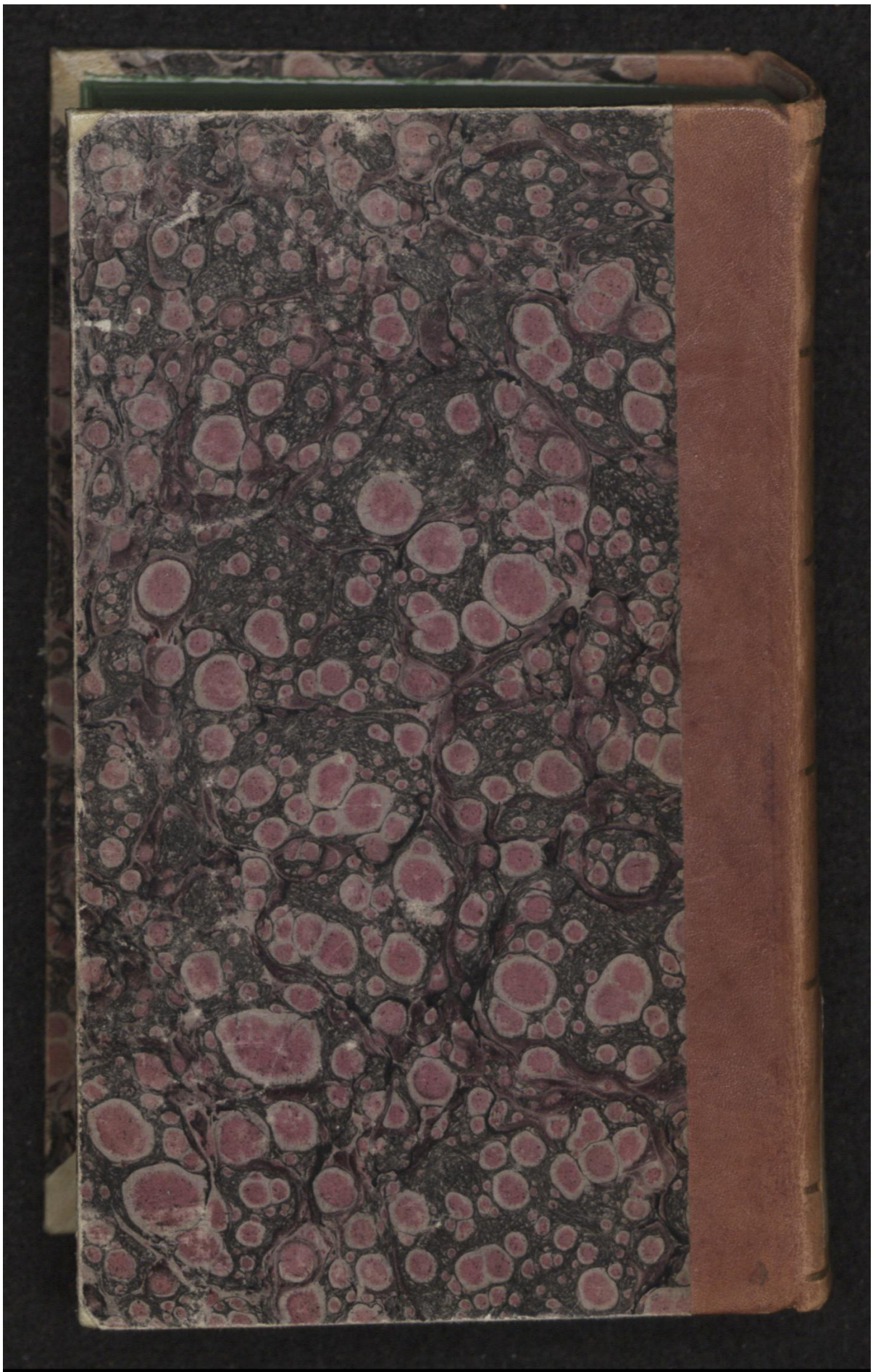

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

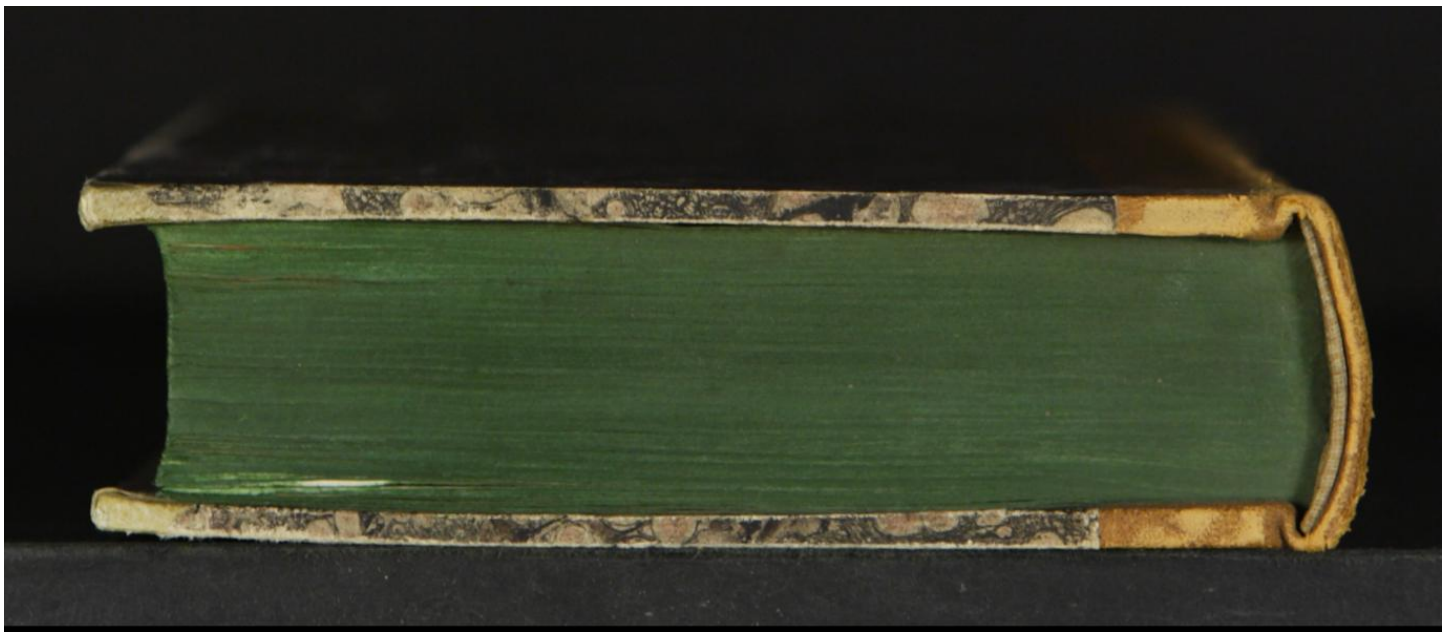

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

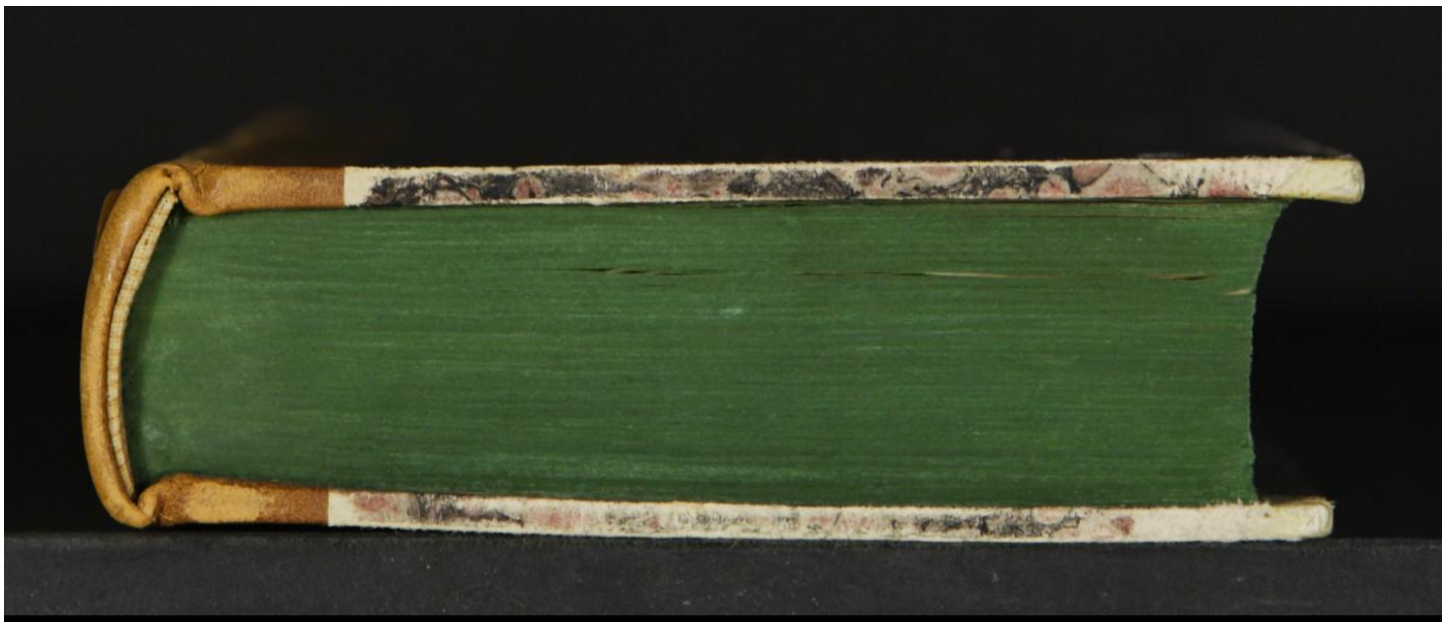

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

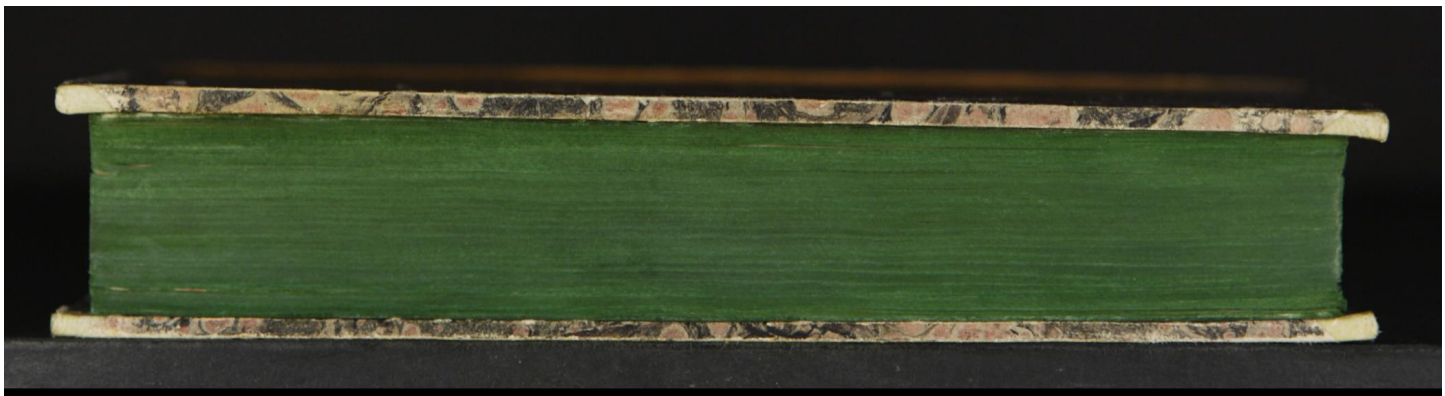

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Ald. 3/1

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE FIRENZE
ALDINI
III
1
1
RACCOLTA NENCINI

Ex Libris Joannis Nencini
1874

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

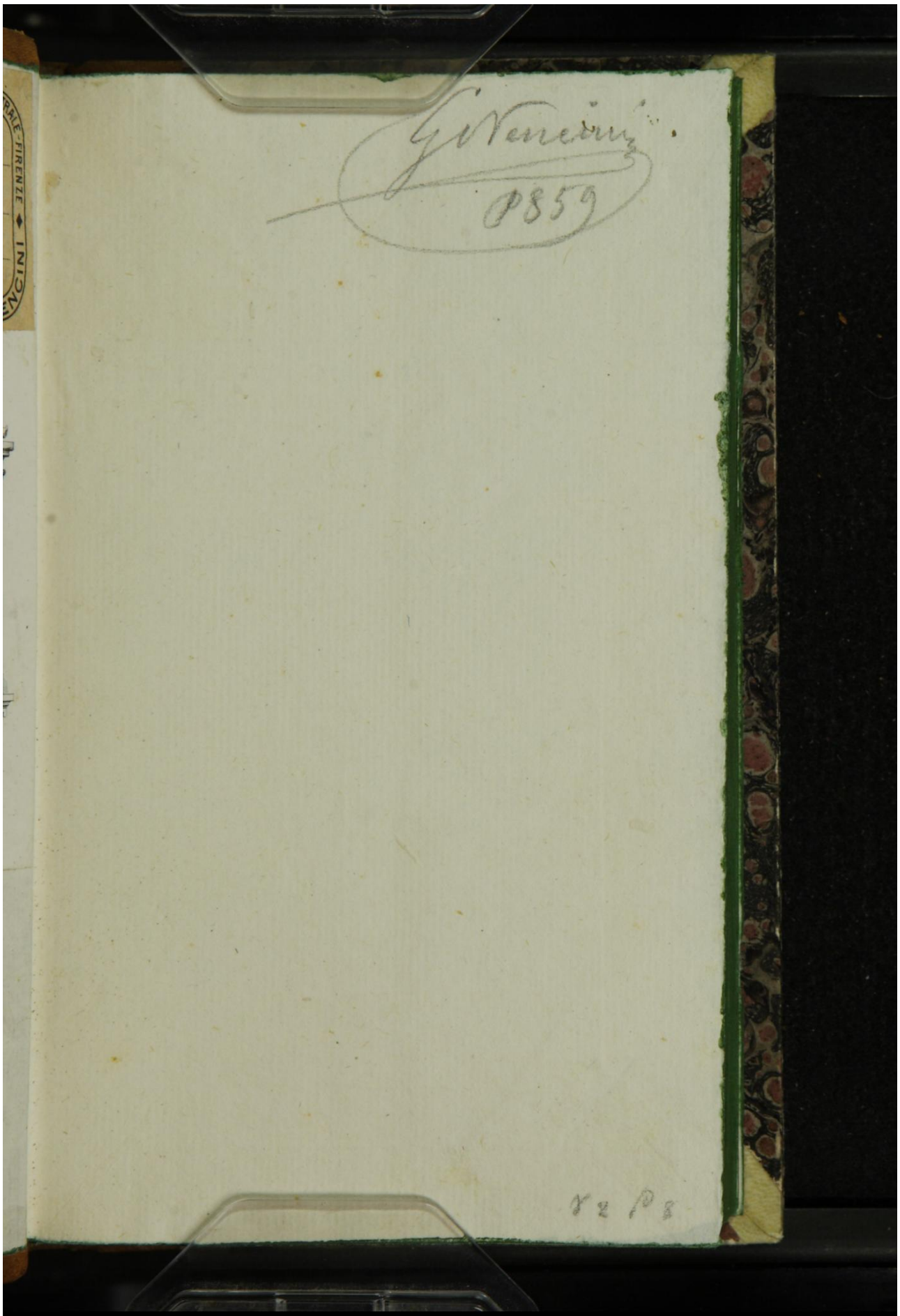

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

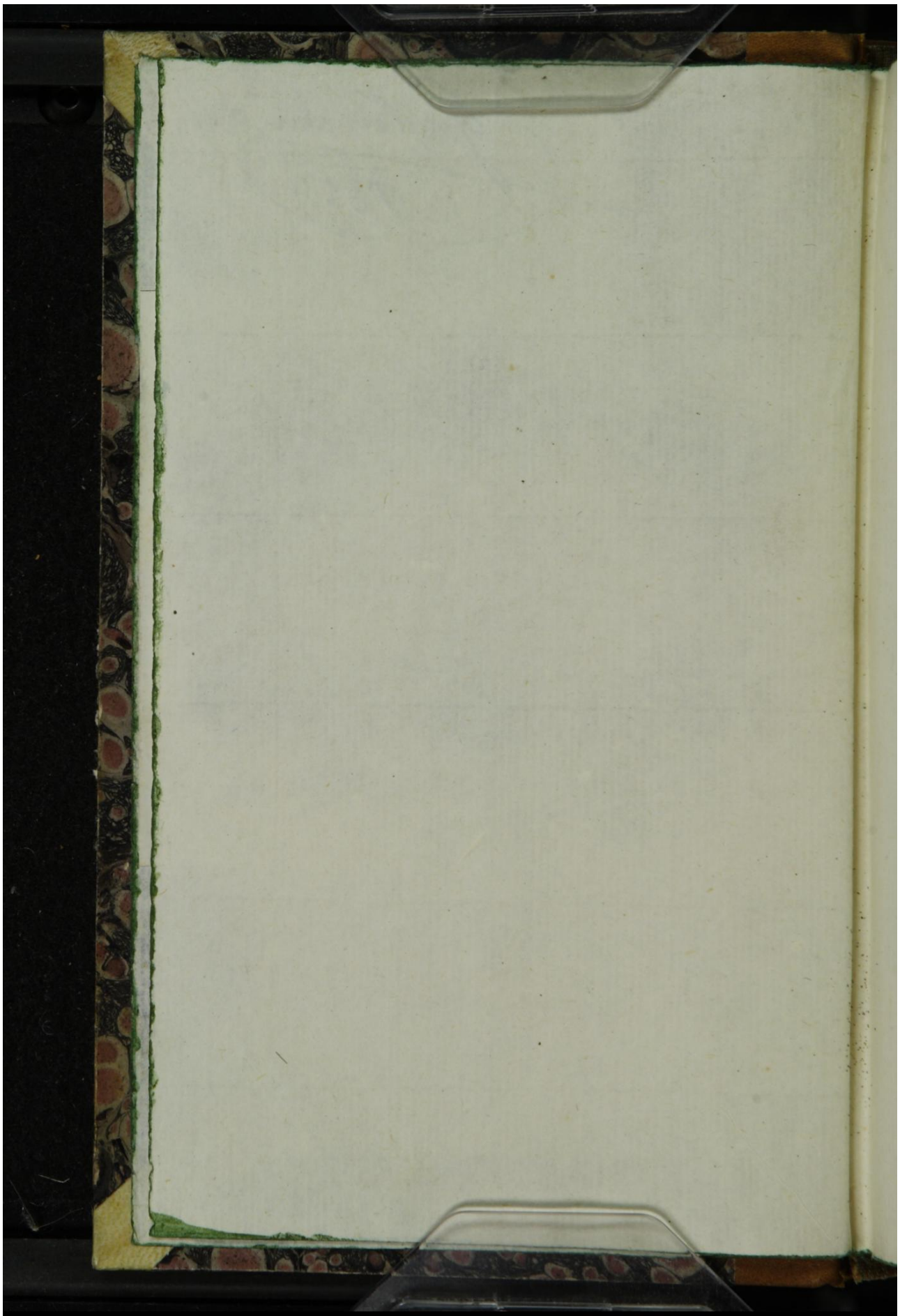

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

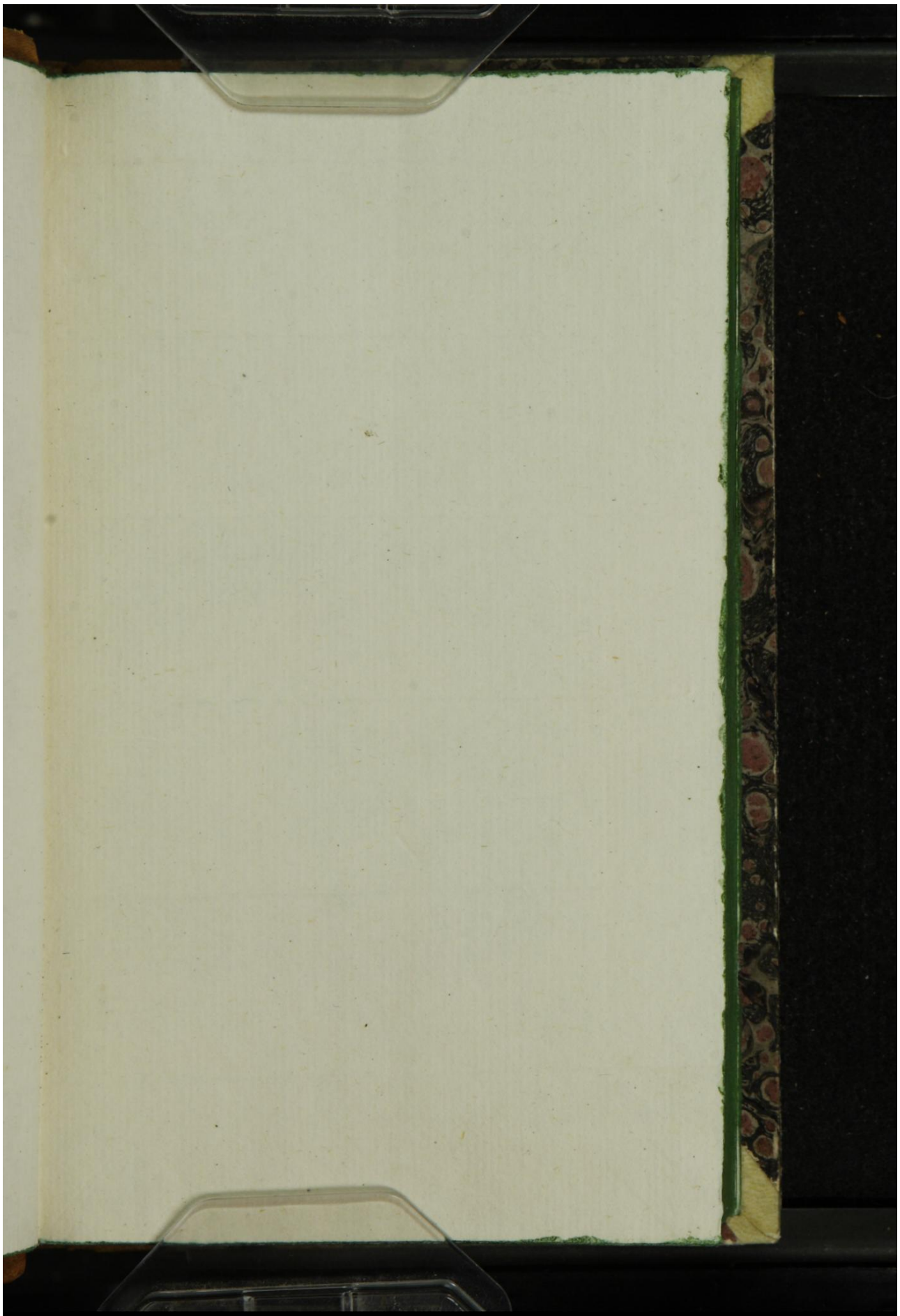

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

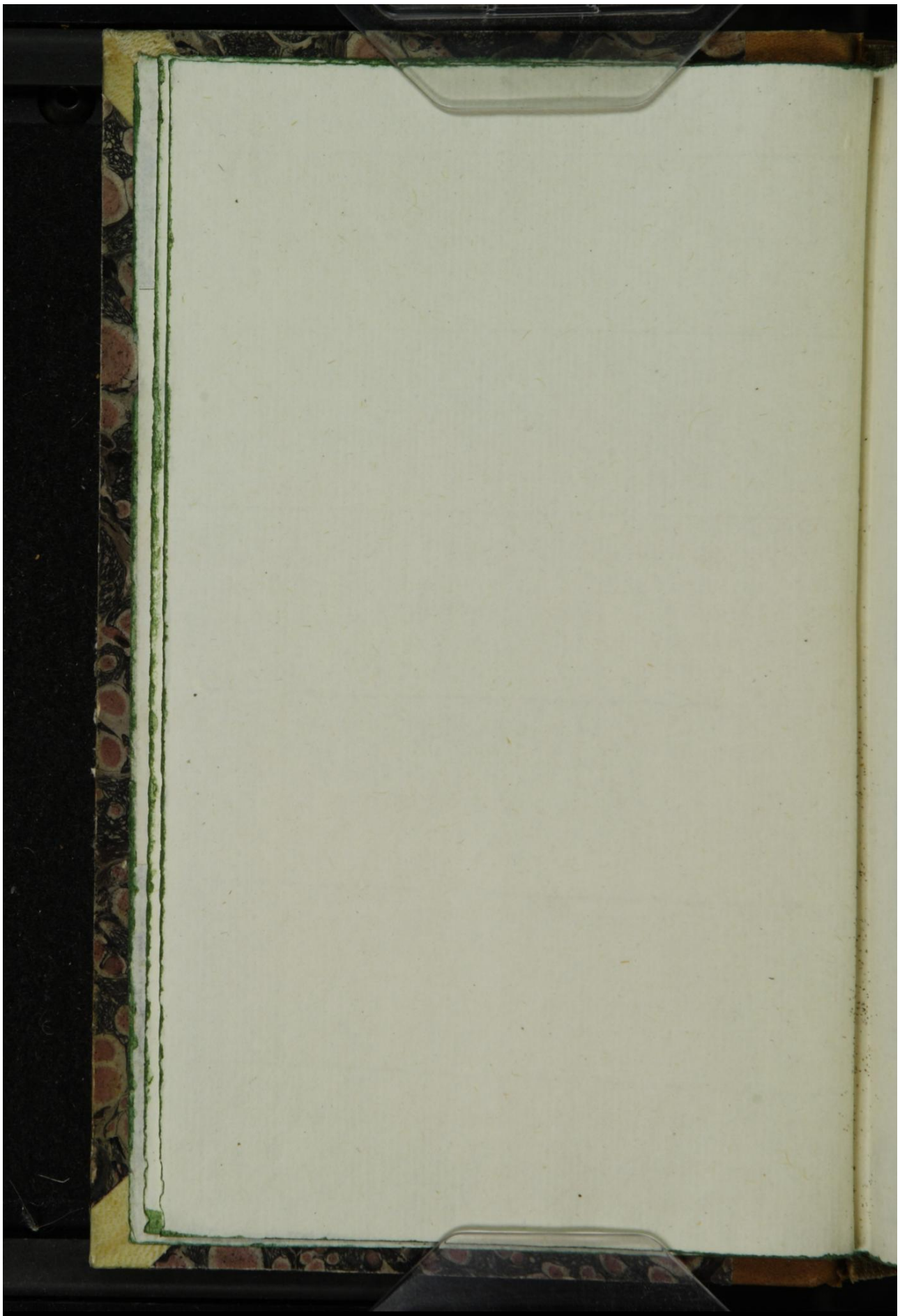

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

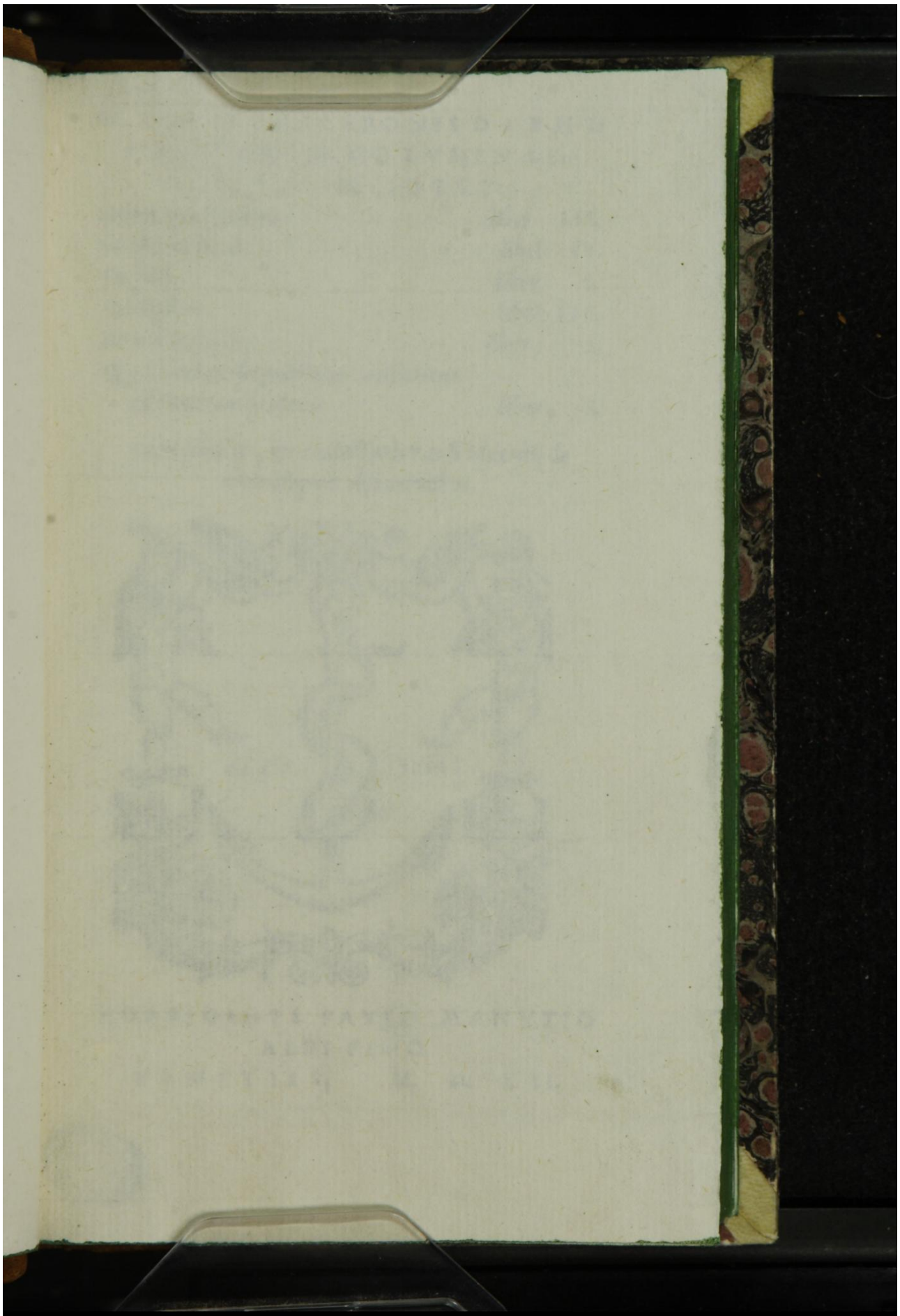

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

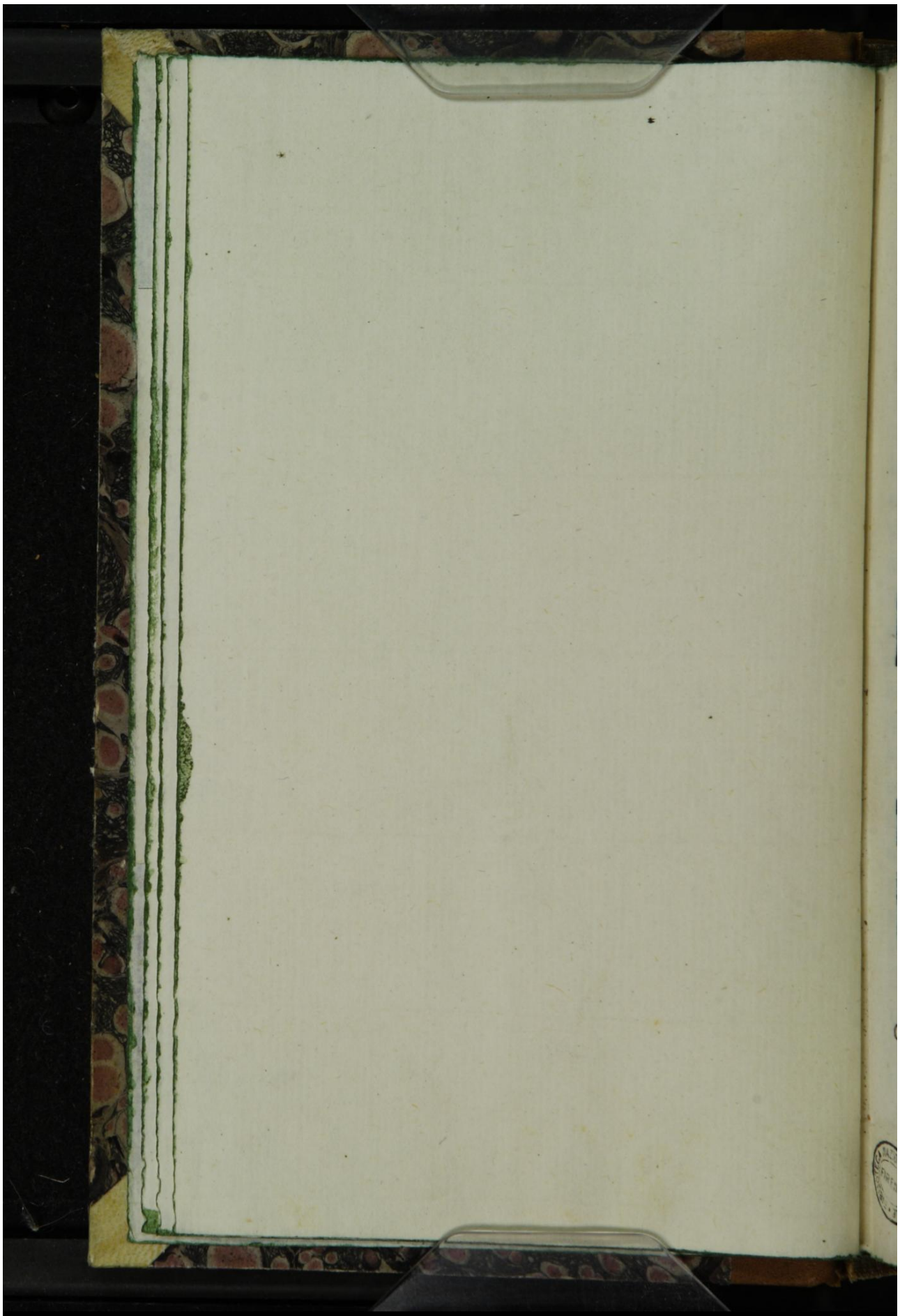

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

M. TVLLII CICERONIS DE PHI-
LOSOPHIA VOLVMEN SE-
CVNDVM, IDEST,

De *natura deorum*	*libri*	III.
De *diuinatione*	*libri*	II.
De *fato*	*liber*	I.
De *legibus*	*libri*	III.
De *uniuersitate*	*liber*	I.
Q. Ciceronis de petitione Consulatus ad Marcum fratrem	*liber*	I.

Cum scholijs, & coniecturis Pauli Manutij de locis aliquot obscurioribus.

CORRIGENTE PAVLO MANVTIO
ALDI FILIO.
VENETIIS, M. D. LII.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE FIRENZE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

AD MARCELLVM CERVINVM, Reuerendiſſimum Sanctæ Crucis Cardinalem, Pauli Manutij, Aldi filij, in alterã Ciceronis philoſophiæ partem præfatio.

Et genus hominum, qui ita ſentiunt: philoſophari, aut totum nihil eſſe; aut nõ eorum eſſe, qui rerum agendarum in ſtudio uerſantur. quorum in altero mihi uidentur, cum homines ſint, beſtiarum conſuetudinem imitari, quæ tantũ ea, quæ pedibus teruntur, quæq; adſunt, intuentur, nihil altum ſuſpiciunt, nihil longinquum cogitant: in altero res à natura copulatas uelle ſeiungere. nam qui ab actione rerum philoſophiam excludit, is, quantũ in ſe ipſo eſt, corporis & animi ſocietatem dirimit, cum & corpus regimine animi, & animus miniſterio corporis indigeat. Sed proferunt multos, quibus ignoratio philoſophiæ non obſtitit, quo minus ea, quæ uolebant, rectiſſime perficerent. quaſi uero ſit eadem rerum omnium natura, & quod uni aliqua in cauſa cõtigerit, id cuilibet omnibus in cauſis poſſe cõtingere credibile ſit. naufragium facit natationis ignarus: arripit tabulã, & amplexu tenens, ad litus incolumis à fluctibus appellitur. num iccirco natandi peritiã negemus eſſe utilem, quòd, ſine ea qui fuit, è periculo tempeſtatis euaſerit? incidit aliquis in febrem, non curatur, & conualeſcit: tollemus igitur medicinã, quoniam ſunt qui ſine eius ope ſanentur? nihil minus: niſi ſi ea, quæ in caſu ſita ſunt, anteponimus ijs, quæ ratio gubernat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quod idem de philoſophia dicendum eſt. nam ut illud demus, ſine ea multos eſſe laudem conſecutos: non & hoc dabimus, fore, ut ſine eadem conſequi omnes poſſint. non eiuſdem ſemper generis agendæ ſunt res. eſt, ubi prudentia uel mediocris abunde ſatisfaciat: eſt itē, ubi mentis altior ſpeculatio requiratur. hoc extremū qui poterit, ſequitur ut & illud primum poſſit: ſed qui illud primum, non & hoc extremum. quod cum ita ſit: utrum præſtet habere, facilis eſt dijudicatio. in optione enim, & eligēdi poteſtate nemo ferè eſt quin totum partibus cenſeat eſſe præferendum: propterea quòd non totum in partibus, ſed partes includuntur in toto. Ergo cum perſpicuum hoc ſit, accidere & poſſe, & ſolere, ut philoſophiæ cognitio utilitatem afferat, ignoratio detrimentum: dubium non eſt, quin ea uideatur eſſe cum rerum actione coniungenda. ſed ijdem coniungi poſſe negant: quo argumento? aiunt eas diſſimili in genere uerſari, alteram in otio, alteram in negotijs: itaque ſe non uidere, qui poſſit in utraque unus excellere. Hic ego Ceruine præſtantiſſime meam memoriam non excutiam, ut ea, quæ legerim, aut audiuerim, reminiſcar. non eſt conſilium, quæ ad illos redarguendos faciant, ueterum è ſcriptis eruere. uolo, ut exemplo tuo refellantur. Romæ uiuis, & uixiſti multos iam annos. nunquam omnino tua uirtus tam illuſtri loco latuit: ſed poſtea quàm te Paulus III. incredibili Pontifex non modo ſapientia, ſed bonitate etiam ornatus, in altiore dignitatis gradu collocatum, ſuorum omnium cōſiliorum & participem, & adiutorem eſſe uoluit; tum uero clariſſime ſeſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

oſtendit lumen animi,ingeniiq; tui; ut nullus eſſet ho
nor tantus, qui in te collatus, non uideretur ei, qui
contuliſſet,magnam eſſe iudicij laudem allaturus.ita=
que paulo poſt Cardinalis factus es, & factus tanto
bonorum applauſu,tantaq; lætitia, quantam in ani=
mis hominum recte ſentiẽtium ſumma dignitas uirtu
ti tributa potuit excitare.quo toto tempore ualde tu
quidem fuiſti,atque es etiam nunc, diſtrictus à nego=
tijs,maximeq; ab ijs,quæ & ad ſedandas Chriſtiano=
rum principum diſcordias, & ad reprimendam Lu=
theranæ hæreſis immanitatem pertinẽt: ſed te tamen
à philoſophiæ ſtudio nulla res unquam potuit diuelle=
re. ſic & animo, & corpori ſuis cuique muneribus
apte diſtributis,quotidie ferè modo à cognitione ad res
agendas,modo à rebus agendis ad cognitionem tradu
ctus,teq; ipſe in hoc quaſi circulo identidem reuoluẽs,
effeciſti quod ab ijs,de quibus initio dixi,fieri poſſe ne
gatur,ut & in tractandis negotijs, & in conſideran=
dis rerum humanarũq; cauſis occupatus,
diſpari in ſtudio,pari tamen cum laude uerſeris. ex
quo intelligitur,ab ijs,qui rerum actioni ſe dant, &
percipi philoſophiam,& tractari poſſe: debere autem
oſtendimus: eſt igitur eorum, qui aliter exiſtimant,
ſententia omnis explodẽda. nos quidem & noſtra ſpõ
te commoti,& tuo exemplo impulſi, quotidie magis
philoſophiam admirantes, in eius cognitione cupimus
acquieſcere,ad eamq; magnis defatigati laboribus &
moleſtijs tanquam ad iucundiſſimum diuerſoriũ pro=
peramus. quòſi peruenero, uel potius cum peruene=
ro(cur enim meam ipſe cupiditatem ominibus optimis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

non prosequar?) tum ego quidem multo, quàm nunc, facilius tua in me merita uel tuebor, uel etiã illustrabo. Interea non sumus otiosi: utinam potius aliquanto minus occupati. prouinciam cepimus duram, atque difficilem, ueterum scriptorum libros emendare dum uolumus. omnino in hoc onere sustinendo ualde sudamus: sed animus tuarum cohortationum memoria cõfirmatus, manet in officio, manebitq;, dum id, quod instituimus, absoluatur. nunc edemus Ciceronis libros de philosophia, sanè multis à mendis, potissimum ex antiquo Bernardini Maffei, qui te maxime obseruat, iuuenis eloquentissimi, libro uindicatos. qui cum ita digesti essent, ut in duas partes tributi legerentur; cumq; ego ex ijs partibus eam maxime uellem tibi inscriptã emittere: feci, ut eam deligerem, in qua de natura deorum eleganter et acute disputatur: ut, quoniam ualde tibi pro tua ueteri erga me uolũtate, proq; summis officijs deberi fructus industriæ meæ uidentur; ij dum ad maturitatem peruenerint, his te interim quasi floribus oblectares.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

M. TVLLII CICERONIS DE NATVRA DEORVM AD MARCVM BRVTVM

LIBER I.

CVm multæ res in philosophia nequaquã satis adhuc explicatæ sunt, tum perdifficilis Brute, quod tu minime ignoras, et perobscura quæstio est de natura deorũ: quæ et ad agnitionẽ animi pulcherrima est, & ad moderandam religionẽ necessaria, de qua tã uariæ sunt doctissimorũ hominum, tamq; discrepantes sententiæ, ut magno argumẽto esse debeat, causam, id est principium philosophiæ, esse scitiam, prudẽterq; Academicos à rebus incertis assensionem cohibuisse: quid est enim temeritate fortius? aut quid tam temerarium, tamq; indignum sapientis grauitate, atque cõstantia, quàm aut falsum sentire, aut, quod non satis explorate perceptum sit, & cognitum, sine ulla dubitatione defendere? uelut in hac quæstione, plerique, quod maxime ueri simile est, & quò omnes duce natura uehimur, deos esse dixerunt: dubitare se protagoras: nullos esse omnino Diagoras melius, & Theodorus Cyrenaicus putauerunt. qui uero deos esse dixerunt, tanta sunt in uarietate, ac dissensione constituti, ut eorum molestum sit annumerare sententias. nam & de figuris deorũ, et de locis, atq; sedibus, & actione uitæ multa dicuntur: de q; his summa philosophorũ dissensione certatur. quod uero maxime

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

rem,cauſamq; continet,utrum nihil agant, nihil moliantur,an ab omni curatione, & adminiſtratione rerum uacent;an contra ab his & à principio omnia facta, & conſtituta ſint,& ad infinitum tempus regãtur, atque moueantur: in primis magna diſſenſio eſt: eaq; niſi dijudicatur, in ſummo errore neceſſe eſt homines,atque in maximarũ rerum ignoratione uerſari. Sunt enim philoſophi,& fuerunt, qui omnino nullam habere cenſerent humanarum rerum procurationem deos. quorum ſi uera ſententia eſt, quæ poteſt eſſe pietas? quæ ſanctitas?quæ religio? hæc enim omnia pure, ac caſte tribuenda deorum numini ita ſunt,ſi animaduertuntur ab ijs,& ſi eſt aliquid à dijs immortalibus hominũ generi tributũ.ſin autẽ dij neque poſſunt nos iuuare,nec uolũt, nec curãt omninò, nec, quid agamus,animaduertũt, nec eſt quod ab his ad hominum uitam permanare poſſit: quid eſt, quòd ullos dijs immortalibus cultus,honores, preces adhibeamus?in ſpecie autem fictæ ſimulationis, ſicut reliquæ uirtutes, ita pietas ineſſe non poteſt:cum qua ſimul & ſanctitatem, & religionem tolli neceſſe eſt: quibus ſublatis, perturbatio uitæ ſequitur, & magna confuſio.atq; haud ſcio,an,pietate aduerſus deos ſublata,fides etiam,& ſocietas humani generis, & una excellentiſſima uirtus iuſtitia tollatur. Sunt autem alij philoſophi,et hi quidem magni,atque nobiles,qui deorum mente,atque ratione omnem mundum adminiſtrari & regi cenſeant: neque uero id ſolum, ſed etiam ab ijſdem uitæ hominum conſuli,& prouideri: nam & fruges, & reliqua, quæ terra pariat, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tempeſtates,ac temporum uarietates,cœliq; mutationes,quibus omnia,quæ terra gignat,maturata pubeſcant,à diis immortalibus tribui generi humano putant, multaq;,quæ dicentur in his libris,colligunt: quæ talia ſunt,ut ea ipſa dij immortales ad uſum hominum fabricati penè uideantur. contra quos Carneades ita multa diſſeruit,ut excitaret homines nõ ſo cordes ad ueri inueſtigandi cupiditatem:res enim nulla eſt,de qua tantopere non ſolum indocti, ſed etiam docti diſſentiant. quorum opiniones cum tam uariæ ſint,tamq; inter ſe diſſidentes: alterum fieri profecto poteſt,ut earum nulla; alterum certe non poteſt, ut plus una uera ſit. qua quidem in cauſa & beneuolos obiurgatores placare,& inuidos uituperatores confutare poſſumus,ut alteros reprehendiſſe pœniteat, alteri ſe didiciſſe gaudeant. nam qui admonent,amice docendi ſunt:qui inimice inſectantur,repellendi.multum autem fluxiſſe uideo de libris noſtris, quos complures breui tempore edidimus, uariumq; ſermonem, partim admirantium, unde hoc philoſophandi nobis ſubito ſtudium extitiſſet;partim, quid quaque de re certi haberemus,ſcire cupientium,multis etiam ſenſi mirabile uideri,eam nobis potiſſimum probatam eſſe philoſophiam,quæ lucem eriperet, & quaſi noctem quandam rebus offunderet, deſertæq; diſciplinæ, & iampridem relictæ patrocinium nec opinatum à nobis eſſe ſuſceptum. nos autem nec ſubito cœpimus philoſophari: nec mediocrem à primo tempore ætatis in eo ſtudio operam, curamq; conſumpſimus, &, cum minime uidebamur,tum maxime philoſophabamur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quod & orationes declarant refertæ philosophorum sententijs;& doctissimorum hominum familiaritates, quibus semper domus nostra floruit ; & principes illi Diodotus, Philo, Antiochus, Posidonius, à quibus instituti sumus. & si omnia philosophiæ præcepta referuntur ad uitam,arbitramur nos & publicis, & priuatis in rebus ea præstitisse,,quæ ratio et doctrina præscripserit. sin autem quis requirit,quæ causa nos impulerit,ut hæc tam sero literis mandaremus : nihil est, quod expedire tam facile possimus.nam cum otio langueremus,& is esset Reip.status, ut eá unius cõsilio, atque cura gubernari necesse esset:primũ ipsius Reip. causa philosophiam nostris hominibus explicandã putaui,magni existimans interesse ad decus, & laudem ciuitatis res tam graues,tamq; præclaras latinis etiam literis contineri. eoq; me minus instituti mei pœnitet,quòd facile sentio,quàm multorum non modo discendi,sed etiam scribendi studia commouerim : complures enim græcis institutionibus eruditi,ea, quæ didicerant,cum ciuibus suis communicare non poterãt, quòd illa,quæ à Græcis accepissent, latine dici posse diffiderẽt.quo in genere tantũ profecisse uidemur, ut à Græcis ne uerborum quidem copia uinceremur.Hortata est etiam , ut me ad hæc conferrem , animi ægritudo,fortunæ magna,& graui commota iniuria. cuius si maiorẽ aliquam leuationem reperire potuissem, non ad hanc potissimũ confugissem.ea uero ipsa nulla ratione melius frui potui,quàm si me nõ modo ad legendos libros, sed etiam ad totã philosophiam pertractandã dedissem.omnes autem eius partes,atque o-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

mnia membra tum facillime nascuntur, cũ totæ quæ stiones scribendo explicantur: est enim admirabilis quæ dam continuatio, seriesq; rerũ, ut alia ex alia nexa, & omnes inter se aptæ, colligatæq; uideantur. qui autem requirũt, quid quaq; de re ipsi sentiamus, curiosius id faciunt, quàm necesse est: nõ enim tam auctores in dis putãdo, quã rationis momẽta quærẽda sunt. quin etiã obest plerunq; ijs, qui discere uolunt, auctoritas eorũ, qui se docere profitentur: desinunt enim suũ iudicium adhibere: id habent ratũ, quod ab eo, quẽ probant, iu dicatũ uident. nec uero probare soleo id, quod de Py= thagoreis accepimus: quos ferunt, si quid affirmarẽt in disputando, cum ex ijs quæreretur, quare ita esset, re= spondere solitos, ipse dixit. ipse autem, erat Pythago= ras. tantum opinio præiudicata poterat, ut etiam sine ratione ualeret auctoritas. qui autem mirantur nos hanc potissimum disciplinam secutos, his quatuor Aca demicis libris satis responsum uidetur. nec uero deser= tarum, relictarumq; rerum patrocinium suscepimus: non enim hominum interitu sententiæ quoq; occidũt, sed lucem auctoris fortasse desiderant: ut hæc in philo sophia ratio contra omnia disserendi, nullamq; rem aperte iudicandi, profecta à Socrate, repetita ab Ar= cesila, confirmata à Carneade, usque ad nostram ui= guit ætatem: quam nunc propemodum orbam esse in ipsa Græcia intelligo. quod non Academiæ uitio, sed tarditate hominum arbitror contigisse. nam si singulas disciplinas percipere magnũ est, quãto maius omnes? quod facere ijs necesse est, quibus propositum est, ueri reperiendi causa, & contra omnes philosophos, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

pro omnibus dicere. cuius rei tantæ, tamq; difficilis facultatem consecutum esse me non profiteor, secutũ esse præ me fero. nec tamẽ fieri potest, ut, qui hac ratione philosophẽtur, ij nihil habeãt quod sequãtur. dictũ est hac de re alio loco diligentius: sed quia nimis indoctiles quidam, tardiq; sunt, admonendi uidentur sæpius: non enim sumus ij, quibus nihil uerum esse uideatur; sed ij, qui omnibus ueris falsa quædam adiuncta esse dicamus, tanta similitudine, ut in ijs nulla insit certa iudicandi, & assentiendi nota. ex quo existit & illud, multa esse probabilia: quæ quanquam non perciperentur, tamen quia uisum haberent quendam insignem, & illustrem, his sapientis uita regeretur. sed iam, ut omni me inuidia liberem, ponam in medio sententias philosophorum de natura deorum. quo quidem loco cõuocandi omnes uidentur. qui, quæ sit earũ uera, iudicent. tum demum mihi procax Academia uidebitur, si aut consenserint omnes, aut erit inuentus aliquis, qui, quid uerum sit, inuenerit. itaq; mihi libet exclamare, ut Statius in Synephebis:

» Prò deum, popularium omnium adolescentium
» Clamo, postulo, obsecro, oro, ploro, atque imploro fidẽ:

non leuissima de re, ut queritur ille fieri in ciuitate facinora capitalia,

Ab amico amante argentũ accipere meretrix nũ uult: sed ut adsint, cognoscant, animaduertant, quid de religione, pietate, sanctitate, cerimonijs, fide iureiurando, quid de templis, delubris, sacrificijsq; solennibus, quid de ipsis auspicijs, quibus nos præsumus, existimandum sit: hæc enim omnia ad hanc de dijs im

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

mortalibus quæstionem referenda sunt. profecto eos ipsos, qui se aliquid certi habere arbitrantur, addubitare coget doctissimorum hominum de maxima re tanta dissensio. quod cum sæpe aliàs, tum maxime animaduerti, cum apud C. Cottam familiarem meũ accurate sanè, & diligenter de dijs immortalibus disputatum sit. Nam cum ferijs Latinis ad eum ipsius rogatu, accersituq; uenissem, offendi eum sedentem in exhedra, & cum C. Velleio senatore disputantem, ad quẽ tum Epicurei primas ex nostris hominibus defere bant. aderat etiam Q. Lucilius Balbus: qui tantos progressus habebat in Stoicis, ut cum excellentibus in eo genere Græcis compararetur. tum ut me Cotta uidit, peropportune, inquit, uenis: oritur enim mihi magna de re altercatio cum Velleio: cui pro tuo studio nõ est alienum te interesse. Atqui mihi quoque uideor; inquam, uenisse, ut dicis, opportune: tres enim trium disciplinarũ principes conuenistis: M. enim Piso si adesset, nullius philosophiæ, earum quidem, quæ in honore sunt, uacaret locus. Tum Cotta, si, inquit, liber Antiochi nostri, qui ab eo nuper ad Balbum missus est, uera loquitur: nihil est, quòd Pisonẽ familiarem tuũ desideres: Antiocho enim Stoici cum Peripateticis re cõcinere uidẽtur, uerbis discrepare. quo de libro uelim scire Balbe quid sentias. Ego ne? inquit ille. miror Antiochum, hominẽ in primis acutum, non uidisse; interesse plurimum inter Stoicos, qui honesta à cõmodis, nõ nomine, sed genere toto disiungerent; et Peripateticos, qui honesta cõmiscerent cõmodis; ut ea inter se magnitudine, et quasi gradibus, nõ genere differrẽt: hæc enim est nõ

uerborum parua, ſed rerum permagna diſſenſio. uerum hæc aliàs. nunc quod cœpimus, ſi uidetur. Mihi uero, inquit Cotta, uidetur. ſed ut hic, qui interuenit, me intuens, nē ignoret quæ res agatur, de natura agebamus deorum. quæ cum mihi uideretur perobſcura, ut ſemper uideri ſolet: Epicuri ex Velleio ſciſcitabar ſententiam. quamobrem, inquit, Vellei, niſi moleſtum eſt, repete quæ cœperas. Repetam uero: quanquam nō mihi, ſed tibi hic uenit adiutor: ambo enim, inquit arridens, ab eodem Philone nihil ſcire didiciſtis.

Tum ego, quid didicerimus, Cotta uiderit: tu autem nolo exiſtimes me adiutorē huic ueniſſe, ſed auditorem, & quidem æquum, libero iudicio, nulla eiuſmodi aſtrictum neceſſitate, ut mihi, uelim, nolim, ſit certa quædam tuenda ſententia. Tum Velleius fidēter ſanè, ut ſolent iſti, nihil tam uerens, quàm ne dubitare aliqua de re uideretur; tanquam modo ex deorum cōcilio, & ex Epicuri intermundijs deſcendiſſet, audite, inquit, non commentitias, futileſq; ſententias, non opificem, ædificatoremq; mundi Platonis de Timæo deum, nec anum fatidicam Stoicorum πρόνοιαν, quā latine licet prouidentiam dicere: neque uero mūdum ipſum animo, & ſenſibus præditum, rotundum, ardentem, uolubilem deum, portenta, & miracula non diſſerentium philoſophorum, ſed ſomniantium. quibus enim oculis intueri potuit ueſter Plato fabricam illam tanti operis, qua conſtrui à deo, atque ædificari mundum facit? quæ molitio? quæ ferramenta? qui uectes? quæ machinæ? qui miniſtri tanti muneris fuerunt? quemadmodum autem obedire, & parere uo

luntati architecti aer,ignis,aqua,terra potuerunt?un
de uero ortæ illæ quinque formæ , ex quibus reliquæ
formãtur,apte cadentes ad animum efficiendũ, pariẽ
dosq; ſenſus? longũ eſt iter ad omnia.quæ talia ſunt,
ut optata magis,quã inuenta uideãtur.ſed illa palma
ris quidem,q,qui nõ modo natũ mundũ introduxerit,
ſed etiam manu pene` factum,is eũ dixerit fore ſempi
ternũ.hũc cenſes primis,ut dicitur, labris guſtaſſe phy
ſiologiam,qui quidquam,quod ortum ſit,putet æter=
nũ eſſe poſſe?quæ eſt enim coagmentatio nõ diſſolubi
lis?aut quid eſt,cuius principiũ aliquod ſit,nihil ſit ex
tremum?Pronœa uero ſi noſtra eſt Lucili,eadẽ requiro
quæ paulo ante,miniſtros,machinas, omnẽ totius orbis
deſignationem,atque apparatũ:ſin alia eſt, cur morta
lem fecerit mundum,non,quemadmodum Platonicus
deus,ſempiternũ.ab utroque autem ſciſcitor,cur mun
di ædificatores repente extiterint, innumerabilia ante
ſecula dormierint. non enim , ſi mundus nullus erat,
ſecula non erant.ſecula nunc dico , non ea,quæ dierũ
noctiumq; numero annuis curſibus cõficiuntur. nam
fateor ea ſine mundi conuerſione effici non potuiſſe :
ſed fuit quædam ab infinito tempore æternitas,quam
nulla temporum circunſcriptio metiebatur;ſpatio ta=
men qualis ea fuerit, intelligi non poteſt : quod ne in
cogitationem quidem cadit,ut fuerit tempus aliquod,
nullum cũ tempus eſſet.iſto igitur tam immenſo ſpa
tio quæro Balbe cur Pronœa noſtra ceſſauerit . labo=
rem ne fugiebat ? at iſte nec attingit deum, nec erat
ullus,cũ omnes naturæ numini diuino,cœlum, ignes,
terræ,maria parerent . quid autem erat , quod con=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

cupiſceret deus mundum ſignis, et luminibus tanquã Aedilis ornare? ſi ut deus ipſe melius habitaret : antea uidelicet tẽpore infinito in tenebris tanquã in gurgu ſtio habitauerat. poſt autem, uarietate ne eũ delectari putamus, qua cœlũ & terras exornatas uidemus? quæ iſta poteſt eſſe oblectatio deo? quæ ſi eſſet, nõ ea tãdiu carere potuiſſet. An hæc, ut ferè dicitis, hominum cauſa à deo conſtituta ſunt? ſapientũ ne? propter pau cos ergo tanta eſt facta rerum molitio. an ſtultorum? at primum cauſa non fuit, cur de improbis bene me= reretur: deinde quid eſt aſſecutus, cũ omnes ſtulti ſint ſine dubio miſerrimi, maxime quòd ſtulti ſunt? mi= ſerius enim ſtultitia quid poſſumus dicere? deinde q ita multa ſunt incõmoda in uita, ut ea ſapientes com modorum compenſatione leniant, ſtulti nec uitare ue nientia poſſint, nec ferre præſentia. Qui uero mun= dum ipſum animantẽ, ſapientemq; eſſe dixerunt, nul lo modo uiderunt animi naturam, intelligẽtes in quã figuram cadere poſſet: de quo dicam paulo poſt. nunc autem hactenus admirabor eorum tarditatem, qui animantem, immortalem, & eundem beatum, & ro= tundũ eſſe uelint, quòd ea forma ullam neget eſſe pul chriorem Plato. at mihi uel cylindri, uel quadrati, uel coni, uel pyramidis uidetur eſſe formoſior. Quæ uero uita attribuitur iſti rotundo deo? nempe ut ea celeri tate cõtorqueatur, cui par nulla ne cogitari quidẽ poſ ſit. in qua non uideo ubinam mens conſtans, & uita beata poſſit inſiſtere: quodq; in noſtro corpore ſi mi= nima ex parte ſignificetur, moleſtum ſit; cur hoc idem non habeatur moleſtum in deo? terra enim profecto,

quoniam

quoniam pars mundi est, pars est etiam dei. atqui terræ maximas regiones inhabitabiles, atque incultas uidemus, quòd pars earũ appulsu solis exarserit, pars obriguerit niue, pruinaq;, longinquo solis absessu. quæ, si mundus est deus, quoniã partes mundi sunt, dei mẽbra partim ardentia, partim refrigerata dicẽda sunt. Atque hæc quidẽ uestra Lucili. qualia uero sint, ab ultimo repetã superiorum. Thales enim Milesius, qui primus de talibus rebus quæsiuit, aquam dixit esse initium rerum; deum autem eam mentem, quæ ex aqua cuncta fingeret. Si dij possunt esse sine sensu & mẽte, cur aquæ adiunxit, si ipsa mens constare potest uacans corpore? Anaximandri autem opinio est natiuos esse deos, longis interuallis orientes, occidentesq;, eoq; innumerabiles esse mundos. sed nos deum nisi sempiternum intelligere qui possumus? post Anaximenes aera deũ statuit, eumq; gigni, esseq; immensum, & infinitũ, et semper in motu: quasi aut aer sine ulla forma deus esse possit, cum præsertim deum non modo aliqua, sed pulcherrima specie esse deceat; aut non omne, quod ortum sit, mortalitas consequatur. inde Anaxagoras, qui accepit ab Anaximene disciplinam, primus omnium rerum descriptionem, & modũ mentis infinitæ ui ac ratione designari, & confici uoluit: in quo non uidit, neque motum sensui coniunctũ & continentẽ in infinito ullum esse posse, neque sensum omnino, quo non ipsa natura pulsa sentiret. deinde si mentem istam quasi animal aliquod esse uoluit, erit aliquid interius, ex quo illud animal nominetur. quid autẽ interius mente? cingitur igitur corpore externo.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quod quoniam nõ placet,aperta ſimplexq́; mens nulla re adiuncta,quæ ſentire poſſit,fugere intelligentiæ noſtræ uim & notionem uidetur.Crotoniates autem Alcmeo,qui ſoli, & lunæ, reliquisq́; ſideribus, animoq́; præterea diuinitatem dedit,non ſenſit ſeſe mortalibus rebus immortalitatem dare.nam Pythagoras, qui cenſuit animum eſſe per naturam rerum omnẽ intentum & commeantem,ex quo noſtri animi caperentur, non uidit detractione humanorum animorũ diſcerpi,& dilacerari deũ; & cũ miſeri animi eſſent, q̃ plerisque contingeret, tum dei partem eſſe miſerã: quod fieri non poteſt.cur autem quidquam ignoraret animus hominis,ſi eſſet deus?quomodo porrò deus iſte, ſi nihil eſſet animus,aut infixus,aut infuſus eſſet in mundo?tum Xenophanes, qui mente adiuncta omne præterea,quod eſſet infinitum,deũ uoluit eſſe,de ipſa mente ita reprehenditur,ut cæteri;de infinitate autẽ uehementius,in qua nihil neque ſentiens,neque coniunctum eſſe poteſt. nam Parmenides commentitium quiddam coronæ ſimilitudine efficit:Stephanẽ appellat, continentem ardore lucis orbem, qui cingit cœlum,quem appellat deum. in quo neque figuram diuinam,neq; ſenſum quiſquam ſuſpicari poteſt. multáq; eiuſdem monſtra,quippe qui bellum, qui diſcordiam, qui cupiditatem, cæteráq; generis eiuſdem ad deum reuocat: quæ uel morbo,uel ſomno, uel obliuione, uel uetuſtate delentur. eademq́; de ſideribus. quæ reprehenſa iam in alio, in hoc omittantur. Empedocles autem multa alia peccans, in deorum opinione turpiſſime labitur. quatuor enim naturas, ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quibus omnia constare uult, diuinas esse censet : quas & nasci, & extingui perspicuũ est, & sensu omni carere. nec uero Protagoras, qui sese negat omnino de dijs habere quod liqueat, sint, non sint, quales ue sint, quidquam uidetur de natura deorum suspicari. quid Democritus, qui tum imagines, earumq; circuitus in deorum numero refert, tum illam naturã, quæ imagines fundat, ac mittat, tum scientiã, intelligentiamq; nostram, non ne in maximo errore uersatur? cum idem omnino, quia nihil semper suo statu maneat, neget esse quidquam sempiternum: non ne deum ita tollit omnino, ut nullam opinionem eius reliquam faciat? quid aer, quo Diogenes Apolloniates utitur deo, quem sensum habere potest, aut quam formam dei? iam de Platonis inconstantia longum est dicere: qui in Timæo, patrem huius mundi nominari negat posse: in legum autẽ libris, quid sit omnino deus, inquiri oportere non censet. quod uero sine corpore ullo deũ uult esse, ut Græci dicunt, ἀσώματον; id quale esse possit, intelligi non potest : careat enim sensu necesse est, careat prudentia, careat uoluptate: quæ omnia unà cũ deorum notione cõprehendimus. idem & in Timæo dicit, & in legibus, & mundũ deum esse, & cœlum, & astra, & terram, & animos, & eos quos maiorum institutis accepimus: quæ & per se sunt falsa perspicue, & inter sese uehemẽter repugnantia. atq; etiam Xenophon paucioribus uerbis eadem ferè peccat: facit enim in ijs, quæ à Socrate dicta retulit, Socratem disputantem, formã dei quæri non oportere, eundemq; & solem, & animum deum dicere, & modo unum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tum autem plures deos. quæ sunt ijsdem in erratis fere quibus ea, quæ de Platone dicimus. atq; etiã Antisthenes in eo libro, qui physicus inscribitur, populares deos multos, naturalẽ unũ esse dicens, tollit uim et naturam deorum. nec multo secus Speusippus Platonem auunculum subsequens, & uim quandam dicẽs, qua omnia regantur, eamq; animalem, euellere ex animis conatur cognitionem deorum. Aristoteles quoq; in tertio de philosophia libro multa turbat, à magistro Platone uno dissentiens: modo enim menti tribuit omnẽ diuinitatem; modo mundũ ipsum deum dicit esse; modo quendam alium præficit mũdo; eiq; eas partes tribuit, ut replicatione mundi quadam motũ regat, atq; tueatur: tum cœli ardorem deũ dicit esse, non intelligens cœlum mundi esse partẽ: quem alio loco ipse designarit deum. quo modo autẽ cœli diuinus ille sensus in celeritate tanta conseruari potest? ubi deinde illi tot dij, si numeramus etiam cœlũ deum? cum autem sine corpore idem uult esse deum, omni illum sensu priuat, & prudentia. quo porrò modo mundus moueri potest carens corpore? aut quo modo semper se mouẽs esse quietus & beatus potest? nec uero eius condiscipulus Xenocrates in hoc genere prudentior: in cuius libris, qui sunt de natura deorum, nulla species diuina describitur: deos enim octo esse dicit; quinq; eos, qui in stellis uagis nominãtur; unum, qui ex omnibus sideribus, quæ infixa cœlo sunt, ex dispersis quasi membris simplex sit putandus deus; septimum solem adiũgit, octauamq; lunã: qui quo sensu beati esse possint, intelligi nõ potest. ex eadem Platonis schola Ponticus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Heraclides puerilibus fabulis referſit libros:& tamen modo mundum,tum mentem diuinam eſſe putat: errantibus etiam ſtellis diuinitatem tribuit, ſenſuq; deū priuat & eius formam mutabilem eſſe uult : eodēq; libro rurſus terram,& cœlum refert in deos . nec uero Theophraſti inconſtātia ferenda eſt:modo enim mē ti diuinum tribuit principatum,modo cœlo, tum autem ſignis, ſideribuſq; cœleſtibus . nec audiendus eius auditor Strato,is qui phyſicus appellatur; qui omnem uim diuinā in natura ſitam eſſe cēſet,quæ cauſas gignendi,augendi,minuendi ue habeat,ſed careat omni ſenſu,& figura. Zeno autem(ut iam ad ueſtros Balbe ueniam)naturalem legem diuinam eſſe cenſet , eamq; uim obtinere recta imperantem , prohibentēq; contraria. quam legem quo modo efficiat animantē , intelligere non poſſumus.deum autem animātem certe uolumus eſſe.atque hic idem alio loco æthera deum dicit,ſi intelligi poteſt nihil ſentiens deus,qui nunquā nobis occurrit neque in precibus,neque in optatis, neque in uotis . alijs autem libris rationem quandam per omnem pertinentem naturam,ut diuinam , eſſe affectam putat.idem aſtris hoc idem tribuit,tum annis , menſibus, annorumq; mutationibus . cum uero Heſiodi theogoniam interpretatur,tollit omnino uſitatas,perceptasq; cognitiones deorū:neque enim Iouem, neque Iunonē,neq; Veſtam,neq; quenquam , qui ita appelletur,in deorum habet numero,ſed rebus inanimatis,atq; mutis per quandā ſignificationē hæc docet tributa nomina.cuius diſcipuli Ariſtonis nō minus magno in errore ſententia eſt:qui neque formam dei in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

telligi posse censeat,neq; in dijs sensum esse dicat,dubi tetq; omnino deus animans nec ne sit.Cleanthes aũt, qui Zenonem audiuit unà cum eo,quem proxime no minaui,tum ipsum mundum deum dicit esse, tum to tius naturæ menti,atque animo hoc nomen tribuit,tũ ultimũ,& altissimũ,atque undique circunfusum,& extremum omnia cingentem, atq; complexum ardo= rem,qui æther nominetur,certissimum deum iudicat. idem quasi delirans in ijs libris,quos scripsit cõtra uo= luptatem,tum fingit formam quandam, & speciem deorum,tum diuinitatem omnem tribuit astris,tũ ni= hil ratione censet esse diuinius.ita fit,ut deus ille,quẽ mente noscimus,atque in animi notione tãquã in ue stigio uolumus reponere,nusquam prorsus appareat. at Perseus eiusdẽ Zenonis auditor eos dicit esse habitos deos,à quibus magna utilitas ad uitæ cultum esset in= uenta,ipsasq; res utiles,& salutares deorum esse uo= cabulis nuncupatas.ut ne hoc quidem diceret, illa in= uenta esse deorũ,sed ipsa diuina.quo quid absurdius, quàm aut res sordidas,atque deformes deorum hono= re afficere;aut homines iam morte deletos reponere in deos,quorum omnis cultus esset futurus in luctu?iam uero Chrysippus, qui Stoicorum somniorum uaferri= mus habetur interpres, magnam turbam congregat ignotorum deorum, atque ita ignotorum, ut eos ne coniectura quidem informare possimus,cum mens no stra quiduis uideatur cogitatione posse depingere: ait enim uim diuinã in ratione esse positam, & uniuer= sæ naturæ animo, atque mente; ipsumq; mundum deum dicit esse, & eius animi fusionem uniuersam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tum eius ipsius principatum,qui in mente & ratione uersetur,communemq; rerũ naturam uniuersa, atq; omnia continentem,tum fatalem umbram, et necessitatem rerum futurarum:ignem præterea, & eum, quem antea dixi,æthera:tum ea,quæ natura fluerẽt, atque manarent,ut aquam,& terram, & aera, solem, lunam, sidera, uniuersitatemq; rerum,qua omnia continerentur,atque homines etiam eos, qui immortalitatem essent consecuti.idemq; disputat,æthera esse eum,quem homines Iouem appellarent;quiq; aer per maria manaret,eum esse Neptunum;terram,eam quæ Ceres diceretur,similiq; ratione persequitur uocabula reliquorum deorum.idemq; etiã legis perpetuæ, & æternæ uim,quæ quasi dux uitæ, & magistra officiorum sit,Iouem dicit esse: eandemq; fatalem necessitatem appellat, sempiternam rerum futurarum ueritatem;quorum nihil tale est,ut in eo uis diuina inesse uideatur.& hæc quidem in primo libro de natura deorum:in secundo autem uult Orphei,Musæi, Hesiodi,Homeriq; fabellas accommodare ad ea, quæ ipse primo libro de dijs immortalibus dixerit: ut etiam ueterrimi poetæ,qui hæc ne suspicati quidem sint,Stoici fuisse uideantur.quem Diogenes Babylonius consequens in eo libro,qui inscribitur de Minerua, partum Iouis,ortumq; uirginis ad physiologiam traducens disiungit à fabula. Exposui ferè non philosophorum iudicia,sed delirantium somnia:nec enim multo absurdiora sunt ea,quæ poetarum uocibus fusa, ipsa suauitate nocuerunt,& qui ira inflammatos,& libidine furentes induxerunt deos,feceruntq; ut eorum bella,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

pugnas, prælia, uulnera uideremus, odia præterea, diſſidias, diſcordias, ortus, interitus, quærelas, lamentationes, effuſas in omni intemperantia libidines, adulteria, uincula, cum humano genere concubitus, mortalesq; ex immortali procreatos. cum poetarum autem errore coniungere licet portenta magorum, Aegyptiorumq; in eodem genere dementiam: tum etiam uulgi opiniones, quæ in maxima inconſtantia, ueritatis ignoratione uerſantur. ea qui conſideret quàm incõſulte ac temere dicantur, uenerari Epicurum, & in eorũ ipſorum numero, de quibus hæc quæſtio eſt, habere debeat: ſolus enim uidit primum eſſe deos, quòd in omnium animis eorum notionem impreſſiſſet ipſa natura: quæ eſt enim gens, aut quod genus hominum, quod non habeat ſine doctrina anticipationem quandam deorum? quam appellat πρόληψιν Epicurus, id eſt anteceptam animo rei quandam informationem, ſine qua nec intelligi quidquam, nec quæri, nec diſputari poſſit. cuius rationis uim atq; utilitatem ex illo cæleſti Epicuri de regula, & iudicio uolumine accepimus. quo igitur fundamentum huius quæſtionis eſt, id præclare iactum uidetis. cum enim non inſtituto aliquo, aut more, aut lege ſit opinio conſtituta, maneatq; ad unum omniũ firma conſenſio: intelligi neceſſe eſt, eſſe deos, quoniam inſitas eorum, uel potius innatas cogniciones habemus. de quo autem omnium natura cõſentit, id uerum eſſe neceſſe eſt. eſſe igitur deos confitendum eſt. quod quonia ferè conſtat inter omnes non philoſophos ſolum, ſed etiam indoctos: fateamur conſtare illud etiam, hanc nos habere ſiue anticipatio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

nem, ut ante dixi, siue prænotionem deorum: sunt enim rebus nouis noua ponenda nomina, ut Epicurus ipse προλήψιν appellauit, quam antea nemo eo uerbo nominarat. hanc igitur habemus, ut deos beatos, & immortales putemus. quæ enim nobis natura informationem deorum ipsorum dedit, eadem insculpsit in mẽtibus, ut eos æternos & beatos haberemus. quod si ita est, uere exposita illa sententia est ab Epicuro; quod æternum beatumq; sit, id nec habere ipsum negotij quidquam, nec exhibere alteri; itaque neque ira, neq; gratia teneri; quòd, quæ talia essent, imbecilla essent omnia. si nihil aliud quæreremus, nisi ut deos pie coleremus, & ut superstitione liberaremur, satis erat dictum: nam & præstans deorum natura hominũ pietate coleretur, cum & æterna esset, & beatissima; habet enim ueneratione iustam quidquid excellit: et metus omnis à ui atque ira deorum pulsus esset: intelligitur enim, à beata immortaliq; natura & iram & gratiam segregari: quibus remotis, nullos à superis impendere metus. sed ad hanc confirmandam opinionẽ inquirit animus & formam, & uitam, & actionem mentis, atque agitationem in deo. ac de forma quidem partim natura nos admonet partim ratio docet: nam à natura habemus omnes omnium gentium, speciem nullam aliam, nisi humanam deorum: quæ enim alia forma occurrit unquam aut uigilanti cuiquam, aut dormienti? sed ne omnia reuocentur ad primas notiones, ratio hoc idem ipsa declarat. nam cum præstantissimam naturam, uel quia beata est, uel quia sempiterna, conuenire uideatur eandem esse pulcher-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

rimam,quæ compoſitio membrorum, quæ conforma=
tio lineamentorum , quæ figura , quæ ſpecies huma=
na poteſt eſſe pulchrior?uos quidem Lucili ſoletis(nam
Cotta meus modo hoc,modo illud) cum artificium ef=
fingitis,fabricamq; diuinam,quàm ſint omnia in ho=
minis figura non modo ad uſum,uerum etiam ad ue
nuſtatem apta,deſcribere . quòd ſi omnium animan=
tium formam uincit hominũ figura,deus autem ani=
mans eſt:ea figura profecto eſt , quæ pulcherrima ſit
omnium.quoniamq; deos beatiſſimos eſſe cõſtat , bea=
tus autẽ eſſe ſine uirtute nemo poteſt , nec uirtus ſine
ratione conſtare,nec ratio uſquam ineſſe,niſi in homi
nis figura:hominis eſſe ſpecie deos confitendum eſt.nec
tamen ea ſpecies corpus eſt,ſed quaſi corpus;nec habet
ſanguinem,ſed quaſi ſanguinem.hæc quanquã & in
uenta ſunt acutius,& dicta ſubtilius ab Epicuro,quã
ut quiuis ea poſſit ꝟgnoſcere:tamen fretus intelligẽtia
ueſtra diſſero breuius,quàm cauſa deſiderat. Epicurus
autem,qui res occultas,et penitus abditas nõ modo ui
derat animo,ſed etiam ſic tractat,ut manu,doceat eã
eſſe uim,& naturam deorum,ut primum non ſenſu,
ſed mente cernatur,nec ſoliditate quadam,nec ad nu=
merum,ut ea,quæ ille propter firmitatem στερέμνια
appellat,ſed imaginibus ſimilitudine , & tranſitione
perceptis,cum infinita ſimillimarum imaginum ſpe=
cies ex innumerabilibus indiuiduis exiſtat, & ad deos
affluat,cũ maximis uoluptatibus in eas imagines men
tem intentam,infixamq; noſtram intelligentiam , ca=
pere quæ ſit & beata natura,& æterna.ſumma uero
uis infinitatis,& magna, ac diligenti contemplatione

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

dignissima est:in qua intelligi necesse est, eam esse naturam,ut omnia omnibus paribus paria respondeant: hanc ἰσονομίαν appellat Epicurus, id est æquabilem tributionem.ex hac igitur illud efficitur,si mortaliũ tanta multitudo sit,esse immortalium non minorẽ.& si, quæ interimant,innumerabilia sunt,etiam ea, quæ cõseruent,infinita esse debere. & quærere à nobis Balbe soletis,quæ uita deorum sit,quæq; ab ijs degatur ætas. ea uidelicet,qua nihil beatius,nihil omnino bonis omnibus affluentius excogitari potest:nihil enim agit:nullis occupationibus est implicatus:nulla opera molitur: sua sapientia,& uirtute gaudet: habet exploratũ fore se semper tum in maximis,tum in æternis uoluptatibus.hunc deum rite beatum dixerimus,uestrum uero laboriosissimũ.siue enim ipse mundus deus est;quid potest esse minus quietum,quàm nullo punctο temporis intermisso uersari circum axẽ cœli admirabili celeritate?nisi quietum autem nihil beatum est.siue in ipso mũdo deus inest aliquis,qui regat,qui gubernet,qui cursus astrorum,mutationes temporum, rerum uicissitudines,ordinesq; conseruet,terras & maria contemplans hominum commoda,uitasq; tueatur: næ ille est implicatus molestis negotijs,& operosis.nos autem beatam uitam in animi securitate,et in omnium uacatione munerum ponimus:docuit enim nos idem qui cætera natura effectum esse mundum , nihil opus fuisse fabrica,eamq; rem ei esse tam facilem, quàm uos negatis effici sine diuina possе solertia , ut innumerabiles natura mundos effectura sit , efficiat , effecerit . quod quia quẽadmodum natura efficere sine aliqua

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

mente possit,non uidetis:ut tragici poetæ,cum explica re argumenti exitum non potestis,cõfugitis ad deum. cuius operam profecto non desideraretis,si immẽsam, & interminatá in omnes partes magnitudinem regio num uideretis:in quam se iniicies animus, et inten= dens, ita late,longeq; peregrinatur,ut nullam tamen orã ultimi uideat,in qua possit insistere.in hac igitur immensitate latitudinum, longitudinum,altitudinũ infinita uis innumerabilium uolitat atomorũ: quæ in terjecto inani cohærescunt tamen inter se,& aliæ ali as apprehẽdentes continuantur:ex quo efficiuntur hæ rerum formæ,atque figuræ: quas uos effici posse sine follibus, & incudibus non putatis. itaq; imposuistis in ceruicibus nostris sempiternum dominum,quem di es,& noctes timeremus;quis enim non timeat omnia prouidentem,& cogitantem, & animaduertentem, & omnia ad se pertinere putantem, curiosum, & plenum negotij deum?hinc uobis extitit primum illa fatalis necessitas,quam εἱμαρμένην dicitis:ut quidquid accidat,id ex æterna ueritate, causarumq; continua= tione fluxisse dicatis. quãti autẽ hæc philosophia æsti manda est,cui,tanquam aniculis,& ijs quidem indo= ctis,fato fieri omnia uideantur? sequitur μαντικὴ ue stra,quæ latine diuinatio dicitur:qua tanta imbuere= mur superstitione,si uos audire uellemus,ut aruspices, augures,arioli,uates, & conjectores nobis essent co= lendi.his terroribus ab Epicuro soluti, & in liberta= tẽ uindicati,nec metuimus eos quos intelligimus, nec sibi fingere ullam molestiam, nec alteri quærere; & pie sanctéq; colimus naturam excellentem, atq; præ=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſtantem. Sed elatus ſtudio uereor ne longior fuerim. erat autem difficile rem tantam, tamq; præclarã, inchoatam relinquere. quãquam non tam dicendi mihi ratio habenda fuit, quàm audiendi. Tum Cotta comiter, ut ſolebat, Atqui, inquit, Vellei, niſi tu aliquid dixiſſes, nihil ſanè ex me quidẽ audire potuiſſes: mihi enim nõ tam facile in mentem uenire ſolet, quare uerum ſit aliquid, quàm quare falſum. idq; cum ſæpe, tum cũ te audirem, paulo ante contigit. roges me, qualem deorum naturam eſſe ducam: nihil fortaſſe reſpõdeam. quæras, putem ne talẽ eſſe, qualis modo à te ſit expoſita: nihil dicam mihi uideri minus. ſed antequã aggrediar ad ea, quæ à te diſputata ſunt, de te ipſo dicã quid ſentiam. ſæpe enim de L. Craſſo, familiari tuo illo, uideor audiſſe, cũ te togatis omnibus ſine dubio anteferret, & paucos tecũ Epicureos è Græcia compararet. ſed q̃ ab eo te mirifice diligi intelligebam, arbitrabar illum propter beneuolentiam id uberius dicere. ego autẽ, & ſi uereor laudare præſentem, iudico tamen de re obſcura, atq; difficili à te dictum eſſe dilucide; neq; ſententijs ſolum copioſe, ſed uerbis etiam ornatius, quàm ſolẽt ueſtri. Zenonem, quem Philo noſter Coryphæum appellare Epicureorum ſolebat; cum Athenis eſſem, audiebam frequenter, & quidem ipſo auctore Philone; credo ut facilius iudicarem, quã illa bene refellerentur; cum à principe Epicureorum accepiſſem, quemadmodum dicerentur. non igitur ille, ut plerique, ſed iſto modo, ut tu, diſtincte, grauiter, ornate. ſed quod in illo mihi uſu ſæpe uenit, idẽ modo, cũ te audirem, acciderat, ut moleſte ferrem tãtum inge-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

nium (bona uenia me audies) in tam leues, ne dicam in tã ineptas, sententias incidisse. nec ego nunc ipse aliquid afferam melius: ut enim modo dixi, omnibus ferè in rebus, & maxime in physicis, quid nõ sit, citius, quàm quid sit, dixerim. roges me, quid, aut qualis sit deus: auctore utar Simonide: de quo cum quæsiuisset hoc idem tyrãnus Hiero, deliberandi causa sibi unum diem postulauit: cum idẽ ex eo postridie quæreret, biduum petiuit: cum sæpius duplicaret numerũ dierũ, admiransq; Hiero quæreret cur ita faceret, quia quãto, inquit, diutius considero, tanto mihi res uidetur obscurior. sed Simonidem arbitror (non enim poeta solũ suauis, uerum etiam cæteroqui doctus sapiensq; traditur) quia multa uenirent in mentem acuta, atq; subtilia, dubitantem quid eorum esset uerissimum, desperasse omnem ueritatem. Epicurus uero tuus (nam cũ illo malo disserere, quàm tecum) quid dicit, quod non modo philosophia dignum esset, sed etiã mediocri prudentia? quæritur primum in ea quæstione, quæ est de natura deorum, sint ne dij, nec ne sint. difficile est negare: credo, si in concione quæratur: sed in huiuscemodi sermone, & consessu, facillimum. itaq; ego ipse Pontifex, qui cerimonias, religionesq; publicas sanctissime tuendas arbitror, is hoc, quod primum est, esse deos, persuaderi mihi non opinione solum, sed etiam ad ueritatem planè uelim: multa enim occurrunt, quæ conturbent, ut interdũ nulli esse uideantur. sed uide, quã tecum agam liberaliter. quæ cõmunia sunt uobis cũ cæteris philosophis, nõ attingam, ut hoc ipsum: placet enim omnibus ferè, mihiq; ipsi in primis, deos esse: ita=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

q non pugno: rationem tamen eam, quæ à te affertur, non satis firmam puto. quod enim omnium gentium, generumq; hominibus ita uideretur, id satis magnum esse argumentum dixisti, cur esse deos confiteremur. quod cũ leue per se, tum etiam falsum est. primũ enim unde notæ tibi sunt opiniones nationũ? equidem arbitror, multas esse gentes sic immanitate efferatas, ut apud eas nulla suspicio deorum sit. quid? Dyagoras, Atheos qui dictus est, posteaq; Theodorus, nonne aperte deorum naturam sustulerunt? nam Abderites quidẽ Protagoras, cuius à te modo mẽtio facta est, sophistes temporibus illis uel maximus, cũ in principio libri sui sic posuisset, de dijs neq; ut sint, neq; ut non sint habeo dicere, Athenienſium iussu urbe atq; agro est exterminatus, libriq; eius in concione combusti. ex quo equidem existimo tardiores ad hanc sententiam profitendam multos esse factos, quippe cum pœnam ne dubitatio quidem effugere potuisset, quid de sacrilegis, quid de impijs, periurisq; dicemus?

» -Tubulus si Lucius unquam,
» Si Lupus, aut Carbo, aut Neptuni filius,-

ut ait Lucilius, putasset esse deos, tam periurus, aut tã impius fuisset? nõ est igitur tã explorata ista ratio ad id, quod uultis, confirmandũ, quàm uidetur. sed quia commune est hoc argumentum aliorum etiã philosophorum, omittã hoc tẽpore, ad uestra propria uenire malo. concedo esse deos: doce me igitur, unde sint, ubi sint, quales sint corpore, animo, uita. hæc. n. scire desidero. abuteris ad omnia atomorum regno & licentia. hinc quodcunq; in solũ uenit, ut dicitur, effingis, atq;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

efficis.quæ primũ nullæ ſunt:nihil enim eſt, q̃ uacet corpore:corporibus autem omnis obſidetur locus: ita nullum inane,nihil eſſe indiuiduũ poteſt.hæc ego nũc phyſicorum oracula fundo: uera an falſa,neſcio; ſed ueri tamen ſimiliora,quàm ueſtra: iſta enim flagitia Democriti,ſiue etiam ante Leucippi, eſſe corpuſcula quædam leuia,alia aſpera,rotunda alia, partim angulata,curuata quædam,& quaſi adunca;ex his effectum eſſe cœlum,atque terras,nulla cogente natura, ſed concurſu quodã fortuito.hanc tu opinionẽ C. Vellei uſque ad hanc ætatẽ perduxiſti, priusq̃; te quis de omni uitæ ſtatu,quã deiſta auctoritate deiecerit:ante enim iudicaſti Epicureũ te eſſe oportere,quàm iſta cognouiſti.ita neceſſe fuit aut hæc flagitia animo cõcipere,aut ſuſceptæ philoſophiæ nomẽ amittere. q̃d enim mereas,ut Epicureus eſſe deſinas?nihil equidẽ,inquis, ut rationem uitæ beatæ,ueritatemq̃; deſeram. ita igitur eſt ueritas?nam de uita beata nihil repugno: quã tu ne in deo quidẽ eſſe cenſes,niſi planè otio langueat.ſed ubi eſt ueritas?in mundis credo innumerabilibus,omnibus minimis tẽporũ punctis,alijsnaſcentibus, alijs cadentibus;an in indiuiduis corpuſculis,tam præclara opera,nulla moderante natura, nulla ratione, fingentibus?ſed oblitus liberalitatis meæ,qua tecũ paulo ante uti cœperam,plura complector. concedam igitur ex indiuiduis conſtare omnia:quid ad rem?deorũ enim natura quæritur.ſint ſane ex atomis.non igitur æterni.quod enim ex atomis ſit,id natũ aliquãdo ſit. ſi natum,nulli dij ante quàm nati. & ſi ortus eſt deorũ,interitus ſit neceſſe eſt,ut tu paulo ante de Platonis

mundo

mundo disputabas. ubi igitur illud uestrum beatum, & æternum? quibus duobus uerbis significatis deum. quod cum efficere uultis, in dumeta correptis: ita.n. dicebas, non corpus esse in deo, sed quasi corpus; nec sanguinem, sed quasi sanguinem. hoc persæpe facitis, ut, cum aliquid nō uerisimile dicatis, & effugere reprehensionem uelitis, afferatis aliquid, quod omnino ne fieri quidē possit: ut satius fuerit id ipsum, de quo ambigebatur, cōcedere, quā tam impudēter resistere. uelut Epicurus, cum uideret, si atomi ferrentur in locum inferiorē suopte pondere, nihil fore in nostra potestate, q̄ esset earum motus certus, & necessarius, inuenit quo modo necessitatē effugeret; quod uidelicet Democritum fugerat: ait atomum, cum pondere & grauitate directo deorsum feratur, declinare paululum. hoc dicere turpius est, quàm illud, quod uult, non posse defendere. idem facit contra dialecticos. a quibus cum traditum sit, in omnibus disiunctionibus, in quibus aut etiam, aut nō, poneretur, alterutrū uerum esse: pertimuit, ne, si concessum esset huiusmodi aliquid, aut uiuet cras, aut nō uiuet Epicurus, alterutrum fieret necessariū: totum hoc aut etiā, aut non, negauit esse necessariū. quo quid dici potest obtusius? urgebat Arcesilas Zenonem, cū ipse omnia falsa diceret, quæ sensibus uiderentur: Zeno autem nonnulla uisa esse falsa, nō omnia. timuit Epicurus, ne, si unū uisum esset falsum, nullum esset uerum: omnes sensus ueri nuncios dixit esse: nihil horum, nisi callide: grauiorem enim plagam accipiebat, ut leuiorem repelleret. idem facit in natura deorū: dum indiuiduorum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

corporum concretionem fugit,ne interitus & dissipatio consequatur,negat esse corpus deorum, sed tãquã corpus;nec sanguinem,sed tanquam sanguinem. mirabile uidetur,q̃ non rideat aruspex, cum aruspicem uiderit:hoc mirabilius, q̃ uos inter uos risum tenere possitis,non est corpus, sed quasi corpus. hoc intelligerem quale esset,si id in cereis fingeretur,aut fictilibus figuris:in deo quid sit quasi corpus,aut quasi sanguis, intelligere non possum:ne tu quidem Vellei: sed non uis fateri:ista enim à uobis quasi dictata redduntur: quæ Epicurus oscitans hallucinatus est,cum quidẽ gloriaretur,ut uidemus in scriptis, se magistrum habuisse nullum. quod & non prædicanti tam facile quidẽ credam, sicut mali ædificij domino glorianti se architectum nõ habuisse:nihil enim olet ex Academia, nihil ex Lyceo,nihil ne è puerilibus quidem disciplinis. Xenocratem audire potuit: quem uirum dij immortales:& sunt qui putant audiuisse,ipse non uult : credo plus nemini. Pamphilum quendam Platonis auditorem ait à se Sami auditum:ibi enim adolescens habitabat cum patre & fratribus,q̃ in eã pater eius Neocles agripeta uenerat. sed cum agellus eum non satis aleret,ut opinor,ludi magister fuit.sed hunc Platonicũ mirifice contemnit Epicurus . ita metuit, ne quid unquã didicisse uideatur.in Nausiphane Democriteo tenetur.quem cũ à se nõ neget auditum , uexat tamẽ omnibus cõtumelijs.atqui si hæc Democritea nõ audisset,quid audierat ? quid est in physicis Epicuri non à Democrito?nã etsi quædam cõmutauit, ut quod paulo ante de inclinatione atomorũ dixi : tamen pleraq;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

dicit eadem,atomos,inane,imagines, infinitatem loco rum,innumerabilitatemq; mundorum;eorum ortus, & interitus,omnia ferè,quibus naturæ ratio continetur.nunc istuc quasi corpus, & quasi sanguinẽ, quid intelligis?ego enim scire te ista melius quàm me, non fateor solum,sed etiam facile patior.cum quidem semel dicta sunt, quid est quod Velleius intelligere possit,Cotta nõ possit? itaq; corpus quid sit, sanguis quid sit,intelligo : quasi corpus, & quasi sanguis quid sit, nullo prorsus modo intelligo. Nec tu me cælas,ut Pythagoras solebat alienos:nec consulto dicis occulte,tãquam Eraclitus:sed,quod inter nos liceat,ne tu quidẽ intelligis.illud uideo pugnare te,species ut quædam sit deorum,quæ nihil concreti habeat , nihil solidi, nihil expressi,nihil eminentis,sitq; pura,leuis, perlucida.dicemus ergo idem , quod in Venere Coa : corpus illud nõ est,sed simile corpori:nec ille fusus, & candore mixtus rubor sanguis est,sed quædã sanguinis similitudo:sic in Epicureo deo nõ res , sed similitudines rerum esse.fac id,quod ne intelligi quidẽ potest,mihi esse persuasum: cedò mihi istorũ adumbratorũ deorum lineamenta,atq; formas. nõ deest hoc loco copia rationum, quibus docere uelitis humanas esse formas deorum : primum,q ita sit informatum, anticipatumq; mentibus nostris,ut homini, cum de deo cogitet, forma occurrat humana : deinde,ut, quoniam rebus omnibus excellat natura diuina , forma quoq; esse pulcherrima debeat,nec esse humana ullam pulchriorem.tertiam rationem affertis,quòd nulla in alia figura domicilium mentis esse possit.primum igitur quidq; cõ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſideremus quale ſit . arripere.n. mihi uidemini quaſi ueſtro iure rem nullo modo probabilẽ. quis tam cæcus in contemplandis rebus unquam fuit,ut non uideret ſpecies iſtas hominum collatas in deos aut conſilio quo dam ſapientum,quo facilius animos imperitorum ad deorum cultum à uitæ prauitate conuerterent;aut ſu perſtitione,ut eſſent ſimulacra,quæ uenerantes, deos ipſos ſe adire crederent? auxerunt autem hæc eadem poetæ,pictores,opifices. erat autem non facile agentes aliquid & molientes deos in aliarũ formarum imita tione ſeruare.acceſſit etiam iſta opinio fortaſſe, quòd homini homine nihil pulchrius uideatur . ſed tu hoc phyſice nõ uides,quàm blanda conciliatrix, & quaſi ſui ſit lena natura. an putas ullam eſſe terra mariq; beluam,quæ non ſui generis belua maxime delecte= tur?quod ni ita eſſet,cur non geſtiret taurus equæ con trectatione,equus uaccæ?an tu aquilam,aut leonem, aut delphinum ullam anteferre cenſes figuram ſuæ? quid igitur mirum,ſi hoc eodem modo homini natu= ra præſcripſit, ut nihil pulchrius quàm hominem pu taret,eam eſſe cauſam,cur deos hominum ſimiles pu= taremus? quid cenſes,ſi ratio eſſet in beluis , non ſuo quaſq; generi plurimum tributuras fuiſſe?at meher= cle ego(dicam enim ut ſentio) quãuis amem ipſe me, tamen nõ audeo dicere pulchriorem eſſe me , quàm ille fuit taurus,qui uexit Europam. non enim hoc lo= co de ingenijs, aut de orationibus noſtris , ſed de ſpe= cie,figuráq; quæritur.quòd ſi fingere nobis, & iun= gere formas uelimus,qualis ille maritimus Triton pin gitur,natantibus inuehens beluis, adiunctis humano

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

corpori,nolis esse ? difficili in loco uersor.est enim uis tanta naturæ,ut homo nemo uelit nisi hominis similis esse;& quidem formica formicæ.sed tamen cuius hominis? quotus enim quisque formosus est ? Athenis cũ essem , è gregibus epheborum uix singuli reperiebantur.uideo,quid arriseris: sed ita tamen res se habet. deinde nobis,qui,concedentibus philosophis antiquis , adolescentulis delectamur, etiam uitia sæpe iucunda sunt. næuus in articulo pueri delectat Alcæum. at est corporis macula næuus.illi tamen hoc lumen uidebatur. Q. Catulus, huius collegæ & familiaris nostri pater , dilexit municipem tuum Roscium : in quem etiam illud est eius.

» Constiteram exorientem auroram forte salutans ,
» Cum subito à læua Roscius exoritur.
» Pace mihi liceat cœlestes dicere uestra ,
» Mortalis uisus pulchrior esse deo .

huic pulchrior deo ? at erat , sicut hodie est , peruersissimis oculis . quid refert ? si hoc ipsum falsum & uenustum illi uidebatur,redeo ad deos : ecquos si non tam strabones,at petulos esse arbitramur ? ecquos næuum habere ? ecquos silos , flaccos , frontones, capitones , quæ sunt in nobis ? an omnia emendata in illis ? detur id uobis. num etiam est una omnium facies ? nam si plures,aliam esse alia pulchriorem necesse est. igitur aliquis non pulcherrimus deus. si una omnium facies est,florere in cœlo Academiã necesse est. si enim nihil inter deum,& deum differt:nulla est apud deos cognitio,nulla perceptio. quid,si etiam Vellei falsum illud omnino est , nullam aliam nobis de deo cogi=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tantibus ſpeciem niſi hominis occurrere: tamen ne iſta tam abſurda defendes? nobis fortaſſe ſi occurrit ut dicis: Iouem, Iunonem, Mineruam, Neptunum, Vulcanum, Apollinem, reliquos deos ea facie nouimus, qua pictores, fictoresq; uoluerunt; neq; ſolum facie, ſed etiam ornatu, ætate, atque ueſtitu: at non Aegyptij, nec Syri, nec ferè cuncta barbaries: firmiores enim uideas apud eos opiniones eſſe de beſtijs quibuſdã, quàm apud nos de ſanctiſſimis templis, et ſimulacris deorũ. etenim fana multa expoliata, & ſimulacra deorũ de locis ſanctiſſimis ablata uidemus à noſtris: at uero nefando quidem auditum eſt, crocodilum, aut ibim, aut felem uiolatum ab Aegypto. quid igitur cenſes? Apim illum ſanctum Aegiptiorum bouem, non ne deum uideri Aegyptijs? tam hercle, quàm tibi illam noſtram Soſpitam, quam tu nunquam ne in ſomnis quidem uides, niſi cum pelle caprina, cum haſta, cum ſcutulo, cum calceolis repandis. at non eſt talis Argiua, nec Romana Iuno. ergo alia ſpecies Iunonis Argiuis, alia Latinis. & quidẽ alia nobis Capitolini, alia Afris Ammonis Iouis. non pudet igitur phyſicum, id eſt ſpeculatorem, uenatoremq; naturæ, ab animis conſuetudine imbutis petere teſtimonium ueritatis? iſto enim modo dicere licebit Iouem ſemper barbatum, Apollinẽ ſemper imberbem, cæſios oculos Mineruæ, cæruleos eſſe Neptuni. & quidem Athenis laudamus Vulcanũ eum, quem fecit Alcamenes. in quo ſtante, atque ueſtito leuiter apparet claudicatio non deformis. claudũ igitur habebimus deũ, quoniã de Vulcano ſic accepimus. Age & his uocabulis deos eſſe facimus, quibus à nobis no-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

minātur. at primum quot hominū linguæ, tot nomina deorū. nō enim, ut tu Velleius quocunque ueneris, sic idem in Italia Vulcanus, idem in Africa, idem in Hispania. deinde nominū nō magnus numerus ne in Pōtificijs quidem nostris, deorū autem innumerabilis. an sine nominibus sunt? istud quidem ita uobis dicere necesse est. quid enim attinet, cum una facies sit, plura esse nomina? quàm bellum erat Vellei, confiteri potius nescire quod nescires, quàm ista effutientem nauseare, atque ipsum sibi displicere. an tu mei similem putas esse, aut tui deū? profecto nō putas. quid ergo? solem dicam, aut lunā, aut cœlū deū? ergo etiam beatum quibus fruentem uoluptatibus? & sapientem. qui potest esse in eiusmodi trūco sapientia? hæc uestra sunt. si igitur nec humano uisu, quod docui; nec tali aliquo, quod tibi persuasum est: quid dubitas negare deos esse? non audes sapienter id quidem. etsi hoc loco non populum metuis, sed ipsos deos. noui ego Epicureos omnia sigilla numerantes: quanquam uideo nō nullis uideri, Epicurū, ne in offensionem Athenienſiū caderet, uerbis reliquisse deos, re sustulisse. itaque in illis selectis eius, breuibusq; sententijs, quas appellatis κυρίας δόξας, hæc, ut opinor, prima sententia est: Quod beatum & immortale est, id nec habet, nec exhibet cuiquam negotium. In hac ita exposita sententia, sunt qui existiment, quod ille inscitia planè loquē di fecerit, fecisse consulto. de homine minime uafro male existimant. dubium est enim, utrū aliquid dicat iste beatum & immortale, an, si quod sit beatū, id esse immortale. non animaduertunt, hic eum ambigue lo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

cutum esse,sed multis alijs locis & illum, & Metrodorum tam aperte,quàm paulo ante te. ille uero deos esse putat:nec quenquam uidi,qui magis ea, quæ timenda esse negaret,timeret,mortem dico & deos.quibus mediocres homines nõ ita ualde mouentur, his ille clamat omnium mortalium mentes esse perterritas.tot millia latrocinantur morte proposita. alij omnia, quæ possunt,fana compilant.credo, aut illos mortis timor terret, aut hos religionis. sed quoniã non audes (iam enim cum ipso Epicuro loquor) negare esse deos, quid est quod te impediat aut solem,aut lunam,aut mundum,aut mentem aliquam sempiternam in deorũ natura ponere? nunquam uidi,inquis,animam rationis consiliíq; participem in ulla alia,nisi humana figura. quid?solis nunquidnam,aut lunæ, aut quinq; errantium siderum simile uidisti?sol duabus unius orbis ultimis partibus definiens motum,cursus annuos cõficit. huius hanc illustrationem eiusdem incensa radijs menstruo spatio luna complet.quinque autem stellæ eundem orbem tenentes,aliæ propius à terris, aliæ remotius,ab ijsdem principijs,disparibust temporibus eadem spatia conficiunt. nunquid tale Epicure uidisti? ne sit igitur sol, ne luna, ne stellæ: quoniam nihil esse potest, nisi quod attigimus, aut uidimus. quid? deum ipsum num ne uidisti? cur igitur credis esse?tollamus ergo omnia,quæ aut historia nobis,aut noua ratio affert. ita sit, ut mediterranei mare esse non credant-quæ sunt tantæ animi angustiæ;ut,si Seriphi natus esses,nec unquam egressus ex insula, in qua lepusculos. uulpeculasq; sæpe uidisses,non crederes leones, & pan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

theras esse,cum tibi,quales essent,diceretur?si uero de elephanto quis diceret,etiam irrideri te putares? Et tu quidem uellei non uestro more,sed dialecticorum,quæ funditus gens uestra non nouit,argumenti sententiã conclusisti: beatos esse deos sumpsisti. cõcedimus. beatum autem sine uirtute neminem esse posse,id quoque damus,& libenter quidem.uirtutẽ autem sine ratione constare non posse,conueniat id quoque necesse est. adiungis,nec rationem esse nisi in hominis figura. quẽ tibi hoc daturũ putas?si enim ita esset, quid opus erat te gradatim istuc peruenire?quid autem est istuc gradatim?sumpsisses tuo iure.nã à beatis ad uirtutem, à uirtute ad rationẽ uideo te uenisse gradibus: à ratione ad humanam figuram quo modo accedis? præcipitare istuc quidem est,nõ descendere.nec uero intelligo, cur maluerit Epicurus deos hominum similes dicere, quàm homines deorũ.quæres,quid intersit.si.n.hoc illi simile sit,esse illud huic uideo.sed hoc dico, nõ ab hominibus formæ figuram peruenisse ad deos: dij enim semper fuerunt,& nati nunquã sunt, si quidẽ æterni sunt futuri.at homines nati: ante igitur humana forma, quàm homines,ea qua erant forma dij immortales. nõ ergo illorum humana forma, sed nostra diuina dicenda est.uerũ hoc quidẽ,ut uoletis. illud quæro,quæ fuerit tanta fortuna:nihil enim in rerũ natura ratione factum esse uultis,sed tamẽ quis iste tantus casus,unde tam felix concursus atomorum,ut repente homines deorum forma nascerentur?semina deorũ decidisse de cœlo in terras putamus,et sic homines patrũ similes extitisse?uellem diceretis: deorum cognationẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

agnoſcerem non inuitus.nihil tale dicitis:ſed caſu eſſe factum,ut deorum ſimiles eſſemus.& nunc argumenta quærenda ſunt,quibus hoc refellatur?utinam tam facile uera inuenire poſſem,quàm falſa conuincere. etenim enumeraſti memoriter,& copioſe,ut mihi qui dē admirari liberet in homine eſſe Romano tantam ſcientiam,uſque à Thalete Mileſio de natura deorum philoſophorum ſententias omnes ne tibi illi delirare ui ſi ſunt,qui ſine manibus et pedibus conſtare deū poſſe decreuerunt?nec hoc quidem uos mouet conſiderantes quæ ſit utilitas,quæq; opportunitas in homine mēbrorum,ut iudicetis membris humanis deos nō egere?quid enim pedibus opus eſt ſine ingreſſu? quid manibus, ſi nihil comprehendatur?quid reliqua deſcriptione omnium corporis partium?in qua nihil inane, nihil ſine cauſa,nihil ſuperuacaneum eſt.itaq; nulla ars imitari ſolertiam naturæ poteſt.habebit igitur linguā deus, & non loquetur;dentes,palatum, fauces nullum ad uſum:quæq; procreationis cauſa natura corpori affinxit,ea fruſtra habebit deus:nec externa magis, quàm interiora.cor,pulmones,iecur, cæteraq;, detracta utilitate,quid habent uenuſtatis?quandoquidem hæc eſſe in deo propter pulchritudinem uultis. iſtis ne fidentes ſomnijs non modo Epicurus, & Metrodorus, & Hermachus contra Pythagoram,Platonem,Empedoclemq; dixerunt,ſed meretricula etiam Leontium cōtra Theophraſtum ſcribere auſa ſit?ſcito quidem illa ſermone, & Attico.ſed cum tantum Epicuri hortus habuerit licentiæ,etiam ſoletis queri?Zeno quidem etiam litigabat. quid dicam Albutium? nam Phœdro nihil ele-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

gantius,nihil humanius.ſed ſtomachabatur ſenex, ſi= quid aſperius dixeram : cum Epicurus cõtumelioſiſſi= me Ariſtotelem uexarit, Phædoni Socratico turpiſſi= me maledixerit,Metrodori ſodalis ſui fratrẽ Timocra tẽ,quia neſcio quid in philoſophia diſſentiret, totis uo luminibus conciderit,in Democritum ipſum,quẽ ſecu= tus eſt,fuerit ingratus,Nauſiphanem magiſtrum ſuũ, à quo nihil didicerat,tam male acceperit. Zeno qui= dem non eos ſolũ,qui tum erant,Apollodorum,Syllũ, cæteroſq; figebat maledictis,ſed Socratem ipſum,parẽ tem philoſophiæ,latino uerbo utens, ſcurram Atticũ fuiſſe dicebat,Chryſippum nunquam niſi Cheſippũ uo cabat.tu ipſe paulo ante,cum tanquam ſenatum phi= loſophorum citares,ſummos uiros deſipere,delirare,de mentes eſſe dicebas.quorum ſi nemo uerũ uidit de na tura deorum,uerendum eſt ne nulla ſit omnino.nam iſta,quæ uos dicitis, ſunt tota cõmentitia, uix digna lucubratione anicularũ.non.n. ſentitis, quàm multa uobis, ſuſcipienda ſint,ſi impetraueritis, ut cõcedamus eandem eſſe hominum & deorum figuram.omnis cul tus, & curatio corporis erit eadem adhibenda deo, quæ adhibetur homini; ingreſſus, curſus,accubatio, inclinatio,ſeſſio,comprehenſio,ad extremum etiã ſer= mo,& oratio.Nam quòd & mares deos,& fœminas eſſe dicitis,quid ſequatur uidetis.equidem mirari ſatis non poſſum,unde ad iſtas opiniones ueſter ille princeps uenerit. ſed clamare non deſinitis, retinẽdum hoc eſſe, deus ut beatus immortaliſq; ſit.quid autẽ obſtat, quo minus ſit beatus,ſi non ſit bipes?aut iſta ſiue beatitas, ſiue beatitudo dicenda eſt(utrũque omnino durũ, ſed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

usu mollienda nobis uerba sunt)uerum ea,quæcunq; est,cur aut in solem illum,aut in hunc mundum, aut in aliquam mentem æternam,figura membrisq; corporis uacuam,cadere non potest ? nihil aliud dicis , nisi , nũquam uidi solem,aut mundũ beatum. quid ? mundũ præter hunc unquã ne uidisti ? negabis . cur igitur nõ sexcenta millia esse mundorum,sed innumerabilia ausus es dicere? ratio docuit.ergo hoc te ratio nõ docebit,cũ præstãtissima natura quæratur,eaq; beata, et æterna,quæ sola in diuina natura sunt,ut immortalitate uincamur ab ea natura,sic animi præstãtia uinci;atque ut animi,item corporis ? cur igitur, cũ cæteris rebus inferiores simus,forma pares sumus? ad similitudinem.n.deo proprius accedebat humana uirtus, quã figura. an quidquã tam puerile dici potest (ut eundẽ locum diutius urgeam)quàm si ea genera beluarum, quæ in rubro mari India ue gignantur,nulla esse dicamus?atqui ne curiosissimi quidem homines exquirẽdo audire tam multa possunt,quàm sunt multa,quæ terra,mari,paludibus,fluminibus existunt.quæ negemus esse,quia nunquam uidimus.Ipsa uero quàm nihil ad rem pertinet , quæ uos delectat maxime similitudo ? quid? canis non ne similis lupo?atque,ut Ennius ,

,, Simia quàm similis turpissima bestia nobis ?

at mores in utroque dispares,elephanto beluarum nulla prudẽtior.at figura quæ uastior ? de bestijs loquor . quid? inter ipsos homines nõ ne et simillimis formis dispares mores, & moribus, figura dissimilis ? etenim si semel Vellei suscipimus genus hoc argumenti,attende quò serpat.tu enim sumebas,nisi in hominis figura ra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tionem ineſſe nō poſſe. ſumet alius, niſi in terreſtri; ni ſi in eo, qui natus ſit; niſi in eo, qui adoleuerit; niſi in eo, qui didicerit; niſi in eo, qui ex animo conſtet, & corpore caduco, & infirmo; poſtremo niſi in homine, atq; mortali. q̄ ſi in omnibus his rebus obſiſtis, quid eſt, q̄ te una forma conturbet? his enim omnibus, quæ propoſui, adiunctis, in homine rationem eſſe, & mentem uidebas. quibus detractis, deum tamen noſſe te dicis, modo lineamenta maneant. hoc eſt non conſiderare, ſed quaſi ſortiri quid loquare. niſi forte ne hoc quidem attendis, non modo in homine, ſed etiam in arbore, quidquid ſuperuacaneū ſit, aut uſum non habeat, obſtare. quàm moleſtum eſt uno digito plus habere? quid ita? quia nec ſpeciem, nec uſum alium quinque deſiderant. tuus autem deus non digito uno redūdat, ſed capite, collo, ceruicibus, lateribus, aluo, tergo, poplitibus, manibus, pedibus, fœminibus, cruribus. ſi ut immortalis ſit, quid hæc ad uitam membra pertinent? quid ipſa facies? magis illa, cerebrum, cor, pulmones, iecur: hæc enim ſunt domicilia uitæ. oris quidem habitus ad uitæ firmitatem nihil pertinet. at eos uituperabas, qui ex operibus magnificis, atque præclaris, cum ipſum mundum, cum eius membra, cœlum, terras, maria, cumq; horum inſignia ſolem, lunam, ſtellaſq; uidiſſent, cumq; tēporū mutationes, maturitates, uiciſſitudinesq; cognouiſſent, ſuſpicati eſſent aliquā excellentē eſſe, præſtātemq; naturā, quæ hæc feciſſet, moueret, regeret, gubernaret. qui, etiam ſi aberrant à coniectura, uideo tamen quid ſequantur. tu quod opus tā dem magnum, & egregiū habes, quod effectū diuina

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

mente uideatur,ex quo esse deos suspicere ? habeo, in quis,in animo insitam informationem quandam dei. & barbati quidē Iouis,galeatæ Mineruæ.nū igitur ta les putas?quanto melius hæc uulgus imperitorum:qui non membra solum hominis deo tribuunt , sed usum etiam membrorum:dant enim arcum,sagittas, hastā, clypeum, fuscinam, fulmen: & si, actiones quæ sint deorum,non uident, nihil agentem tamen deum non queunt cogitare.ipsi,qui irridentur, Aegyptij nullam beluam,nisi ob aliquam utilitatem,quam ex ea caperent,consecrauerunt.Ibes maximam uim serpentium conficiunt,cum sint aues excelsæ,cruribus rigidis , corneo proceroq; rostro:auertunt pestem ab Aegypto , cū uolucres angues ex uastitate Libyæ uento Africo inuectas interficiunt,atque consumunt.ex quo fit,ut illæ nec morsu uiuæ noceant , nec odore mortuæ.possum de Ichneumonum utilitate,de Crocodilorum,de Feliū dicere:sed nolo esse longus.ita concludam tamen, beluas à barbaris propter beneficium consecratas, uestrorum deorum nō modo beneficium nullum extare,sed ne factum quidem omnino.Nihil habet,inquit, negotij. profecto Epicurus, quasi pueri delicati,nihil cessatione melius existimat.at ipsi tamen pueri , etiam cū cessant,exercitatione aliqua ludicra delectantur:deū sic feriatum uolumus cessatione torpere,ut,si se commouerit,uereamur,ne beatus esse non possit.hæc oratio nō modo deos spoliat motu,& actione diuina,sed etiam homines inertes efficit , si quidem agēs aliquid ne deus quidē esse beatus potest. uerū sit sanè,ut multis,deus effigies hominis, & imago : quod eius est do=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

miciliũ? quæ ſedes? qui locus? quæ deinde actio uitæ? quibus rebus, id quod uultis, beatus eſt? utatur. n. ſuis bonis oportet, & fruatur, qui beatus futurus eſt. nam locus quidem ijs etiam naturis, quæ ſine animis ſunt, ſuus eſt cuiq; proprius, ut terra infimum teneat, hãc inundet aqua, ſuperior aer, ignibus altiſſima ora reddatur. beſtiarum autẽ terrenæ ſunt aliæ, partim aquatiles, aliæ quaſi ancipites, in utraq; ſede uiuentes. ſunt quædam etiam, quæ igne naſci putẽtur, appareantq; in ardentibus fornacibus ſæpe uolitantes. quæro igitur, ueſter deus primum ubi habitet: deinde quæ cauſa eum loco moueat; ſi modo mouetur aliquando: poſtremo, cum hoc proprium ſit animantium, ut aliquid appetant, quod ſit naturæ accõmodatum; deus quid appetat; ad quam deniq; rem motu mentis, ac rationis utatur: poſtremo, quo modo beatus ſit, quo modo æternus. quidquid enim horum attigeris, ulcus eſt. ita male inſtituta ratio exitum reperire non poteſt. ſic enim dicebas, ſpeciem dei percipi cogitatione, non ſenſu, nec eſſe in ea ullam ſoliditatem, neq; eandẽ ad numerũ permanere, eamq; eſſe eius uiſionem, ut ſimilitudine & trãſitione cernatur, neq; deficiat unquã ex infinitis corporibus ſimilium acceſſio; ex eoq; fieri, ut in hæc intenta mens noſtra beatã illam naturam, & ſempiternam putet. hoc, per ipſos deos, de quibus loquimur, quale tandem eſt? nam ſi tantũ modo ad cogitationem ualent, nec ullam habent ſoliditatem, nec eminentiam: quid intereſt, utrum de Hippocentauro, an de deo cogitemus? omnem enim talem confirmationẽ animi cæteri philoſophi motum inanem uocãt: uos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

autem aduentum in animos,et introitum imaginum dicitis.ut igitur Ti. Gracchum cum uideor cõcionantem in Capitolio uidere,de M.Octauio deferentẽ ſitellam,tum eum motum animi dico eſſe inanem; tu autem & Gracchi et Octauij imagines remanere, quæ, in Capitolium cum peruenerint, tum ad animũ meũ referantur:hoc idẽ fieri in deo, cuius crebra facie pellãtur animi,ex quo eſſe beati atq; æterni intelligantur.fac imagines eſſe,quibus pulſentur animi:ſpecies duntaxat obijcitur quædam. num etiã cur beata ſit, cur æterna?quæ autẽ iſtæ imagines ueſtræ,aut unde? à Democrito omnino hæc licentia. ſed & ille reprehẽſus à multis eſt,nec uos exitum reperitis,totáq; res uacillat,& claudicat.nam quid eſt,quod minus probari poſſit,quàm omnium in me incidere imagines?Homeri,Archilochi, Romuli, Numæ, Pythagoræ, Platonis, nec ex forma,qua illi fuerunt?quo modo illi ergo? & quorum imagines?Orpheum poetam docet Ariſtoteles nunquã fuiſſe,& hoc Orphicum carmen Pythagorici ferunt cuiuſdam fuiſſe Cercopis. at Orpheus,id eſt imago eius,ut uos uultis, in animum meum ſæpe incurrit.quid,quod eiuſdẽ hominis in meũ aliæ, aliæ in tuum?quid,quod earum rerum,quæ nunquam omnino fuerunt,neq; eſſe potuerunt,ut Scyllæ, ut Chimeræ? quid,quod hominum, locorum, urbium earum, quas nunquã uidimus?quid, quod,ſimul ac mihi collibitum eſt,præſto eſt imago?quid, quod etiam ad dormiẽtẽ ueniunt inuocatæ?tota res Vellei nugatoria eſt: uos autẽ non modo oculis imagines, ſed etiam animis inculcatis·tanta eſt impunitas garriendi. at quàm licenter?

center? fluentium frequẽter transitio fit uisionum, ut è multis una uideatur. puderet me dicere non intelligere, si uos ipsi intelligeretis, qui ista defenditis. quomodo.n. probas, cõtinenter imagines ferri? aut, si continenter, quo modo æternæ? innumerabilitas, inquis, suppeditat atomorum. num eadem ergo ista facient, ut sint omnia sempiterna? cõfugis ad æquilibritatem: sic enim ἰσονομίαν, si placet, appellemus: & ais, quoniam sit natura mortalis, immortalem etiã esse oportere. isto modo, quoniã homines mortales sunt, sint alii qui immortales: et quoniã nascuntur in terra, nascantur et in aqua: et quia sunt quæ interimant, sint quæ conseruent. sint sanè: sed ea cõseruent, quæ sunt. deos istos esse nõ sentio. omnis tamen ista rerum effigies ex indiuiduis quo modo corporibus oritur? quæ etiam si essent, quæ nulla sunt; pellere se ipsa & agitari inter se concursu fortasse possent; formare, figurare, colorare, animare nõ possent. nullo igitur modo immortalẽ deum efficitis. Videamus nunc de beato. sine uirtute certe nullo modo. uirtus autem actuosa, & deus uester nihil agens: expers uirtutis igitur: ita ne beatus quidem. quæ ergo uita? suppeditatio, inquis, bonorũ, nullo malorum interuentu. quorum tandem bonorũ? uoluptatum. credo: nempe ad corpus pertinentium: nullam enim nouistis nisi profectam à corpore, & redeuntem ad corpus animi uoluptatem. non arbitror te Vellei similem esse Epicureorum reliquorum: quos pudeat earum Epicuri uocum, quibus ille testatur, se ne intelligere quidem ullum bonum, quod sit seiunctum à delicatis, & obscœnis uoluptatibus: quas qui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

dē nō erubeſcens perſequitur omnes nominatim. quē cibū igitur,aut quas potiones,aut quas uocum & florum uarietates,aut quos tactus,quos odores adhibebis ad deos,ut eos perfundas uoluptatibus ? at poetæ quidem nectar,ambroſiam,epulas comparant, & aut Iuuentatem,aut Ganymedem pocula miniſtrātem. tu autē Epicure quid facies?neque enim,unde habeat iſta deus tuus,uideo,nec quo modo utatur.locupletior igitur hominum natura ad beate uiuendū eſt,quā deorum,quòd pluribus generibus fruitur uoluptatū. At has leuiores ducis uoluptates,quibus quaſi titillatio (Epicuri enim hoc uerbū)ſenſibus adhibetur.Quouſq; ludis?nā Philo noſter ferre nō poterat aſpernari Epicureos molles et delicatas uoluptates:ſumma enim memoria pronūciabat plurimas Epicuri ſententias ijs ipſis uerbis,quibus erant ſcriptæ:Metrodori uero, q eſt Epicuri collega ſapientiæ,multa impudentiora recitabat: accuſat enim Timocratem fratrē ſuum Metrodorus, quòd dubitet omnia,quæ ad beatā uitam pertineant, uentre metiri:neque id ſemel dicit,ſed ſæpius.annuere te uideo:nota enim tibi ſunt.proferrem libros,ſi negares.neque nunc reprehendo,quòd ad uoluptatē omnia referantur:alia eſt ea quæſtio:ſed doceo,deos ueſtros eſſe uoluptatis expertes:ita ueſtro iudicio ne beatos quidē.at dolore uacant.ſatin eſt id ad illā abundātem bonis,uitā beatiſſimā?cogitant,inquis,aſſidue beatos eſſe ſe:habent enim nihil aliud, quod agitent in mente.cōprehēde igitur animo,et propone ante oculos,deum nihil aliud in omni æternitate,niſi,mihi pulchre eſt,et ego beatus ſum,cogitantē.nec tamē uideo,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quo modo uideatur iſte deus beatus,cũ ſine ulla inter miſſione pulſetur,agiteturq; incurſione atomorũ ſempiterna,cumq; ex ipſo imagines ſemp affluãt. ita nec beatus eſt ueſter deus,nec æternus. At etiã de ſanctitate,de pietate aduerſus deos,libros ſcripſit Epicurus. at quo modo in his loquitur?ut Coruncanũ, aut Scæuolam Pontifices maximos te audire dicas; nõ eum,qui ſuſtulerit omnem funditus religionem;nec manibus, ut Xerxes,ſed rationibus, deorũ immortaliũ tẽpla & aras euerterit.quid eſt.n.cur deos ab hominibus colendos dicas,cum diĳ nõ modo homines non colant, ſed omnino nihil curent,nihil agant?at eſt eorum eximia quædam præſtansq; natura , ut ea debeat ipſa per ſe ad ſe colendá elicere ſapientẽ . an quidquam eximiũ poteſt eſſe in ea natura,quæ ſua uoluptate lætans, nihil nec actura ſit unquã,neq; agat, neq; egerit ? quæ porrò pietas ei debetur,à quo nihil acceperis?aut quid omnino,cuius nullum meritum ſit,ei deberi poteſt?eſt enim pietas,iuſtitia aduerſum deos:cum quibus quid poteſt nobis eſſe iuris , cum homini nulla cum deo ſit cõmunitas?ſanctitas autẽ, eſt ſcientia colendorũ deorum:qui quãobrem colendi ſunt, non intelligo, nullo nec accepto ab iĳs, nec ſperato bono . quid eſt autem, quòd eos ueneremur propter admirationẽ eius naturæ,in qua egregium nihil uidemus?Nam ſuperſtitione,quod gloriari ſoletis,facile eſt liberari, cum ſuſtuleris omnem uim deorum . niſi forte Diagoram ,aut Theodorum,qui omnino deos eſſe negabant,cẽſes ſuperſtitioſos eſſe potuiſſe.ego ne Protagoram quidem: cui neutrum liquerit,nec eſſe deos,nec non eſſe.horũ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

enim ſententiæ omnium non modo ſuperſtitionẽ tollunt,in qua ineſt timor inanis deorum; ſed etiam religionem, quæ deorum cultu pio continetur.quid ? ij, qui dixerunt totam de dijs immortalibus opinionẽ fictã eſſe ab hominibus ſapiẽtibus Reip. cauſa,ut, quos ratio nó poſſet,eos ad officium religio duceret;non ne omnem religionem funditus ſuſtulerunt? quid Prodicus Chius?qui ea,quæ prodeſſent hominum uitæ, deorum in numero habita eſſe dixit, quam tandẽ religionem reliquit?quid,qui aut fortes,aut claros, aut potẽtes uiros tradunt poſt mortẽ ad deos peruenisſe, eoſq; eſſe ipſos, quos nos colere, precari, uenerariq; ſoleamus?non ne expertes ſunt religionum omniũ?quæ ratio maxime tractata ab Euhemero eſt: quẽ noſter & interpretatus,& ſecutus eſt præter cæteros Ennius.ab Euhemero autem & mortes, & ſepulturæ demõſtrantur deorum.utrum igitur hic confirmaſſe religionem uidetur,an penitus totam ſuſtuliſſe ? omitto Eleuſinã ſanctam illam & auguſtam,

» Vbi initiantur gentes orarum ultimæ :

præterea Samothraciam, eaq;, quæ Lemni nocturno aditu occulta coluntur ſilueſtribus ſepibus denſa. quibus explicatis,ad rationemq; reuocatis, rerum magis natura cognoſcitur,quã deorum. mihi quidem etiam Democritus,uir magnus in primis, cuius fontibus Epicurus hortulos ſuos irrigauit,nutare uidetur in natura deorum.tum enim cenſet imagines diuinitate præditas ineſſe uniuerſitati rerum:tum principia, mentesq;,quæ ſunt in eodem uniuerſo,deos eſſe dicit,tum animantes imagines,quæ uel prodeſſe nobis ſolent,uel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

nocere;tum ingentes quaſdam imagines, tantaſq; , ut uniuerſum mundum complectantur extrinſecus.quæ quidem omnia ſunt patria Democriti.quàm Democri to digniora . quis enim iſtas imagines comprehendere animo poteſt ? quis admirari? quis aut cultu, aut re= ligione dignas iudicare?Epicurus uero ex animis homi num extraxit radicitus religionem,cum dijs immorta libus & opem , & gratiam ſuſtulit : cum enim opti= mam & præſtantiſſimam naturam dei dicat eſſe,ne= gat idem eſſe in deo gratiam: tollit id , quod maxime proprium eſt optimæ præſtantiſſimæq; naturæ : quid enim eſt melius,aut quid præſtantius bonitate, & be neficentia?qua cum carere deum uultis,neminem deo nec deum,nec hominem charum,neminem ab eo ama ri,neminem diligi uultis.ita fit , ut non modo homi= nes à dijs,ſed ipſi dij inter ſe ab alijs alij negligantur . quanto Stoici melius,qui à uobis reprehendũtur. cen ſent autem ſapientes ſapientibus etiã ignotis eſſe ami cos:nihil eſt enim uirtute amabilius . quam qui ade= ptus erit,ubicunque erit gentium , à nobis diligetur. uos autem quid mali datis, cum imbecillitatem gra= tificationem,& beneuolentiam ponitis ? ut enim omit tam uim & naturam deorũ,ne homines quidem cen ſetis,niſi imbecilli eſſent,futuros beneficos , & beni= gnos fuiſſe. nulla eſt charitas naturalis inter bonos ? charum ipſum uerbum eſt amoris:ex quo amicitiæ no men eſt ductum:quam ſi ad fructum noſtrum refe= remus,non ad illius commoda , quem diligimus ; non erit iſta amicitia,ſed mercatura quædã utilitatũ ſua rum. prata,& arua, & pecudũ greges diligũtur iſto

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

modo,quòd fructus ex eis capiuntur. hominum chari tas,& amicitia gratuita est.quanto igitur magis deo= rũ? qui nulla re egentes & inter se diligunt,& homi nibus consulunt.quod ni ita sit,quid ueneramur,quid precamur deos?cur sacris Pontifices, cur auspicijs Au= gures præsunt ? quid optamus à dijs immortalibus ? quid uouemus ? at etiã Epicuri liber est de sanctitate. ludimur ab homine non tam faceto,quàm ad scriben di licentiam libero . quæ enim potest esse sanctitas, si dij humana non curant? quæ autem animãs natura , nihil curans? uerius est igitur illud nimirũ,quod fami liaris omniũ nostrum Posidonius disseruit in libro quin to de natura deorum,nullos esse deos Epicuro uideri ; quæq; is de dijs immortalibus dixerit, inuidiæ detestã dæ gratia dixisse;neque enim tã desipiens fuisset , ut homũculis similem deum fingeret,lineamẽtis dũtaxat extremis,non habitu solido;membris hominis præditũ omnibus,usu membrorũ ne minimo quidem ; exilem quendã,atque perlucidũ,nihil cuiquã tribuentẽ,nihil gratificantem,omnino nihil curantem, nihil agentẽ . quæ natura primũ nulla esse potest : idq; uidens Epi= curus,re tollit,oratione relinquit deos. deinde si maxi me talis est deus,ut nulla gratia,nulla hominũ chari= tate teneatur; ualeat ; quid enim dicam,propitius sit? esse enim propitius potest nemini,quoniam,ut dicitis , omnis in imbecillitate est & gratia,& charitas .

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

M. TVLLII CICERONIS DE NATVRA DEORVM LIBER II.

QVæ cum Cotta dixisset, tũ Velleius, Næ ego, inquit, incautus, qui cũ Academico, et eodẽ rhetore cõgredi conatus sum. nã neque indisertũ Academicũ pertimuissem, nec sine ista philosophia rhetorẽ quamuis eloquentem: neque enim flumine conturbor inanium uerborum, nec subtilitate sententiarum, si orationis est siccitas. tu autem Cotta utraq; re ualuisti: corona tibi, & iudices defuerũt. sed ad ista aliàs. nunc Lucilium, si ipsi commodum est, audiamus.

Tum Balbus, Eundem equidem, inquit, mallem audire Cottã, dũ, qua eloquentia falsos deos sustulit, eadem ueros inducat: est enim & philosophi, & Põtificis, & Cottæ, de dijs immortalibus habere nõ errãtem, et uagã, ut Academici, sed, ut nostri, stabilem, certamq; sententiã. nã contra Epicurũ satis superq; dictũ est. sed aueo audire, tu ipse Cotta quid sentias. An, inquit, oblitus es, quod initio dixerim, facilius me, talibus præsertim de rebus, quid nõ sentirẽ, quàm quid sentirẽ, posse dicere? q si haberem aliquid, quod liqueret; tamẽ te audire uicissim uellem, cũ ipse tã multa dixissem. Tũ Balbus, Gerã tibi morẽ, & agã quã breuissime potero: etenim cõuictis Epicuri erroribus, lõga de mea disputatione detracta oratio est. Omnino diuidũt nostri totã

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

iſtam de dijs immortalibus quæſtionem in partes quatuor. primum docent eſſe deos: deinde quales ſint: tum mundū ab his adminiſtrari: poſtremo cōſulere eos rebus humanis. nos autem hoc ſermone, quæ priora duo ſunt, ſumamus: tertium, et quartū, quia maiora ſunt, puto in aliud eſſe tempus differenda. Minime uero, inquit Cotta: nam & ocioſi ſumus, & ijs de rebus agimus, quæ ſunt etiam negotijs anteponendæ. Tū Lucilius, Ne egere quidem uidetur, inquit, oratione prima pars: quid enim poteſt eſſe tam apertum, tamq; perſpicuum, cum cœlum ſuſpeximus, cœleſtiaq; contemplati ſumus: quàm eſſe aliquod numen præſtantiſſimæ mentis, quo hæc regātur? quod ni ita eſſet, qui potuiſſet aſſenſu omnium dicere Ennius,

Aſpice hoc ſublime cādens, quem inuocāt omnes Iouē.

illum uero & Iouem, & dominatorem rerū, & omnia nutu regentem, &, ut idem Ennius,

=patrem diuumq; hominumq;,

& præſentem, ac præpotentem deum. quod qui dubitat, haud ſanè intelligo, cur non idem, ſol ſit, an nullus ſit, dubitare poſſit. quid enim eſt hoc illo euidentius? quod niſi cognitum comprehenſumq; animis haberemus, non tam ſtabilis opinio permaneret, nec confirmaretur diuturnitate temporis, nec unà cū ſeculis, ætatibusq; hominū inueterare potuiſſet. etenim uidemus cæteras opiniones fictas, atq; uanas diuturnitate extabuiſſe. quis enim Hippocentaurum fuiſſe, aut Chimærā putat? quæ ue anus tā excors inueniri poteſt, quæ illā, quæ quondam credebantur, apud inferos portenta extimeſcat? opinionum enim cōmenta delet dies, na

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

turæ iudicia confirmat. itaque & in nostro populo, & in cæteris deorum cultus religionumq; sanctitates exi stunt in dies maiores, atque meliores. idq; euenit nō te mere, nec casu, sed quòd & præsentiam sæpe diui suā declarant: ut & apud Regillum bello Latinorum, cū A. Posthumius Dictator cū Octauio Mamillio Tuscu lano prælio dimicaret, in nostra acie Castor, & Pol= lux ex equis pugnare uisi sunt, & recentiore memo= ria ijdem Tyndaridæ Persem uictum nunciauerunt: P. enim Vatienus, auus huius adolescentis, cū è præfe= ctura Reatina Romā uenienti noctu duo iuuenes cū equis albis dixissent, Regem Persem illo die captū, sena tui nūciauit, et primo, quasi temere de Rep. locutus es set, in carcerem coniectus est, post à Paulo literis alla= tis, cū idem dies constitisset, & agro à senatu, & uaca tione donatus est. atque etiā cū ad fluuium Sagrā Cro toniatas Locri maximo prælio deuicissent, eo ipso die auditā esse eā pugnā ludis Olimpiæ, memoriæ proditū est. sæpe Faunorum uoces exauditæ, sæpe uisæ formæ deorū, quemuis, aut non hebetem, aut impiū deos præ= sentes esse confiteri coegerūt. prædictiones uero, et præ sensiones rerum futurarū quid aliud declarāt, nisi ho minibus ea, quæ sint, ostendi, monstrari, portendi, prædi ci? ex quo illa ostenta, monstra, portenta, prodigia di= cuntur. quòd si ea ficta credimus licentia fabularum, Mopsum, Tiresiam, Amphiaraum, Calchantem, Hele= num, quos tamen augures ne ipsæ quidem fabulæ asci uissent, si res omnino repudiarent: nec domesticis quidē exemplis docti, numen deorū cōprobabimus? nihil nos P. Claudij bello Punico primo temeritas mouebit? qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

etiam per iocum deos irridens,cum cauea liberati pul=
li non paſcerentur,mergi eos in aquam iuſſit,ut bibe=
rẽt,quoniã eſſe nollẽt.qui riſus claſſe deuicta multas
ipſi lacrymas,magnã populo R.cladem attulit. quid?
collega eius Iunius eodẽ bello non ne tempeſtate claſ=
ſem amiſit,cũ auſpicijs non paruiſſet?itaque P. Clau=
dius à populo condemnatus eſt,Iunius necem ſibi ipſe
conſciuit. C. Flaminium Celius religione neglecta ce=
cidiſſe apud Thraſimenũ ſcribit,cũ magno Reip. u ul=
nere.quorũ exitio intelligi poteſt,eorũ imperijs Remp.
amplificatam,qui religionibus paruiſſent. & ſi con=
ferre uolumus noſtra cũ externis,cæteris rebus aut pa
res,aut etiam inferiores reperiemur; religione, id eſt
cultu deorum,multo ſuperiores. an Actij Nauij lituus
ille,quo ad inueſtigandum ſuem regiones uineæ termi
nauit,contemnendus eſt? crederem, niſi eius augurio
Rex Hoſtilius maxima bella geſſiſſet. ſed negligentia
nobilitatis augurij diſciplina omiſſa,ueritas auſpiciorũ
ſpreta eſt,ſpecies tantũ retenta. itaq; maximæ Reip.
partes,in his bella,quibus Reip.ſalus continetur, nul=
lis auſpicijs adminiſtrantur,nulla parennia ſeruantur,
nulla ex acuminibus, nulli uiri uocantur: ex quo in
procinctu teſtamenta perierunt. tum enim bella gere
re noſtri duces incipiunt,cum auſpicia poſuerunt. at
uero apud maiores tanta religionis uis fuit, ut qui=
dam imperatores etiã ſe ipſos dijs immortalibus capi=
te uelato uerbis certis pro Rep. deuouerent. multa
ex Sibyllinis uaticinationibus,multa ex aruſpicum re
ſponſis commemorare poſſum, quibus ea confirmen=
tur, quæ dubia nemini debent eſſe. atqui & no=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

strorum Augurum, & Hetruscorum, & aruspicum disciplinam P. Scipione, C. Figulo Consulibus res ipsa probauit. quos cum Ti. Gracchus Consul iterum crearet, primus rogatorum, ut eos retulit, ibidem est repente mortuus. Gracchus cum comitia nihilo minus peregisset, remq; illam in religionem populo uenisse sentiret, ad senatū retulit. senatus, quos ad soleret, referendū censuit. aruspices introducti, responderunt, non fuisse iustum comitiorum rogatorem. tum Gracchus, ut è patre audiebā, incensus ira, ita ne uero? ego non iustus qui & Cōsul rogaui, & Augur, & auspicato? an uos Thusci ac barbari auspiciorū populi R. ius tenetis, & interpretes esse comitiorum potestis? itaque tum illos extre iussit. post autem è prouincia literas ad collegium misit, se, cum legeret libros, recordatū esse, uitio sibi tabernaculum captū fuisse in hortos Scipionis, quòd, cū pomœrium postea intrasset habendi senatus causa, in redeūdo, cū idem pomœriū trāsiret, auspicari esset oblitus: itaque uitio creatos esse Consules. Augures rem ad senatū: senatus, ut abdicarent: Consules abdicauerunt. quæ quærimus exempla maiora? uir sapientissimus, atque haud scio an omnium præstātissimus, peccatū suū, quod celari posset, confiteri maluit, quàm hærere in Rep. religionem: Consules summum imperium statim deponere, quàm id tenere punctum temporis contra religionem. magna Augurum auctoritas. quid aruspicū ars, non ne diuina? hæc innumerabilia ex eodem genere qui uideat, non ne cogatur confiteri deos esse? quorum enim interpretes sunt, eos ipsos esse certe necesse est. deorū autem interpretes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſunt:deos igitur eſſe fateamur.ac fortaſſe non omnia eueniunt, quæ prædicta ſunt. ne ægri quidem quia non omnes cõualeſcunt,iccirco ars nulla medicina eſt. ſigna oſtenduntur à dijs rerum futurarum. in his ſi qui errauerunt,non deorum natura,ſed hominum cõiectura peccauit.itaque inter omnes omnium gentiũ ſententia conſtat: omnibus enim innatum eſt, & in animo quaſi inſculptum,eſſe deos.quales ſint,uarium eſt:eſſe nemo negat. Cleãthes quidem noſter quatuor de cauſis dixit in animis hominum informatas deorũ eſſe notiones.primam poſuit eam,de qua modo dixi; quæ orta eſſet ex præſenſione rerum futurarum:alteram,quam ceperimus ex magnitudine commodorum, quæ percipiuntur cœli temperatione,fœcunditate terrarum,aliarumq; commoditatum complurium copia: tertiam,quæ terreret animos fulminibus,tempeſtatibus,nimbis,niuibus,grandinibus,uaſtitate,peſtilentia, terræ motibus,& ſæpe fremitibus,lapideisq; imbribus, & guttis imbrium quaſi cruentis;tum lapidibus, aut repentinis terrarum hiatibus, tum præter naturam hominum, pecudumq; portentis, tum facibus uiſis cœleſtibus,tum ſtellis ijs, quas Græci Cometas, noſtri Crinitas uocant:quæ nuper bello Octauiano magnarum fuerunt calamitatum prænunciæ: tum ſole geminato,quod,ut à patre audiui,Tuditano, & Aquilio Conſulibus euenerat:quo quidem anno P. Africanus ſol alter extinctus eſt. quibus exterriti homines uim quandã eſſe cœleſtẽ, & diuinam ſuſpicati ſunt. quartam cauſam eſſe,eamq; uel maximam, æquabilitatem motus,conuerſionem cœli,ſolis,lunæ,ſiderumq;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

omnium distinctionem,uarietatem, pulchritudinem, ordinem:quarum rerum aspectus ipse satis indicaret, nō esse fortuitas.ut si quis in domum aliquam,aut in gymnasium,aut in forum uenerit:cum uideat omnium rerum rationem,modum,disciplinam, non possit ea sine causa fieri iudicare, sed esse aliquē intelligat, qui præsit,& cui pareatur : multo magis in tātis motibus,tantisq; uicissitudinibus,tam multarum rerum, atq; tantarum ordinibus,in quibus nihil unquam immensa,& infinita uetustas mentita sit,statuat necesse est,ab aliqua mente tantos naturæ motus gubernari.Chrysippus quidem, quanquam est acerrimo ingenio,tamen ea dicit,ut ab ipsa natura didicisse,non ut ipse reperisse uideatur.si enim , inquit, est aliquid in rerum natura,quod hominis mens, quod ratio, quod uis,quod potestas humana efficere non possit:est certe id,quod illud efficit, homine melius . atqui res cœlestes,omnesq; eæ,quarum est ordo sempiternus, ab homine confici nō possunt:est igitur id,quo illa cōficiuntur,homine melius.id autē quid potius dixerim, quā deum?etenim si dij non sunt , quid esse potest in rerū natura homine melius ? in eo enim solo ratio est,qua nihil potest esse præstantius.esse autem hominem,qui nihil in omni mūdo melius esse,quā se putet,desipientis arrogātiæ est.ergo est aliquid melius: est igitur profecto deus.an uero,si domum magnam , pulchramq; uideris,nō possis adduci , ut, etiam si dominum nō uideas,muribus illam,& mustellis ædificatā putes:tātū uero ornatum mundi,tantam uarietatē, pulchritudinemq; rerum cœlestium,tantā uim,& magnitudinē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

maris,atq; terrarum,ſi tuum, ac non deorum immor talium domicilium putes,nō ne planè deſipere uidea re?an ne hoc quidem intelligimus, omnia ſupera eſſe meliora?terrā autem eſſe infimā , quam craſſiſſimus circunfundat aer,ut ob eam ipſam cauſam,quod etiā quibuſdam regionibus, atq; urbibus contingere uide mus,hebetiora ut ſint hominum ingenia propter cœli pleniorem naturam,hoc idem generi humano euene= rit,ꝙ in terra , hoc eſt in craſſiſſima regione mundi, collocati ſint . & tamen ex ipſa hominū ſolertia eſſe aliquā mentem, & eā quidem acriorem , & diuinā, exiſtimare debemus. unde enim hanc homo arripuit? ut ait apud Xenophontē Socrates . quin & humorē, & calorem,qui eſt fuſus in corpore, & terrenam ip= ſam uiſcerum ſoliditatem, animum deniq; illum ſpi= rabilem ſi quis quærat unde habemus; apparet, quòd aliud à terra ſumpſimus , aliud ab humore, aliud ab igne,aliud ab aere eo,quem ſpiritu ducimus.illud au tem,quod uincit hæc omnia,rationem dico, &,ſi pla= cet pluribus uerbis,mentem,conſilium, cogitationem, prudentiam ubi inuenimus?unde ſuſtulimus? an cæte ra mundus habebit omnia, hoc unum, quod plurimi eſt,non habebit?atqui certe nihil omnium rerum me lius eſt mundo,nihil præſtabilius,nihil pulchrius: nec ſolum nihil eſt,ſed ne cogitari quidem quicquam me lius poteſt.& ſi ratione & ſapientia nihil eſt melius, neceſſe eſt hæc ineſſe in eo, quod optimum eſſe conce dimus.quid uero tanta rerū conſentiens , conſpirans, continuata cognatio?quem nō coget ea, quæ à me di cuntur,cōprobare? poſſet ne uno tempore florere,de=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

inde uicissim horrere terra? aut, tot rebus ipsis se im-
mutãtibus, solis accessus, discessusq; solstitijs, brumisq;
cognosci? aut æstus maritimi, fretorumq; angustiæ or
tu, aut obitu lunæ cõmoueri? aut una totius cœli con
uersione cursus astrorum dispares conseruari? hæc ita
fieri omnibus inter se concinentibus mundi partibus
profecto non possent, nisi ea uno diuino, et cõtinuato
spiritu continerentur. atque hæc cũ uberius disputan-
tur, et fusius, ut mihi est in animo facere, facilius effu
giunt Academicorũ calumniam: cũ autem, ut Zeno
solebat, breuius, angustiusq; concludũtur, tũ apertiora
sunt ad reprehendendum. nam ut profluens amnis
aut uix, aut nullo modo, concluſa autem aqua facile
corrumpitur: sic orationis flumine reprehensoris uitia
diluuntur, angustia autem concluſæ orationis non fa
cile se ipsa tutatur. hæc enim, quæ dilatantur à nobis,
Zeno sic premebat. quod ratione utitur, id melius est,
quàm id, quod ratione non utitur. nihil autem mun-
do melius: ratione igitur mundus utitur. similiter
effici potest, sapientem esse mundum; similiter, beatũ;
similiter, æternũ. omnia enim hæc meliora sunt, quã
ea, quæ sunt his carentia: nec mundo quidquam me-
lius: ex quo efficitur esse mũdum deũ. idemq; hoc mo
do. nullius sensu carentis pars aliqua potest esse sen-
tiens. mundi autem partes sentientes sunt: non igitur
caret sensu mundus. pergit idem, & urget angustius.
nihil, inquit, quod animi, quodq; rationis est expers,
id generare ex se potest animantem, cõpotemq; ratio
nis. mundus autem generat animantes, compotesq; ra
tionis: animãs est igitur mũdus, cõposq; rationis. idem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſimilitudine,ut ſæpe ſolet,rationem concluſit hoc mo=
do.ſi ex oliua modulate canentes tibiæ naſcerentur;
non dubitares,quin ineſſet in oliua tibicinis quædam
ſcientia.quid,ſi platani fidiculas ferrent numeroſe ſo
nantes?idē ſcilicet cenſeres,in platanis ineſſe muſicā.
cur igitur mūdus nō animans,ſapiensq; iudicetur,cū
ex ſe procreet animantes,atque ſapientes ? ſed quoniā
cœpi ſecus agere,atque initio dixeram ; negarā enim
hanc primā partē egere oratione, quòd eſſet omnibus
perſpicuū,deos eſſe: tamē id ipſum rationibus phyſicis
confirmari uolo.ſic enim res ſe habet,ut omnia , quæ
alantur,& creſcant,contineant in ſe uim caloris: ſine
qua neq; ali poſſent,neque creſcere. nam omne,quod
eſt calidum,& igneum, cietur, & agitur motu ſuo:
quod autem alitur,& creſcit,motu quodā utitur cer
to,& æquabili : qui quandiu remanet in nobis,tan=
diu ſenſus,& uita remanet:refrigerato autem,& ex
tincto calore, occidimus ipſi, & extinguimur . quod
quidem Cleanthes his etiam argumentis docet,quan=
tauis inſit caloris in omni corpore : negat enim ullum
eſſe cibū tam grauem,quin is die,& nocte concoqua
tur:cuius etiā in reliquijs ineſt calor, ijs, quas natura
reſpuerit.iā uero uenæ,et arteriæ micare nō deſinunt
quaſi quodam igneo motu:animaduerſumq; ſæpe eſt,
cum cor animātis alicuius euulſum, ita mobiliter pal
pitaret,ut imitaretur igneam celeritatem. omne igi=
tur,quod uiuit,ſiue animal,ſiue terra editum, id ui=
uit propter incluſum in eo calorē. ex quo intelligi de
bet,eam caloris naturam uim in ſe habere uitalē per
omnem mundum pertinentem. atq; id facilius cerne

mus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

mus toto genere hoc igneo, quod tranat omnia, ſubtilius explicato. omnes igitur partes mundi tangam, quæ maximo calore fulctæ ſuſtinentur. quod primum in terrena natura perſpici poteſt. nam & lapidum conflictu, atque tritu elici ignem uidemus: & recenti foſſione

» =terram fumare calentem,

atque etiã ex puteis iugibus aquam calidam trahi, & id maxime hibernis fieri temporibus, quòd magna uis terræ cauernis cõtineatur caloris, eaq; hieme ſit dẽſior, ob eamq; cauſam calorẽ inſitum in terris cõtineat arctius. longa eſt oratio, multæq; rationes, quibus doceri poſſit, omnia, quæ terra concipiat, ſemina, quæq; ipſa ex ſe generata ſtirpibus infixa contineat, ea tẽperatione caloris & oriri, & augeſcere. atque aquæ etiam admiſtum eſſe calorẽ, primum ipſe liquor, tum aquæ declarat effuſio, quæ neque cõglaciaret frigoribus, neque niue pruinaq; cõcreſceret, niſi eadẽ ſe admiſto calore liquefacta & dilapſa diffunderet. itaq; & aquilonibus, reliquiſq; frigoribus adiectis dureſcit humor: & idẽ uiciſſim mollitur tepefactus, & tabeſcit calore. atq; etiam maria agitata uentis ita tepeſcũt, ut intelligi facile poſſit in tantis illis humoribus incluſum eſſe calorẽ: nec. n. ille externus, & aduentitius habendus eſt tepor, ſed ex intimis maris partibus agitatione excitatus, quod noſtris quoq; corporibus contingit, cũ motu atq; exercitatione recaleſcunt. ipſe uero aer, qui natura eſt maxime frigidus, minime eſt expers caloris. ille uero & multo quidẽ calore admiſtus eſt: ipſe. n, oritur ex reſpiratione aquarum: earum enim quaſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

uapor quidam aer habendus est. is autem existit motu eius caloris, qui aquis cõtinetur. quã similitudinẽ cernere possumus in ijs aquis, quæ efferuescunt subditis ignibus. iam uero reliqua quarta pars mundi, ea & ipsa tota natura feruida est, & cæteris naturis omnibus salutarem impertit, & uitalem calorẽ. ex quo concluditur, cũ omnes mundi partes sustineantur calore, mundũ etiã ipsum simili, pariq; natura in tanta diuturnitate seruari, eoq; magis, quòd intelligi debet, calidum illud, atque igneũ ita in omni fusum esse natura, ut in eo insit procreandi uis, & causa gignendi: à quo & animantia omnia, & ea, quorum stirpes terra continentur, & nasci sit necesse, & augescere. natura est igitur, quæ cõtineat mundũ omnẽ, eumq; tueatur, & ea quidem non sine sensu, atque ratione: omnem enim naturam necesse est, quæ non solitaria sit, neque simplex, sed cum alio coniuncta, atque connexa, habere aliquem in se principatum, ut in homine mentẽ, in belua quiddam simile mentis, unde oriantur rerũ appetitus. in arborum autem, et earum rerum, quæ gignuntur è terra, radicibus inesse principatus putatur. principatum autem id dico, quod Græci ἡγεμονικὸν uocant: quo nihil in quoque genere nec potest, nec debet esse præstantius. itaque necesse est illud etiã, in quo sit totius naturæ principatus, esse omnium optimum, omniumq; rerum potestate dominatuq; dignissimũ. uidemus autem in partibus mundi (nihil est enim in omni mundo, quod nõ pars uniuersi sit) inesse sensum & rationẽ. in ea parte igitur, in qua mũdi est principatus, hæc inesse necesse est, et acriora quidẽ, atque maiora.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quocirca ſapiẽtem eſſe mundũ neceſſe eſt, naturamq; eam, quæ res omnes cõplexa teneat, perfectione rationis excellere, eoq; deum eſſe mundum, omnemq; uim mũdi diuina natura cõtineri. atque mundi feruor ille purior, perlucidior, mobiliorq; multo, ob easq; cauſas aptior ad ſenſus cõmouendos, quàm hic noſter calor, quo hæc, quæ nota nobis ſunt, retinentur, & uigent. abſurdum eſt igitur dicere, cum homines, beſtiæq; hoc calore teneantur, et propterea moueantur, et ſentiãt, mũdum eſſe ſine ſenſu, qui integro, et puro, et libero, eodemq; acerrimo, & mobiliſſimo ardore teneatur; præſertim cum is ardor, qui eſt mundi, nõ agitatus ab alio, neque externo pulſu, ſed per ſe ipſe, ac ſua ſponte moueatur. nam quid poteſt eſſe mundo ualentius, quod pellat, atque moueat calorẽ eum, quo ille teneatur? audiamus enim Platonem quaſi quendam deum philoſophorum: cui duos placet eſſe motus, unum ſuũ, alterum externum; eſſe autẽ diuinius, quod ipſum ex ſe ſua ſponte moueatur, quã quod pulſu agitetur alieno. hunc autem motum in ſolis animis eſſe ponit, ab hisq; principiũ motus eſſe ductum putat. quapropter quoniã ex mundi ardore motus omnis oritur, is autẽ ardor non alieno impulſu, ſed ſua ſponte mouetur: animus ſit neceſſe eſt. ex quo efficitur, animãtem eſſe mundum. atque ex hoc quoque intelligi poterit, in eo ineſſe intelligentiam, quòd certe eſt mundus melior, quàm ulla natura. ut enim nulla pars corporis noſtri eſt, quæ nõ ſit minor, quã noſmet ipſi ſumus: ſic mundum uniuerſum pluris eſſe neceſſe eſt, quàm partẽ aliquam uniuerſi. quod ſi ita eſt, ſapiens ſit mundus ne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ceſſe eſt:nam ni ita eſſet,hominem,qui eſt mũdi pars, quoniam rationis eſt particeps,pluris eſſe,quàm mũ= dum omnem,oporteret. atq; etiã ſi à primis inchoa= tiſq; naturis ad ultimas perfectasq; uolumus procede re,ad decrũ naturã perueniamus neceſſe eſt.primo.n. animaduertimus à natura ſuſtineri ea,quæ gignun= tur è terra,quibus natura nihil tribuit amplius, quã ut ea alendo,atq; augendo tueretur.beſtijs autẽ ſen= ſum & motũ dedit, & cũ quodã appetitu acceſſum ad res ſalutares,à peſtiferis receſſum: homini hoc am plius,q addidit rationem, qua regerentur animi ap= petitus,qui tũ remitterentur,tũ continerentur.quar= tus autẽ gradus,& altiſſimus,eorũ,qui natura boni, ſapientesq; gignuntur: quibus à principio innaſcitur ratio recta,conſtansq;,quæ ſupra hominẽ putãda eſt, deoq; tribuẽda,id eſt mundo:in quo neceſſe eſt perfe= ctam illam,atq; abſolutã ineſſe rationem.neq; enim dici poteſt,in ulla rerum inſtitutione non eſſe aliquid extremũ,atq; perfectũ.ut enim in uite,ut in pecude, niſi quæ uis obſtitit, uidemus naturam ſuo quodã iti nere ad ultimum peruenire;atq; ut pictura,& fabri ca,cæteræq; artes habent quendam abſoluti operis ef= fectum:ſic in omni natura,ac multo etiam magis,ne ceſſe eſt abſolui aliquid ac perfici.etenim cæteris natu ris multa externa,quo minus perficiãtur,poſſunt obſi ſtere:uniuerſam autẽ naturã nulla res poteſt impedi= re:propterea q omnes naturas ipſa cohibet, & conti= net.quo circa neceſſe eſt eſſe illum quartum, & altiſ ſimum gradum,quò nulla uis poſſit accedere. is autẽ gradus eſt,in quo rerũ omnium natura ponitur:quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quoniam talis est,ut præsit omnibus,& eam nulla res possit impedire,necesse est intelligentem esse mundũ, & quidem etiam sapientem.quid autem est insciti⁹, quàm aut eam naturam,quæ omnes res sit complexa, non optimam dici; aut, cum sit optima,non primum animantem esse,deinde rationis,& consilij cõpotem, postremo sapientẽ? qui enim aliter potest esse optima? neque enim,si stirpium similis sit,aut etiam bestiarũ, optima putanda sit potius, quàm deterrima: nec uero,si rationis particeps sit,nec sit tamen à principio sapiens, non sit deterior mũdi potius,quàm humana cõditio:homo enim sapiens fieri potest: mundus autem, si in æterno præteriti temporis spatio fuit insipiens,nũquam profecto sapientiam consequetur:ita erit homine deterior.quod quoniam absurdum est,& sapiens à principio mundus,& deus habendus est. neque enim est quidquam aliud præter mundum,cui nihil absit, quodq; undique aptum,atque perfectum,expletumq; sit omnibus suis numeris,& partibus.scite enim Chrysippus,ut clypei causa inuolucrum,uaginam autẽ gladij,sic præter mundum cætera omnia aliorum causa esse generata,ut eas fruges, atq; fructus, quos terra gignit,animantium causa,animãtes autem hominũ, ut equum uehendi causa,arandi bouem,uenãdi,et custodiendi canem:ipse autem homo ortus est ad mundum contemplandum,& imitandum,nullo modo perfectus,sed quædam particula perfecti. sed mundus, quoniam omnia complexus est, nec est quidquã quod nõ insit in eo,perfectus undique est.quid igitur potest ei deesse,quod est optimum?nihil autem est mente &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ratione melius:ergo hæc mundo deesse non possunt. bene igitur idem Chrysippus,qui similitudines adiungens omnia in perfectis,et maturis docet esse meliora; ut in equo,quàm in equulo;in cane,quàm in catulo; in uiro,quàm in puero:iam quod in omni mũdo optimũ sit,id in perfecto aliquo,atque absoluto esse debere.est autem nihil mundo perfectius,nihil uirtute melius:igitur mundi est propria uirtus. nec uero hominis natura perfecta est:& efficitur tamen in homine uirtus.quanto igitur in mundo facilius?est ergo in eo uirtus:sapiens igitur est,et propterea deus. atque hac mũdi diuinitate perspecta,tribuenda est sideribus eadem diuinitas:quæ ex mobilissima,purissimáq; ætheris parte gignũtur,neq; nulla præterea sunt admista natura, totáq; sunt calida,atque perlucida,ut ea quoq; rectissime & animãtia esse,& sentire, atq; intelligere dicãtur.atque ea quidem tota esse ignea duorũ sensuũ testimonio confirmari Cleãthes putat,tactus, & oculorum. nam solis candor illustrior, quàm ullus ignis, quippe qui immenso mũdo tam lõge,lateq; colluceat: & is eius tactus est,non ut tepefaciat solũ, sed etiam sæpe comburat. quorum neutrum faceret, nisi esset igneus.ergo,inquit,cum sol igneus sit,oceaniq; alatur humoribus,quia nullus ignis sine pastu aliquo possit permanere:necesse est,aut ei similis sit igni, quẽ adhibemus ad usum,atque ad uictum;aut ei, qui corporibus animãtium cõtinetur.atque hic noster ignis,quem usus uitæ requirit,confector est,et cõsumptor omniũ, idemq;,quocũq; inuasit, cũcta disturbat, ac dissipat: contra ille corporeus,uitalis, & salutaris omnia cõser-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

uat,alit,auget,ſuſtinet,ſenſuq; afficit. negat ergo eſſe dubium,horum ignium ſol utri ſimilis ſit, cũ is quoq; efficiat,ut omnia floreant,& in ſuo quæq; genere pubeſcant.quare cum ſolis ignis ſimilis eorũ ignium ſit, qui ſunt in corporibus animantiũ:ſolem quoque animantem eſſe oportet,& quidẽ reliqua aſtra, quæ oriãtur in ardore cœleſti,qui æther,uel cœlũ nominatur, cum igitur aliorum animantiũ ortus in terra ſit,aliorum in aqua,in aere aliorum:abſurdum eſſe Ariſtoteli uidetur,in ea parte,quæ ſit ad gignenda animalia aptiſſima,animal gigni nullum putare.Sidera autem æthereum locum obtinent:qui quoniam tenuiſſimus eſt,& ſemper agitatur,& uiget;neceſſe eſt,quod animal in eo gignatur,idem & ſenſu acerrimo, & mobilitate celerrima eſſe. quare cum in æthere aſtra gignantur,conſentaneum eſt,in ijs ſenſum ineſſe,& intelligentiam. ex quo efficitur,in deorum numero aſtra eſſe ducenda.etenim licet uidere acutiora ingenia, et ad intelligendum aptiora eorum, qui terras incolant eas,in quibus aer ſit purus,ac tenuis, quàm illorum, qui utantur craſſo cœlo,atque concreto. quin etiam, cibo quo utare,intereſſe aliquid ad mentis aciem putant.probabile eſt igitur,præſtantem intelligentiam in ſideribus eſſe,& quæ & ætheream mundi partẽ incolant, & marinis,terreniſq; humoribus longo interuallo extenuatis alantur.ſenſum autem aſtrorum, atque intelligentiam maxime declarat ordo eorũ,atque conſtantia:nihil eſt enim quod ratione,& numero moueri poſſit ſine conſilio:in quo nihil eſt temerarium, nihil uarium,nihil fortuitum.ordo autem ſiderũ,& in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

omni æternitate constantia,neq; naturã significat, est enim plena rationis;neque fortunã,quæ amica uarietati constantiam respuit.sequitur ergo,ut ipsa sua spõte,suo sensu,ac diuinitate moueantur. Nec uero Aristoteles non laudandus in eo,quòd omnia,quæ mouentur,aut natura moueri censuit, aut ui, aut uoluntate.moueri autem solem,& lunam,& sidera omnia : quæ autem natura mouerẽtur,hæc aut pondere deorsum,aut leuitate in sublime ferri : quorum neutrum astris contingeret,propterea quòd eorum motus in orbem circunferretur.nec uero dici potest,ui quadã maiore fieri,ut contra naturam astra moueantur : quæ enim potest maior esse? restat igitur, ut motus astrorum sit uoluntarius: quæ qui uideat, non indocte solum,uerum etiam impie faciat,si deos esse neget. nec sanè multũ interest,utrum id neget,an eos omni procuratione,atq; actione priuet: mihi enim,qui nihil agit,esse omnino non uidetur.esse igitur deos ita perspicuũ est,ut,id qui neget,uix eũ sanæ mẽtis existimem.

Restat, ut, qualis eorum natura sit, consideremus:in quo nihil est difficilius, quàm à consuetudine oculorũ aciem mentis abducere.ea difficultas induxit & uulgo imperitos,et similes philosophos imperitorũ, ut,nisi figuris hominum constitutis, nihil possent de dijs immortalibus cogitare. cuius opinionis leuitas confutata à Cotta non desiderat orationem meam.sed cũ talem esse deũ certa notione animi præsentiamus, primũ ut sit animans,deinde ut in omni natura nihil eo sit præstantius:ad hanc præsensionem,notionemq; nostram, nihil uideo, quod potius accommodem, quàm

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ut primum hunc ipsum mundum, quo nihil fieri excellentius potest, animantem esse, & deum iudicem. hic quàm uolet Epicurus iocetur, homo non aptissimus ad iocandum, minimeq; respiciens patriam; & dicat se non posse intelligere, qualis sit uolubilis, & rotundus deus: tamen ex hoc, quod ipse etiam probat, nũquam me mouebit. placet enim illi esse deos, quia necesse sit præstantem aliquã esse naturam, qua nihil sit melius: mundo autem certe nihil est melius. nec dubiũ, quin, quod animans sit, habeatq; sensum, & rationem, & mentem, id sit melius, quàm id, quod his careat. ita efficitur, animantem, sensus, mentis, rationis mũdum esse compotem. qua ratione, deum esse mundum, concluditur. Sed hæc paulo post facilius cognoscentur ex ijs rebus ipsis, quas mundus efficit. interea Vellei noli quæso præteferre uos planè expertes esse doctrinæ. conum tibi ais, & cylindrum, & pyramidem pulchriorem, quàm sphæram, uideri. nouum etiam oculorum iudiciũ habetis. sed sint ista pulchriora, duntaxat aspectu: quod mihi tamen ipsum non uidetur: quid enim pulchrius ea figura, quæ sola omnes alias figuras complexa continet, quæq; nihil asperitatis habere, nihil offensionis potest, nihil incisum angulis, nihil anfractibus, nihil eminẽs, nihil lacunosum? cũq; duæ formæ præstantes sint, ex solidis globus, (sic enim σφαῖραν interpretari placet) ex planis autem circulus, aut orbis, qui κύκλος græce dicitur: his duabus formis contingit solis, ut omnes earum partes sint inter se simillimæ, à medioq; tantum absit extremum, quantũ idem à summo: quo nihil fieri potest aptius. sed si

hæc non uidetis,quia nunquam eruditum illũ pulue
rem attigistis: an ne hoc physici quidem intelligere po
tuistis,hanc æqualitatem motus, constantiamq; ordi=
num in alia figura nõ potuisse seruari? itaque nihil
potest esse indoctius,quàm quod à uobis affirmari so=
let.nec enim hunc ipsum mundũ pro certo rotundũ
esse dicitis:nã posse fieri,ut sit alia figura: innumera=
bilesq; mundos,alios aliarũ esse formarũ. quæ, si bis
bina quot essent didicisset Epicurus,certe non diceret.
sed dũ palato,quid sit optimũ, iudicat, cœli palatum
(ut ait Ennius) non suspexit. nam cum duo sint ge=
nera siderum, quorum alterum spatijs immutalibus
ab ortu ad occasum cõmeans,nullum unquam cursus
sui uestigium inflectat; alterum autem cõtinuas con=
uersiones duas ijsdem spatijs cursibusq; conficiat: ex
utraque re & mundi uolubilitas,quæ nisi in globosa
forma esse non posset,& stellarũ rotundi ambitus co=
gnoscuntur;primusq; sol,qui astrorum obtinet princi=
patum,ita mouetur,ut cum terras larga luce comple=
uerit,eadem modo his,modo illis partibus opacet:ipsa
enim umbra terræ soli officiens,noctem efficit:noctur
norum autem spatiorum eadem est æquabilitas, quæ
diurnorum:eiusdemq; solis tum accessus modici, tum
recessus,& frigoris,& caloris modum temperant:cir=
cuitus enim solis orbiũ V defectibus & LX & CCC,
quarta ferè diei parte addita,conuersionem conficiunt
annuam:inflectens autem sol cursum tum ad septen
triones,tum ad meridiem,æstates,& hiemes efficit,&
ea duo tempora,quorũ alterũ hiemi senescenti adiun=
ctum est, alterum æstati. ita ex quatuor temporum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

mutationibus omnium,quæ terra,mariq; gignuntur, initia,cauſæq; ducuntur.iã ſolis annuos curſus ſpatijs menſtruis luna conſequitur:cuius tenuiſſimum lumẽ facit proximus acceſſus ad ſolem,digreſſus autem longiſſimus quiſque pleniſſimum.neq; ſolum eius ſpecies ac forma mutatur tum creſcendo,tũ defectibus in initia recurrendo,ſed etiam regio,quæ tum eſt aquilonalis,tum auſtralis. In lunæ quoque curſu eſt & brumæ quædam,& ſolſtitij ſimilitudo:multaq; ab ea manãt,et fluunt,quibus et animantes alãtur,augeſcãtq;; et pubeſcant,maturitatemq; aſſequãtur,quæ oriũtur è terra.maxime uero admirabiles ſunt motus earum quinque ſtellarum,quæ falſo uocantur errantes: nihil enim errat,quod in omni æternitate conſeruat progreſſus,& regreſſus,reliquosq; motus cõſtantes, et ratos. q eo eſt admirabilius in his ſtellis, quas dicimus, quia tum occultantur,tum rurſus aperiuntur; tum abeũt. tum recedunt;tum accedunt,tum ſubſequuntur;tum celerius mouentur,tum tardius;tum omnino ne mouentur quidem,ſed ad quoddã tempus inſiſtunt,quarum ex diſparibus motionibus magnum annum mathematici nominauerunt:qui tum efficitur,cum ſolis, & lunæ, & quinque errantium ad eandem inter ſe comparationem confectis omnium ſpatijs eſt facta cõuerſio.quæ quã longa ſit,magna quæſtio eſt: eſſe uero certam,& definitam,neceſſe eſt. nam ea quæ Saturni ſtella dicitur, φαίνωνά; à Græcis nominatur, quæ à terra abeſt plurimum, XXX ferè annis curſum ſuum conficit,in quo curſu multa mirabiliter efficiens tum antecedendo, tum retardando,tum ueſper

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tinis temporibus deliteſcendo, tum matutinis rurſum ſe aperiẽdo, nihil immutat ſempiternis ſeculorũ ætatibus, quin eadem ijſdem temporibus efficiat. infra autem hãc propius à terra Iouis ſtella fertur, quæ φαέθων dicitur; eaq; eundem XII. ſignorum orbem annis XII. conficit; eaſdemq;, quas Saturni ſtella, efficit in curſu uarietates. huic autem proximum inferiorẽ orbem tenet πυρόεις, quæ ſtella Martis appellatur; eaq; IIII. & XX menſibus, VI. ut opinor, diebus minus, eundem luſtrat orbem, quem duæ ſuperiores. infra hanc autem ſtella Mercurij eſt: ea στίλβων appellatur à Græcis: quæ anno ferè uertente ſigniferum luſtrat orbem, neq; à ſole longius unquam unius ſigni interuallo diſcedit, tũ anteuertens, tũ ſubſequens. infima eſt quinq; errantium, terræq; proxima ſtella Veneris: quæ φώσφορος græce, Lucifer latine dicitur, cũ antegreditur ſolem; cum ſubſequitur autem, Heſperos. ea curſum anno conficit, et latitudinem luſtrans ſigniferi orbis, & longitudinem: quod idem faciunt ſtellæ ſuperiores: neq; unquam ab ſole duorũ ſignorum interuallo longius diſcedit, tum antecedẽs, tum ſubſequens. hãc igitur in ſtellis conſtantiã, hanc tantã tam uarijs curſibus in omni æternitate conuenientiam tẽporum non poſſum intelligere ſine mente, ratione, conſilio. quæ cũ in ſideribus ineſſe uideamus, non poſſumus ea ipſa nõ in deorum numero reponere. nec uero eæ ſtellæ, quæ inerrantes uocantur, non ſignificant eãdem mentem, atque prudentiam; quarum eſt quotidiana, conueniẽs, conſtansq; conuerſio: nec habent æthereos curſus, neque cœlo inhærentes, ut plerique dicunt phyſicæ rationis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ignari:nō est enim ætheris ea natura, ut ui sua stellas complexa contorqueat : nam tenuis, ac perlucens,& æquabili calore suffusus æther, nō satis aptus ad stellas continēdas uidetur.habent igitur suā sphærā stellæ inerrantes ab ætherea coniunctione secretā, & liberam.earum autem perennes cursus, atq; perpetui, cum admirabili,incredibiliq; constantia, declarant in his uim,& mentem esse diuinam:ut,hæc ipsa qui nō sentiat deorum uim habere,is nihil omnino sensurus esse uideatur.nulla igitur in cœlo nec fortuna,nec temeritas,nec erratio,nec uanitas ineſt: contraq; omnis ordo,ueritas,ratio,cōstātia. quæq; his uacant,ea mēdacia,& falsa,plenaq; erroris eunt circū terras,infra lunam:quæ omnium ultima est,in terrisq; uersatur.cœlestem ergo admirabilem ordinem, incredibilemq; cōstantiā,ex qua conseruatio ,& salus omnium omnis oritur,qui uacare mente putat, is ipse mentis expers habendus est.haud ergo,ut opinor,errauero,si à principe inuestigandæ ueritatis huius disputationis principiū duxero. Zeno igitur ita naturā diffinit , ut eam dicat ignem esse artificiosum ad gignendū progrediētem uia:censet enim artis maxime propriū esse, creare,& gignere;quodq; in operibus nostrarum artium manus efficiat,id multo artificiosius naturā efficere, id est,ut dixi,ignem artificiosum , magistrum artium reliquarum. atq; hac quidē ratione omnis natura artificiosa est,q habet quasi uiam quandam , & sectā, quam sequatur.ipsius uero mundi,qui omnia complexu suo coercet,& continet, natura nō artificiosa solum,sed planè artifex , ab eodē Zenone dicitur cōsul

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

trix,& prouida utilitatum,opportunitatumq; omnium.atque ut cæteræ naturæ ſuis ſeminibus quæq; gignũtur,augeſcunt,continentur:ſic natura mundi omnes motus habet uoluntarios;conatusq;,etappetitiones, quas ὁρμὰς Græci uocant,& his cõſentaneas actiones ſic adhibet,ut noſmet ipſi, qui animis mouemur, & ſenſibus.talis igitur mens mũdi cum ſit,ob eamq; cauſam prouidẽtia appellari recte poſſit(græce enim πρόνοια dicitur)hæc potiſſimum prouidet,& in his maxime eſt occupata,primum ut mundus quamaptiſſimus ſit ad permanendum,deinde ut nulla re egeat,maximẽ autẽ ut in eo eximia pulchritudo ſit,atque omnis ornatus. Dictum eſt de uniuerſo mũdo:dictum eſt etiam de ſideribus:ut iam propemodũ appareat multitudo nec ceſſantium deorum,nec ea,quæ agant,molientium cum labore operoſo,ac moleſto.non enim uenis,& neruis,& oſſibus continentur, nec ijs eſcis aut potionibus ueſcuntur,ut aut nimis acres,aut nimis cõcretos humores colligãt:nec ijs corporibus ſunt,ut aut caſus,aut ictus extimeſcant,aut morbos metuãt ex defatigatione membrorum.quæ uerens Epicurus,monogrammos deos,& nihil agentes commentus eſt.illi autem pulcherrima forma præditi, puriſſimaq; in regione cœli collocati, ita feruntur,moderanturq; curſus, ut ad omnia cõſeruanda,& tuenda conſenſiſſe uideãtur.multæ autem aliæ naturæ deorum ex magnis beneficijs eorum non ſine cauſa & à Græciæ ſapiẽtibus, & à maioribus noſtris conſtitutæ, nominataeq; ſunt: quidquid enim magnã utilitatẽ generi afferet humano,id non ſine diuina bonitate erga homines fieri ar-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

bitrabãtur.itaque tum illud,quod erat à deo natum, nomine ipſius dei nuncupabãt: ut cum fruges Cererẽ appellamus, uinum autem Liberum: ex quo illud Terentij,

» Sine Cerere,& Libero friget Venus.

tum autem res ipſa,in qua uis ineſt maior aliqua,ſic appellatur, ut ea ipſa nominetur deus, ut Fides, ut Mens,quas in Capitolio dedicatas uidemus proxime à M.Aemilio Scauro,ante autẽ ab Attilio Calatino erat Fides conſecrata.uides Virtutis templum,uides Honoris,à M.Marcello renouatum: quod multis ante annis erat bello Liguſtico à Q. Maximo dedicatum. quid Opis? quid Salutis? quid Concordiæ? Libertatis? Victoriæ?quarum omniũ rerum quia uis erat tanta, ut ſine deo regi nõ poſſet,ipſa res deorũ nomen obtinuit. quo ex genere Cupidinis,et Voluptatis, et Lubentinæ Veneris uocabula conſecrata ſunt,uitioſarum rerum, neque naturaliũ:quãquam Velleius aliter exiſtimat: ſed tamen ea ipſa uitia naturã uehementius ſæpe pulſant.utilitatum igitur magnitudine conſtituti ſunt ij dij,qui utilitates quaſque gignebant. atque his quidẽ nominibus,quæ paulo ante dicta ſunt, quæ uis ſit in quoque declaratur deo.ſuſcepit autem uita hominũ, conſuetudoq; cõmunis,ut beneficijs excellẽtes uiros in cœlum fama, ac uoluntate tollerent. hinc Hercules, hinc Caſtor,et Pollux,hinc Aeſculapius, hinc Liber etiam: hunc dico Liberum Semele natum,non eum, quem noſtri maiores auguſte, ſanctéq; Liberum cum Cerere,et Libera conſecrauerunt:quod quale ſit, ex myſterijs intelligi poteſt. ſed q ex nobis natos liberos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

appellamus,iccirco Cerere nati nominati ſunt Liber & Libera:quod in Libero ſeruant,in Libera nõ item, hinc etiam Romulus,quem quidem eũdem eſſe Quirinum putant:quorum cum remanerent animi, atque æternitate fruerentur,dij rite ſunt habiti, cũ & optimi eſſent,& æterni.alia quoque ex ratione, & quidem phyſica,magna fluxit multitudo deorum:qui in duti ſpecie humana fabulas poetis ſuppeditauerunt, hominum autẽ uitã ſuperſtitione omni referſerunt. atque hic locus à Zenone tractatus, poſt à Cleanthe, & Chryſippo pluribus uerbis explicatus eſt. nã uetus hæc opinio Græciam oppleuit,exectũ Celum à filio Saturno,uinctum autem Saturnum ipſum à filio Ioue. phyſica ratio non inelegans incluſa eſt in impias fabulas:cœleſtem.n.altiſſimam,æthereamq; naturã, id eſt igneam, quæ per ſeſe omnia gigneret, uacare uoluerunt ea parte corporis,quæ cõiunctione alterius egeret ad procreandũ. Saturnũ autem eum eſſe uoluerunt, qui curſum,& cõuerſionem ſpatiorum, ac tẽporũ contineret:qui deus græce id ipſum nomen habet : κρὸνος enim dicitur : qui eſt idem κρόνος.i.temporis ſpatium. Saturnus autẽ eſt appellatus , quòd ſaturetur annis: ex ſe enim natos comeſſe fingitur ſolitus,quia cõſumit ætas tẽporum ſpatia,annisq; præteritis inſaturabiliter expletur.uinctus eſt autẽ à Ioue, ne immoderatos curſus haberet,atque ut eum ſiderum uinculis alligaret· ſed ipſe Iupiter,id eſt iuuans pater, quem conuerſis caſibus appellamus à iuuando Iouem, à poetis pater diuumq; hominumq; dicitur,à maioribus autem noſtris optimus, maximus,& quidem ante optimus,id eſt beneficentiſſimus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

neficentissimo,quàm maximus; quia maius est, certéq; gratius prodesse omnibus, quàm opes magnas habere. hunc igitur Ennius,ut supra dixi,nuncupat ita dicens,

» Aspice hoc sublime candens, quem inuocant omnes Iouem.planiusq; alio loco idem,

» Cui,quod in me est,execrabor hoc,quo lucet quidquid est.hũc etiam augures nostri cũ dicunt, Ioue fulgẽte, tonante:dicunt enim cœlo fulgente,tonante. Euripides autem,ut multa præclare,sic hoc breuiter,

» Vides sublime fusum,immoderatum æthera:
» Qui tenero terram circunuectu amplectitur:
» Hunc summum habeto diuum: hũc perhibeto Iouem.

Aer autem,ut Stoici disputãt,interiectus inter mare & cœlum Iunonis nomine consecratur:quæ est soror, & coniux Iouis,quòd & similitudo est ætheris,& cũ eo summa coniunctio. effœminarunt autem eum,Iunoniq; tribuerunt,quòd nihil est eo mollius.sed Iunonem à iuuando credo nominatam. Aqua restabat & terra, ut essent ex fabulis tria regna diuisa. datum est igitur Neptuno alterum,Iouis, ut uolunt, fratri maritimum omne regnum: nomenq; productum,ut Portunus à portu,sic Neptunus à nando,paulum primis literis immutatis. Terrena autem uis omnis, atque natura Diti patri dedicata est:qui Dis,ut apud Græcos πλούτων,quia & recidant omnia in terras,& oriantur è terris. is rapuit Proserpinam,quod Græcorum nomen est: ea enim est, quæ περσεφόνη græce nominatur, quam frugum semen esse uolunt, absconditamq; quæri à matre fingunt. mater autem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

est à gerendis frugibus Ceres, tanquam geres: casúq; prima litera itidem immutata, ut à Græcis: nam ab illis quoq; δημήτης, quasi γημήτης nominata est. iam qui magna uerteret Mauors, Minerua autem quæ uel minueret, uel minaretur. cũq; in omnibus rebus uim haberent maximã prima, & extrema, principem in sacrificando Ianum esse uoluerunt: quod ab eundo nomen est ductum: ex quo transitiones peruiæ, Iani; foresq; in liminibus profanarũ ædium, ianuæ nominantur. nam Vestæ nomen à Græcis: ea est. n. quæ ab illis ἑστία dicitur. uis autem eius ad aras, et focos pertinet. itaq; in ea dea, quæ est rerum custos intimarum, omnis & precatio, & sacrificatio extrema est. nec longe absunt ab hac ui dij penates, siue à penu ducto nomine (est enim omne, quo uescuntur homines, penus) siue ab eo, q penitus insident, ex quo etiam penetrales à poetis uocantur. iam Apollinis nomen est græcum: quẽ solem esse uolunt: Dianam autem, & Lunã eandem esse putant: cum sol dictus sit, uel quia solus ex omnibus sideribus est tantus, uel quia, cum est exortus, obscuratis omnibus solus apparet; Luna à lucendo nominata sit: eadem est enim Lucina: itaq; ut apud Græcos Dianam, eamq; Luciferam, sic apud nostros Iunonem Lucinam in pariendo inuocant. quæ eadẽ Diana omniuaga dicitur, non à uenando, sed q in septem numeratur tanquam uagantibus. Diana dicta, quia noctu quasi diem efficeret. adhibetur autẽ ad partus, quòd ij matureſcunt aut septem nonnunquam, aut plerunq; nouem lunæ cursibus: qui quia mensa spatia conficiunt, menses nominantur. cõcinneq;, ut multa,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Timæus:qui cum in hiſtoria dixiſſet,qua nocte natus Alexander eſſet,eadem Dianæ Epheſiæ templum defla grauiſſe;adiunxit,minime id eſſe mirandum, ꝙ Dia= na,cum in partu Olympiadis adeſſe uoluiſſet,abfuiſ ſet domo.Quæ autẽ dea ad res omnes ueniret,Venerẽ noſtri nominauerunt:atq; ex ea potius uenuſtas, quã Venus ex uenuſtate.Videtis ne igitur,ut à phyſicis re bus bene,atq; utiliter inuentis tracta ratio ſit ad cõ= mentitios,& fictos deos? quæ res genuit falſas opinio nes,erroresq́; turbulẽtos, et ſuperſtitiones penè aniles. & formæ.n.nobis deorũ,& ætates,& ueſtitus,orna= tuſq́; noti ſunt:genera præterea , coniugia,cognatio= nes, omniaq́; traducta ad ſimilitudinẽ imbecillitatis humanæ:nam & perturbatis animis inducuntur: ac cipimus.n.deorum cupiditates, ægritudines , iracun= dias:nec uero,ut fabulæ ferunt,bellis,prælijs q́; carue= runt;nec ſolum,ut apud Homerum, cum duos exerci tus contrarios alij dij ex alia parte defenderent ; ſed etiam,ut cum Titanis,ut cum gigantibus,ſua propria bella geſſerunt.hæc & dicuntur, & creduntur ſtul= tiſſime,& plena ſunt futilitatis , ſummæq́; leuitatis. ſed tamen his fabulis ſpretis,ac repudiatis, deus perti nens per naturam cuiuſque rei , per terras Ceres , per maria Neptunus, alij per alia,poterunt intelligi qui, qualesq́; ſunt , quoq; eos nomine conſuetudo nuncu= pauerit,quos deos & uenerari,& colere debemus.cul tus autem deorum eſt optimus,idemq́; caſtiſſimus,at= que ſanctiſſimus,pleniſſimusq́; pietatis,ut eos ſemper pura,integra,incorrupta & mente, & uoce uenere= mur:non enim philoſophi ſolum, uerum etiam maio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

res noſtri ſuperſtitionē à religione ſeparauerunt. nam qui totos dies precabantur, et immolabant, ut ſibi ſui liberi ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſi ſunt appellati: q nomen poſtea latius patuit. qui autem omnia, quæ ad cultum deorum pertinerent, diligenter pertractarent, & tanquam relegerent, ſunt dicti religioſi ex relegendo, ut elegantes ex eligendo, tanquam à deligendo diligentes, ex intelligendo intelligentes: his enim in uerbis omnibus ineſt uis legendi eadem, quæ in religioſo. ita factum eſt in ſuperſtitioſo, & religioſo, alterum uitij nomen, alterum laudis. Ac mihi uideor ſatis, & eſſe deos, & quales eſſent, oſtendiſſe. Proximum eſt, ut doceam, deorum prouidentia mundum adminiſtrari. magnus ſanè locus, & à ueſtris Cotta uexatus: ac nimirum uobiſcum omne certamen eſt. nam uobis Vellei minus notū eſt, quēadmodum quidq; dicatur. ueſtra enim ſolum legitis, ueſtra amatis: cæteros cauſa incognita condemnatis. uelut à te ipſo heſterno die dictum eſt, anum fatidicā πρόνοιαν à Stoicis induci, id eſt prouidentiam. quod eo errore dixiſti, quia exiſtimas ab his prouidentiam fingi quaſi quandam deam ſingularem, quæ mundū omnem gubernet, & regat. ſed id præciſe dicitur. ut, ſi quis dicat Athenienſium Remp. conſilio regi, deſit illud, Ariopagi: ſic, cum dicimus prouidentia mundum adminiſtrari, deeſſe arbitrator, deorum. plene autem & perfecte ſic dici exiſtimato, prouidentia deorum mundum adminiſtrari. ita ſalem iſtum, quo caret ueſtra natio, in irridendis nobis nolitote conſumere. & mehercle, ſi me audiatis, ne experiamini quidem. non decet: non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

datum est:non potestis.nec uero hoc in te unum conuenit moribus domesticis,ac nostrorum hominũ urbanitate limatum,sed cum in reliquos uestros,tũ in eum maxime,qui ista peperit,hominẽ sine arte,sine literis, insultantem in omnes,sine acumine ullo,sine auctoritate,sine lepore. dico igitur prouidentia deorũ mundum,& omnes mundi partes & initio cõstitutas esse, & omni tempore administrari:eamq; disputationem tres in partes nostri ferè diuidunt: quarum pars prima est,quæ ducitur ab ea ratione,quæ docet esse deos: quo concesso,cõfitendum est eorũ consilio mundum administrari. secunda est autẽ,quæ docet omnes res subiectas esse naturæ sentienti, ab eaq; omnia pulcherrime geri.quo cõstituto,sequitur ab animantibus principijs eam esse generatam.tertius locus est,qui ducitur ex admiratione rerum cœlestium,atq; terrestriũ.Primũ igitur aut negandum est deos esse,quod et Democritus simulacra,& Epicurus imagines inducens quodã pacto negat:aut,qui deos esse cõcedant,ijs fatendum est, eos aliquid agere,idq; præclarum.nihil est autem præclarius mundi administratione;deorũ igitur cõsilio administratur mundus.quod si aliter est, aliquid profecto sit necesse est melius,& maiore ui prædituũ,quàm deos, quale id cunque est,siue inanima natura, siue necessitas ui magna incitata,hæc pulcherrima opera efficiẽs, quæ uidemus.nõ est igitur natura deorũ præpotẽs,neque excellẽs,siquidem ea subiecta est ei uel necessitati, uel naturæ,qua cœlũ,maria,terræq; regãtur. nihil autẽ est præstãtius deo:ab eo igitur necesse est mundũ regi.nulli igitur est naturæ obediens,aut subiectus deus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

omnem ergo regit ipſe naturam. etenim ſi concedimus intelligentes eſſe deos, cõcedimus etiam prouidentes, & rerum quidem maximarum. ergo utrum ignorãt, quæ res maximæ ſint, quoq; hæ modo tractandæ, & tuendæ, an uim non habent, qua tantas res ſuſtineant, & gerant? at & ignoratio rerum aliena naturæ deorũ eſt, & ſuſtinendi muneris propter imbecillitatem difficultas minime cadit in maieſtatem deorum. ex quo efficitur id, quod uolumus, deorum prouidentia mundum adminiſtrari. atqui neceſſe eſt, cum ſint dij, ſi modo ſint, ut profecto ſunt, animantes eſſe, nec ſolum animantes, ſed etiam rationis compotes, inter ſeq; quaſi ciuili conciliatione & ſocietate coniunctos, unũ mundum, ut cõmunem Remp. atque urbem aliquam regentes. ſequitur, ut eadem ſit in his, quæ in genere humano, ratio, eadem ueritas utrobique ſit, eademq; lex: quæ eſt recti præceptio, prauiq; depulſio. ex quo intelligitur. prudentiam quoque, & mentem à dijs ad homines peruenisſe: ob eamq; cauſam maiorũ inſtitutis mens, fides, uirtus, concordia, conſecratæ, & publice dedicatæ ſunt. quæ qui conuenit penes deos eſſe negare, cum eorum auguſta, & ſancta ſimulacra ueneremur? quòd ſi ineſt in hominum genere mens, fides, uirtus, concordia: unde hæc in terras, niſi à ſuperis, defluere potuerunt? cumq; ſit in nobis cõſilium, ratio, prudentia, neceſſe eſt deo hæc ipſa habere maiora, nec habere ſolum, ſed etiam his uti in maximis, & optimis rebus. nihil autem eſt nec maius, nec melius mundo: neceſſe eſt ergo eum deorum cõſilio, & prouidentia adminiſtrari. poſtremo cũ ſatis docuerimus hos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

esse deos, quorum insignem uim, & illustrem faciem uideremus, solem dico, & lunam, & uagas stellas, & inerrantes, & cœlum, & mundum ipsum, & earum rerum uim, quæ inessent in omni mundo cũ magno usu, & commoditate generis humani; efficitur, omnia regi diuina mente atque prouidentia. Ac de prima quidem parte satis dictum est. Sequitur, ut doceã omnia subiecta esse naturæ, eaq; ab ea pulcherrime regi. sed quid sit ipsa natura, explicandũ est ante breuiter, quo facilius id, quod docere uolumus, intelligi possit. nanq; alij naturam censent esse uim quandã sine ratione, cientẽ motus in corporibus necessarios: alij autem uim participem rationis, atque ordinis, tanquam uia progredientem, declarantemq;, quid cuiusque rei causa efficiat, quid sequatur, cuius solertiã nulla ars, nulla manus, nemo opifex consequi possit imitãdo: seminis enim uim esse tantam, ut id, quanquã sit perexiguum, tamen, si inciderit in concipientem, comprehendentemq; naturã, nactumq; sit materiam, qua ali, augeriq; possit, ita fingat, & efficiat in suo quidq; genere, partim ut tantum modo per stirpes alantur suas, partim ut moueri etiam, & sentire, & appetere possint, & ex sese similia sui gignere. sunt autem, qui omnia naturæ nomine appellent, ut Epicurus, qui ita diuidit, omnium, quæ sint, naturam esse, corpora, & inane, quæq; his accidant. sed nos cum dicimus natura constare, administrariq; mundum, nõ ita dicimus ut glebã, aut fragmẽtũ lapidis, aut aliquid eiusmodi nulla cohærendi natura, sed ut arborem, ut animal, in quibus nulla temeritas, sed ordo apparet, & artis quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

dam ſimilitudo.quòd ſi ea,quæ à terra ſtirpibus con=
tinentur,arte naturæ uiuunt', & uigẽt:profecto ipſa
terra eadem ui cõtinetur & arte naturæ,quippe quæ
grauidata ſeminibus omnia pariat,& fundat ex ſeſe,
ſtirpes amplexa alat,& augeat, ipſaq́; alatur uiciſſim
à ſuperis,externiſq́; naturis.eiuſdemq́; expirationibus
aer alitur,& æther,& omnia ſidera . ita ſi terra na=
tura tenetur, & uiget,eadem ratio in reliquo mũdo
eſt : ſtirpes enim terræ inhærent : animantes autem à
ſpiratione aeris ſuſtinentur:ipſeq́; aer nobiſcum uidet,
nobiſcum audit,nobiſcum ſonat:nihil enim eorũ ſine
eo fieri poteſt. quin etiam mouetur nobiſcum:quacũ=
que.n.imus,quacunq; mouemur,uidetur quaſi locum
dare,& cedere. quæq; in medium locum mundi, qui
eſt infimus,& quæ à medio in ſuperum , quæq́; con=
uerſione rotunda circum medium feruntur,ea cõtinẽ
tem mundi efficiunt,unamq́; naturam.& cum qua=
tuor ſint genera corporum,uiciſſitudine eorum mũdi
continuata natura eſt. nam ex terra aqua , ex aqua
oritur aer,ex aere æther:deinde retrorſum uiciſſim ex
æthere aer,ex aere aqua,ex aqua terra infima. ſic na=
turis his,ex quibus omnia conſtant,ſurſum, deorſum ,
ultro,citroq́; commeantibus,mundi partium coniun=
ctio continetur.quæ aut ſempiterna ſit neceſſe eſt,hoc
eodem ornatu,quem uidemus;aut certe perdiuturna,
permanens ad longinquum,& immenſum penè tem=
pus. quorum utrumuis ut ſit;ſequitur, natura mun=
dum adminiſtrari.quæ enim claſſium nauigatio, aut
quæ inſtructio exercitus,aut rurſus(ut ea,quæ natura
efficit,conferamus) quæ procreatio uitis,aut arboris ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quæ porrò animantis figura conformatioq; membrorũ tantam naturæ solertiam significat,quantam ipse mũdus?aut igitur nihil est,quod sentiente natura regatur:aut mundum regi confitendum est. etenim quireliquas naturas omnes,earumq; semina cõtineat, qui potest ipse non natura administrari? ut si quis dentes, & pubertatem natura dicat existere,ipsum autẽ hominem,cui ea existant,non constare natura, nõ intelligat ea,quæ efferant aliquid ex sese,perfectiorẽ habere naturam,quàm ea,quæ ex ijs efferantur. omnium autem rerum,quæ natura administrantur,seminator, & sator,& parens,ut ita dicam,atque educator,et altor est mundus:omniaq;,sicut mẽbra, & partes suas, nutricatur,& continet. quòd si mundi partes natura administrantur,necesse est mundum ipsum natùra administrari:cuius quidẽ administratio nihil habet in se quod reprehendi possit:ex ijs enim naturis,quæ erant, quod effici potuit optimum,effectum est. doceat ergo aliquis potuisse melius.sed nemo unquam docebit. & si quis corrigere aliquid uolet,aut deterius faciet, aut id,quod fieri non potuit, desiderabit. quòd si omnes mundi partes ita constitutæ sunt, ut neque ad usum meliores potuerint esse, neque ad speciem pulchriores: uideamus,utrum ea fortuita sint,an eo statu, quo cohærere nullo modo potuerint,nisi sensu moderante,diuinaq; prouidentia. si ergo meliora sunt ea, quæ natura, quàm illa, quæ arte perfecta sunt, nec ars efficit quidquam sine ratione:ne natura quidem rationis expers est habẽda.qui igitur conuenit,signũ,aut tabulam pictã cum aspexeris,scire adhibitã esse artem;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

cumq; procul cursum nauigij uideris,nõ dubitare quin id ratione atq; arte moueatur; aut cũ solariũ uel descriptũ,aut ex aqua contemplare,intelligere declarari horas arte,non casu;mundum autem, qui & has ipsas artes,& earum artifices,& cuncta cõplectatur, cõsilij,& rationis esse expertem putare? quod si in Scythiam,aut in Britaniam sphæram aliquis tulerit hanc, quam nuper familiaris noster effecit Posidonius,cuius singulæ conuersiones idẽ efficiunt in sole, & in luna, & in quinque stellis errãtibus,quod efficitur in cœlo singulis diebus,& noctibus:quis in illa barbarie dubitet,quin ea sphæra sit perfecta ratione? hi autem dubitant de mũdo,ex quo et oriũtur ,& fiunt omnia,casu ne ipse sit effectus aut necessitate aliqua,an ratione,an mente diuina:et Archimedẽ arbitrãtur plus uaIuisse in imitãdis sphæræ cõuersionibus,quàm naturã in efficiẽdis,præsertim cũ multis partibus sint illa perfecta,quàm hæc simulata,solertius.atq; ille apud actiũ pastor,qui nauẽ nũquã ante uidisset,ut procul diuinũ et nouũ uehiculũ Argonautarũ è mõte conspexit,primo admirans,& perterritus hoc modo loquitur:

» -tanta moles labitur
» Fremebunda ex alto ingenti sonitu & spiritu
» Præ se undas uoluit:uertices ui suscitat:
» Ruit prolapsa:pelagus respergit: profluit:
» Ita dum interrumptum credas nimbum uoluier,
» Dum quod sublime uentis expulsum rapi
» Saxum,aut procellis, uel globosos turbines
» Existere ictos undis concursantibus,
» Nisi quas terrestres pontus strages conciet;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» Aut forte Triton fuscina euertens specus,
» Subter radices penitus undanti in freto
» Molem ex profundo saxeam ad cœlum uomit.
dubitat primo,quæ sit ea natura:quam cernit ignotã:
idemq; iuuenibus uisis,auditoq; nautico cantu,
» Sicut inciti atque alacres rostris perfremunt
»Delphini= item alia multa.
» =Syluani melo
» Consimilem ad aures cantum,& auditum refert.
ergo ut hic primo aspectu inanimum quiddã sensuq; uacuum se putat cernere,post autem signis certioribus quale sit id,de quo dubitauerat, incipit suspicari: sic philosophi debuerunt,si forte eos primus aspectus mũdi conturbauerat,postea cum uidissent motus eius finitos,& æquabiles,omniaq; ratis ordinibus moderata, immutabiliq; constantia,intelligere inesse aliquem nõ solum habitatorem in hac cœlesti ac diuina domo,sed etiam rectorem,& moderatorem, & tanquam architectum tanti operis,tantiq; muneris.nunc autem mihi uidentur ne suspicari quidem,quãta sit admirabilitas cœlestium rerum,atque terrestriũ.principio enim terra sita in media parte mundi,circunfusa undique est hac animabili,spirabiliq; natura, cui nomen est aer, græcũ illud quidem,sed receptũ iam tamen usu à nostris:tritũ est enim pro latino. hunc rursus amplectitur immensus æther,qui constat ex altissimis ignibus. mutuemur hoc quoque uerbũ,dicaturq; tam æther latine,quàm dicitur aer:etsi interpretatur Pacuuius,
» Hoc,quod memoro,nostri cœlũ,Graij perhibẽt æthera.
quasi uero nõ Graius hoc dicat.at latine loquitur. si=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quidem nos non quaſi græce loquentem audiamus. do cet idem alio loco.

Graiugena de iſto aperit ipſa oratio.

ſed ad maiora redeamus. Ex æthere igitur innumerabiles flammæ ſiderum exiſtunt: quorũ eſt princeps ſol, omnia clariſſima luce colluſtrans, multis partibus maior atque amplior, quàm terra uniuerſa: deinde reliqua ſidera magnitudinibus immenſis. atque hi tanti ignes, tamq; multi nõ modo nihil nocent terris, rebusq; terreſtribus, ſed ita proſunt, ut, ſi mota loco ſint, cõflagrare terras neceſſe ſit à tantis ardoribus, moderatione & temperatione ſublata. hic ego non mirer eſſe quẽquam, qui ſibi perſuadeat corpora quædã ſolida, atq; individua, ui & grauitate ferri, mundumq; effici ornatiſſimũ, & pulcherrimum ex eorum corporũ cõcurſione fortuita? hoc qui exiſtimat fieri potuiſſe, non intelligo cur non idem putet, ſi innumerabiles unius, & uiginti formæ literarũ uel aureæ, uel quales libet, aliquo conijciantur, poſſe ex his in terrã excuſſis annales Ennij, ut deinceps legi poſſint, effici: quod neſcio an ne in uno quidẽ uerſu poſſit tantũ ualere fortuna. iſti autem quemadmodum aſſeuerãt ex corpuſculis nõ colore, non qualitate aliqua, quam ποιοτητα Græci uocant, non ſenſu præditis, ſed concurrentibus temere, atque caſu mundum eſſe perfectum? uel innumerabiles potius in omni puncto temporis alios naſci, alios interire? quòd ſi mundum efficere poteſt concurſus atomorum, cur porticum, cur templum, cur domum, cur urbem non poteſt? quæ ſunt minus operoſa, & multo quidem faciliora. certe ita temere de mũdo ef

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

futiunt,ut mihi quidem nunquam hunc admirabilẽ cœli ornatum , qui locus eſt proximus,ſuſpexiſſe uideantur.præclare ergo Ariſtoteles,Si eſſent,inquit,qui ſub terra ſemper habitauiſſent, bonis, & illuſtribus domicilijs,quæ eſſent ornata ſignis,atque picturis,inſtructaq; rebus ijs omnibus,quibus abundant ij , qui beati putantur,nec tamen exiſſent unquã ſupra terrã,accepiſſent autem fama,& auditione,eſſe quoddã numen,& uim deorum,deinde aliquo tempore , patefactis terræ faucibus,ex illis abditis ſedibus euadere in hæc loca,quæ nos incolimus,atque exire potuiſſent; cum repente terram, & maria, cœlumq; uidiſſent, nubium magnitudinem, uentorumq; uim cognouiſſent,aſpexiſſentq; ſolem, eiusq; tum magnitudinem, pulchritudinemq;,tum etiã efficientiã cognouiſſent, quòd is diem efficeret,toto cœlo luce diffuſa;cum autem terras nox opacaſſet,tum cœlum totũ cernerent aſtris diſtinctum,et ornatum,lunæq; luminum uarietatem tum creſcentis,tum ſeneſcentis,eorumq; omnium ortus,& occaſus,atque in omni æternitate ratos, immutabilesq; curſus:hæc cum uiderent, profecto & eſſe deos,et hæc tanta opera deorũ eſſe arbitrarẽtur. Atque hæc quidẽ ille.nos autẽ tenebras cogitemus tãtas,quantæ quondam eruptione Aetnæorum igniũ finirimas regiones obſcurauiſſe dicuntur, ut per biduũ nemo hominem homo agnoſceret:cum autẽ tertio die ſol illuxiſſet,tum ut reuixiſſe ſibi uiderentur.quòd ſi hoc idem ex æternis tenebris contingeret , ut ſubito lucem aſpiceremus : quænam ſpecies cœli uideretur ſed aſſiduitate quotidiana, & cõſuetudine oculorum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

assuescunt animi:neq; admirantur, neque requirunt rationes earũ rerum,quas semper uident:perinde quasi nouitas nos magis,quàm magnitudo rerũ debeat ad exquirendas causas excitare. quis enim hunc hominẽ dixerit,qui cũ tam certos cœli motus, tam ratos astrorum ordines,tamq; omnia inter se connexa,et apta uiderit,neget in his ullam inesse rationem,eaq; casu fieri dicat,quæ quãto consilio gerantur,nullo cõsilio asse qui possumus? an cum machinatione quadam moueri aliquid uidemus,ut sphærã,ut horas, ut alia permulta;nõ dubitamus,quin illa opera sint rationis:cũ autẽ impetũ cœli admirabili cũ celeritate moueri, uertiq; uideamus,constantissime conficientẽ uicissitudines anniuersarias,cum summa salute, & cõseruatione rerũ omnium;dubitamus, quin ea non solum ratione fiãt, sed etiam excellenti quadam diuinaq; ratione? licet enim iam,remota subtilitate disputandi,oculis quodã modo contemplari pulchritudinem rerũ earum, quas diuina prouidentia dicimus cõstitutas.ac principio terra uniuersa cernatur,locata in media mundi sede,solida,& globosa,& undique ipsa in sese nutibus suis cõglobata, uestita floribus, herbis, arboribus,frugibus. quorũ omniũ incredibilis multitudo insatiabili uarietate distinguitur.adde huc fontium gelidas perennitates,liquores perlucidos amnium,riparum uestitus uiridissimos,speluncarum concauas altitudines, saxorum asperitates,impendentiũ montium altitudines,immensitatesq; camporum.adde etiam reconditas auri, argẽtiq; uenas, infinitamq; uim marmoris. quæ uero,& quàm uaria genera bestiarum uel cicurum, uel fera=

rum? qui uolucrum lapſus, atq; cantus? qui pecudum paſtus? quæ uita ſilueſtrium? quid iam de hominũ genere dicam? qui quaſi cultores terræ conſtituti, nõ patiũtur eam nec immanitate beluarũ efferari, nec ſtirpiũ aſperitate uaſtari, quorũq; operibus agri, inſulæ, litoráq; collucent, diſtincta tectis, & urbibus. quæ ſi, ut animis, ſic oculis uidere poſſemus, nemo cunctã intuẽs terrã, de diuina ratione dubitaret. at uero quãta maris eſt, pulchritudo? quæ ſpecies uniuerſi? quæ multitudo, & uarietas inſularũ? quæ amœnitates orarũ, & litorũ? quot genera, quamq; diſparia partim ſubmerſarum, partim fluitantium, & innatãtium beluarũ, partim ad ſaxa natiuis teſtis inhærẽtiũ? ipſum autem mare ſic terrã appetẽs litoribus cludit, ut una ex duabus naturis conflata uideatur. exinde mari finitimus aer, die, & nocte diſtinguitur: iſq; tũ fuſus et extenuatus in ſublime fertur; tũ autẽ concretus in nubes cogitur; humoremq; colligens terrã auget imbribus; tum effluens huc & illuc uentos efficit. idem annuas frigorũ, & calorum facit uarietates: idemq; & uolatus alitũ ſuſtinet, & ſpiritu ductus alit & ſuſtentat animãtes. Reſtat ultimus, et à domicilijs noſtris altiſſimus, omnia cingens & coercẽs cœli cõplexus, qui idẽ æther uocatur, extrema ora, & determinatio mundi: in quo cũ admirabilitate maxima igneæ formæ curſus ordinatos definiunt. è quibus ſol, cuius magnitudine multis partibus terra ſuperatur, circũ eã ipſam uoluitur; iſq; oriens & occidens, diẽ, noctemq; cõficit; & modo accedens, tum autẽ recedẽs, binas in ſingulis annis reuerſiones ab extremo cõtrarias facit: quarũ interual-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

lo tum quaſi triſtitia quædam cõtrahit terram, tũ ui ciſſim lætificat, ut cũ cœlo hilarata uideatur. luna au tem, quæ eſt, ut oſtendunt mathematici, maior quã di midia pars terræ, ijſdem ſpatijs uagatur, quibus ſol: ſed tum cõgrediens cũ ſole, tum digrediens, & eam lucẽ, quã à ſole accepit, mittit in terras, & uarias ipſa mu tationes lucis habet: atque etiam tũ ſubiecta, atq; op= poſita ſoli, radios eius, & lumẽ obſcurat; tum ipſa inci dens in umbram terræ, cũ eſt è regione ſolis, interpoſi tu, interiectuq; terræ repente deficit: ijſdemq; ſpat ijs eæ ſtellæ, quas uagas dicimus, circum terram ferũtur, eodemq; modo oriuntur, & occidũt. quarũ motus tũ incitantur, tũ retardantur, ſæpe etiam inſiſtunt. quo ſpectaculo nihil poteſt admirabilius eſſe, nihil pul= chrius. Seqtur ſtellarũ inerrãtiũ maxima multitudo: quarũ ita deſcripta diſtinctio eſt, ut ex notarũ figura rũ ſimilitudine nomina inuenerint. atq; hoc loco me intuẽs, utar, inquit, carminibus Arati, eis, quæ àte admo dũ adoleſcẽtulo conuerſa, ita me delectãt, quia latina ſunt, ut multa ex ijs memoria teneam. ergo, ut oculis aſſidue uidemus ſine ulla mutatione, aut uarietate,

» Cætera labuntur celeri cœleſtia motu,
» Cum cœloq; ſimul noctesq; diesq; feruntur.

quorum cõtemplatione nullius expleri poteſt animus naturæ conſtantiam uidere cupientis.

» Extremusq; adeo duplici de cardine uertex
» Dicitur eſſe polus.=

hunc circum ἄρκτοι duæ feruntur, nunquã occidẽtes,

» Ex his altera apud Graios Cynoſura uocatur,
» Altera dicitur eſſe Helice.=

Cuius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

cuius quidē clariſſimas ſtellas totis noctibus cernimus.

» Quas noſtri ſeptem ſoliti uocitare Triones.

paribuſq; ſtellis ſimiliter diſtinctis eundē cœli uerticē luſtrat parua Cynoſura.

» Hac fidunt duce nocturna Phœnices in alto.

» Sed prior illa magis ſtellis diſtincta refulget,

» Et late prima confeſtim à nocte uidetur.

» Hæc uero parua eſt: ſed nautis uſus in hac eſt:

Nam curſu interiore breui conuertitur orbe.

et quo ſit earum ſtellarum admirabilior aſpectus,

» Has inter, ueluti rapido cum gurgite flumen,

» Toruu' Draco ſerpit ſubter, ſupraq; reuoluens

» Seſe, conficienſq; ſinus è corpore flexos.

eius cum totius eſt præclara ſpecies, in primis ſuſpicienda eſt figura capitis, atque ardor oculorum.

» Huic non una modo caput ornans ſtella relucet,

» Verum tempora ſunt duplici fulgore notata,

» È trucibuſq; oculis duo feruida lumina flagrant.

» Atq; uno mentum radianti ſidere lucet:

» Obſtipum caput & tereti ceruice reflexum

» Obtutum in cauda maioris figere dicas.

& reliquum quidem corpus draconis totis noctibus cernimus.

» Hoc caput hic paulum ſeſe ſubitoq; recondit,

» Ortus ubi atq; obitus parte admiſcentur in una.

Id autem caput,

» Attingens deſeſſa uelut mœrentis imago

uertitur.= quam quidem Græci

» Engonaſin uocitant, genibus quia nixa feratur.

» Hic illa eximio poſita eſt fulgore corona.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

atq; hæc qdē à tergo. propter caput autē Anguitenēs:
» Quem claro perhibent ὀφιοῦχον nomine Graij.
» Hic preſſu duplici palmarum continet Anguem,
» Eius & ipſe manet religatus corpore toto:
» Nanque uirum medium ſerpens ſub pectora cingit.
» Ille tamen nitens grauiter ueſtigia ponit,
» Atque oculos urget pedibus, pectusq; Nepai.
ſeptentriones autem ſequitur
» Arctophylax uulgo qui dicitur eſſe Bootes:
» Quod quaſi temone adiunctam præ ſe quatit Arctū.
dein quæ ſequuntur. huic Booti enim
» =Subter præcordia fixa uidetur
» Stella micans radijs Arcturus nomine claro:
cui ſubiecta fertur,
» Spicum illuſtre tenens ſplendenti corpore Virgo.
atq; ita demetata ſigna ſunt, ut in tantis deſcriptioni=
bus diuina ſolertia appareat.
» Et natos Geminos inuiſes ſub caput Arcti.
» Subiectus media eſt cancer, pedibusq; tenetur
» Magnu' Leo tremulam quatiens è corpore flāmā.
Auriga
» Sub læua Geminorum obductus parte feretur.
» Aduerſum caput huic Helice truculenta tuetur.
» At Capra læuum humerum claro obtinet.=
tum quæ ſequuntur.
» Verum hæc eſt magno atque illuſtrì prædita ſigno.
» Contra Hœdi exiguū iaciunt mortalibus ignem.
cuius ſub pedibus
» Corniger eſt ualido connexus corpore Taurus.
eius caput ſtellis conſperſum eſt frequentibus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» Has Græci ſtellas Hyadas uocitare ſuerunt:
à pluendo: ὕειν enim eſt pluere. noſtri imperite ſucu-
las: quaſi à ſuibus eſſent, non ab imbribus nominatæ.
minorem autem ſeptentrionem Cepheus paſſis palmis
tergo ſubſequitur.
» Nãque ipſum ad tergũ Cynoſuræ uertitur Arcti.
hunc antecedit
» Obſcura ſpecie ſtellarum Caſſiopea.
» Hanc autem illuſtri uerſatur corpore propter
» Andromeda, aufugiens aſpectum mœſta parentis.
» Huic Equus ille iubam quatiens fulgore micanti
» Summum contingit caput aluo: ſtellaq; iungens
» Vna, tenet duplices communi lumine formas,
» Aeternum ex aſtris cupiens connectere nodum.
» Exin contortis Aries cum cornibus hæret.
quem propter
» Piſces, quorum alter paulum prælabitur ante,
» Et magis horriferis aquilonis tangitur alis.
ad pedes Andromedæ Perſeus deſcribitur.
» Quẽ ſumma ab regione aquilonis flamina pulſant.
cuius propter læuum genu
» =Vergilias tenui cum luce uidebis.
» Inde Fides leuiter poſita & connexa uidetur.
» Inde eſt ales auis lato ſub tegmine cœli.
capiti autem Equi proximat Aquarij dextra, totuſq;
deinceps Aquarius.
» Tum gelidum ualido de pectore frigus anhelans,
» Corpore ſemifero magno Capricornus in urbe.
» Quem cum perpetuo ueſtiuit lumine Titan,
» Brumali flectens contorquet tempore currum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

hinc autem aſpicitur,

» Vt ſeſe emergens oſtendat Scorpius alte
» Poſteriore trahens flexum ui corporis arcum.
» Quem propter nitens pennis conuoluitur ales.
» At propter ſe Aquila ardenti cum corpore portat.
deinde Delphinus.
» Exinde Orion obliquo corpore nitens.
quem ſubſequens
» Feruidus ille Canis ſtellarum luce refulget.
Poſt Lepus ſubſequitur,
» Curriculum nunquam defeſſo corpore ſedans.
» At Canis ad caudam ſerpens prolabitur Argo.
» Hanc Aries tegit,& ſquamoſo corpore Piſces,
» Fluminis illuſtri tangentem corpore ripas.
quam longe ſerpentem & manantem
» -aſpicies,proceráq; uincla uidebis,
» Quæ retinent Piſces caudarum à parte locata.
» Inde Nepæ cernes propter fulgentis acumen
» Aram,quam flatu permulcet ſpiritus auſtri.
propter quæ Centaurus
» Cedit Equi partis properans ſubmergere Chelis.
» Hinc dextram porgens,quadrupes quà uaſta tenetur,
» Tendit,& illuſtrem truculentus cædit ad aram.
» Hic ſeſe infernis è partibus erigit Hydra:
cuius longe corpus eſt fuſum :
» In medioq́; ſinu fulgens cratera relucet.
» Extremam nitens plumato corpore Coruus
» Roſtro tundit:& hic Geminis eſt ille ſub ipſis
» Ante Canem,graio Procyon qui nomine fertur.
hæc omnis deſcriptio ſiderũ,atque hic tãtus cœli orna

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tus,ex corporibus huc,& illuc casu,et temere cõcursan
tibus potuisse effici cuiquã sano uideri potest? aut ue
ro alia quæ natura mentis et rationis expers hæc effi
cere potuit,quæ nõ modo ut fierent,ratione eguerũt,
sed intelligi qualia sint,sine summa ratione non pos=
sunt? nec uero hæc solũ admirabilia,sed nihil maius,
quàm quo`d ita stabilis est mundus, atque ita cohæret
ad permanendum,ut nihil ne excogitari quidẽ possit
aptius:omnes enim partes eius undiq; medium locum
capessentes,nitũtur æquabiliter:maxime corpora au=
tem inter se iuncta permanent,cũ quodam quasi uin=
culo circundata colligantur: quod facit ea natura,
quæ per omnem mundum omnia mente, & ratione
conficiens funditur,& ad medium rapit,& cõuertit
extrema.quo circa si mũdus globosus est,ob eamq; cau
sam omnes eius partes undiq; æquales ipsæ per se atq;
inter se continentur:cõtingere idem terræ necesse est
ut omnibus eius partibus in mediũ uergentibus (id au
tem mediũ infimũ in sphæra est)nihil interrũpat,quo
labefactari possit tanta contentio grauitatis, & pon=
derum.eademq; ratione mare,cum supra terram sit,
medium tamen terræ locum expetens,conglobatur un
dique æqualiter,neque redũdat unquã,neq; effundi=
tur.huic autẽ cõtinens aer fertur ille quidem leuitate
sublimi,sed tamen in omnes partes se ipse fundit: ita=
que & mari cõtinuatus,& iunctus est,& natura fer
tur ad cœlũ;cuius tenuitate,& calore temperatus,ui=
talem,& salutarem spiritũ præbet animãtibus. quem
cõplexa summa pars cœli quæ æther dicitur,& suũ re
tinet ardorem tenuem,et nulla admistione cõcretũ,et

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

cum aeris extremitate coniungitur. In æthere autem aſtra uoluuntur: quæ ſe & nixu ſuo conglobata cõtinent; & forma ipſa figuráq;, ſua momenta ſuſtentãt: ſunt enim rotũda: quibus formis, ut ante dixiſſe uideor, minime noceri poteſt. ſunt autem ſtellæ natura flãmeæ: quocirca terræ, maris, aquarũ uaporibus alũntur ijs, qui à ſole ex agris tepefactis, et ex aquis excitãtur: quibus altæ, renouatæq; ſtellæ, atque omnis æther refundunt eadem, & rurſum trahũt in idem, nihil ut ferè intereat, aut admodũ paululũ, quod aſtrorũ ignis, & ætheris flamma conſumat. ex quo euenturũ noſtri putant id, de quo Panætium addubitare dicebãt, ut ad extremum omnis mundus igneſceret, cum humore cõſumpto, neque terra ali poſſet, neque remearet aer, cuius ortus aqua omni exhauſta eſſe non poſſet: ita relinqui nihil præter ignem: à quo rurſum animãte, ac deo renouatio mũdi fieret, atque idẽ ornatus oriretur. nolo in ſtellarũ ratione multus uobis uideri, maximeq; earũ, quæ errare dicũtur: quarũ tantus eſt concentus ex diſſimillimis motibus, ut cum ſumma Saturni refrigeret, media Martis incendat, his interlecta Iouis illuſtret, & temperet, infraq; Martem duæ ſoli obediant, ipſe ſol mundũ omnẽ ſua luce cõpleat, ab eoq; luna illuminata grauiditates, et partus afferat, maturitatesq; gignendi, quæ copulatio rerũ, & quaſi conſentiens ad mundi incolumitatem coagmentatio naturæ quem nõ mouet, hunc horum nihil unquam reputauiſſe certo ſcio. Age ut à cœleſtibus rebus ad terreſtres ueniamus: quid eſt in his, in quo non naturæ ratio intelligentis appareat? principio, eorum, quæ gignuntur è terra,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſtirpes & ſtabilitatem dant ijs,quæ ſuſtinent,et ex ter
ra ſuccum trahunt,quo alantur ea,quæ radicibus con
tinentur,obducunturq; libro aut cortice trunci, quo
ſint à frigoribus,et à caloribus tutiores.iam uero uites
ſic clauiculis adminicula,tanquam manibus,apprehen
dunt,atque ita ſe erigũt,ut animãtes.quin etiã à cau
libus, braſſicisq;,ſi propè ſati ſint, ut à peſtiferis, &
nocentibus refugere dicuntur,nec eos ulla ex parte cõ
tingere.animantiũ uero quãta uarietas eſt ? quãta ad
eã rem uis,ut in ſuo quoque genere permaneãt? qua=
rum aliæ corijs tectæ ſunt,aliæ uillis ueſtitæ,aliæ ſpinis
hirſutæ: pluma alias,alias ſquama uidemus obductas,
alias eſſe cornibus armatas,alias habere effugia penna
rum. paſtũ autem animãtibus large & copioſe natu=
ra eũ,qui cuique aptus erat,cõparauit.enumerare poſ
ſum,ad eũ paſtum capeſſendum,conficiendumq; quæ
ſit in figuris animantiũ, & quàm ſolers ſubtilisq; de=
ſcriptio partiũ,quamq; admirabilis fabrica mebrorũ :
omnia enim,quæ quidẽ intus incluſa ſunt,ita nata,at
que ita locata ſunt,ut nihil eorũ ſuperuacaneũ ſit, ni
hil ad uitã retinẽdã nõ neceſſariũ.dedit autẽ eadẽ na
tura beluis,& ſenſum, & appetitũ, ut altero conatũ
haberent ad naturales paſtus capeſſendos,altero ſecer=
nerẽt peſtifera à ſalutaribus. iam uero alia animalia
gradiẽdo,alia ſerpẽdo ad paſtũ accedũt, alia uolãdo,
alia nando,cibumq; partim oris hiatu,& dentibus ip
ſis capeſſunt,partim unguiũ tenacitate arripiunt, par
tim adũcitate roſtrorũ:alia ſugunt,alia carpunt, alia
uorãt,alia mãdunt. atque etiã aliorũ ea eſt humilitas,
ut cibum terreſtrem roſtris facile contingant. quæ au

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tem altiora ſunt,ut anſeres, ut cygni, ut grues, ut cameli,adiuuantur proceritate collorum. manus etiã data elephantis,quia propter magnitudinem corporis difficiles aditus habebant ad paſtum. at quibus beſtijs erat is cibus,ut alius generis beſtijs ueſcerentur; aut uires natura dedit,aut celeritatem: data eſt quibuſdã etiam machinatio quædam atque ſolertia: ut in araneolis,aliæ quaſi rete texunt,ut,ſi quid inhæſerit,cõficiant;aliæ autem ut ex inopinato obſeruãt, et, ſi quid incidit,arripiunt, idq; conſumunt. Pinna uero (ſic enim græce dicitur) duabus grandibus patula conchis cum parua ſquilla quaſi ſocietatem coit comparandi cibi. itaque cum piſciculi parui concham hiantem innatauerint,tum admonita à ſquilla pinna morſu cõ primit conchas. ſic diſſimilimis beſtiolis cõmuniter cibus quæritur, in quo admirandum eſt,cõgreſſu ne aliquo inter ſe,an iam inde ab ortu naturæ ipſæ congregatæ ſint. eſt etiam admiratio non nulla in beſtijs aquatilibus ijs,quæ gignũtur in terra:ueluti crocodili, fluuiatilesq; teſtudines,quædamq; ſerpentes ortæ extra aquam,ſimul ac primum niti poſſunt, aquam perſequuntur. quin etiam anatum oua gallinis ſæpe ſupponimus:ex quibus pulli orti primum aluntur ab ijs, ut à matribus; deinde eas relinquunt, à quibus excluſi, ſotiq; ſunt,& effugiunt, cum primum aquam quaſi naturalem domum uidere potuerunt. tantam ingenuit animantibus conſeruandi ſui natura cuſtodiam. legi etiam ſcriptum,eſſe auem quandam,quæ Platalea nominetur: eam ſibi cibum quærere aduolantem ad eas aues, quæ ſe in mari mergerent: quem cum

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE FIRENZE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

emersissent piscemq; cepissent, usque eò premere earum capita mordicus, dum illæ captum amitterent: id quod ipsa inuaderet. eademq; hæc auis scribitur conchis se solere complere, easq;, cum stomachi calore concoxerit, euomere, atque ita elligere ex ijs, quæ sunt esculenta. Ranæ autem marinæ dicuntur obruere sese arena solere, & moueri propè aquam; ad quas quasi ad escam pisces cum accesserint, confici à ranis atque consumi. Miluo est quoddam bellum naturale cum coruo. ergo aliter alterius, ubicunque nactus est, oua frangit. Illud uero ab Aristotele animaduersum, à quo pleraque, quis potest non mirari? Grues, cum loca caiidiora petentes maria transmittunt, trianguli formam efficere: eius autem summo angulo aer ab ijs aduersus pellitur: deinde sensim ab utroque latere, tanquam remis, ita pennis cursus auium leuatur. basis autem trianguli, quam grues efficiunt, ea tanquam à puppi uentis adiuuatur, hæq; in tergo prænolantiũ colla & capita reponunt. quod quia ipse dux facere non potest, quia non habet ubi nitatur, reuolat, ut ipse quoque quiescat. in eius locum succedit ex ijs quæ acquieuerunt: eaq; uicissitudo in omni cursu conseruatur. Multa eiusmodi proferre possum: sed genus ipsum uidetis. Iam uero illa etiam notiora, quanto se opere custodiant bestiæ, ut in pastu circunspectent, ut in cubilibus delitescant. atque illa mirabilia. quid ea, quæ nuper, id est paucis ante seculis, medicorum ingenijs reperta sunt? uomitione canis purgare
* aluos ibes Aegyptiæ curãt. auditum est, pãtheras, quæ in barbaria uenenata carne caperẽtur, remediũ quod-

dam habere; quo cum esset usæ, non morerentur: capras autem in Creta feras, cũ essent confixæ uenenatis sagittis, herbam quærere, quæ dictamus uocaretur; quam cum gustauissent, sagittas excidere dicunt è corpore. ceruæq; paulo ante partum perpurgant se quadam herbula, quæ Seselis dicitur. iam illa cernimus, ut contra metum, & uim suis se armis quæq; defendat. cornibus tauri, apri dentibus, morsu leones, aliæ fuga se, aliæ occultatione tutãtur: atramenti effusione sepiæ, torpore torpedines. multæ etiã insectantes odoris intolerabili fœditate depellũt. ut uero perpetuus mundi esset ornatus, magna adhibita cura est à prouidẽtia deorum, ut semper essent & bestiarum genera, & arborum, omniumq; rerum, quæ altæ aut radicibus à terra aut stirpibus continerentur. quæ quidem omnia eam uim seminis habent in se, ut ex uno plura generentur: idq; semen inclusum est in intima parte earum baccarum, quæ ex quaque stirpe funduntur: ijsdemq; seminibus & homines affatim nascuntur, et terræ eiusdẽ generis stirpium renouatione complentur. quid loquar, quanta ratio in bestijs ad perpetuam conseruationem earum generis appareat? nam primum aliæ mares, aliæ fœminæ sunt: quod perpetuitatis causa machinata natura est. deinde partes corporis & ad procreandum, & ad concipiendum aptissimæ, & in mari, & in fœmina commiscendorum corporum miræ libidines. cum autem in locis semen insedit, rapit omnem ferè cibum ad sese, eoq; septum fingit animal: quod cum ex utero elapsum excidit, in ijs animantibus, quæ lacte aluntur, omnis ferè cibus matrũ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

lacteſcere incipit,eáq;,quæ paulo ante nata ſunt, ſine magiſtro,duce natura mãmas appetunt,earumq; ubertate ſaturantur.atque ut intelligamus nihil horũ eſſe fortuitum,& hæc omnia eſſe prouidæ,ſolertisq; naturæ:quæ multiplices fœtus procreant,ut ſues, ut canes, his mammarum data eſt multitudo:quas eaſdem paucas habent eæ beſtiæ,quæ pauca gignunt.quid dicam, quantus amor beſtiarũ ſit in educandis cuſtodiendisq; ijs,quæ procreauerint,uſque ad eum finem, dum poſſint ſe ipſa defendere?etſi piſces,ut aiunt,oua cum genuerunt,relinquũt:facile enim illa aqua & ſuſtinentur,& fœtum fundunt.teſtudines autem,& crocodili dicunt,cum in terra partũ ediderint,obruere oua, deinde diſcedere.ita & naſcuntur,& educantur ipſa per ſeſe.iam gallinæ,auesq; reliquæ & quietum requirunt ad pariendum locum,& cubilia ſibi,nidosq; conſtruunt,eosq; quàm poſſunt molliſſime ſubſternũt, ut quamfacillime oua ſeruentur. ex quibus pullos cũ excluſerint,ita tuentur,ut & pennis foueant,ne frigore lædantur;& ſi eſt calor,à ſole ſe opponant. cũ autem pulli pinnulis uti poſſunt,tũ uolatus eorũ matres proſequuntur,reliqua cura liberantur.accedit etiã ad nõ nullorum animantium,& earũ rerũ, quas terra gignit,conſeruationem,& ſalutem,hominum etiam ſolertia,& diligentia.nam multæ & pecudes, & ſtirpes ſunt,quæ ſine procuratione hominũ ſaluæ eſſe nõ poſſunt.magnæ etiam opportunitates ad cultum hominum,atque abundantiã aliæ alijs in locis reperiuntur. Aegyptum Nilus irrigat;& cum tota æſtate obrutã, oppletamq; tenuit,tum recedit,mollitosq; & oblima-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tos agros ad ſerendum relinquit. Meſopotamiam ferti
lem efficit Eufrates: in quam quotannis quaſi nouos
agros inuehit. Indus uero, qui eſt omniũ fluminũ ma=
ximus, non aqua ſolum agros lætificat, & mitigat,
ſed eos etiam conſerit: magnam enim uim ſeminũ ſe=
cũ frumenti, & ſimiliũ dicitur deportare. multaq; a=
lia in alijs locis cõmemorabilia proferre poſſum, mul=
tos fertiles agros alios aliorũ fructuum. ſed illa quan=
ta benignitas naturæ, quòd tam multa ad ueſcendum
tam uaria, tamq; iucunda gignit? neque ea uno tem=
pore anni: ut ſemper & nouitate delectemur, & co=
pia. quàm tempeſtiuos autem dedit, quàm ſalutares nõ
modo hominum, ſed etiam pecudum generi, ijs deni=
que omnibus, quæ oriuntur è terra, uentos eteſias? quo
rum flatu nimij temperantur calores. ab ijſdem etiam
maritimi curſus celeres, & certi diriguntur. multa
prætereunda ſunt, & tamen multa dicuntur. enu=
merari enim non poſſunt fluminum opportunitates,
æſtus maritimi, multũ accedentes, & recedentes, mon=
tes ueſtiti, atque ſilueſtres, ſalinæ ab ora maritima re=
motiſſimæ. medicamentorũ ſalutarium pleniſſimæ ter
ræ, artes denique innumerabiles ad uictum, & ad ui=
tam neceſſariæ. iam diei noctisq; uiciſſitudo conſeruat
animantes, tribuens aliud agendi tempus, aliud quie=
ſcendi. ſic undique omni ratione concluditur, mente,
conſilioq; diuino omnia in hoc mundo ad ſalutem om
nium, conſeruationemq; admirabiliter adminiſtrari.
ſin quæret quiſpiam, cuiuſnam cauſa tãtarũ rerũ mo=
litio facta ſit, arborum ne & herbarum, quæ quan=
quam ſine ſenſu ſunt, tamen à natura ſuſtinentur? at

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

id quidem abſurdum eſt.an beſtiarum ? nihilo probabilius, deos mutarum , & nihil intelligentium cauſa tantū laboraſſe. quorū igitur cauſa quis dixerit effectum eſſe mundum?eorum ſcilicet animantium, quæ ratione utuntur.hi ſunt dij,& homines: quibus profecto nihil eſt melius:ratio eſt enim,quæ præſtat omnibus:itaq; fit credibile,deorum & hominum cauſa factum eſſe mundum,quæq; in eo ſint omnia.facilius q; intelligetur,à dijs immortalibus hominibus eſſe prouiſum,ſi erit tota hominis fabricatio perſpecta,omniſq; humanæ naturæ figura,atq; perfectio. nam cum tribus rebus animantium uita teneatur,cibo,potione,ſpiritu,ad hæc omnia percipienda os eſt aptiſſimū, quod adiunctis naribus ſpiritu augetur. dentibus autem in ore conſtructis manditur, atq; ab his extenuatur, & mollitur cibus . eorum aduerſi acuti morſu diuidunt eſcas,intimi autem cōficiunt,qui gemini uocātur:quæ cōfectio etiam à lingua adiuuari uidetur.linguā autem ad radices eius hærens excipit ſtomachus: quò primū illabūtur ea,quæ accepta ſunt ore . is utraque ex parte tonſillas attingens, palato extremo, atq; intimo terminatur.atq; is agitatione & motibus linguæ cum depulſum,& quaſi detruſum cibum accepit,depellit. ipſius autē partes eæ,quæ ſunt infra id,quod deuoratur,dilatantur; quæ autem ſupra, contrahuntur.ſed cum aſpera arteria(ſic enim à medicis appellatur) oſtium habeat adiunctū linguæ radicibus,paulo ſupra, quàm ad linguam ſtomachus annectitur; eaq; ad pulmones uſq; pertineat,excipiatq; animam eā, quæ ducta ſit ſpiritu, eādemq; à pulmonibus reſpiret,& red

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

dat:tegitur quaſi quodam operculo.quod ob eam cauſam datum eſt, ne,ſi quid in eam cibi forte incidiſſet, ſpiritus impediretur.ſed cum alui natura,ſubiecta ſtomacho,cibi,& potionis ſit receptaculum,pulmones autem, & cor extrinſecus ſpiritum adducant : in aluo multa ſunt mirabiliter effecta:quæ cõſtant ferè è neruis.eſt autem multiplex,& tortuoſa,arcteq;,& continet ſiue illud aridum eſt,ſiue humidum quod recipit, ut id mutari,& concoqui facile poſſit:eaq; tũ aſtringitur,tum relaxatur, atq; omne, quod accepit,cogit, & confundit:ut facile & calore , quem multum habet, & terendo cibo , & præterea ſpiritu omnia cocta,atq; confecta in reliquum corpus diuidantur . in pulmonibus autem ineſt raritas quædam,& aſſimilis ſpongijs mollitudo , ad hauriendum ſpiritum aptiſſima:qui tum ſe contrahunt aſpirantes,tum ſpiritu dilatant,ut frequenter ducatur cibus animalis,quo maxime aluntur animantes. ex inteſtinis autem et aluo ſecretus à reliquo cibo ſuccus is , quo alimur, ꝑmanat ad iecur per quaſdam à medio inteſtino uſq; ad portas iecoris(ſic enim appellant)ductas,et directas uias, quæ pertinent ad iecur,eiq; adhærent. atq; inde aliæ pertinẽtes ſunt, per quas cadit cibus à iecore dilapſus. ab eo cibo cũ eſt ſecreta bilis,ijq; humores,qui ex renibus profunduntur, reliqua ſe in ſanguinem uertunt, ad eaſdemq; portas iecoris confluunt , ad quas omnes eius uiæ pertinent:per quas lapſus cibus ex hoc ipſo loco in eã uenã,quæ caua appellatur,confunditur, ꝑq; eã ad cor confectus iam coactusq; perlabitur: à corde autem in totũ corpus diſtribuitur per uenas admodũ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

multas,in omnes partes corporis pertinentes. quemad modum autem reliquiæ cibi depellantur tũ aſtringẽti bus ſe inteſtinis,tum relaxantibus,haud ſanè difficile dictu eſt,ſed tamen prætereũdum eſt, ne quid habeat iniucunditatis oratio. illa potius explicetur incredibi= lis fabrica naturæ.nã quæ ſpiritu in pulmones anima ducitur,ea caleſcit primum ab ipſo ſpiritu, deinde co= agitatione pulmonum:ex eáq; pars redditur reſpiran do,pars concipitur cordis parte quadam,quam uentri culum cordis appellãt : cui ſimilis alter adiunctus eſt, in quem ſanguis à iecore per uenam illã cauã influit. eoq; modo ex his partibus & ſanguis per uenas in o= mne corpus diffunditur,& ſpiritus p arterias. utræq; autem crebræ,multæq; toto corpore intextæ uim quã dam incredibilem artificioſi operis,diuiniq; teſtantur. quid dicam de oſſibus?quæ ſubiecta corpori mirabiles commiſſuras habent,& ad ſtabilitatem aptas, & ad artus finiendos accommodatas, & ad motum , & ad omnem corporis actionem. huc adde neruos, à quibus artus continentur;eorumq; implicationem toto corpo re pertinentem:qui,ſicut uenæ,& arteriæ à corde tra ctæ,& profectæ, in corpus omne ducuntur . ad hanc prouidentiam naturæ tam diligentem , tamq; ſoler= tem adiungi multa poſſunt , è quibus intelligatur , quantæ res hominibus à deo , quamq; eximiæ tributæ ſint:qui primum eos humo excitatos celſos, et erectos conſtituit,ut deorum cognitionem, cœlum intuentes, capere poſſent.ſunt enim è terra homines nõ ut inco= læ,atque habitatores,ſed quaſi ſpectatores ſuperarum rerum,atque cœleſtium:quarum ſpectaculum ad nul

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

lum aliud genus animãtium pertinet. ſenſus autẽ interpretes ac nuncij rerum, in capite tanquam in arce mirifice ad uſus neceſſarios & facti, & collocati ſunt. nam oculi, tanquã ſpeculatores, altiſſimũ locũ obtinẽt; ex quo plurima cõſpicientes, fungantur ſuo munere. & aures cum ſonum recipere debeant, qui natura in ſublime fertur; recte in altis corporum partibus collocatæ ſunt. itemq; nares, eo quòd omnis odor ad ſuperiora fertur, recte ſurſum ſunt: & quòd cibi & potionis iudicium magnum earum eſt, non ſine cauſa uicinitatẽ oris ſecutæ ſunt. iam guſtatus, qui ſentire eorũ, qbus ueſcimur, genera debet, habitat in ea parte oris, qua eſculentis, & poculentis iter natura patefecit. tactus autẽ toto corpore æquabiliter fuſus eſt, ut omnes ictus, omneſq; nimios & frigoris, & caloris appulſus ſentire poſſimus. atque ut in ædificijs architecti auertũt ab oculis & naribus dominorũ ea, quæ profluentia neceſſario tetri eſſent aliquid habitura: ſic natura res ſimiles procul amandauit à ſenſibus. quis uero opifex, præter naturã, qua nihil poteſt eſſe calliidius, tantã ſolertiã perſequi potuiſſet in ſenſibus? quæ primũ oculos membranis tenuiſſimis ueſtiuit, et ſepſit: quas primũ perlucidas fecit, ut per eas cerni poſſet; firmas autẽ, ut cõtinerentur. ſed lubricos oculos fecit, & mobiles, ut & declinarent, ſi quid noceret; et aſpectũ, quò uellent, facile cõuerterent. acieſq; ipſa, qua cernimus, quæ pupilla uocatur, ita parua eſt, ut ea, quæ nocere poſſint, facile uitet. palpebræq;, quæ ſunt tegumẽta oculorum, molliſſimæ tactu, ne læderent aciẽ, aptiſſime factæ et ad claudẽdas pupillas, ne quid incideret;

& ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

& ad aperiendas:idq; prouidit ut identidē fieri posset cum maxima celeritate.munitæq; sunt palpebræ tanquā uallo pilorum:quibus & apertis oculis, si quid incideret,repelleretur;& somno conniuentibus, cū oculis ad cernendū non egeremus,ut qui tanquā inuoluti quiescerēt.latent præterea utiliter,& excelsis undique partibus sepiuntur.primum enim superiora supercilijs obducta sudorē à capite, & fronte defluentē, repellunt,genæ deinde ab inferiore parte tutantur subiectæ,leuiterq; eminentes. nasus ita locatus est,ut quasi murus oculis interiectus esse uideatur.auditus autem semper patet:eius enim sensu etiam dormientes egemus.à quo cum sonus est acceptus,etiam è somno excitamur.flexuosum iter habet,ne quid intrare possit, si simplex & directū pateret.prouisum etiam,ut si qua minima bestiola conaretur irrūpere,in sordibus auriū,tanquam in uisco,inhæresceret.extra autem eminent,quæ appellantur aures, & tegendi causa factæ, tutādiq; sensus, & ne adiectæ uoces laberētur, atque errarent,priusquā sensus ab his pulsus esset.sed duros, & quasi corneolos habent introitus, multisq; cū flexibus,q; his naturis relatus amplificatur sonus.quocirca & in fidibus testudine resonatur, aut cornu: & ex tortuosis locis,& inclusis referuntur ampliores. similiter nares,quæ semper propter necessarias utilitates patent,cōtractiores habēt introitus,ne quid in eas,quod noceat, possit peruadere: humoremq; semper habent ad puluerem multaq; alia repellenda non inutilem. gustatus præclare septus est: ore enim continetur, & ad usum apte,& ad incolumitatis custodiam.omnisq;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſenſus hominum multo antecellit ſenſibus beſtiarum. primum enim oculi in ijs artibus, quarum iudiciū eſt oculorum, in pictis, fictis, cælatisq; formis, in corporum etiam motione, atque geſtu multa cernunt ſubtilius: colorum etiam, & figurarum tum uenuſtatem, atque ordinem, &, ut ita dicam, decentiam oculi iudicant: atque etiam alia maiora: nam & uirtutes, & uitia cognoſcunt; iratum, propitium, lætantem, dolentem, fortem, ignauum, audacem, timidumq; cognoſcunt. aurium item eſt admirabile quoddam artificioſumq; iudicium, quo iudicatur & in uocis, & in tibiarum, neruorumq; cantibus uarietas ſonorum, interualla, diſtinctio, & uocis genera permulta, canorum, fuſcum; leue, aſperum; graue, acutum; flexibile, durum; quæ hominū ſolum auribus iudicantur. nariumq; item, & guſtandi, et aperte tangēdi magna iudicia ſunt. ad quos ſenſus capiendos, & perfruendos plures etiam, quàm uellem, artes repertæ ſunt. perſpicuum eſt enim, quo cōpoſitionem unguentorū, quo ciborum conditiones, quo corporū lenocinia proceſſerint. iam uero animū ipſum, mentemq; hominis, rationem, conſilium, prudentiam, qui nō diuina cura perfecta eſſe perſpicit, is his ipſis rebus mihi uidetur carere. de quo dum diſputarem, tuā mihi dari uelim Cotta eloquentiā. quo enim tu illa modo diceres? quāta primum intelligentia, deinde conſequentium rerum cum primis coniunctio, & comprehenſio eſſet in nobis: ex quo uidelicet, quid ex quibuſque rebus efficiatur, idq; ratione, concludimus: ſingulasq; res diffinimus, circunſcripteq; complectimur: ex quo ſci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

entia intelligitur quam uim habeat, qualis sit: qua ne in deo quidem est res ulla præstantior. quāta uero illa sunt, quæ uos Academici infirmatis, & tollitis, quòd & sensibus, & animo ea, quæ extra sunt, percipimus, atque comprehendimus. ex quibus collatis inter se, & comparatis artes quoque efficimus, partim ad usum uitæ, partim ad oblectationē necessarias. iam uero domina rerum, ut uos soletis dicere, eloquendi uis quàm est præclara, quamq; diuina? quæ primum efficit, ut ea, quæ ignoramus, discere, & ea, quæ scimus, alios docere possimus. deinde hac cohortamur, hac persuademus, hac consolamur afflictos, hac deducimus perterritos à timore, hac gestientes comprimimus, hac cupiditates, iracundiasq; restinguimus. hæc nos iuris, legum, urbium societate deuinxit, hæc à uita immani, & fera segregauit. ad usum autem orationis, incredibile est, nisi diligenter attenderis, quā ta opera machinata natura sit. primum enim à pulmonibus arteria usque ad os intimum pertinet: per quam uox principium à mente ducens, percipitur, & funditur. deinde in ore sita lingua est, finita dentibus. ea uocem immoderate profusam fingit, & terminat: quæ sonos uocis distinctos & pressos efficit, cū & ad dentes, & ad alias partes pellit oris. itaque plectri similem linguam nostri solent dicere, cordarum dentes, nares cornibus ijs, qui ad neruos resonant in cātibus. quàm uero aptas, quamq; multarum artium ministras manus natura homini dedit? digitorum enim contractio facilis, facilisq; porrectio, propter molles commissuras, & artus, nullo in motu laborat. itaque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ad pingendum,ad fingendum, ad ſculpendum,ad ner uorum eliciẽdos ſonos, ac tibiarum apta manus eſt ad motione digitorum.atq; hæc oblectationis, illa neceſſi tatis.cultus dico agrorũ,extructioneſq; tectorũ,tegu= mẽta corporum uel texta,uel ſuta, omnemq; fabricã æris, & ferri:ex quo intelligitur , adinuenta animo, percepta ſenſibus , adhibitis opificum manibus omnia nos cõſecutos,ut tecti,ut ueſtiti,ut ſalui eſſe poſſimus, urbes,muros,domicilia, delubra haberemus. iam uero operibus hominum, id eſt manibus, cibi etiam uarie= tas inuenitur & copia . nam & agri multa ferunt manu quæſita,quæ uel ſtatim conſumantur,uel man dentur condita uetuſtati : & præterea ueſcimur be= ſtijs & terrenis,& aquatilibus,& uolatilibus,partim capiendo,partim alendo . efficimus etiam domitu no= ſtro quadrupedum uectiones:quorũ celeritas,atq; uis nobis ipſis affert uim,& celeritatem . nos onera qui= buſdam beſtijs,nos iuga imponimus : nos elephantorũ acutiſſimis ſenſibus, nos ſagacitate canum ad utilita= tem noſtram abutimur: nos e` terræ cauernis ferrum elicimus,rem ad colendos agros neceſſariam: nos æris, argenti,auri uenas penitus abditas inuenimus, & ad uſum aptas,& ad ornatum decoras: arborum autem conſectione, omniq; materia, & culta , & ſilueſtri , partim ad calefaciendum corpus igni adhibita, et ad mitigandum cibum utimur,partim ad ædificandum, ut tectis ſepti frigora,caloreſq; pellamus. magnos ue= ro uſus affert ad nauigia facienda . quorum curſi= bus ſuppeditantur omnes undique ad uitam copiæ : quaſq; res uiolentiſſimas natura genuit,earum mode

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

rationem nos soli habemus; maris, atque uentorum, propter nauticarum rerum scientiam: plurimisq; maritimis rebus fruimur, atque utimur. terrenorum itē cōmodorum omnis est in homine dominatus. nos campis, nos montibus fruimur: nostri sunt amnes, nostri lacus: nos fruges serimus, nos arbores: nos aquarum inductionibus terris fœcunditatem damus: nos flumina arcemus, dirigimus, auertimus; nostris denique manibus in rerum natura quasi alterā naturam efficere conamur. quid uero? hominum ratio non in cœlum usque penetrauit? soli enim ex animantibus nos astrorum ortus, obitus, cursusq; cognouimus: ab hominū genere finitus est dies, mensis, annus: defectiones solis & lunæ cognitæ, prædictæq; in omne posterum tempus, quæ, quantæ, quando futuræ sint. quæ contuens animus, accipit ab his cognitionem deorum, ex qua oritur pietas: cui coniuncta iustitia est, reliquæq; uirtutes: ex quibus uita beata existit, par & similis deorum, nulla re, nisi immortalitate, quæ nihil ad bene uiuendum pertinet, cedens cœlestibus. Quibus rebus expositis, satis docuisse uideor, hominis natura quanto omnes anteiret animantes. ex quo debet intelligi, nec figuram, situmq; membrorum, nec ingenijs mentisq; uim talem effici potuisse fortuna. Restat, ut doceam, atque aliquando perorem, omnia, quæ sint in hoc mundo, quibus utantur homines, hominum causa facta esse, & parata. Principio ipse mūdus deorum hominumq; causa factus est: quæq; in eo sunt omnia, ea parata ad fructum hominū, & inuēta sunt. est enim mundus quasi communis deorum atq; homi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

num domus,aut urbs utrorunque . ſoli enim ratione utentes iure,ac lege uiuunt.ut igitur Athenas,& Lacedæmonem,Athenienſium, Lacedæmoniorũq; cauſa putandũ eſt conditas eſſe;omniaq;,quæ ſint in his urbibus,eorũ populorũ recte eſſe dicũtur:ſic quæcunque ſunt in omni mũdo,deorũ,atq; hominũ putãda ſunt . iam uero circuitus ſolis, et lunæ,reliquorumq; ſiderũ , quanquam etiam ad mũdi cohærentiam pertinent,tamen & ſpectaculũ hominibus præbent:nulla eſt enim inſatiabilior ſpecies,nulla pulchrior,& ad rationẽ ſolertiamq; præſtãtior:eorum enim curſus demetiti, maturitates temporum,et uarietates,mutationesq; cognouimus.quæ ſi hominibus ſolis nota ſunt,hominũ cauſa facta eſſe iudicanda ſunt.Terra uero fœta frugibus , & uario leguminũ genere,quæ maxima largitate fũdit,ea ferarum ne,an hominũ cauſa gignere uidetur? quid de uitibus oliuetisq; dicam ? quarũ uberrimi lætiſſimiq; fructus nihil omnino ad beſtias pertinẽt.neq; enim ſerendi,neq; colendi,nec tẽpeſtiue demetẽdi,percipiẽdiq; fructus,neque cõdendi,ac reponẽdi ulla pecudum ſcientia eſt:earumq; omnium rerum hominũ eſt & uſus,& cura.ut fides igitur , & tibias eorũ cauſa factas dicendum eſt,qui illis uti poſſunt:ſic ea,quæ diximus,ſolis ijs confitendum eſt eſſe parata, qui utuntur.nec ſi quæ beſtiæ furantur aliquid ex his , aut rapiunt,illarũ quoque cauſa ea nataeſſe dicimus.neque enim homines murium,aut formicarũ cauſa frumentum condunt,ſed ooniugum,& liberorũ,& familiarum ſuarũ.itaq; beſtiæ furtim,ut dixi,fruuntur , domini palàm,& libere.hominũ igitur cauſa eas rerum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

copias comparatas, fatendū est. nisi forte tanta uber-
tas, & uarietas pomorum, eorumq; iucundus nō gusta
tus solum, sed odoratus etiam, & aspectus dubitatio-
nē affert, quin hominibus solis ea natura donauerit.
tantumq; abest, ut hæc bestiarum etiam causa parata
sint ut ipsas bestias hominum gratia generatas esse ui
deemus. quid enim oues aliud afferunt, nisi ut earum
uillis consectis, atque cōtextis homines uestiantur? quæ
quidem neque ali neque sustentari, neque ullū fructū
edere ex se sine cultu hominū, et curatione potuissent.
canū uero tā fida custodia, tamq; amās dominorū adu
latio, tantumq; odiū in externos, & tā incredibilis ad
inuestigandū sagacitas narium, tanta alacritas in ue-
nando quid significat aliud, nisi se ad hominū cōmodi
tates esse generatos? quid de bobus loquar? quorū ip-
sa terga declarāt nō esse se ad onus accipiendū figura
ta: ceruices autem natæ ad iugum: tum uires hume-
rorum, & latitudines ad aratra extrahē da. quibus cū
terræ subigerentur fissione glebarum, ab illo aureo ge
nere, ut poetæ loquuntur, uis nunquam ulla affere-
batur.

» Ferrea tum uero proles exorta repente est,
» Ausaq; funestum prima est fabricarier ensem,
» Et gustare manu uictum domitumq; iuuencum.

tanta putabatur utilitas percipi ex bobus, ut eorū ui-
sceribus uesci scelus haberetur. longum est multorum
persequi utilitates, & asinorum: quæ certe ad homi-
num usum paratæ sunt. sus uero quid habet præter
escam? cui quidem, ne putresceret, animam ipsam pro
sale datam dicit esse Chrysippus. qua pecude, quòd

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

erat ad uescendũ hominibus apta,nihil genuit natura fœcundius. quid multitudinem , suauitatemq; pisciũ dicam?quid auium?ex quibus tanta percipitur uoluptas,ut interdum Pronœa nostra Epicurea fuisse uideatur. atque hæ ne caperentur quidem, nisi hominũ ratione,atque solertia: quanquam aues quasdam & alites,& oscines,ut nostri augures appellant , rerum augurandarum causa esse natas putemus . iam uero immanes & feras belluas nanciscimur uenando,ut et uescamur ijs,et exerceamur in uenando ad similitudinem bellicæ disciplinæ,& utamur domitis, & cõdoce factis,ut elephantis,multaq; ex earum corporibus remedia morbis,& uulneribus eligamus, sicut ex quibusdam stirpibus,& herbis,quarum utilitatis longinqui temporis usõ,& periclitatione percepimus.totam licet animis tanquam oculis lustrare terram, mariaq; omnia cernere, & spatia frugifera,atque immensa cãporum,uestitusq; densissimos montium,pecudum pastus,tum incredibili cursus maritimos celeritate.nec uero tantum supra terram,sed etiam in intimis eius tenebris plurimarũ rerum latet utilitas;quæ ad usum hominum orta,ab hominibus solis inuenitur.Illud uero, quod uterque uestrũ fortasse arripiet ad reprehendendum; Cotta,quia Carneades libẽter in Stoicos inuehebatur;Velleius,quia nihil tam irridet Epicurus, quàm prædictionem rerum futurarum:mihi uidetur uel maxime confirmare deorum prouidẽtia consuli rebus humanis. est enim profecto diuinatio , quæ multis locis, rebus,temporibus apparet,tum in priuatis,tum maxime in publicis.multa cernunt aruspices:multa augu=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

res prouident:multa oraculis declarantur,multa uaticinationibus,multa ſomnijs,multa portentis:quibus cognitis,multæ ſæpe res hominũ ſentẽtia atque utilitate partæ,multa etiam pericula depulſa ſunt. hæc igitur ſiue uis,ſiue ars, ſiue natura,ad ſcientiam rerum futurarum homini profecto eſt,nec ab alio alicui,quàm à dijs immortalibus data. quæ ſi ſingula uos forte non mouent,uniuerſa certe inter ſe connexa, atq; cõiũcta mouere debebunt.nec uero uniuerſo generi hominũ ſolum,ſed etiam ſingulis à dijs immortalibus cõſuli,et prouideri ſolet.licet enim contrahere uniuerſitatẽ generis humani,eamq; gradatim ad pauciores,poſtremo deducere ad ſingulos.nam ſi omnibus hominibus, qui ubique ſunt,quacũq; in ora,ac parte terrarum ab huiuſce terræ,quam nos incolimus,continuatione diſtantium,deos conſulere cenſemus ob eas cauſas,quas ante diximus:his quoque hominibus cõſulunt, qui has nobiſcũ terras ab oriente ad occidentẽ colunt. ſin autem his cõſulunt,qui quaſi magnã quãdam inſulam incolunt,quam nos orbem terræ uocamus:etiam illis cõſulunt,qui partes eius inſulæ tenent,Europam, Aſiam, Africam.ergo & earum partes diligunt, ut Romam. Athenas, Spartam, Rhodum: & earum urbium ſeparatim ab uniuerſis ſingulos diligunt,ut Pyrrhi bello Curium,Fabricium, Coruncanum, primo Punico Catalinum,Duillium,Metellum,Lutatium,ſecũdo Maximum,Marcellum,Africanum;poſt hos Paulum, Gracchum,Catonem,patrum'ue memoria Scipionẽ,Læliũ: multosq; præterea et noſtra ciuitas,et Græcia tulit ſingulares uiros:quorum neminem niſi iuuante deo ta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

lem fuisse credendum est. quæ ratio poetas, maximeq; Homerũ impulit, ut principibus heroum, Vlyxi, Diomedi, Agamemnoni, Achilli, certos deos discriminũ, & periculorum comites adiungeret. Præterea ipsorum deorum sæpe præsentiæ, quales supra cõmemoraui, declarant ab his & ciuitatibus, & singulis hominibus cõsuli. quod quidẽ intelligitur etiam significationibus rerũ futurarum, quæ tum dormientibus, tum uigilantibus portenduntur. multa præterea ostentis, multa extis admonemur, multisq; rebus alijs: quas diuturnus usus ita notauit, ut artẽ diuinationis efficeret. nemo igitur uir magnus sine aliquo afflatu diuino unquam fuit. nec uero ita refellendum est, ut, si segetibus aut uinetis cuiuspiam tempestas nocuerit, aut si quid è uitæ cõmodis casus abstulerit, eum, cui quid horũ acciderit, aut inuisum deo, aut neglectũ à deo iudicemus. magna dij curant, parua negligunt. magnis autem uiris prosperæ semper omnes res: si quidem satis à nostris, & à principe philosophorum Socrate dictum est de ubertatibus uirtutis, & copijs. Hæc mihi ferè in mentem ueniebãt, quæ dicenda putarem de natura deorũ. tu autem Cotta, si me audias, eandem causam agas; teq; & principem ciuem putes, & Pontificem esse cogites, et, quoniã in utrãque partem uobis licet disputare, hãc potius sumas; eamq; facultatem disserendi, quã tibi à rhetoricis exercitationibus acceptã amplificauit Academia, huc potius cõferas: mala enim, & impia cõsuetudo est cõtra deos disputãdi, siue ex animo id fit, siue simulate.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

M. TVLLII CICERONIS DE NATVRA DEORVM LIBER III.

Væ cum Balbus dixiſſet, tum arridens Cotta, ſero, inquit, mihi Balbe præcipis quid defendā. ego enim, te diſputāte, quid contradicerem mecum ipſe meditabar, neque tam refellendi tui cauſa, quàm ea, quæ minus intelligebā, requirendi. cum autem ſuo cuique iudicio ſit utendum, difficile factu eſt, me id ſentire, quod tu uelis. Hic Velleius, neſcis, inquit, quāta cū expectatiōe Cotta ſim te auditurus: iucundius enim Balbo noſtro ſermo tuus cōtra epicurum fuit. præbebo igitur me tibi uiciſſim attentū contra Stoicos auditorem: ſpero enim te, ut ſoles, bene paratū uenire. Tū Cotta, ſi mehercule, inquit, Vellei: neque enim mihi par ratio cū Lucilio eſt ac tecū fuit. Qui tandem, inquit ille? Quia mihi uidetur Epicurus ueſter de diis immortalibus nō magnopere pugnare. tantū modo negare deos eſſe nō audet, ne quid inuidiæ ſubeat, aut criminis. cum uero deos nihil agere, nihil curare cōfirmat, mēbriſq; humanis eſſe præditos, ſed eorū membrorū uſum nullū habere, ludere uidetur, ſatiſq; putare, ſi dixerit, eſſe quandam beatam naturā, & æternam. à Balbo autem animaduertiſti credo quā multa dicta ſint, quamq;, etiā ſi minus uera tamē apta inter ſe, & cohærentia, itaq, cogito, ut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

dixi,non tam refellere eius orationē,quàm ea,quæ mi nus intellexi,requirere.quare Balbe tibi permitto,reſpō dere ne mihi malis de ſingulis rebus quærēti ex te ea quæ parū accepi,an uniuerſam audire orationē meā. Tū Balbus,ego uero,ſi quid explanari tibi uoles, reſpō dere malo:ſin me interrogare,nō tam intelligēdi cau= ſa,quàm refellendi;utrum uoles,faciam;uel ad ſingu= la,quæ requires,ſtatim reſpondebo;uel,cum peroraris, ad omnia. Tum Cotta, optime, inquit.quamobrē ſic agamus,ut nos ipſa ducit oratio.ſed antequam de re, pauca de me.non enim mediocriter moueor auctorita te tua Balbe,orationeq; ea,quæ me in perorādo cohor= tabatur,ut meminiſſem,me et Cottā eſſe,et Pontificē. quod eò credo ualebat,ut opiniones,quas à maioribus accepimus de dijs immortalibus,ſacra,cerimonias, reli gionesq; defenderem.ego uero eas defendam, sēperq; defendi:nec me ex ea opinione,quā à maioribus accepi de cultu deorum immortalium, ullius unquā oratio aut docti,aut indocti mouebit. ſed cum de religione agitatur,T. Coruncanum,P. Scipionem,P.Scæuolā,Pō tifices maximos, non Zenonem, aut Cleanthem, aut Chryſippum ſequor;habeoq; C.Lælium augurem, eun dem ſapientem:quem potius audiam de religione dicē tem in illa oratione nobili,quàm quenquam principē Stoicorum.cumq; omnis populi R.religio in ſacra & in auſpicia diuiſa ſit;tertiū adiunctum ſit, ſi quid præ dictionis cauſa ex portentis,& monſtris Sibyllæ inter= pretes,aruſpices ue monuerunt:harum ego religionum nullam unquam contemnendam putaui; mihiq; ita perſuaſi,Romulum auſpicijs,Numam ſacris conſtitutis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

fundamenta iecisse nostræ ciuitatis: quæ nũquam profecto sine summa placatione deorũ immortalium tanta esse potuisset. Habes Balbe, quid Cotta, quid Pontifex sentiat. fac nũc ergo intelligam, tu quid sentias: à te enim philosopho rationẽ accipere debeo religionis, maioribus autem nostris, etiam nulla ratione reddita, credere. Tum Balbus, quam igitur à me rationem, inquit, Cotta desideras? Et ille, quadripartita, inquit, fuit diuisio tua: primũ ut uelles docere deos esse: deinde quales essent: tum ab his mundum regi: postremo consulere eos rebus humanis. hæc, si recte memini, partitio fuit. Rectissime, inquit Balbus: sed expecto, quid requiras. Tũ Cotta, primũ quidq; uideamus, inquit: etsi id est primũ, quod inter omnes, nisi admodũ impios, cõuenit, mihi quidẽ ex animo exuri nõ potest, esse deos. id tamen ipsum, quod mihi persuasum est, esse deos auctoritate maiorum, cur ita sit nihil tu me doces. Quid est, inquit Balbus, si tibi persuasum est, cur à me uelis discere? Tũ Cotta, quia sic aggredior, inquit, ad hanc disputationem, quasi nihil unquã audierim de dijs immortalibus, nihil cogitauerim, rudem me discipulum & integrũ accipe, & ea, quæ requiro, doce. Dic igitur, quid requiras. Ego ne? primum illud, cur, quod perspicuum in istam partem, ne egere quidem oratione dixisses, quod esset conspicuum, & inter omnes constaret, de eo ipso tam multa dixeris?

Quia te quoq;, inquit, animaduerti Cotta sæpe, cũ in foro diceres, quã plurimis posses argumentis onerare iudicem, si modo eam facultatem tibi daret causa. atq; hoc idem & philosophi faciunt, & ego, ut potui,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

feci.tu autem,qui id quæris, similiter facis, ac si me roges,cur te duobus cõtuear oculis,& non altero tantum,cum idem uno assequi possim. Tũ Cotta,quàm simile istud sit,inquit,tu uideris.nã ego neque in causis,si quid est euidens,de quo inter omnes cõueniat,argumentari soleo;perspicuitas enim argumẽtatione eleuatur:nec,si id facerem in causis forensibus, idem facerem in hac subtilitate sermonis.cur cõtuereris autẽ altero oculo,causa nõ esset,cũ idem obtutus esset amborum,& cum rerum natura, quam tu sapientẽ esse uis,duo lumina ab animo ad oculos perforata nos habere uoluisset. sed quia nõ cõfidebat tã esse id perspicuũ,quàm tu uelis,propterea multis argumentis deos esse docere uoluisti.mihi enim unum satis erat,ita nobis maiores nostros tradidisse.sed tu auctoritates omnes contemnis,ratione pugnas.patere igitur, rationẽ meam cum tua ratione contendere.Affers hæc omnia argumenta,cur dij sint:remq; mea sententia minime dubiam,argumentando dubiam facis.mandaui enim memoriæ non numerum solum, sed etiã ordinẽ argumentorum tuorum.primum fuit, cum cœlum suspexissemus,statim nos intelligere esse aliquod numen, quo hæc regantur.ex hoc illud etiam,

» Aspice hoc sublime candens,quẽ inuocant omnes Iouẽ quasi uero quisquã nostrum,istum potius,quàm Capitolinum,Iouem appellet;aut hoc perspicuũ sit,constetq; inter omnes,eos esse deos,quos tibi Velleius,multiq; præterea ne animantes quidem esse cõcedant.grauе etiam argumentũ tibi uidebatur, quòd opinio de dijs immortalibus & omniũ esset, & quotidie cresce

ret. placet igitur, tantas res opinione ſtultorũ iudicari, uobispræſertim, qui illos inſanos eſſe dicatis? at enim præſentes uidemus deos, ut apud Regillum Poſtumius, in Salaria Vatienus, neſcio quid etiam de Locrorũ apud Sagram prælio. quos igitur tu Tyndaridas appellabas, id eſt homines homine natos; et quos Homerus, qui recens ab illorum ætate fuit, ſepultos eſſe dicit Lacedæmone; eos tu canterijs albis, nullis calonibus, obuiam Vatieno ueniſſe exiſtimas, & uictoriam populi R. Vatieno potius homini ruſtico, quàm M. Catoni, qui tum erat princeps, nunciauiſſe? ergo & illud in ſilice, quod hodie apparet apud Regillum, tanquam ueſtigium ungulæ, Caſtoris equi credis eſſe? non ne mauis illud credere, quod probari poteſt, animos præclarorum hominum, quales iſti Tyndaridæ fuerunt, diuinos eſſe, & æternos, quã eos, qui ſemel cremati eſſent, equitare, & in acie pugnare potuiſſe? aut ſi hoc fieri potuiſſe dicis, doceas oportet quo modo nec fabellas aniles proferas.

Tum Lucilius, an tibi, inquit, fabellæ uidentur? nõ ne ab A. Poſtumio ædem Caſtori & Polluci in foro dedicatam, non ne S. C. de Vatieno uides? nam de Sagra Græcorum etiam eſt uulgare prouerbium: qui, quæ affirmant, certiora eſſe dicunt, quàm illa, quæ apud Sagram. his igitur auctoribus nõ ne debes moueri? Tum Cotta, rumoribus, inquit, mecum pugnas Balbe: ego autem à te rationes requiro. * Sequuntur, quæ futura ſunt. effugere enim nemo id poteſt, quod futurum eſt. ſæpe autem ne utile eſt quidẽ ſcire, quid futurum ſit: miſerũ eſt enim nihil proficientem angi, nec habere ne ſpei quidem extremũ, et tamẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

commune ſolatium,præſertim cum uos ijdem fato fieri dicatis omnia:quod autem ſemper ex omni æternitate uerũ fuerit,id eſſe fatum.quid igitur iuuat, aut quid affert ad cauendum,ſcire aliquid futurum, cum id certe futurum ſit?unde porrò iſta diuinatio?quis inuenit fiſſum iecoris?quis cornicis cantum notauit?quis ſortes?quibus ego credo:nec poſſum Attij Nauij, quẽ commemorabas,lituum contemnere: ſed qui iſta intellecta ſunt,à philoſophis debeo diſcere,præſertim cũ iſti plurimis de rebus diuinis mentiantur.At medici quoque(ita.n.dicebas)ſæpe falluntur. quid ſimile medicina,cuius ego rationem uideo,& diuinatio,quæ unde oriatur,nõ intelligo?tu aũt etiam Deciorum deuotionibus placatos deos eſſe cenſes.quæ fuit eorũ tanta iniquitas,ut placari populo R.non poſſent,niſi uiri tales occidiſſent?conſilium illud imperatorũ fuit,quod Græci σφαγήμια appellant; ſed eorum imperatorum,qui patriæ conſulerent, uitæ non parcerent: rebantur enim fore, ut exercitus imperatorẽ equo incitato ſe in hoſtes immittentem perſequeretur:id quod euenit.nã Fauni uocem equidem nunquã audiui.tibi,ſi audiuiſſe te dicis,credam. etſi, Faunus omnino quid ſit, neſcio.non igitur adhuc,quãtum quidem in te Balbe eſt, intelligo deos eſſe:quos equidẽ credo eſſe, ſed nihil docent Stoici.nam Cleanthes,ut dicebas, quatuor modis formatas in animis hominũ putat deorum eſſe notiones.unus is modus eſt,de quo ſatis dixi, qui eſt ſuſceptus ex præſenſione rerum futurarum. alter ex perturbationibus tempeſtatum,& reliquis motibus. tertius ex cõmoditate rerum,quas percipimus,& copia.

quartus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quartus ex astrorum ordine,cœliq; constantia.de præ sensione diximus. de perturbationibus cœlestibus, & maritimis, & terrenis, non possumus dicere, cum ea fiant,non esse multos, qui ea metuant, & à dijs immortalibus fieri existiment. sed non id quæritur, sint ne aliqui,qui deos esse putent: dij utrum sint, nec ne sint,quæritur.nã reliquæ causæ, quas Cleãthes affert; quarum una est de cõmodorum, quæ capimus, copia, altera de temporũ ordine,cœliq; constantia; tum tractabuntur à nobis,cum de prouidentia deorum disputabimus;de qua plurima à te Balbe dicta sunt:eodẽq; illa etiam differemus,quod Chrysippum dicere aiebas, quoniam esset aliquid in rerum natura,quod ab homine effici non posset, esse homine aliquid melius: quæq; in domo pulchra cum pulchritudine mundi comparabas, & cum totius mundi conuenientiam consensumq; afferebas,Zenonisq; breues,& acutulas conclusiones in eam partem sermonis, quam modo dixi,differemus:eodemq; tempore illa omnia, quæ à te physice dicta sunt de ui ignea, deq; eo calore, ex quo omnia generari dicebas,loco suo quærentur:omniaq;, quæ à te nudius tertius dicta sunt, cum docere uelles deos esse, quare & mundus uniuersus, & sol, & luna, & stellæ sensum ac mentem haberent, in idem tempus reseruabo. à te autem illud etiam atque etiam quæram, quibus rationibus tibi persuadeas deos esse. Tum Balbus, equidem attulisse rationes mihi uideor: sed eas tu ita refellis, ut, cum me interrogaturus esse uideare, & ego me ad respondendum compararim, repente auertas oratio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

nem,nec des reſpõdendi locum. itaq; maximæ res taci tæ prætierunt,de diuinatione,de fato:quibus de quæ ſtionibus tu quidem ſtrictim, noſtri autem multa ſo= lent dicere:ſed ab hac quæſtione, quæ nunc in mani= bus eſt,ſeparantur.quare,ſi uidetur,noli agere confu= ſe; ut hoc explicemus hac diſputatione, quod quæri= tur. Optime,inquit Cotta. itaq; quoniam quatuor in partes totam quæſtionem diuiſiſti, de primáq; dixi mus,conſideremus ſecundam. quæ mihi talis uidetur fuiſſe,ut cum oſtendere uelles, quales dij eſſent,oſten= deres nullos eſſe:à conſuetudine enim oculorũ animũ abducere difficillimum dicebas:ſed, cum deo nihil præ ſtantius eſſet, non dubitabas quin mundus eſſet deus, q̃ nihil in rerum natura melius eſſet, modo poſſemus eum animantem cogitare,uel potius,ut cætera oculis, ſic animò hoc cernere.ſed cum mundo negas quidquã eſſe melius,quid dicis meliusſi pulchrius, aſſentior.ſi aptius ad utilitates noſtras,id quoq; aſſentior. ſin au= tem id dicis,nihil eſſe mundo ſapientius : nullo modo prorſus aſſentior: non quòd difficile ſit mẽtem ab ocu lis ſeuocare:ſed quo magis ſeuoco,eo minus id,quod tu uis, poſſum mente comprehendere. nihil eſt mundo melius in rerum natura.ne in terris quidem urbe no= ſtra.num igitur iccirco in urbe eſſe rationem, cogita= tionem,mentem putas?aut, quoniam non ſit,num ic= circo exiſtimas formicam anteponendam eſſe huic pul cherrimæ urbi, quòd in urbe ſenſus ſit nullus, in for= mica non modo ſenſus, ſed etiam mens, ratio, me= moria? uidere oportet Balbe, quid tibi concedatur, non te ipſum, quod uelis, ſumere. iſtum enim locum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

totum illa uetus Zenonis breuis,et,ut tibi uidebatur, acuta concluſio dilatauit. Zeno enim ita concludit. quod ratione utitur,melius eſt,quàm id quod ratione non utitur.nihil autem mundo melius:ratione igitur mũdus utitur.hoc ſi placet,iam efficies,ut mũdus optime librũ legere uideatur. Zenonis enim ueſtigijs hoc modo rationem poteris cõcludere. quod literatum eſt, id eſt melius, quàm quod non eſt literatum.nihil autem mũdo melius:literatus igitur eſt mundus. iſto modo etiam diſertus,& quidem mathematicus,muſicus, omni denique doctrina eruditus, poſtremo philoſophus erit mundus. Sæpe dixi nihil fieri ſine deo, nec ullam uim eſſe naturæ, ut ſui diſſimilia poſſet effingere.concedam,non modo animantem, & ſapientem eſſe mundum,ſed fidicinem etiam, & tibicinem,quoniam earũ quoq; artium homines ex eo procreantur. nihil igitur affert pater iſte Stoicorum, quare mundum ratione uti putemus, nec cur animantem quidẽ eſſe. non eſt igitur mundus deus: & tamen nihil eſt eo melius:nihil eſt enim eo pulchrius,nihil ſalutarius, nihil ornatius aſpectu,motuq; conſtãtius.quòd ſi mũdus uniuerſus non eſt deus, ne ſtellæ quidem, quas tu innumerabiles in deorum numero reponebas. quarũ te curſus æquabiles,æterniq; delectabant: nec mehercule iniuria ſunt enim admirabili,incredibiliq; cõſtãtia.ſed non omnia Balbe,quæ curſus certos,& cõſtantes habẽt,ea deo potius, quàm naturæ tribuẽda ſunt. quid Chalcidico Euripo in motu identidem reciprocando putas fieri poſſe conſtantius? quid freto Sicilienſi? quid Oceani feruore illis in locis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» Europam Libyamq; rapax ubi diuidit unda?
quid æstus maritimi uel Hispanienses uel Britanici, eorumq; certis temporibus uel accessus, uel recessus, sine deo fieri non ne possunt? uide quæso, si omnis motus, omniaq;, quæ certis temporibus ordinem suum conseruant, diuina dicimus, ne tertianas quidem febres, & quartanas diuinas esse dicendum sit, quarum reuersione, & motu quid potest esse constantius? sed omnium talium rerum ratio reddenda est. quod uos cum facere non potestis, tanquam in aram, confugitis ad deum. & Chrysippus tibi acute dicere uidebatur, homo sine dubio uersutus, & callidus. uersutos eos appello, quorum celeriter mens uersatur: callidos autem, quorum, tanquam manus opere, sic animus usu concalluit. is igitur, si aliquid est, inquit, quod homo efficere non possit; qui id effecit, melior est homine. homo autem hæc, quæ in mundo sunt, efficere non potest: qui potuit igitur, is præstat homini. homini autem præstare quis possit, nisi deus? est, igitur deus. hæc omnia in eodem, quo illa Zenonis, errore uersantur. quid enim sit melius, quid præstabilius, quid inter naturam, & rationem interest, non distinguitur. idemq;, si dei non sint, negat esse in omni natura quidquam homine melius: id autem putare quenquam hominem, nihil homine esse melius, summæ arrogantiæ censet esse. sit sanè arrogantis, pluris se putare, quàm mundum. at illud non modo non arrogantis, sed potius prudentis, intelligere se habere sensum, & rationem, & orationem, hæc eadem & caniculam non habere. & si domus pulchra sit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

intelligamus eam dominis,inquit,ædificatam esse,non muribus. sic igitur mundum deorum domum existimare debemus.ita prorsus existimarem,si illum ædificatum, non, quemadmodum docebo, à natura conformatum putarem. At enim quærit apud Xenophontem Socrates,unde animam arripuerimus,si nulla fuerit in mundo. Et ego quero, unde orationem, unde numeros,unde cantus.nisi uero loqui solem cum luna putamus, cum propius accesserit; aut ad harmoniam canere mundum, ut Pythagoras existimat. naturæ ista sunt Balbe, naturæ non artificioſe ambulantis, ut ait Zeno; quod quidem quale sit, iam uidebimus; sed omnia cientis, & agitantis motibus, & mutationibus suis. itaque illa mihi placebat oratio de cõuenientia,consensúq; naturæ,quam quasi cognatione continuatam cõspirare dicebas. illud non probabam, quòd negabas id accidere potuisse,nisi ea uno diuino spiritu contineretur. illa uero cohæret, & permanet naturæ uiribus,non deorum:estq; in ea iste quasi consensus, quam συμπάθειαν Græci uocant: sed ea, quo sua sponte maior est,eo minus diuina ratione fieri existimanda est.illa autem, quæ Carneades afferebat, quemadmodum dissoluitis? si nullum corpus immortale sit,nullum esse corpus sempiternum: corpus autem immortale nullum esse,ne indiuiduum quidem, nec quod dirimi,distrahiq; non possit. cumq; omne animal patibilem naturam habeat, nullum est eorum, quod effugiat accipiẽdi aliquid extrinsecus,id est quasi ferendi & patiendi necessitatem. & si omne animal mortale est,nullum est immortale. & si omne animal

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſecari ac diuidi poteſt,nullum eſt eorum indiuiduum, nullum æternum. atqui omne animal ad accipiendã uim externam & fereneam paratum eſt:mortale igitur omne animal,& diſſolubile, & diuiduum ſit neceſſe eſt.ut enim,ſi omnis cera commutabilis eſſet, nihil eſſet cereum quod cõmutari non poſſet: item nihil argenteum,nihil æneum,ſi commutabilis eſſet natura argenti, & æris.ſimiliter igitur, ſi omnia, quæ ſunt, è quibus cuncta conſtant:mutabilia ſunt, nullum corpus eſſe poteſt non mutabile.mutabilia autem ſunt illa,ex quibus omnia conſtant,ut uobis uidetur: omne igitur corpus mutabile eſt.at ſi eſſet corpus aliquod immortale,nõ eſſet omne mutabile.ita efficitur,ut omne corpus mortale ſit:etenim omne corpus aut aqua, aut aer,aut ignis, aut terra eſt,aut id, quod eſt concretum ex his,aut ex aliqua parte eorum:horum autem nihil eſt,quod non intereat: nam & terrenum omne diuiditur;& humor ita mollis eſt, ut facile comprimi, collidiq; poſſit: ignis uero, & aer omni impulſu facillime pellitur,naturaq; cedens eſt maxime, & diſſipabilis. præterea omnia hæc tum intereũt,tum in naturam aliam conuertuntur: quod fit,cum terra in aquam ſe uertit,& cum ex aqua oritur aer, & cum ex aer æthere, cumq; eadẽ uiciſſim retro cõmoueant. quòd ſi ea intereunt ex quibus conſtat omne animal: nullũ eſt animal ſempiternũ.& ut hæc omittamus,tamen animal nullum inueniri poteſt, quod neq; natũ unquam ſit,& ſemper ſit futurum:omne enim animal ſenſus habet:ſentit igitur & calida, et frigida,et dulcia,& amara,nec poteſt ullo ſenſu iucũda accipe=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

re,& non accipere contraria.ſi igitur uoluptatis ſenſum capit, doloris etiam capit: quod autem dolorem accipit,id accipiat etiam interitū neceſſe eſt:omne igitur animal confitendum eſt eſſe mortale. præterea, ſi quid eſt,quod nec uoluptatem ſentiat,nec dolorem,id animal eſſe non poteſt.ſin autem quod animal eſt, id illa neceſſe eſt ſentiat: & quod ea ſentiat, non poteſt eſſe æternum;& omne animal ſentit: nullum igitur animal eſt æternum. præterea nullum poteſt eſſe animal,in quo non & appetitio ſit,& declinatio naturalis.appetuntur autem quæ ſecundum naturam ſunt, declinantur contraria:& omne animal appetit quædam,& fugit à quibuſdam. quod autem refugit, id contra naturam eſt:& quod eſt contra naturā, id habet uim interimendi:omne ergo animal intereat neceſſe eſt.innumerabilia ſunt,ex quibus effici,cogiq; poſſit,nihil eſſe quod ſenſum habeat,quin id intereat. etenim ea ipſa,quæ ſentiūtur,ut frigus,ut calor,ut uoluptas,ut dolor,ut cætera,cum amplificata ſunt, interimūt:nec ullū animal eſt ſine ſenſu:nullum igitur animal eſt æternū.etenim aut ſimplex eſt natura animātis,ut uel terrena ſit,uel ignota,uel animalis,uel humida;quod quale ſit,ne intelligi quidem poteſt:aut cōcreta ex pluribus naturis, quarū ſuū quæque locum habeat,quo naturæ ui efferatur,alia infimum,alia ſummum,alia medium.hæc ad quoddam tempus cohærere poſſunt,ſemper autem nullo modo poſſunt:neceſſe eſt enim ſuum quæque in locum natura rapiatur. nullū igitur animal eſt ſempiternum.ſed omnia ueſtri Balbe ſolent ad igneam uim referre,Heraclitum,ut opinor,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſequentes:quem ipſum non omnes interpretantur uno modo.qui quoniam,quid diceret,intelligi noluit,omittamus.uos autem ita dicitis,omnem uim eſſe ignem: itaque & animantes,cum calor defecerit,tũ interire; & in omni natura rerum id uiuere, id uigere, quod caleat.ego autem non intelligo,quo modo calore extincto corpora intereant,non intereant humore, aut ſpiritu amiſſo,præſertim cum intereant etiam nimio calore. quamobrem id quidem commune eſt de calido: ueruntamen uideamus exitũ. ita uultis opinor,nihil eſſe animal extrinſecus in natura, atque mundo præter ignem:qui magis,quàm præter animam? unde animãtium quoq; conſtet animus,ex quo anima dicitur. quo modo autem,hoc quaſi concedatur,ſumitis, nihil eſſe animũ,niſi ignem?probabilius enim uidetur, tale quiddam eſſe animum,ut ſit ex igne,atque anima tẽperatũ. quòd ſi ignis ex ſeſe ipſe animal eſt,nulla ſe alia admiſcente natura,quoniam is,cum ineſt in corporibus noſtris,efficit ut ſentiamus: non poteſt ipſe eſſe ſine ſenſu. rurſus eadẽ dici poſſunt.quidquid eſt enim quod ſenſum habeat,id neceſſe eſt ſentiat & uoluptatem,& dolorem:ad quem autem dolor ueniat,ad eũdem etiam interitũ uenire. ita fit, ut ne ignem quidẽ efficere poſſitis æternum.quid enim? non eiſdem uobis placet omnem ignem paſtu indigere? nec permanere ullo modo poſſe,niſi alatur? ali autem ſolem,lunã, reliqua aſtra,aquis alia dulcibus,alia marinis? eamq; cauſam Cleãthes vffert,cur ſe ſol referat,nec lõgius progrediatur ſoſtitiali orbe,itemq; brumali, ne longius diſcedat à cibo.hoc totũ quale ſit,mox. nũc autem con=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

cludatur,illud, quod interire possit, id æternum non esse natura:ignem autem interiturũ esse,nisi alatur: non esse igitur natura ignem sempiternum. qualem autem deum intelligere nos possumus nulla uirtute præditum? quid enim? prudentiam ne deo tribuemus? quæ constat ex scientia rerum bonarum, & malarum,& nec bonarum,nec malarum.cui mali nihil est,nec esse potest,quid huic opus est delectu bonorum, & malorũ? quid autem ratione? quid intelligentia? quibus utimur ad eam rem,ut apertis obscura assequamur. at obscurum deo nihil potest esse. nam iustitia, quæ suum cuique distribuit,quid pertinet ad deos? hominum enim societas & communitas,ut uos dicitis,iustitiam procreauit.temperantia autem constat ex prætermittendis uoluptatibus corporis:cui si locus in cœlo est,est etiam uoluptatibus.nam fortis deus intelligi qui potest? in dolore, an in labore, an in periculo? quorum deum nihil attingit. nec ratione igitur utentem, nec uirtute ulla præditum deum intelligere qui possumus? nec uero uulgi atque imperitorum inscitiam despicere possum,cum ea considero,quæ dicuntur à Stoicis.sunt enim illa imperitorum. piscem Syri uenerantur. omne ferè genus bestiarum Aegyptij consecrauerunt.iam uero in Græcia multos habent ex hominibus deos,Alabandum Alabandi, Tenedi Tenem, Leucotheam,quæ fuit Ino,& eius Palæmonem filium cuncta Græcia,Herculem, Aesculapiũ, Tyndaridas: Romulum nostri,aliosq; complures: quos quasi nouos & ascriptitios ciues in cœlũ receptos putãt.hæc igitur indocti.qd uos philosophi? qui meliora? omitto illa: sunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

enim præclara. sit sanè deus ipse mundus. hoc credo illud esse
=sublime candens,quem inuocant omnes Iouem.
quare igitur plures adiungimus deos?quãta autem est eorum multitudo? mihi quidem sanè multi uidentur: singulas enim stellas numeras deos, easq; aut beluarũ nomine appellas,ut capram,ut lupam,ut taurum, ut leonem; aut rerum inanimatarum,ut argon, ut arã, ut coronam.sed ut hæc concedantur,reliqua qui tan= dem non modo concedi,sed omnino intelligi possunt? cum fruges Cererem,uinum Liberum dicimus, genere nos quidem sermonis utimur usitato:sed ecquem tam amentem esse putas,qui illud,quo uescatur, deum cre dat esse? Nam quos ab hominibus peruenisse dicis ad deos,tu reddesrationem quemadmodum idem fieri po tuerit, aut cur fieri desierit, & ego discam libenter. quo modo nunc quidẽ est,nõ uideo quo pacto ille, cui in monte Oetæo illatæ lampades fuerũt,ut ait Accius, in domum æternam patris ex illo ardore peruenerit. quem tamen Homerus cõueniri apud inferos facit ab Vlyxe,sicut cæteros,qui excesserant uita. quanquam, quem potissimum Herculem colamus, scire sanè ue= lim:plures enim tradunt nobis ij, qui interiores scru= tantur & reconditas literas:antiquissimum, Ioue na= tum,sed antiquissimo item Ioue:nã Ioues quoque plu res in priscis Græcorum literis inuenimus.ex eo igitur & Lisyto est is Hercules,quem concertauisse cũ Apol= line de tripode accepimus. alter traditur Nilo natus Aegyptius:quem aiunt Phrygias literas conscripsisse. tertius est ex Idæis indigenis:cuilinferias afferũt.quar

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tus Iouis est, Asteriæ Latonæ sororis, quem Tyrij maxi me colunt, cuius Carthaginem filiam ferunt. quintus in India, qui Belus dicitur. sextus hic ex Alcumena, quem Iuppiter genuit, sed tertius Iuppiter: quoniã, ut iam docebo, plures Ioues etiam accepimus. quãdo enim me in hunc locum deduxit oratio, docebo, meliora me didicisse de colendis dijs immortalibus iure pontificio, & maiorũ more capedunculis ijs, quas Numa nobis reliquit, de quibus in illa aurea oratiuncula dicit Lælius, quàm rationibus Stoicorũ. si enim uos sequar, dic, quid ei respondeam, qui me sic roget. si dij sunt, sunt ne etiam Nymphæ deæ? si Nymphæ, Panisci etiam, & Satyri. hi autem non sunt: ne Nymphæ quidem deæ igitur. at earũ templa sunt publice uota, & dedicata. quid igitur? ne cæteri quidem ergo dij, quorum templa sunt dedicata. age porrò, Iouem & Neptunũ deũ numeras: ergo etiam Orcus frater eorum deus, & illi, qui fluere apud inferos dicuntur, Acheron, Cocytus, Styx, Phlegeton, tum Charon, tum Cerberus dij putandi. at id quidem repudiandum: ne Orchus quidem igitur. quid dicitis ergo de fratribus? hæc Carneades agebat, non ut deos tolleret: quid enim philosopho minus conueniens? sed ut Stoicos nihil de dijs explicare conuinceret. itaque insequebatur. quid enim, aiebat, si ij fratres sunt in numero deorum, nũ de patre eorum Saturno negari potest? quem uulgo maxime ad occidentem colunt. qui si est deus, patrem quoq; eius Cœlũ esse deũ confitendũ est. quod si ita est, Cœli quoque parentes dij habendi sunt, Aether, et Dies, eorumq; fratres, & sorores: qui à genealogiis antiquis sic nominã-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tur, amor, dolus, motus, labor, inuidentia, fatum, senectus, mors, tenebræ, miseria, querela, gratia, fraus, pertinacia, Parcæ, Hesperides, somnia: quos omnes Erebo & Nocte natos ferunt. aut igitur hæc mõstra probanda sunt, aut prima illa tollenda. quid? Apollinem, Vulcanum, Mercurium, cæteros deos esse dices, de Hercule, Aesculapio, Libero, Castore, Polluce dubitabis? at hi quidem coluntur æque atque illi, apud quosdam etiam multo magis. ergo hi dij sunt habendi mortalibus nati matribus. quid Aristæus, qui oliuæ dicitur inuentor, Apollinis filius; Theseus, qui Neptuni; reliqui, quorum patres dij, non erunt in deorũ numero? quid, quorum matres? opinor etiam magis. ut enim in iure ciuili, qui est de matre libera, liber est: item iure naturæ, qui de dea matre est, deus sit necesse est. itaque Achillem Astypalea insula sanctissimũ colit. qui si deus est: & Orpheus, & Rhesus dij sunt matre musa nati. nisi fortæ maritimæ nuptiæ terrenis anteponuntur. si hi dij nõ sunt, quia nusquã colũtur; quo modo illi sunt? uide igitur, ne uirtutibus hominũ isti honores habeantur, non immortalitatibus: quod tu quoque Balbe uisus es dicere. quo modo autem potes, si Latonã deã putes, Hecatem nõ putare, quæ matre Asteria est sorore Latonæ? an hæc quoque dea est? uidimus enim eius aras delubraq; in Græcia. sin hæc dea est, cur nõ Eumenides? quæ si deæ sunt, quarũ et Athenis fanũ est, et apud nos, ut ego interpretor, lucus Furinæ: Furiæ deæ sunt, speculatrices, credo, & uindices facinorum, & scelerum. quòd si tales dij sunt, ut rebus humanis intersint: Natio quoque dea putãda est: cui, cũ

fana circuimus in agro Ardeati, rem diuinam facere ſolemus. quæ quia partus matronarum tueatur, à nascentibus Natio nominata eſt. ea ſi dea eſt, dij omnes illi, qui cõmemorabantur à te, honos, fides, mens, concordia, ergo etiam ſpes, moneta, omniáq;, quæ cogitatione nobiſmet ipſis poſſumus fingere. quod ſi ueriſimile nõ eſt: ne illud quidẽ eſt, hæc unde fluxerũt. quid autem dicis? ſi dij ſunt illi, quos colimus, et accepimus: cur nõ eodem in genere Serapim, Iſimq; numeremus? quod ſi facimus, cur barbarorum deos repudiemus? boues igitur, & equos, ibes, accipitres, aſpidas, crocodilos, piſces, canes, lupos, feles, multas præterea beluas in deorum numero reponemus. quæ ſi reijciamus, illa quoque, unde hæc nata ſunt, reijciemus. qd deinde? Ino dea dicetur quæ Leucothea à Græcis, à nobis Matuta dicitur, cum ſit Cadmi filia: Circe autem, & Paſiphae, è Perſeide Oceani filia natæ, patre ſole, in deorũ numero non habebũtur? quanquã Circem quoque coloni noſtri Circeienſes religioſe colunt. ergo hanc deam dicis. quid Medeæ reſpondebis? quæ duobus auis, Sole, & Oceano, Aeeta patre, matre Idyia procreata eſt. quid huius Abſyrto fratri, qui eſt apud Pacuuiũ Egialeus? ſed illud nomen ueterũ literis uſitatius. qui ſi dij nõ ſunt, uereor quid agat Ino: hæc enim omnia ex eodem fonte fluxerunt. an Amphiaraus deus erit, & Trophonius? noſtri quidem publicani, cum eſſent agri in Bœotia deorum immortalium excepti lege cenſoria, negabant immortales eſſe ullos, qui aliquando homines fuiſſent. ſed ſi ſunt hi dij; eſt certe Erichtheus, cuius Athenis & delubrum uidimus, & ſacerdotem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quem si deum facimus, quid aut de Codro dubitare possumus,aut de cæteris,qui pugnantes pro patriæ libertate ceciderunt? quod si probabile non est: ne illa quidem superiora,unde hæc manant, probanda sunt. atque in plerisque ciuitatibus intelligi potest,augendæ uirtutis gratia,quo libẽtius Reip.causa periculũ adiret optimus quisque,uirorum fortium memoriã honore deorum immortalium consecratã:ob eam enim ipsam causam Erichtheus Athenis,filiæq; eius in numero deorum sunt. itemq; Leonaticum est delubrum Athenis, quod Leocorion nominatur. Alabandenses quidem sanctius Alabandũ colũt, à quo est urbs illa cõdita,quàm quenquam nobilium deorũ:apud quos non inurbane Stratonicus,ut multa,cũ quidam ei molestus Alabandum deum esse confirmaret,Herculem negaret, ergo, inquit,mihi Alabandus, tibi Hercules sit iratus. Illa autem Balbe,quæ tu à cœlo,astrisq; ducebas,quàm longe serpant, non uides: solem deum esse, lunamq;: quorum alterum Apollinem Græci,alteram Dianã putant.quòd si luna dea est:ergo etiam lucifer,cæteræq; errantes numerum deorum obtinebũt:igitur etiam inerrantes.cur autem arcus species non in deorũ numero reponatur? est enim pulcher, & ob eam causam, quia speciẽ habeat admirabilem, Thaumante dicitur esse nata. cuius si diuina natura est, quid facies nubibus?arcus enim ipse ex nubibus efficitur quodã modo coloratus. quarum una etiam Centauros peperisse dicitur.quòd si nubes retuleris in deos,referendæ certe erũt tempestates, quæ populi R. ritibus consecratæ sunt. ergo imbres,nimbi,procellæ, turbines sunt dij putan=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

di. noſtri quidem duces mare ingredientes immolare hoſtiam fluctibus conſueuerũt. tum ſi eſt Ceres à gerẽ=do, ita enim dicebas: terra ipſa dea eſt, & ita habetur: quæ eſt enim alia Tellus? ſin terra: mare etiã; quem Neptunũ eſſe dicebas: ergo & flumina, & fontes. ita=que & fontis delubrum Marſo ex Corſica dedicauit: & in Augurum precatione Tiberinum, Spinonem, Anemonem, Nodinum, alia propinquorum fluminũ nomina uidemus. ergo hoc aut in immenſum ſerpet, aut nihil horum recipiemus, nec illa infinita ratio ſu=perſtitionis probabitur. nihil ergo horum probandum eſt. Dicamus igitur Balbe oportet contra illos etiam, qui hos deos ex hominum genere in cœlum translatos non re, ſed opinione eſſe dicunt, quos auguſte omnes ſancteq; ueneramur. Principio Ioues tres numerant ij, qui theologi nominantur: ex quibus primum & ſe cundum natos in Arcadia, alterum patre Aethere, ex quo etiam Proſerpinam natam ferunt, & Liberum; alterum patre Cœlo, qui genuiſſe Mineruam dicitur, quam principem & inuentricem belli ferunt: ter=tium Cretenſem Saturni filium: cuius in illa inſula ſe pulcrum oſtẽditur. Διόσκουροι etiam apud Graios mul tis modis nominantur. primi tres, qui appellãtur Ana ces, Athenis ex Ioue Rege antiquiſſimo, & Proſerpina nati, Tricopatreus, Eubuleus, Dionyſius. ſecundi Ioue tertio nati ex Leda, Caſtor & Pollux. tertij dicuntur à nonnullis Aleo, & Melampus, Emolus, Atrei filij, qui Pelope natus fuit. iam muſæ primæ quatuor, natæ Ioue altero, Thelxiope, Mneme, Aœde, Melete. ſecun=dæ Ioue tertio, & Mnemoſine procreatæ nouem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tertiæ Ioue tertio Pieriæ natæ & Antiopa: quas Pieri das,& Pierias ſolent poetæ appellare,iiſdem nomini= bus,eodem numero,quo proximæ ſuperiores.cumq; tu Solem,quia ſolus eſſet,appellatum eſſe dicas:Soles ipſi quàm multi à theologis proferuntur? unus eorũ Ioue natus,nepos Aetheris:alter Hiperione: tertius Vulca= no,Nili filio : cuius urbem Aegyptij uolunt eſſe , eam quæ Heliopolis appellatur . quartus is, quem heroicis temporibus Achãto Rhodi peperiſſe dicitur, auum la lyſi,Camiri,& Lindi.quintus,qui Colchis fertur Aee= tam & Circem procreauiſſe . Vulcani item , primus Cœlo natus,ex quo Minerua Apollinem eum,cuius in tutela Athenas antiqui hiſtorici eſſe uoluerunt.ſecun dus Nilo natus Opas, ut Aegyptij appellant,quem cu ſtodem eſſe Aegypti uolunt.tertius ex tertio Ioue,& Iunone, qui Lemni fabricæ traditur præfuiſſe. quar= tus Menalio natus , qui tenuit inſulas propter Siciliã, quæ Vulcaniæ nominabãtur . Mercurius unus Cœlo patre,Die matre natus:cuius obſcœnius excitata na= tura traditur , quòd aſpectu Proſerpinæ commotus ſit.alter Valentis & Phoronidis filius, is, qui ſub ter= ris habetur:idem Trophonius . tertius Ioue tertio na= tus & Maia,ex quo & Penelopa Pana natum ferũt. quartus Nilo patre, quem Aegyptij nefas habent no= minare.quintus, quem colunt Pheneatæ, qui & Ar= gũ dicitur interemiſſe,ob eamq; cauſam Aegypto præ fuiſſe,atq; Aegyptijs leges & literas tradidiſſe . hunc Aegyptij Thoyth appellant: eodemq; nomine anni pri mus menſis apud eos uocatur . Aeſculapiorum pri= mus Apollinis , quem Arcades colunt , qui ſpecillum

inueniſſe,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

inueniſſe,primusq; uulnus dicitur obligauiſſe.ſecun=
dus ſecundi Mercurij frater.is fulmine percuſſus,di=
citur humatus eſſe Cynoſuris. tertius Arſippi,& Ar=
ſinoæ: qui primus purgationem alui,dentisq; euulſio
nem,ut ferunt , inuenit: cuius in Arcadia non longe
à Luſio flumine ſepulcrum & lucus oſtenditur.Apolli
num antiquiſſimus is, quẽ paulo ante ex Vulcano na
tum eſſe dixi,cuſtodem Athenarum.alter Coribantis
filius,natus in Creta:cuius de illa inſula cũ Ioue ipſo
certamen fuiſſe traditur.tertius Ioue tertio natus &
Latona:quem ex Hyperboreis Delphos ferũt aduenis=
ſe . quartus in Arcadia, quem Arcades Nomionẽ ap
pellant,quòd ab eo ſe leges ferunt accepiſſe.Dianæ itẽ
plures:prima Iouis, & Proſerpinæ,quæ pinnatũ Cu=
pidinẽ genuiſſe dicitur. ſecũda notior: quam Ioue ter
tio et Latona natam accepimus. tertiæ pater Vpis tra
ditur , Glauce mater.eam Græci ſæpe Vpim paterno
nomine appellant. Dionyſios multos habemus: primũ
è Ioue,& Proſerpina natum:ſecũdum Nilo,qui Ny=
ſam dicitur interemiſſe:tertium Caprio patre; eumq;
Regem Aſiæ præfuiſſe dicunt;cuius Abazea ſunt inſti
tuta:quartum Ioue & Luna , cui ſacra Orphica pu=
tantur confici : quintum Niſo natum,& Thione; à
quo Trieterides cõſtitutæ putantur. Venus prima Cœ
lo & Die nata; cuius Elide delubrum uidemus. alte=
ra ſpuma procreata ; ex qua & Mercurio Cupidi=
nem ſecundum natum accepimus. tertia Ioue nata,
& Dione ; quæ nupſit Vulcano . ſed ex ea & Marte
natus Anteros dicitur. quarta Syria, Tyroq; conce=
pta : quæ Aſtarte uocatur : quam Adonidi nupſiſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

traditum est. Minerua prima, quam Apollinis matrem supra diximus. secunda orta Nilo, quam Aegyptij Saitæ colunt. tertia illa, quam Ioue generatam supra diximus. quarta Ioue nata & Coriphe Oceani filia: quam Arcades Coriam nominant, & quadrigarum inuentricem ferunt. quinta Pallantis: quæ patrē dicitur interemisse, uirginitatem suam uiolare conantem: cui pinnarum talaria affigunt. Cupido primus Mercurio & Diana prima natus dicitur: secūdus Mercurio & Venere secunda: tertius quidem est Anteros Marte & Venere tertia. atque hæc quidē, atque eiusmodi ex uetere Græciæ fama collecta sunt. quibus intelligis resistendum esse, ne perturbentur religiones. uestri autem non modo hæc non refellunt, uerum etiam cōfirmant, interpretādo quorsum quidque pertineat. Sed eo iam, unde huc digressi sumus, reuertamur. Num censes igitur subtiliore ratione opus esse ad hæc refellenda? nam mentem, fidem, spem, uirtutem, honorem, uictoriam, salutem, concordiam, cæteraq; eiusmodi rerum uim habere uidemus, nō deorum. aut. n. in nobismet insunt ipsis, ut mens, ut fides, ut spes, ut uirtus, ut cōcordia: aut optandæ nobis sunt, ut honos, ut salus, ut uictoria. quarum rerum utilitate uideo etiam consecrata simulacra. quare autē in his uis deorum insit, tum intelligam, cum cognouero. quo in genere uel maxime est fortuna numerāda: quam nemo ab inconstantia & temeritate seiūget: quæ digna certe nō sunt deo. Iam uero quid uos illa delectat explicatio fabularum, & enodatio nominum? exectum à filio Cœlum, uinctum itidem à filio Saturnum. hæc,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

& alia generis eiusdem ita defenditis, ut ij, qui ista finxerunt, nō modo nō insani, sed etiam fuisse sapientes uideantur. in enodandis autē nominibus, quod miserandum sit, laboratis. Saturnus, quia se saturat annis: Mauors, quia magna uertit: Minerua, quia minuit, aut quia minatur: Venus, quia uenit ad omnia: Ceres à gerendo. quàm periculosa consuetudo? in multis enim nominibus hærebitis. quid Veioui facies? quid Vulcano? quanquam, quoniam Neptunum à nando appellatum putas, nullum erit nomen, quod nō possis una litera explicare unde ductum sit. in quo quidem magis tu mihi natare uisus es, quàm ipse Neptunus. magnā molestiam suscepit, & minime necessariā primus Zeno, post Cleanthes, deinde Chrysippus, cōmentitiarum fabularum reddere rationem, uocabulorum, cur quiq; ita appellati sint, causas explicare. quod cū facitis, illud profecto confitemini, longe aliter rem se habere, atque hominum opinio sit: eos enim, qui dij appellantur, rerum naturas esse, non figuras deorum. qui tantus error fuit, ut pernicioſis etiam rebus non modo nomen deorum tribueretur, sed etiam sacra cōstituerentur: Febris enim fanum in Palatio, & ædem Larum, & aram Malæ Fortunæ Esquilijs cōsecratam uidemus. omnis igitur talis à philosophia pellatur error, ut, cum de dijs immortalibus disputemus, dicamus digna dijs immortalibus: de quibus habeo ipse quid sentiā, non habeo autem quid tibi assentiar. Neptunū esse dicis animum cum intelligentia per mare pergentem. idem de Cerere. istam autem intelligentiam aut maris, aut terræ non modo comprehendere animo, sed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ne ſuſpicione quidem poſſum attingere. itaq; aliunde mihi quærendū eſt, ut, & eſſe deos, & quales ſint, diſcere poſſim, quā quales tu eos eſſe uelis. Videamus ea, quæ ſequuntur: primū, deorū ne prouidentia mundus regatur: deinde, conſulant ne Dij rebus humanis: hæc. n. mihi ex tua partitione reſtant duo. de quibus, ſi uobis uidetur, accuratius diſſerendū puto. Mihi uero, inquit Velleius, ualde uidetur: nā & maiora expecto; & his, quæ dicta ſunt, uehementer aſſentior. Tū Balbus, interpellare te, inquit, Cotta nolo: ſed ſumemus tempus aliud: efficiam profecto ut fateare.

ſed.

multa deſunt

» Nequaquam iſtuc iſtac ibit: magna ineſt certatio.
» Nam ut ego illis ſupplicarem tanta blandi loquentia?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Niobe parum ne ratiocinari uidetur,& ſibi ipſa nefa
riam peſtem machinari? illud uero quàm callida ra=
tione,

» Qui uolt quod uolt,ita dat ſe res ut operam dabit:
qui eſt uerſus omnium ſeminator malorum:

» Ille trauerſa mente mihi hodie tradidit repagula,

» Quibus ego irā omnem recludam, atque illi pernicie
dabo;

» Mihi mœrores, illi luctum;exitium illi, exilium mihi.
hanc uidelicet rationē,quā uos diuino beneficio homi
ni ſolum tributā dicitis,beſtiæ non habent.uides ne igi
tur,quanto munere deorum ſimus affecti? atq; eadē
Medea patrem,patriamq; fugiens;

» Poſtquam pater appropinquat,iamq;,penè ut compre
hendatur,parat,

Puerum interea obtruncat,membraq; articulatim di=
uidit,

» Perq; agros paſſim diſpergit corpus: id ea gratia,

» Vt, dum nati diſſipatos artus captaret parens,

» Ipſa interea effugeret;illum ut mœror tardaret ſequi,

» Sibi ſalutem ut familiari pareret paricidio.
huic ut ſcelus,ſic nec ratio quidem defuit.quid ille fu
neſtas epulas fratri comparans,non ne uerſat huc &
illuc cogitatione rationem?

» Maior mihi moles,maius miſcendum eſt malum,

» Qui illius,acerbum cor contundam & comprimam.
nec tamen ille ipſe eſt prætereūdus,qui nō ſat habuit
coniugem illexiſſe in ſtuprum:de quo recte & ueriſſi
me loquitur Atreus:

» Quod re in ſumma ſummum eſſe arbitror

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» Periclum, matres coinquinari, regiam
» Contaminari ſtirpem, admiſceri genus.
at id ipsũ quã callide, qui regnũ adulterio quæreret?
» Addo (inquit) huc, quòd mihi portẽto cœleſtum pater
» Prodigium miſit regni ſtabilimen mei,
» Agnum inter pecudes aurea clarum coma
» Quondam Thieſtem clepere auſum eſſe è regia:
» Qua in re adiutricem coniugem cepit ſibi.
uidetur ne ſumma improbitate uſus non ſine ſumma eſſe ratione? nec uero ſcena ſolum referta eſt his ſceleribus, ſed multo uita communis penè maioribus. ſentit domus uniuſcuiuſque, ſentit forum, ſentit curia, campus, ſocij, prouinciæ, ut quẽadmodũ ratione recte fiat, ſic ratione peccetur. alterum & à paucis, & raro, alterum & ſæpe, & à pluribus: ut ſatius fuerit nullam omnino nobis à dijs immortalibus datã eſſe rationem, quàm tanta cum pernicie datã. ut uinũ ægrotis, quia prodeſt raro, nocet ſæpiſſime, melius eſt non adhibere omnino, quàm ſpe dubiæ ſalutis in apertam perniciẽ incurrere: ſic haud ſcio, an melius fuerit, humano generi motũ iſtũ celerem cogitationis, acumen, ſolertiã, quam rationẽ uocamus, quoniã peſtifera ſint multis, admodum paucis ſalutaria, non dari omnino, quã tãmunifice & tam large dari. quamobrem ſi mens uoluntaſq; diuina iccirco cõſuluit hominibus, quòd ijs largita eſt rationem: ijs ſolis conſuluit, quos bona ratione donauit: quos uidemus, ſi modo ulli ſunt, eſſe paucos. nõ placet autem, paucis à dijs immortalibus eſſe cõſultum: ſequitur ergo, ut nemini conſultum ſit. huic loco ſic ſoletis occurrere, non iccirco non optime nobis à dijs

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

esse prouisum,quòd multi eorũ beneficio peruerse ute rentur:etiam patrimonijs multos male uti, nec ob eã causam eos beneficium à patribus nullũ habere. quis istuc negat?aut quæ est in collatione ista similitudo? nec enim Herculi Deianira nocere uoluit,cũ ei tunicã sanguine Centauri tinctã dedit; nec prodesse Phæ reo Iasoni is,qui gladio uomicã eius aperuit,quam sa nare medici non poterant:multi enim etiam cũ obes se uellent,profuerunt,et,cum prodesse, obfuerunt.ita non fit,ex eo quod datur,ut uolũtas eius,qui dederit, appareat:nec,si is,qui accepit, bene utitur, iccirco is qui dedit,amice dedit.quæ enim libido,quæ auaritia, quod facinus aut suscipitur nisi consilio capto;aut sine animi motu et cogitatione,id est ratione perficitur?nã omnis opinio ratio est,& quidem bona ratio,si uera; mala autem,si falsa est opinio.sed à deo tantũ ratio nem habemus,si modo habemus;bonã autẽ rationem, aut nõ bonã,à nobis:non enim,ut patrimoniũ relin quitur,sic ratio homini est beneficio deorũ data. quid enim potius hominibus dedissent, si ijs nocere uoluis sent?iniustitiæ autem,intemperãtiæ,timiditatis quæ se mina essent,si his uitijs ratio nõ subesset? Medea mo do & Atreus cõmemorabãtur à nobis, heroicæ perso næ,inita,subductáq; ratione,nefaria scelera meditan tes.quid leuitates comicæ, parũ ne semper in ratione uersantur?parũ ne subtiliter disputat ille in Eunucho?

» =quid igitur faciam?

» Exclusit,reuocat:redeam?non,si me obsecret.

ille uero in Synephebis Academicorũ more cõtra con munem opinionem nõ dubitat pugnare ratione,qui in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

amore ſummo,ſummáq; inopia ſuaue eſſe dicit

» Parentem habere auarum,illepidum,in liberos
» Difficilem,qui te nec amet,nec ſtudeat tui.

atq; huic incredibili ſententiæ ratiunculas ſuggerit:

» Aut tu illum fructu fallas:aut per literas
» Auertas aliquod nomen: aut per ſeruolum
» Percutias pauidum: poſtremo,à parco patre
» Quod ſumas.quanto diſſipas libentius?

idemq; facilem & liberalem patrem incommodũ eſſe amanti filio diſputat: quem

» Neq; quo pacto fallam,neq; quid inde auferam,
» Nec quem dolum ad eum, aut machinam cõmolior,
» Scio quidquam:ita omnes meos dolos, fallacias,
» Præſtigias præſtrinxit commoditas patris.

quid ergo iſti doli? quid machinæ?quid fallaciæ, præſtigiæq;?num ſine ratione eſſe potuerunt? ò præclarũ munus deorum: ut Phormio poſſit dicere,

» Cedò ſenem:iam inſtructa mihi ſunt in corde cõſilia omnia.

ſed exeamus è theatro: ueniamus in forum: ſeſſum ite precor:quid ut iudicetur?qui tabulariũ incẽderit. quod facinus occultius? at ſe Q. Soſius, ſplẽdidus eques R.ex agro Piceno,feciſſe confeſſus eſt. qui tranſcripſerit tabulas publicas.id quoque L. Alenius fecit, cum chyrographum Sex primorum imitatus eſt. quid hoc homine ſolertius? cognoſce alias quæſtiones, auri Toloſani,coniurationis Iugurtinæ.repete ſuperiora Tubuli de pecunia capta ob rem iudicandã: poſteriora de inceſtu rogatione Peducea: tũ hæc quotidiana,ſicæ, uenena,peculatus,teſtamentorũ etiam lege noua quæ=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſtiones.inde illa actio, Ope conſilioq; tuo furtum aio factum eſſe:inde tot iudicia de fide mala,tutelæ,mandati,pro ſocio,fiduciæ;reliqua,que ex empto, aut uendito,conducto,aut locato contra fidem fiunt:inde iudiciũ publicum rei priuatæ lege Lectoria:inde euerriculum malitiarum omnium,iudiciũ de dolo malo:quod C.Aquilius familiaris noſter protulit.quem dolum idẽ Aquilius tum teneri putat, cum aliud ſit ſimulatum, aliud actum.hanc igitur à dijs immortalibus tantam arbitramur malorum ſementem eſſe factam? ſi enim rationem hominibus dij dederunt:& malitiam dederunt:eſt enim malitia,uerſuta,et fallax nocẽdi ratio. ijdem autem dij fraudem dederunt,facinus,cæteraq; quorum nihil nec ſuſcipi ſine ratione,nec effici poteſt. utinam igitur,ut illa anus optat,

=ne in nemore Pelio ſecuribus
Cæſa cecidiſſet abiegna ad terram trabes;

ſic iſtã caliditatẽ hominibus dij ne dediſſent, qua per pauci bene utuntur:qui tamen ipſi ſæpe à male utẽtibus opprimuntur:innumerabiles autem improbe utũtur: ut donum hoc diuinũ rationis,et cõſilij, ad fraudem hominibus,non ad bonitatẽ impertitũ eſſe uideatur.ſed urgetis idẽtidem, hominum eſſe iſtã culpã, nõ deorũ:ut ſi medicus grauitatẽ morbi,gubernator uim tempeſtatis accuſet.etſi hi quidẽ homunculi,ſed tamẽ ridiculi.quis.n.te adhibuiſſet, dixerit quiſpiã, ſi iſta non eſſent? contra deum licet diſputare liberius.in hominum uitijs ais eſſe culpam.eã dediſſes hominibus rationem,quæ uitia culpãq; excluderet.ubi igitur locus fuit errori deorum?nam patrimonia ſpe bene tradẽdi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

reliquimus: qua possumus falli,deus falli qui potuit? an ut Sol,in currum cum Phaetontem filium sustulit? aut Neptunus,cum Theseus Hyppolitum perdidit, cũ ter optandi à Neptuno patre habuisset potestatẽ ? poetarum ista sunt:nos autem philosophi esse uolumus, rerum auctores,non fabularum . atque ij tamen ipsi dij poetici si scissent pernicioſa fore illa filijs,peccasse in beneficio putarentur. & , si uerũ est quod Aristo Chius dicere solebat,nocere audiẽtibus philosophos ijs,qui bene dicta male interpretarentur:posse enim asotos ex Aristippi,acerbos è Zenonis schola exire:prorsus,si,qui audierunt,uitiosi essent discessuri,q peruerse philosophorum disputationem interpretarentur;tacere præstare philosophis,quã ijs,qui se audissent,nocere. sic,si homines rationẽ bono cõsilio à dijs immortalibus datã,in fraudem malitiamq; conuertunt;nõ dari illã , quàm dari humano generi , melius fuit . ut si medicus sciat eum ægrotum,qui iussus sit uinum sumere , meracius sumpturum,statimq; periturum,magna sit in culpa: sic uestra ista prouidentia reprehendenda,quæ rationẽ dederit ijs,quos scierit ea peruerse,& improbe usuros. nisi forte dicitis eam nesciuisse.utinam quidem,sed nõ audebitis:non enim ignoro,quanti eius nomen putetis. sed hic quidem locus concludi iam potest.nam si stultitia consensus omnium philosophorum maius est malũ, quàm si omnia mala & fortunæ et corporis ex altera parte ponantur; sapientiã autem nemo assequitur:in summis malis omnes sumus,quibus uos optime cõsultũ à dijs immortalibus dicitis.nam ut nihil interest, utrũ nemo ualeat,an nemo possit ualere:sic nõ intelligo,qd

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

interſit,utrum nemo ſit ſapiens, an nemo eſſe poſſit. ac nos quidem nimis multa de re apertiſſima. Telamō autem uno uerſu locum totum conficit,utrum dij homines negligant:

» Nā ſi curēt,bene bonis ſit male malis:quod nūc abeſt. debebant illi quidem omnes bonos efficere, ſi quidē hominum generi conſulebant.ſin id minus, bonis quidē certe conſulere debebant.cur igitur duos Scipiones,fortiſſimos,& optimos uiros,in Hiſpania Pœnus oppreſſit?cur Maximus extulit filium cōſularem? cur Marcellum Annibal interemit?cur Paulū Cannæ ſuſtulerunt?cur Pœnorum crudelitati Reguli corpus eſt præbitum?cur Africanum domeſtici parietes nō texerūt? ſed hæc uetera,& alia permulta.propiora uideamus. cur auunculus meus,uir innocētiſſimus,idemq; doctiſſimus,P. Rutilius in exilio eſt?cur ſodalis meus interfectus domi ſuæ Druſus? cur temperantiæ, prudentiæq; ſpecimen ante ſimulacrum Veſtæ Pōtifex maximus eſt Q. Scæuola trucidatus? cur etiā ante tot ciuitatis principes à Cinna interēpti?cur omniū perfidioſiſſimus C. Marius Q. Catulū præſtātiſſima dignitatate uirū mori potuit iubere?dies deficiat:ſi uelim numerare quibus bonis male euenerit;nec minus, ſi commemorem, quibus improbis optime.Cur enim Marius tā feliciter ſeptimum Conſul domi ſuæ ſenex eſt mortuus?cur omnium crudeliſſimus tam diu Cinna regnauit?at dedit pœnas. prohiberi melius fuit; impediriq;, ne tot ſummos uiros interficeret,quā ipſū aliquādo pœnas dare. ſummo cruciatu,ſupplicioq; Q. Varius,homo importuniſſimus,perijt:ſed,quia Druſum ferro, Metellum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ueneno ſuſtulerat:illos conſeruari melius fuit, quàm pœnas ſceleris Varium pendere.duo de XL Dioniſius tyrannus annos fuit opulentiſſime et beatiſſimæ ciuitatis,quàm multas ante hũc in ipſo Græciæ flore Piſiſtratus,ac Phalaris,ac Apollodorus pœnas ſuſtulit,multis quidẽ ante cruciatis,& necatis.& prædones multi ſæpe pœnas dant,nec tamen poſſumus dicere nõ plures captiuos acerbe,quàm prædones necatos. Anaxarchũ Democritiũ à Cyprio tyranno excarnificatum accepimus,Zenonem Eleatem in tormentis necatum.quid dicam de Socrate? cuius morti illacrymari ſoleo Platonẽ legens.uides ne igitur,deorum iudicio,ſi uidẽt res humanas,diſcrimen eſſe ſublatum?Diogenes quidem Cynicus dicere ſolebat, Harpalum, qui temporibus illis prædo felix habebatur,cõtra deos teſtimonium dicere, quòd in illa fortuna tã diu uiueret.Dionyſius, de quo ante dixi,cum fanum Proſerpinæ Locris expilauiſſet, nauigabat Syracuſas:iſq; cum ſecundiſſime curſum teneret,uidetis ne,inquit, amici, quàm bona à dijs immortalibus nauigatio ſacrilegis detur?atque homo acutus,cum bene,planeq; percepiſſet, in eadem ſententia perſeuerabat,qui,cum ad Peloponneſum claſſem appuliſſet,& in fanum ueniſſet Iouis Olympij,aureum ei detraxit amiculum grandi pondere,quo Iouẽ ornarat ex manubijs Carthaginenſium tyrannus Gelo: atque in eo etiam cauillatus eſt,æſtate graue eſſe aureũ amiculũ,hieme frigidum: eiq; laneum pallium iniecit,cum id eſſe aptum ad omne anni tempus diceret. idemq; Aeſculapij Epidauri barbã auream demi iuſſit:neque enim conuenire,barbatum eſſe filium, cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

in omnibus fanis pater imberbis esset. iam mensas argenteas de omnibus delubris iussit auferri: in quibus & more ueteris Græciæ inscriptum esset bonorũ deorum, uti se eorum bonitate uelle dicebat. idem uictoriolas aureas, et pateras, coronasq;, quæ simulacrorum porrectis manibus sustinebantur, sine dubitatione tollebat, eaq; se accipere, nõ auferre dicebat: esse enim stultitiam, à quibus bona precaremur, ab ijs porrigentibus, & dantibus nolle sumere. eundemq; ferunt hæc, quæ dixi, sublata de fanis in forum protulisse, et per præconem uendidisse; exactaq; pecunia, edixisse, ut, quod quisq; à sacris haberet, id ante diem certam in suum quidq; fanum referret: ita ad impietatẽ in deos, in homines adiunxit iniuriam. hunc igitur nec Olympius Iupiter fulmine percussit, nec Aesculapius misero diuturnoq; morbo intabescentem interemit; atque in suo lectulo mortuus, in Tympanidis rogũ illatus est; eamq; potestatem, quã ipse per scelus erat nactus, qua si iustam, & legitimã hæreditatis loco filio tradidit. inuita in hoc loco uersatur oratio: uidetur enim auctoritatem afferre peccandi: & recte uideretur, nisi & uirtutis, & uitiorum sine ulla diuina ratione grauc ipsius conscientiæ pondus esset. qua sublata, iacent omnia. ut enim nec domus, nec Resp. ratione quadam, & disciplina designata uideatur, si in ea nec recte factis præmia extent ulla, nec supplicia peccatis: sic mundi diuina in homines moderatio profecto nulla est, si in ea discrimen nullum est bonorum, & malorum. at enim minora dij negligunt, neque agellos singulorum, nec uiticulas persequuntur, nec, si

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

uredo,aut grando quippiam nocuit, id Ioui animad=
uertendum fuit.ne in regnis quidem Reges omnia mi
nima curant.ſic enim dicitis, quaſi ego paulo ante de
fundo Formiano P. Rutilij ſim queſtus, non de amiſſa
ſalute.atq; hoc quidem omnes mortales ſic habent, ex
ternas cõmoditates,uineta,ſegetes, oliueta, ubertatem
frugum,& fructuum, omnem denique commodita=
tem, proſperitatemq; uitæ à dijs ſe habere: uirtutem
nemo unquam acceptam deo retulit.nimirum recte:
propter uirtutem enim iure laudamur,& in uirtute
recte gloriamur. quod non contingeret, ſi id donum
à deo,non à nobis haberemus. at uero aut honoribus
aucti,aut re familiari,aut ſi aliud quippiam nacti ſu
mus fortuiti boni,aut depulimus mali, cum dijs gra=
tias agimus,tum nihil noſtræ laudi aſſumptum arbi=
tramur. num quis, q bonus uir eſſet, gratias dijs egit
unquam?at q diues,quòd honoratus,quòd incolumis.
Iouemq; optimum maximũ ob eas res appellant, non
quòd nos iuſtos,temperatos,ſapientes efficiat,ſed quòd
ſaluos,incolumes, opulentos, copioſos. neque Herculi
quiſquam decumam uouit unquam,ſi ſapiens factus
eſſet.quãquam Pythagoras, cum in geometria quid=
dam noui inueniſſet,muſis bouem immolaſſe dicitur.
ſed id quidem nõ credo, quoniam ille ne Apollini qui
dem Delio hoſtiam immolare uoluit,ne arã ſanguine
aſpergeret.ad rem autem ut redeam, iudicium hoc o=
mnium mortalium eſt,fortunam à deo petendam, à
ſe ipſo ſumendam eſſe ſapientiam.quamuis mẽti delu
bra,& uirtuti,& fidei conſecremus: tamẽ hæc in no
bis ipſis ſita uidemus: ſpei, ſalutis, opis, uictoriæ fa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

cultas à dijs expetenda eſt. improborum igitur proſpe
ritates, ſecundæque res redarguunt, ut Diogenes dice
bat, uim omnẽ deorum, ac poteſtatem. at non nunquá
bonos exitus habent boni. eos quidem aſcribimus, attri
buimuſq; ſine ulla ratione dijs immortalibus. at Dia=
goras, cũ Samothraciã ueniſſet, atheos ille qui dicitur,
atque ei quidam amicus, tu, qui deos putas humana
negligere, non ne animaduertis ex tot tabellis pictis, q̃
multi uotis uim tẽpeſtatis effugerint, in portumq; ſal
ui peruenerint? ita ſit, inquit: illi enim nuſquá picti
ſunt, qui naufragium fecerunt, in mariq; perierunt.
idemq; , cũ ei nauiganti uectores aduerſa tempeſtate
timidi, & perterriti dicerent, non iniuria ſibi illud ac
cidere, qui illum in eandẽ nauem recepiſſent: oſtendit
eis in eodẽ curſu multas alias laborantes, quæſiuitq;,
num etiam in ijs nauibus Diagoram uehi crederẽt. ſic
enim ſeſe res habet, ut ad proſperam, aduerſam ue for
tunam, qualis ſis, aut quemadmodum uixeris, nihil in
terſit. non animaduertunt, inquit, omnia dij: ne Re=
ges quidem. quid eſt ſimile? Reges enim ſi ſcientes præ
termittunt, magna culpa eſt: at deo ne excuſatio qui=
dem eſt inſcientiæ. quem uos præclare defenditis, cum
dicitis, eam uim deorum eſſe, ut, etiam ſi quis morte
pœnas ſceleris effugerit, expetantur eæ pœnæ à libe=
ris, à nepotibus, à poſteris. o miram æquitatem deorũ.
ferret ne ulla ciuitas latorem iſtiuſmodi legis, ut cõdẽ
naretur filius, aut nepos, ſi pater, aut auus deliquiſſet?
quinam Tantalidarum internecioni modus paretur?
aut quænam unquam ob mortem Myrtili pœnis luen
dis dabitur ſatietas ſupplicij? utrum poetæ Stoicos de=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

prauauerint,an Stoici poetis dederint auctoritatem, non facile dixerim:portenta enim et flagitia ab utris que dicuntur:neque enim,quem Hipponactis iambus læserat,aut qui erat Archilochi uersu uulneratus, à deo immissum dolorẽ,non conceptum à se ipso cõtinebat:nec, cum Aegisti libidinem, aut cum Paridis uidemus,à deo causam requirimus,cum culpæ penè uocem audiamus: nec ego multorum ægrorum salutem non ab Hippocrate potius,quàm ab Aesculapio datã iudico:nec Lacedæmoniorũ disciplinam dicam unquã ab Apolline potius Spartæ, quàm à Lycurgo datam. Crytolaus inquam euertit Corinthum,Carthaginẽ Asdrubal. hi duos illos oculos oræ maritimæ effoderunt: nõ iratus alicui,quem omnino irasci posse negatis deum.at subuenire certe potuit,& conseruare urbes tantas, atque tales.uos enim ipsi dicere soletis, nihil esse quod deus efficere non possit, & quidem sine labore ullo:ut enim hominũ membra nulla contentione,mẽte ipsa,ac uolũtate moueantur,sic numine deorum omnia fingi,moueri,mutariq; posse.neque id dicitis superstitiose,atque aniliter, sed physica, constantiq; ratione:materiam enim rerum,ex qua, & in qua omnia sint,totam esse flexibilem,& commutabilem, ut nihil sit,quod non ex ea quamuis subito fingi,conuertiq; possit:eius autem uniuersæ fictricem,& moderatricem diuinam esse prouidentiam:hanc igitur,quocũque se moueat, efficere posse quidquid uelit.itaque aut nescit, quid possit:aut negligit res humanas:aut, quid sit optimũ, nõ potest iudicare.nõ curat singulos homines.nõ mirum:ne ciuitates quidẽ.non has:ne nationes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tiones quidē,et gentes. q̄ si has etiam contemnet,quid mirum est,omne ab ea genus humanum esse contemptum? sed quo modo ijdem dicitis,non omnia deos persequi;ijdem uultis, à dijs immortalibus hominibus dispartiri, ac diuidi somnia? iccirco somnia hæc tecum, quia uestra est de somniorū ueritate sententia. atque ijdem etiam uota suscipi dicitis oportere. nēpe singuli nouent . audit igitur mens diuina etiam de singulis. uidetis ergo,eam non esse tam occupatam, quàm putabatis? fac esse distentam,cœlum uersantem, terram tuentem,maria moderātem. cur tā multos deos nihil agere & cessare patitur? cur non rebus humanis aliquos otiosos deos præficit? qui à te Balbe innumerabiles explicati sunt. hæc ferè dicere habui de natura deorū,nō ut eā tollerē,sed ut intelligeretis,quàm esset obscura,& quàm difficiles explicatus haberet. Quæ cum dixisset Cotta,finem fecit. Lucilius autē, Vehementius,inquit,tu quidem Cotta inuectus es in eam Stoicorum rationem , quæ de prouidentia deorum ab illis sanctissime & prouidentissime constituta est. sed quoniam adueſperascit,dabis diem nobis aliquem,ut contra ista dicamus. est enim mihi tecum pro aris, & focis certamen,& pro deorum templis,atque delubris, proq̄; urbis muris, quos uos Pontifices sanctos esse dicitis,diligentiusq̄; urbē religione, quā ipsis mœnibus cingitis. quæ deseri à me,dum quidem spirare potero,nefas iudico. Tum Cotta,Ego uero & opto redargui me Balbe: & ea,quæ disputaui,disserere malui, quàm iudicare: & facile me à te uinci posse, certo scio. Quippe , inquit Velleius , qui etiam somnia putet ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

nos mitti ab Ioue. quæ ipsa tamen tam leuia nō sunt, quàm est Stoicorum de natura deorum oratio. Hæc cum essent dicta, ita discessimus, ut Velleio Cottæ disputatio uerior, mihi Balbi ad ueritatis similitudinem uideretur esse propensior.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

M. TVLLII CICERONIS DE DIVINATIONE LIBER I.

Etus opinio est, iam usque ab heroicis ducta temporibus, eaq; & populi R. & omnium gentium firmata consensu, uersari quandam inter homines diuinationem, quam Græci μαντικὴν appellant, id est præsensionem, & scientiam rerum futurarum. magnifica quædam res, & salutaris, si modo est ulla, quæq; proxima ad deorum uim natura mortali possit accedere. itaque ut alia nos melius multa, quam Græci: sic huic præstantissimæ rei nomen nostri à diuis, Græci, ut Plato interpretatur, à furore duxerunt. gentem quidem nullam uideo neque tam humanam, atque doctam, neque tã immanem, tamq; barbaram, quæ non significari futura, & à quibusdam intelligi, prædiciq; posse censeat.

Principio Assyrij, ut ab ultimis auctoritatem repetam, propter planitiem, magnitudinemq; regionum, quas incolebant, cum cœlum ex omni parte patens, atque apertum intuerẽtur, traiectiones, motusq; stellarũ obseruauerunt: quibus notatis, quid cuique significaretur, memoriæ prodiderunt. qua in natione Chaldæi nõ ex artis, sed ex gentis uocabulo nominati, diuturna obseruatione siderum, scientiam putantur effecisse, ut prædici posset, quid cuiq; euenturũ, et quo quisq; fato natus esset. eãdem artem etiam Aegyptij lõginquitate

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

temporũ innumerabilibus pene' ſeculis conſecuti putã
tur. Cilicum autem, & Piſidarum gens, & his finiti=
ma Pamphylia, quibus nationibus præfuimus ipſi, uo
latibus auium, cantibuſq;, certiſſimis ſignis declarari
res futuras putant. quã uero Græcia coloniã miſit in
Aetoliam, Ioniam, Aſiam, Siciliam, Italiam ſine Py=
thio, aut Dodonæo, aut Ammonis oraculo? aut quod
bellum ſuſceptũ ab ea ſine cõſilio deorum eſt? nec unũ
genus eſt diuinationis publice, priuatimq; celebratum.
nam ut omittam cæteros populos, noſter quàm multa
genera cõplexus eſt? Principio huius urbis parens Ro=
mulus nõ ſolum auſpicato urbẽ cõdidiſſe, ſed ipſe etiã
optimus augur fuiſſe traditur. deinde auguribus &
reliqui reges uſi: & exactis regibus nihil publice ſine
auſpicijs nec domi, nec militiæ gerebatur. cumq; ma=
gna uis uideretur eſſe & in impetrandis, cõſulendisq;
rebus, & in monſtris interpretandis, ac procurandis
in aruſpicum diſciplina: omnem hanc ex Etruria ſciẽ
tiam adhibebant, ne genus eſſet ullum diuinationis,
quod neglectum ab ijs uideretur. & cum duobus mo
dis animi ſine ratione, & ſcientia, motu ipſi ſuo ſolu
to, & libero incitarentur, uno furente, altero ſom=
niãte: furoris diuinationem Sibyllinis maxime uerſi
bus contineri arbitrati, eorum decem interpretes dele
ctos ex ciuitate eſſe uoluerũt. ex quo genere ſæpe ario
lorum etiam, & uatum furibundas prædictiones, ut
Octauiano bello Cornelij Culleoli, audiendas putaue=
runt. nec uero ſomnia grauiora, ſi quæ ad Remp. per
tinere uiſa ſunt, à ſummo conſilio neglecta ſunt. quin
etiam memoria noſtra templum Iunonis Soſpitæ L. Iu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

lius,qui cum P.Rutilio Consul fuit,de senatus senten tia refecit ex Cæciliæ Balearici filiæ somnio. atque hæc,ut ego arbitror,ueteres rerum magis euẽtis moni ti,quàm ratione docti probauerunt. Philosophorum uero exquisita quædam argumenta,cur esset uera di uinatio, collecta sunt. ex quibus, ut de antiquissimis loquar, Colophonius Xenophanes unus, qui deos esse diceret,diuinationem funditus sustulit. reliqui uero omnes,præter Epicurum balbutientem de natura deo rum,diuinationem probauerunt, sed non uno mo= do. nam cum Socrates,omnesq; Socratici,Zenoq;, & ij qui ab eo essent profecti,manerent in antiquorum philosophorum sententia,uetere Academia, & Peri= pateticis consentientibus; cumq; huic rei magnam au ctoritatem Pythagoras iam ante tribuisset, qui etiã ipse augur uellet esse; plurimisq; locis grauis auctor Democritus præsensionem rerum futurarum cõpro= baret:Dicæarchus Peripateticus cætera diuinationis genera sustulit,somniorum,& furoris reliquit; Cra= tippusq;familiaris noster, quem ego parem summis Peripateticis iudico,ijsdem rebus fidem tribuit, reli= qua diuinationis genera reiecit.sed cum Stoicis omnia ferè illa defenderent,quòd & Zeno in suis commen tarijs quasi semina quædam sparsisset, & ea Cleãthes paulo uberiora fecisset: accessit acerrimo uir ingenio Chrysippus,qui totam de diuinatione duobus libris ex plicauit sententiam, uno præterea de oraculis, uno de somnijs. quem subsequens, unum librum Bab ylo= nius Diogenesedidit eius auditor,duos Antipater,quin que noster Posidonius.sed à Stoicis uel principibus eius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

disciplinæ,Posidonij doctor. discipulus Antipatri, de generauit Panætius,nec tamen ausus est negare uim esse diuinãdi,sed dubitare se dixit.quod illi in aliqua re,inuitissimis Stoicis,Stoico facere licuit; id nos ut in reliquis rebus faciamus,à Stoicis non concedetur?præsertim cũ id,de quo Panætio non liquet,reliquis eiusdem disciplinæ solis uideatur luce clarius.sed hæc quidem laus Academiæ,præstãtissimi philosophi iudicio, et testimonio cõprobata est.etenim nobismet ipsis quærentibus quid sit de diuinatione iudicãdũ,quòd à Carneade multa acute,& copiosè cõtra Stoicos disputata sint,uerentibusq; ne temere uel falsæ rei, uel nõ satis cognitæ assentiamur,faciendum uidetur, ut diligẽter etiam atque etiam argumenta cũ argumentis comparemus,ut fecimus in ijs tribus libris, quos de natura deorum scripsimus.nam cum omnibus in rebus temeritas in assentiendo,errorq; turpis est,tũ in eo loco maxime,in quo iudicandũ est quantum auspicijs,rebusq; diuinis,religioniq; tribuamus:est enim periculum, ne aut neglectis ijs impia fraude,aut susceptis anili superstitione obligemur.quibus de rebus & aliàs sæpe,& paulo accuratius nuper,cum essem cum Q fratre, in Tusculano disputatum est. Nam cum ambulandi causa in Lyceum uenissemus,(id enim superiori gymnasio nomen est)perlegi,inquit ille, tuum paulo ante tertium de natura deorũ:in quo disputatio Cottæ,quanquam labefactauit sententiam meam,nõ funditus tamẽ sustulit. Optime uero,inquã: etenim ipse Cotta sic disputat,ut Stoicorum magis argumenta confutet,quàm hominũ deleat religionem. Tum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Quintus, dicitur quidem istuc, inquit à Cotta, & uero sæpius credo ne communi iure migrare uideatur: sed studio contra Stoicos disserēdi deos mihi uidetur fun ditus tollere. eius orationi nō sanè desidero quid respō deam satis enim defensa religio est in secūdo libro à Lucilio: cuius disputatio tibi ipsi, ut in extremo tertio scribis, ad ueritatem est uisa propensior. sed, quod præ termissum est in illis libris, credo quia cōmodius arbi tratus es separatim id quæri, deq; eo disseri, id est de diuinatione, quæ est earū rerū quæ fortuitæ putantur, prædictio, atque præsensio, id, si placet, uideamus quā habeat uim, & quale sit. ego enim sic existimo: si sint ea genera diuinandi uera, de quibus accepimus, quæq; colimus, esse deos: uicissimq;, si dij sint, esse qui diuinent. Arcem tu quidem Stoicorum, in quam, Quinte defendis: siquidem ista sic reciprocātur; ut et, si diuinatio sit, dij sint; et, si dij sint, sit diuina tio. quorū neutrū tam facile, quàm tu arbitraris, cōce ditur. nam & natura significari futura sine deo pos sunt: et, ut sint dij, potest fieri, ut nulla ab ijs diuina tio generi humano tributa sit. Atq; ille, mihi uero, inquit, satis est argumenti, & esse deos, & cōsulere re bus humanis, q̄ esse clara & perspicua diuinationis genera iudico. de quibus quid ipse sentiā, si placet, ex ponā, ita tamē: si uacas animo, neq; habes aliq̄d, quod huic sermoni præuertēdū putes. Ego uero, inquā philosophiæ Quinte semper uaco: hoc autem tēpore, cū sit nihil aliud, quod libenter agere possimus, multo magis aueo audire, de diuinatione quid sentias. Ni hil, inquit, equidē noui, nec q̄d præter cæteros ipse sen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tiam:nam cum antiquiſſimam ſententiã,tum omniũ populorum,& gẽtium conſenſu comprobatã ſequor. Duo ſunt enim diuinandi genera:quorum alterũ artis eſt,alterum naturæ.quæ eſt autem gens,aut quæ ciuitas,quæ non aut extis pecudum aut mõſtra,aut fulgura interpretãtium,aut augurum,aut aſtrologorũ, aut ſortium,(ea enim ferè artis ſunt)aut ſomniorũ, aut uaticinationũ(hæc enim duo naturalia putãtur) prædictione moueatur?quarum quidẽ rerum euenta magis arbitror,quã cauſas, quæri oportere . eſt enim uis,& natura quædam,quæ tũ obſeruatis longo tempore ſignificationibus,tum aliquo inſtinctu, inflatuq; diuino futura prænunciat.quare omittat urgere Carneades:quod faciebat etiã Panætius,requirens,Iupiterne cornicẽ à læua,coruum à dextra canere iuſſiſſet?obſeruata ſunt hæc tẽpore immẽſo,et ſignificatione euẽtus animaduerſa,& notata.nihil eſt autem, quod nõ lõginquitas tẽporum,excipiente memoria, prodẽdiſq; monumẽtis,efficere,atque aſſequi poſſit.mirari licet, quæ ſint animaduerſa à medicis herbarũ genera,quæ radicum ad morſus beſtiarum,ad oculorũ morbos,ad uulnera.quorum uim,atque naturam ratio nunquã explicauit:utilitate & ars eſt,& inuentor probatus. age,ea,quæ,quanquam ex alio genere ſunt,tamẽ diuinationi ſunt ſimiliora,uideamus.

» Atque etiam uentos præmonſtrat ſæpe futuros
» Inflatum mare,cum ſubito,penitusq; tumeſcit,
» Saxaq; cana,ſalis niueo ſpumata liquore,
» Triſtificas certant Neptuno reddere uoces,
» Aut denſus ſtridor cum celſo è uertice montis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

„ Ortus adaugeſcit ſcopulorum ſæpe repulſu.

atq; his rerum præſenſionibus prognoſtica tua referta ſunt. quis igitur elicere cauſas præſenſionũ poteſt? etſi uideo Boethum Stoicum eſſe conatũ. qui hactenus aliquid egit, ut earum rationem rerũ explicaret, quæ in mari cœlo ue fierent. illa uero cur eueniant, quis probabiliter dixerit?

„ Cana fulix itidem fugiens è gurgite ponti,
„ Nunciat horribiles clamans inſtare procellas,
„ Haud modicos tremula fundens è gutture cantus,
„ Sæpe etiam pertriſte canit de pectore carmen,
„ Et matutinis Acredula uocibus inſtat,
„ Vocibus inſtat, & aſſiduas iacit ore querelas,
„ Cum primum gelidos rores aurora remittit.
„ Fuſcaq; non nunquam curſans per littora cornix
„ Demerſit caput, & fluctum ceruice recepit.

uidemus hæc ſigna nunquam ferè ementientia: nec tamen, cur ita fiat, uidemus.

„ Vos quoque ſigna uidetis aquæ dulcis alumnæ,
„ Cum clamore paratis inanes fundere uoces,
„ Abſurdoq; ſono fontes, & ſtagna cietis.

quis eſt, qui ranunculos hoc uidere ſuſpicari poſſit? ſed ineſt mire & ranunculis quædam natura ſignificans aliquid, per ſe ipſa ſatis certa, cognitioni autẽ hominũ obſcurior.

„ Mollipedesq; boues ſpectantes lumina cœli
„ Naribus humiferum duxere ex aere ſuccum.

non quæro cur, quoniam, quid eueniat, intelligo.

„ Iam uero ſemper uiridis, ſemperq; grauata
„ Lentiſcus triplici ſolita grandeſcere fœtu,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi.
ne hoc quidē quæro, cur hæc arbor una ter floreat, aut
cur arandi maturitatem ad signū floris accōmodet.
hoc sum contentus, q, etiam si, quo quidque fiat, igno-
rē, quid fiat intelligo. pro omni igitur diuinatione idē,
quod pro omnibus ijs rebus, quas cōmemoraui, respon
debo. quid Scamoneæ radix ad purgandū, quid aristo
lochia ad morsus serpentum possit, quæ nomē ex inuē
tore repperit, rē ipsam inuētor ex somnio, uideo; quod
satis est: cur possit, nescio. sic uentorum, & imbriū si
gna, quæ dixi, rationem quam habeant, nō satis perspi
cio: uim & euentum agnosco, scio, approbo. similiter,
quid fissum in extis, quid fibra ualeat, accipio: quæ cau
sa sit, nescio. atq; horū quidē plena uita est: extis. n. om
nes ferè utūtur. quid de fulgurum ui, dubitare num
possumus? non ne cum multa alia mirabilia, tū illud
in primis? cū Sūmanus in fastigio Iouis optimi maxi-
mi, q tū erat fictilis, è cœlo ictus esset, nec usquā eius
simulacri caput inueniretur, aruspices in Tiberim id
depulsū esse dixerūt, idq; inuētū est eo loco, qui est ab
aruspicibus demōstratus. sed quo potius utar aut au
ctore, aut testequā te? cuius edidici ēt uersus, et lubēter
qdē, quos in secūdo Cōsulatu Vrania musa pronūciat.

Principio ætherio flammatus Iuppiter igni
» Vertitur, & totum colluſtrat lumine mundum,
» Menteq; diuina cœlum terrasq; petessit:
» Quæ penitus sensus hominum uitasq; retentat,
» Aetheris æterni sepulta, atque incluſa cauernis.
» Et si stellarum motus cursusq; uagantes
» Nosse uelis, quæ sint signorum in sede locatæ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» Quæ uerbo,& falsis Graiorum uocibus errant,
» Re uera certo lapsu,spatioq; feruntur:
» Omnia iam cernes diuina mente notata.
» Nam primum astrorum uolucres te Cõsule motus,
» Concursusq; graues stellarum ardore micantes
» Tu quoque,cum tumulos Albano in monte niuales
» Lustrasti,& læto mactasti lacte Latinas,
» Vidisti,& claro tremulos ardore cometas,
» Multaq; misceri nocturna strage putasti,
» Quod fermè dirum in tempus cecidere Latinæ,
» Cum claram speciem concreto lumine luna
» Abdidit,& subito stellanti nocte perempta est.
» Quid uero Phœbi fax,tristis nuncia belli,
» Quæ magnũ ad columen flãmato ardore uolabat,
» Præcipites cœli partes,obitusq; petisset?
» Aut cum terribili perculsus fulmine ciuis,
» Luce serenanti uitalia lumina liquit?
» Aut cum se grauido tremefecit corpore tellus?
» Iam uero uariæ nocturno tempore uisæ
» Terribiles formæ bellum,motusq; mouebãt
» Multaq; per terras uates oracla furenti
» Pectore fundebant tristes minitantia casus.
» Atque ea,quæ lapsu tandem cecidere uetusto,
» Hæc fore,perpetuis signis,clarisq; frequentans
» Ipse deum genitor cœlo,terrisq; canebat,
» Nunc ea,Torquato quæ quondã,et Consule Cotta
» Lydius ediderat Tyrrhenæ gentis aruspex,
» Omnia fixa tuus glomerans determinat annus.
» Nam pater altitonans stellanti nixus olympo
» Ipse suos quondam tumulos,ac templa petiu it,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» Et Capitolinis iniecit ſedibus ignes.
» Tum ſpecies ex ære uetus,generataq́; Nattæ
» Concidit,elapſæq́; uetuſto numine leges:
» Et diuum ſimulacra peremit fulminis ardor.
» Hic ſilueſtris erat,Romani nominis altrix,
» Martia,quæ paruos Mauortis ſemine natos
» Vberibus grauidis uitali rore rigabat:
» Quæ tum cum pueris flammato fulminis ictu
» Concidit,atq; auulſa pedum ueſtigia liquit.
» Tum quis non artis ſcripta,ac monumenta uolutans,
» Voces triſtificas chartis promebat Etruſcis?
» Omnes ciuili generoſam ſtirpe profectam
» Vitare ingentem cladem,peſtemq́; monebant:
» Vel legum exitium conſtanti uoce ferebant,
» Templa deumq́; adeo flammis,urbesq́; iubebant
» Eripere,& ſtragem horribilem,cædemq́; uereri:
» Atque hæc fixa graui fato,ac fundata teneri,
» Ni poſt exciſum ad columen formata decore
» Sancta Iouis ſpecies claros ſpectaret in ortus:
» Tum fore,ut occultos populus,ſanctusq́; ſenatus
» Cernere conatus poſſet,ſi ſolis ad ortum
» Conuerſa,inde patrum ſedes,populiq́; uideret.
» Hæc tardata diu ſpecies,multumq́; morata,
» Conſule te tandem celſa eſt in ſede locata:
» Atque una fixi,ac ſignati temporis hora
» Iuppiter excelſa clarabat ſceptra columna,
» Ac clades patriæ flamma,ferroq́; parata,
» Vocibus Allobrogum patribus populoq́; parebat.
» Rite igitur ueteres,quorum monumenta tenetis,
» Qui populos,urbesq́; modo,ac uirtute regebant;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» Rite etiam uestri, quorum pietasq;, fidesq;
» Præstitit, & longe uicit sapientia cunctos,
» Præcipue ingenti coluerunt numine diuos.
» Hæc adeo penitus cura uidere sagaci
» Otia qui studijs læti tenuere decoris,
» Inq; Academia umbrifera, nitidoq; Lyceo
» Fuderunt claras fœcundi pectoris artes.
» È quibus ereptum primo iam à flore iuuentæ,
» Te patria in media uirtutum mole locauit.
» Tu tamen anxiferas curas requiete relaxas,
» Quòd patriæ uoces studijs, nobisq; sacrasti.

tu igitur animũ poteris inducere contra, ea quæ à me disputãtur, de diuinatione dicere, qui et gesseris ea, quæ gessisti, et ea, quæ pronunciaui, accuratissime scripseris? quid quæris Carneades, cur hæc ita fiant, aut qua arte perspici possint? nescire me fateor: euenire autẽ, te ipsum dico uidere. casu, inquis. ita ne uero? q̃d q̃ potest esse casu factũ, quod omnes habet in se numeros ueritatis? quatuor tali iacti, casu uenereũ efficiunt. num etiam centũ uenereos, si CCCC talos ieceris, casu futuros putas? aspersa temere pigmenta in tabula, oris lineamenta effingere possunt: nũ etiam Veneris Gnidiæ, Coæq; pulchritudinem effingi posse aspersione fortuita putas? sus rostro si humi A literã impresserit, nũ propterea suspicari poteris, Andromacham Ennij ab ea posse describi? fingebat Carneades, in Chiorum lapicidinis saxo diffisso caput extitisse Panisci. credo, aliquam non dissimilem figuram, sed certe non talem, ut eam factam à Scopa diceres: sic enim se profecto res habet, ut nunquam perfecte ueritatem casus imi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tetur. at non nunquam ea, quæ prædicta ſunt, minus eueniunt. quæ tandem id ars nõ habet? earũ dico artium, quæ cõiectura cõtinentur, et ſunt opinabiles. an medicina ars nõ putanda eſt? quam tamen multa fallunt. quid? gubernatores non ne fallũtur? an Achiuorum exercitus, & tot nauiũ rectores non ita profecti ſunt ab Ilio, ut profectione læti piſciũ laſciuiã intuerẽtur, ut ait Pacuuius, nec tuendi ſatietas capere poſſet?

Interea propè iam occidente ſole inhorreſcit mare,
Tenebræ conduplicantur, noctiſq; et nimbum occæcat nigror.

num igitur tot clariſſimorũ ducum, Regumq; naufragium ſuſtulit artem gubernandi? aut num imperatorũ ſcientia nihil eſt, quia ſummus imperator nuper fugit amiſſo exercitu? aut num propterea nulla eſt Reip. gerẽdæ ratio, atque prudentia, quia multa Cn. Põpeium, quædam M. Catonẽ, nõ nulla etiã te ipſum fefellerũt? ſimilis eſt aruſpicũ reſpõſio, omniſq; opinabilis diuinatio: coniectura enim nititur; ultra quam progredi nõ poteſt. ea fallit fortaſſe non nũquam, ſed tamẽ ad ueritatem ſæpiſſime dirigit: eſt enim ab omni æternitate repetita. in qua cũ penè innumerabiles res eodẽ modo euenirent ijſdem ſignis antegreſſis, ars eſt effecta, eadẽ ſæpe animaduertendo, atque notãdo. Auſpicia uero ueſtra quàm conſtant? quæ quidẽ nunc à Romanis auguribus ignorantur; bona hoc tua uenia dixerim: à Cilicibus, Pamphylijs, Piſidis Lycijs tenentur. nam quid ego hoſpitem noſtrum, clariſſimum, atque optimum uirũ, Deiotarum Regem cõmemorem? qui nihil unquam niſi auſpicato gerit: qui cũ ex itinere quodã propoſito,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

et iam cõstituto reuertisset aquilæ admonitus uolatu, conclaue illud,ubi erat mãsurus,si ire perrexisset,proxima nocte corruit.itaq; , ut ex ipso audiebã,persæpe reuertit ex itinere,cum iam progressus esset multorũ dierum uiam. cuius quidem hoc præclarissimum est, q̃ postea quàm à Cæsare tetrarchiæ regno,pecuniáq; mulctatus est,negat se tamen eorum auspiciorũ, quæ sibi ad Pompeium proficiscenti secunda euenerint,pœnitere:senatus n.auctoritatem,& populi R.libertatẽ, atq; imperij dignitatẽ suis armis esse defensam; sibiq; eas aues,quibus auctoribus officium , & fidẽ secutus esset , bene consuluisse : antiquiorem enim sibi fuisse possessionibus suis gloriã.ille igitur mihi uidetur uere augurari . nam nostri quidem magistratus auspicijs utũtur coactis: necesse.n.est, offa obiecta cadere frustum ex pulli ore,cum pascitur.quod autem scriptum habetis,aut tripudium fieri,si ex ea quid in solidũ ceciderit:hoc quoq;,quod dixi coactũ,tripudiũ solistimũ dicitis.itaq; multa auguria, multa auspicia,quod Cato ille sapiens queritur,negligẽtia collegij amissa planè,& deserta sunt.nihil ferè quondã maioris rei,nisi auspicato,ne priuatim quidem gerebatur:quod etiam nunc nuptiarũ auspices declarãt, qui re omissa nomẽ tantum tenent.nam ut nunc extis, quãquã id ipsum aliquanto minus,quã olim;sic tunc auibus magnæ res impertiri solebant. itaque, sinistra dum non exquirimus,in dira,& in uitiosa incurrimus. ut P. Claudius Appij Cæci filius,eiusq; collega L. Iunius classes maximas perdiderunt,cum uitio nauigassent. quod eodem modo euenit Agamemnoni.qui,cum Achiui cœpissent

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» Inter se strepere, aperteq; artem obterere extispicum,
» Soluere imperat secundo rumore, auersaq; aui.

sed quid uetera? M. Crasso quid acciderit, uidemus, dirarum obnunciatione neglecta. in quo Appius collega tuus, bonus augur, ut ex te audire soleo, nō satis sciēter, uirum bonum, & ciuem egregium Censor C. Aetheiū notauit, quòd ementitū auspicia subscripserit. esto: fuerit hoc Censoris, si iudicabat emētitū. at illud minime auguris, quòd ascripsit, ob eā causam populū R. calamitatē maximā cepisse. si enim ea causa calamitatis fuit, nō in eo est culpa, qui obnūciauit; sed in eo, qui nō paruit: ueram enim fuisse obnunciationem, ut ait idē augur, et Censor, exitus approbauit. quæ si falsa fuissent, nullā afferre potuissent causam calamitatis: etenim diræ, sicut cætera auspicia, ut omina, ut signa, non causas afferunt cur quid eueniat, sed enunciant euētura, nisi prouideris. non igitur obnunciatio Aetheij causam finxit calamitatis, sed signo obiecto monuit Crassum, quid euenturū esset, nisi cauisset. ita aut illa obnūciatio nihil ualuit: aut si, ut Appius iudicat, ualuit, id ualuit, ut peccatū hæreat nō in eo, qui monuerit, sed in eo, qui nō obtēperarit. Quid lituus iste uester, ꝙ clarissimū est insigne auguratus, unde uobis est traditus? nempe eo Romulus regiones direxit tum, cum urbem cōdidit. qui quidem Romuli lituus, ideſt incuruum, et leuiter à summo inflexum bacillū, quod ab eius litui, quo canitur, similitudine nomē inuenit; cū situs esset in curia Saliorū, quæ est in Palatio, eaq; deflagrasset, inuentus est integer. quid multis annis post Romulū, Prisco regnante Tarquinio? quis ueterū scriptorum non loquitur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quitur,quæ ſit ab Attio Nauio per lituum regionũ fa
cta deſcriptio?qui cum propter paupertatem ſues puer
paſceret,una ex his amiſſa,nouiſſe dicitur,ſi recuperaſ
ſet,uuam ſe deo daturũ,quæ maxima eſſet in uinea.
itaque ſue inuenta,ad meridiẽ ſpectãs,in uinea media
dicitur conſtitiſſe:cumq; in quatuor partes uineã diui
ſiſſet,triſq; partes aues abdixiſſent,quarta parte, quæ
erat reliqua,in regiones diſtributa,mirabili magnitudi
ne uuã,ut ſcriptũ uidemus,inuenit. qua re celebrata,
cum uicini omnes ad unũ de rebus ſuis referrent,erat
in magno nomine,& gloria.ex quo factum eſt,ut eũ
ad ſe Rex Priſcus accerſeret. cuius cum tentaret ſcien=
tiam auguratus,dixit ei ſe cogitare quiddã, id poſſet
ne fieri cõſuluit .ille augurio acto,poſſe reſpondit.Tar
quinius autem dixit, ſe cogitaſſe cotẽ nouacula poſſe
præcidi:tum Attium iuſſiſſe experiri: ita cotem in co
mitium illatam inſpectante & Rege & populo noua
cula eſſe diſciſſam.ex eo euenit,ut & Tarquinius au
gure Attio Nauio uteretur,et populus de ſuis rebus ad
eũ referret.cotem autem illã,et nouaculã defoſſam in
Comitio,ſupraq; impoſitũ puteal accepimus.negemus
omnia,comburamus annales, ficta hæc eſſe dicamus,
quiduis denique potius,q̃ deos res humanas curare,fa
teamur:quid,quod apud te ſcriptum eſt de Ti. Grac=
cho,non ne & augurum,& aruſpicum comprobat di
ſciplinam?qui,cũ tabernaculum uitio cepiſſet impru=
dens,quòd inauſpicato pomerium tranſgreſſus eſſet;co
mitia Conſulibus rogandis habuit. nota res eſt, & à
te ipſo mandata monumentis. ſed & ipſe augur Ti.
Gracchus auſpiciorum auctoritatem cõfeſſione errati

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſui comprobauit,& aruſpicũ diſciplinæ magna accef ſit auctoritas, qui recentibus comitijs in ſenatũ introducti, negauerunt iuſtũ comitiorũ rogatorem fuiſſe. Iis igitur aſſentior, qui duo genera diuinationis eſſe dixerunt:unũ,quod particeps eſſet artis:alterũ, quod arte careret. eſt.n. ars in ijs,qui nouas res coniectura perſequuntur,ueteres obſeruatione didicerunt.carent autem arte ij, qui non ratione, aut coniectura obſeruatis,ac notatis ſignis, ſed concitatione quadam animi,aut ſoluto,liberoq; motu futura præſentiũt. quod & ſomniantibus ſæpe contingit,& nonnũquam uaticinantibus per furorem,ut Bacchis Bœotius, ut Epimenides Cres,ut Sibylla Erythræa. cuius generis oracula etiã habenda ſunt,nõ ea,quæ æquatis ſortibus ducuntur;ſed illa,quæ inſtinctu diuino,afflatuq; fundũtur. etſi ipſa ſors contemnenda non eſt,ſi & auctoritatem habet uetuſtatis,ut eæ ſunt ſortes, quas è terra editas accepimus:quæ tamen ductæ, ut in rem apte cadant, fieri poſſe credo diuinitus.quorũ omnium interpretes. ut grammatici poetarum, proxime ad eorum,quos interpretantur,diuinationem uidẽtur accedere. quæ eſt igitur iſta calliditas,res uetuſtate robuſtas calumniando uelle peruertere?non reperio cauſam.latet fortaſſe obſcuritate inuoluta naturæ. non enim me deus iſta ſcire,ſed his tantum modo uti uoluit.utar igitur; nec abducar,ut rear aut in extis totam Etruriã delirare, aut eandem gentem in fulguribus errare,aut fallaciter portenta interpretari,cũ terræ ſæpe fremitus,ſæpe mugitus,ſæpe motus multa noſtræ Reip. multa cæteris ciuitatibus grauia & uera prædixerint.quid,qui irri

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

detur,partus hic mulæ, non ne , quia fœtus extitit in ſterilitate naturæ, prædictus eſt ab aruſpicibus incredi bilis partus malorum ? quid ? Ti. Gracchus Publij fi= lius,qui bis Conſul & Cenſor fuit,idemq; & ſummus Augur, & uir ſapiens, ciuiſq; præſtans, non ne, ut C. Gracchus filius eius ſcriptũ reliquit, duobus anguibus domi comprehenſis aruſpices conuocauit ? qui cum re= ſpondiſſent,ſi marem emiſiſſet,uxori breui tempore eſ ſe moriendũ; ſi fœminam,ipſi: æquius eſſe cenſuit , ſe maturam oppetere mortem, quàm P. Africani filiam adoleſcentem.fœminam emiſit: ipſe paucis poſt diebus eſt mortuus. irrideamus aruſpices ; uanos, futiles eſſe dicamus;quorumq; diſciplinam & ſapientiſſimus uir, & euentus, ac res comprobauit, contemnamus : con= temnamus etiam Babylonios, & eos,qui ex Caucaſo cœli ſigna ſeruantes,numeris,& motibus, ſtellarũ cur ſus perſequuntur:condemnemus inquam hos aut ſtul titiæ,aut uanitatis,aut imprudentiæ, qui CCCCLXX millia annorum,ut ipſi dicunt, monumentis compre= henſa continent;& mentiri iudicemus,nec ſeculorum reliquorum iudicium, quod de ipſis futurum ſit,per= timeſcere.age,barbari uani,atq; fallaces : num etiam Graiorum hiſtoria mentita eſt ? quæ Cræſo Pythius Apollo,ut de naturali diuinatione dicam, quæ Athe= nienſibus,quæ Lacedæmonijs, quæ Taygetis, quæ Ar= giuis,quæ Corinthijs reſponderit,quis ignorat?collegit innumerabilia oracula Chryſippus,nec ullum ſine lo= cuplete auctore,atq; teſte. quæ quia nota tibi ſunt,re linquo.defendo unum hoc:nunquam illud oraculum Delphis tam celebre, & tam clarũ fuiſſet, neq; tantis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

donis refertũ omnium populorũ atque regum, niſi omnis ætas oraculorum illorũ ueritatem eſſet experta. iam diu idem nõ facit. ut igitur nũc minore gloria eſt, quia minus oraculorũ ueritas excellit: ſic tũ, niſi ſumma ueritate, in tãta gloria nõ fuiſſet. poteſt autem uis illa terræ, quæ mẽtẽ Pythiæ diuino afflatu cõcitabat, euanuiſſe uetuſtate, ut quoſdã exaruiſſe amnes, aut in alium curſum contortos, & deflexos uidemus. ſed, ut uis, acciderit: magna enim quæſtio eſt: modo maneat id quod negari nõ poteſt, niſi omnem hiſtoriã peruerterimus, multis ſeclis uerax fuiſſe id oraculum. Sed omittamus oracula: ueniamus ad ſomnia. de quibus diſputans Chryſippus, multis, & minutis ſomnijs colligendis facit idem quod Antipater, ea cõquirẽs, quæ Antiphõtis interpretatione explicata, declarãt illa quidẽ acumẽ interpretis, ſed exemplis grãdioribus decuit uti. Dionyſij mater, eius, qui Syracuſiorum tyrãnus fuit, ut ſcriptum apud Philiſtum eſt, & doctum hominem, & diligentem, & æqualem temporum illorum, cum prægnans hũc ipſum Dionyſium aluo contineret, ſomniauit ſe peperiſſe ſatyriſcum. huic interpretes portentorum, qui Galleotæ tum in Sicilia nominabantur, reſpõderunt, ut ait Philiſtus, cum, quem illa peperiſſet, clariſſimum Græciæ diuturna cum fortuna fore. num te ad fabulas reuoco uel noſtrorum, uel Græcorum poetarum? narrat enim & apud Ennium Veſtalis illa.

» Excita cum tremulis anus attulit artubu' lumen,
» Talia commemorat lacrymans exterrita ſomno.
» Euridica prognata, pater quam noſter amauit,
» Vires uitáq; corpu' meum nunc deſerit omne.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» Nam me uiſus homo pulcher per amœna ſalicta
» Et ripas raptare, locoſq; nouos. ita ſola
» Poſt illa germana ſoror errare uidebar,
» Tardaq; ueſtigare, & quærere te, neque poſſe
» Corde capeſſere. ſemita nulla pedem ſtabilibat.
» Exin compellare pater me uoce uidetur
» His uerbis, cognata tibi ſunt ante gerendæ
» Erumnæ: poſt ex fluuio fortuna reſiſtet.
» Hæc pater effatus, germana repente receſſit,
» Nec ſeſe dedit in conſpectum corde cupitum:
» Quanquam multa manus ad cœli cærula templa
» Tendebam lacrymans, & blanda uoce uocabam.
» Vix ægro tum corde meo me ſomnu' relinquit.
hæc, etiam ſi ficta ſunt à poeta, nõ abſunt tamen à cõ ſuetudine ſomniorum. ſit ſanè etiam illud cõmẽtitiũ, quo Priamus eſt conturbatus.
» Quia mater grauida parere ſe ardentem facem
» Viſa eſt in ſomnis Hecuba: quo facto pater
» Rex ipſe Priamus, ſomnio mentis metu
» Perculſus, curis ſumptis ſuſpirantibus
» Exſacrificabat hoſtijs balantibus.
» Tum conjectorem poſtulat pacem petens,
» Vt ſe edoceret obſecrans Apollinem,
» Quò ſeſe uertant tantæ ſortes ſomnium.
» Ibi ex oraculo uoce diuina edidit.
» Apollo, puerum: primus Priamo qui foret
» Poſt illa natus tempora, hunc ſi tolleret,
» Eum eſſe exitium Troiæ, peſtem Pergamo.
ſint hæc, ut dixi, ſomnia fabularum: hiſq; adiũgatur etiam Aeneæ ſomnium: quod innumerũ Fabij Pictoris

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Græcis annalibus eiuſmodi eſt, ut omnia, quæ ab Aenea geſta ſunt, quæq; illi acciderunt, ea fuerint, quæ ei ſecũdũ quietẽ uiſa ſunt. ſed propiora uideamus. cuiuſnam modi eſt Superbi Tarquinij ſomnium, de quo in Bruto Accij loquitur ipſe?

» Cum iam quieti corpus nocturno impetu
» Dedi, ſopore, placans artus languidos,
» Viſum eſt in ſomnis paſtorem ad me appellere,
» Duos conſanguineos arietes inde eligi,
» Pecus lanigerum eximia pulchritudine,
» Præclarioremq; alterum immolare me:
» Deinde eius germanum cornibus connitier
» In me arietare, eoq; ictu me ad caſum dari:
» Exin proſtratum terra grauiter ſaucium,
» Reſupinum, in cœlo contueri maximum
» Ac mirificum facinus, dextrorſum orbem flammeum
» Radiatum ſolis liquier curſu nouo.

eius igitur ſomnij quæ ſit à coniectoribus interpretatio facta, uideamus.

» Rex, quæ in uita uſurpant homines, cogitant, curant, uident,
» Quæq; agunt uigilantes, agitantq;, ea ſi cui in ſomno accidunt,
» Minus mirum eſt: ſed in re tanta haud temere improuiſo offerunt:
» Proin uide, ne, quem tu eſſe hebetem deputes æque ac pecus,
» Is ſapientia munitum pectus egregium gerat,
» Teq; regno expellat. nam id, quod de ſole oſtenſum eſt tibi,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» Populo commutationem rerum portendit fore.
» Per propinqua hæc bene uerruncent populo. nam quod
ad dexteram
» Cœpit cursum ab læua signũ præpotens, pulcherrime
» Auguratũ est, rem Romanã publicam summã fore.

Age nũc ad externa redeamus. Matrẽ Phalaridis scribit Ponticus Heraclides, doctus uir, auditor, & discipulus Platonis, uisam esse uidere in somnijs simulacra deorũ, quæ ipsa Phalaridis domi consecrauisset: ex his Mercuriũ è patera, quã dextra manu teneret, sanguinem uisum esse fundere: qui cũ terrã attigisset, referuescere uideretur sic, ut tota domus sanguine redũdaret. quod matris somniũ immanis filij crudelitas cõprobauit. quid ego, quæ magi Cyro illi principi interpretati sunt, ex Dionysij persicis libris proferã? nã cũ dormienti ei sol ad pedes uisus esset, ter eũ scribit frustra appetiuisse manibus, cum se conuoluens sol elaberetur, & abiret: ei magos dixisse, quod genus sapientum, & doctorum habebatur in Persis, ex triplici appetitione solis, XXX annos Cyrũ regnaturũ esse, portẽdi. quod ita contigit. nam ad septuagesimum peruenit, cũ XL natus annos regnare cœpisset. est profecto quiddã etiã in barbaris gentibus præsentiens, atque diuinãs: siquidẽ ad mortem proficiscens Calanus Indus cũ ascenderet in rogum ardentem, ò præclarũ discessum, inquit, è uita, cũ, ut Herculi contigit, mortali corpore cremato in lucem animus excesserit. cumq; Alexãder eũ rogaret, si quid uellet, ut diceret: optime, inquit: propediem te uidebo. quod ita cõtigit: nã Babylone paucis post diebus Alexãder est mortuus. Discedo parũper à somnijs:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ad quæ mox reuertar. Qua nocte tẽplũ Ephesiæ Dianæ deflagrauit, eadẽ constat ex Olympiadæ natũ esse Alexandrũ, atq; ubi lucere cœpisset, clamitasse magos, pestem, ac perniciem Asiæ proxima nocte natam. Hæc de Indis, & magis. redeamus ad somnia. Annibalem Celius scribit, cum columnam auream, quæ esset in fano Iunonis Laciniæ, auferre uellet, dubitaretq; utrum ea solida esset, an extrinsecus inaurata, ꝑterebrauisse: cumq; solidam inuenisset, statuisset q; tollere, secundũ quietem uisam esse ei Iunonẽ prædicere ne id faceret, minitariq; si id fecisset, se curaturam, ut eum quoque oculum, quo bene uideret, amitteret: idq; ab homine acuto non esse neglectũ: itaque ex eo auro, quod exterebratum esset, buculã curasse faciendam, & eam in summa columna collocauisse. hoc idem in Sileni, quem Celius sequitur, Græca historia est. is autem diligentissime res Annibalis persecutus est. Annibalem, cum cepisset Sagũtum, uisum esse in somnijs à Ioue in deorũ concilium uocari: quò cum uenisset, Iouem imperasse, ut Italiæ bellum inferret, ducemq; ei unum ex cõcilio datum: quo illum utentem, cum exercitu progredi cœpisse: tum ei ducem illum præcepisse, ne respiceret: illum autem id diutius facere non potuisse, elatumq; cupiditate respexisse: tum uisam beluam uastam, et immanem, circumplicatam serpentibus, quacũque incederet, omnia arbusta, uirgulta, tecta peruertere: & eum admiratũ quæsisse de deo, quidnam illud esset tale mõstrum, & deum respõdisse, uastitatem esse Italiæ: præcepisseq;, ut pergeret protinus; quid retro, atq; à tergo fieret, ne laboraret. Apud Agathoclem scriptũ in histo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ria est, Hamilcarem Carthaginensem, cū oppugnaret Syracusas, uisum esse audire uocē, se postridie cœnaturum Syracusis: cum autem is dies illuxisset, magnam seditionem in castris eius inter Pœnos, & Siculos milites esse factam: quod cum sensissent Syracusani, improuiso eos in castra irrupisse, Hamilcaremq; ab ijs uiuum esse sublatū. ita res somnium cōprobauit. plena exemplorū est historia, tum referta uita cōmunis. At uero P. Decius ille Q. filius, qui primus è Decijs Consul fuit, cū esset Tribunus mil. M. Valerio, et A. Cornelio Cōsulibus, à Samnitibusq; premeretur noster exercitus; cū pericula præliorum iniret audacius, moneretur q;, ut cautior esset, dixit, quod extat in annalibus; sibi in somnijs uisum esse, cū in medijs hostibus uersaretur, occidere cū maxima gloria. & tū quidem incolumis exercitum obsidione liberauit. post trienniū autē, cū Cōsul esset, deuouit se, et in aciem Latinorū irrupit armatus. quo eius facto superati sunt, et deleti Latini. cuius mors ita glorioſa fuit, ut eandem cōcupiſceret filius. Sed ueniamus nūc, si placet, ad somnia philosophorum. Est apud Platonem Socrates, cū esset in custodia publica, dicens Critoni suo familiari, sibi post tertium diē esse moriendū: uidisse se in somnijs pulchritudine eximia fœminam, quæ se nomine appellans diceret Homericum quendam eiusmodi uersum:

» Tertia te Phthiæ tempestas læta locabit.

quod ut est dictum, sic scribitur cōtigisse. Xenophō Socraticus, qui uir, & quantus, in ea militia, qua cū Cyro minore perfunctus est, sua scribit somnia. quorū exitus mirabiles extiterunt. mentiri Xenophontem, an

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

dilirare dicemus? quid ſingulari uir ingenio Ariſtoteles, & penè diuino, ipſe ne errat, an alios uult errare, cum ſcribit Eudemum Cyprium familiarem ſuum iter in Macedoniã facientem Pheras ueniſſe, quæ erat urbs in Theſſalia tum admodum nobilis. ab Alexandro autem tyranno crudeli dominatu premebatur: in eo igitur oppido ita grauiter ægrum Eudemum fuiſſe, ut omnes medici diffiderẽt: ei uiſum eſſe in quiete egregia facie iuuenem dicere, fore ut breui conualeſceret, pauciſq; diebus interiturum Alexandrũ tyrãnum, ipſum autem Eudemũ quinquennio poſt domum eſſe rediturum. atque ita quidem prima ſtatim ſcribit Ariſtoteles conſecuta, & conualuiſſe Eudemum, & ab uxoris fratribus interfectum tyrannum: quinto autem anno exeunte, cum eſſet ſpes ex illo ſomnio in Cyprum illũ ex Sicilia eſſe rediturum, præliantem eum ad Syracuſas occidiſſe: ex quo ita illud ſomnium eſſe interpretatum, ut, cum animus Eudemi ex corpore exceſſerit, tum domum reuertiſſe uideatur. Adiungamus philoſophis doctiſſimum hominem, poetam quidem diuinum, Sophoclem: qui, cũ ex æde Herculis patera aurea grauis ſurrepta eſſet, in ſomnijs uidit ipſum deum dicentem qui id feciſſet. quod ſemel ille, iterumq; neglexit. ubi idem ſæpius, aſcendit in Ariopagum, detulit rem. Ariopagitæ cõprehendi iubent eũ, qui à Sophocle erat nominatus. is, quæſtione adhibita, confeſſus eſt, pateramq; retulit. quo facto, fanum illud Indicis Herculis nominatũ eſt. Sed quid ego Græcorũ? neſcio quo modo magis me noſtra delectãt. omnes hoc hiſtorici, Fabij, Gellij, ſed proxime Celius. cũ bello Latino ludi uotiui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

maximi primum fierent,ciuitas ad arma repente eſt excitata. itaq; ludis intermiſſis inſtauratiui cõſtituti ſunt qui antequã fierent,cũq; iam populus cõſediſſet, ſeruus per circum,cum uirgis cæderetur,furcam ferẽs ductus eſt.exin cuidam ruſtico Romano dormienti uiſus eſt uenire, qui diceret, præſultorẽ ſibi nõ placuiſſe ludis,idq; ab eodem iuſſum eſſe eũ ſenatui nunciare;illum non auſum:iterũ eſſe idem iuſſum, & monitũ, ne uim ſuã experiri uellet; ne tũ quidẽ eſſe auſum; exin filium eius eſſe mortuũ:eãdem in ſomnijs admonitionem fuiſſe tertiam;tum illum etiam debilem factum,rem ad amicos detuliſſe,quorũ de ſententia lecticula in curiam eſſe delatũ;cumq; ſenatui ſomnium enarrauiſſet,pedibus ſuis ſaluum reuertiſſe.itaq; ſomnio comprobato à ſenatu,ludos illos iterũ inſtauratos memoriæ proditum eſt. C. uero Gracchus multis dixit, ut ſcriptũ apud eũdem Celium eſt,ſibi in ſomnijs Quæſturam petenti Ti. fratrem uiſum eſſe dicere, quàm uellet cunctaretur,tamen eodem ſibi leto,quo ipſe interiſſet,eſſe pereundum. hoc,antequam Tribunus pl. Gracchus factus eſſet,& ſe audiſſe ſcribit Celius,& dixiſſe multis. quo ſomnio quid inueniri poteſt certius? quid? illa duo ſomnia, quæ creberrime commemorantur à Stoicis, quis tandẽ poteſt cõtemnere? unũ de Simonide:qui cum ignotũ quẽdam proiectum mortuũ uidiſſet,eumq; humauiſſet,haberetq; in animo nauẽ conſcendere,moneri uiſus eſt,ne id faceret,ab eo,quem ſepultura affecerat:ſi nauigaſſet, eum naufragio eſſe periturum:itaque Simonidem rediſſe;periſſe cæteros, qui tum nauigaſſent. alterum ita traditum clarũ ad-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

mo dum somnium: cum duo quidam Arcades familiares iter una facerent, & Megaram uenissent, alterum ad cauponem diuertisse, ad hospitem alterũ: qui ut cœnat i quiescerẽt, cõcubia nocte uisum esse in somnijs ei, qui erat in hospitio, illum alterũ orare ut subueniret, quòd sibi à caupone interitus pararetur: eũ primo perterritum somnio surrexisse: dein, cũ se collegisset, idq; uisum pro nihilo habendum esse duxisset, recubuisse: tum ei dormienti eundẽ illũ uisum esse rogare, ut, quoniã sibi uiuo nõ subuenisset, mortẽ suam ne inultam esse pateretur: se interfectum in plaustrum à caupone esse coniectũ, & supra stercus iniectum: petere, ut mane ad portã adesset, priusquã plaustrũ ex oppido exiret: hoc uero eũ somnio cõmotũ mane bubulco præsto ad portã fuisse; quæsisse ex eo, quid esset in plaustro: illũ perterritũ fugisse, mortuum erutũ esse, cauponem re patefacta pœnas dedisse. quid hoc somnio dici diuinius potest? sed quid aut plura, aut uetera quærimus? sæpe tibi meũ narraui: sæpe ex te somniũ audiui tuũ: me, cũ Asiæ prouinciæ præessem, uidisse, in quiete, cũ tu equo aduectus ad quandam magni fluminis ripam, prouectus subito, atque delapsus in flumẽ, nusquam apparuisses, me contremuisse timore perterritũ: tum te repente lætum extitisse, eodẽq; equo aduersam ascendisse ripam, nosq; inter nos esse complexos. facilis coniectura huius somnij: mihiq; à peritis in Asia prædictũ est, fore eos euentus rerum, qui acciderunt. uenio nunc ad tuum. audiui equidem ex te ipso, sed mihi sæpius Salustius noster narrauit: cum in illa fuga nobis gloriosa, patriæ calamitosa, in uilla quadam cãpi Ati

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

natis maneres, magnamq; partem noctis uigilasses, ad lucem denique arcte, & grauiter dormitare cœpisse: itaque, quāquā iter instaret, te tamen silentiū fieri iussisse, neque esse passum te excitari: cū autem experrectus esses hora secūda ferè, te sibi somniū narrauisse: uisum tibi esse, cum in locis solis mœstus errares, C. Marium cū fascibus laureatis quærere ex te, quid tristis esses: cumq; tu te tua patria ui pulsum esse dixisses, prehendisse eum dextram tuam, & bono animo te iussisse esse, lictoriq; proximo tradidisse, ut te in monumentū suū deduceret; & dixisse, in eo tibi salutem fore: tū & se exclamasse Salustius narrat, reditū tibi celerem & gloriosum paratū, & te ipsum uisum somnio delectari. nā illud mihi ipsi celeriter nūciatū est: ut audiuisses in monumento Marij de tuo reditu magnificentissimum illud S.C. esse factū, referente optimo, & clarissimo uiro Cōsule, idq; frequentissimo theatro, incredibili clamore, & plausu comprobatū; dixisse te, nihil illo Atinati somnio fieri posse diuinius. at multa falsa. immo obscura fortasse nobis. sed sint falsa quædam: cōtra uera quid dicimus? quæ quidem multo plura euenirent, si ad quietem integri iremus: nūc onusti cibo, & uino, perturbata, & cōfusa cernimus. uide, quid Socrates in Platonis Politia loquatur. dicit enim, Cū dor
» mientibus ea pars animi, quæ mētis et rationis particeps sit, sopita langueat; illa autē, in qua feritas quædā
» sit, atque agrestis immanitas, cum sit immoderato obstupefacta potu, atque pastu, exultare eam in somno,
» immoderateq; iactari. itaq; huic omnia uisa obijciūtur
» à mente, ac ratione uacua: ut aut cum matre corpus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» miſcere uideamur,aut cũ quouis alio uel homine, uel
» deo,ſæpe belua,atque etiam trucidare aliquem,& im
» pie cruentari,multaq́; facere impure,atque tetre,cum
» temeritate,atque impudentia.at qui ſalubri, & mo=
» derato cultu,atque uictu quieti ſe tradiderit,ea parte
r. animi, quæ mentis & conſilij eſt, agitata,& erecta,
» ſaturataq́; bonarum cogitationum epulis;eaq́; parte
» animi,quæ uoluptate alitur,nec inopia enecta, nec ſa
» tietate affluenti,quorũ utrũque præſtringere acie mẽ
» tis ſolet,ſiue deeſt natura quippiam,ſiue abundat,at=
» que effluit;illa etiam tertia parte animi,in qua irarũ
» exiſtit ardor,ſedata,atque reſtincta:tum eueniet, dua
» bus animi temerarijs partibus compreſſis, ut illa tertia
» pars rationis,& mentis eluceat,& ſe uegetã ad ſom=
» niandum,acremq́; præbeat:tum ei uiſa quietis occur=
» rent trãquilla atqüe ueracia.Hæc uerba ipſa Platonis
expreſſi. Epicurum igitur audiemus potius? nam Car
neades concertationis ſtudio modo ait hoc,modo illud.
at ille quid ſentit?ſentit autem nihil unquã elegãs,ni
hil decorũ.hũc ergo antepones Platoni,et Socrati? qui
ut rationem nõ redderent, auctoritate tamen hos mi
nutos philoſophos uincerent. iubet igitur Plato ſic ad
ſomnũ proficiſci corporibus affectis,ut nihil ſit, quod
errorẽ animis,perturbationemq́; afferat. ex quo etiã
Pythagoricis interdictũ putatur,ne faba ueſcerentur,
quòd habet inflationem magnã is cibus,tranquillitati
mentis quærenti uera contrariam.cum ergo eſt ſomno
ſeuocatus animus à ſocietate,& cõtagione corporis,tũ
meminit præteritorũ,præſentia cernit, futura proui=
det:iacet enim corpus dormiẽtis,ut mortui; uiget au=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tē,et uiuit animus. quod multo magis faciet post mor tem,cū omnino ex corpore excesserit.itaq; appropin= quante morte multo est diuinior. nā & id ipsum uidēt,qui sunt morbo graui et mortifero affecti,insta= re mortem. itaq; his occurrūt plerunq; imagines mor tuorū:tumq; uel maxime laudi student: eosq;,qui se= cus quàm decuit uixerunt,peccatorum suorum tū ma xime pœnitet. diuinare autem morientes etiā illo exē plo confirmat Posidonius, quo affert Rhodiū quendā morientem sex æquales nominasse,& dixisse,qui pri mus eorū,qui secundus,qui deinceps moriturus esset. sed tribus modis cēset deorū appulsu homines somnia re:uno,p prouideat animus ipse per sese, quippe qui deorū cognatione teneatur:altero,p plenus aer sit im mortalium animorū,in quibus tanquā insignitæ notæ ueritatis appareant: tertio,p ipsi diÿ cū dormientibus colloquantur:idq;,ut modo dixi,facilius euenit appro pinquante morte, ut animi futura augurentur. ex quo & illud est Calani,de quo ante dixi;& Homeri= ci Hectoris, qui moriens propinquam Achilli mortem denunciat: neq; enim illud uerbum temere consuetu do approbauisset,si ea res nulla esset omnino.

„ Præsagibat animus frustra me ire,cum exirem domo. sagire enim sentire acute est:ex quo sagæ anus, quia multa scire uolunt,& sagaces dicti canes.is igitur,qui ante sagit,quā oblata res est, dicitur præsagire,id est futura ante sentire. inest igitur in animis præsagitio extrinsecus iniecta atq; incluſa diuinitus.ea si exarsit acrius,furor appellatur,cum à corpore animus abstra ctus diuino instinctu concitatur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» Sed quid oculis rapere uisa est derepente ardentibus?
ubi illa paulo ante sapiens uirginali modestia?
» Mater optuma,tum multo mulier melior,
» Missa sum superstitiosis ariolationibus:
» Neq; me Apollo fatis fandis dementem inuitā ciet.
» Virgines uero æquales,patris mei meū factū pudet
» Optimi uiri.mea mater tui me miseret,mei piget.
» Optumam progeniem Priamo repperisti extra me:hoc dolet,
» Me obesse,illos prodesse;me obstare,illos obsequi.
o poema tenerum,et moratū,atque molle .sed hoc minus ad rem.illud,quod uolumus,expressum est, ut uaticinari furor uera soleat.
» Adest,adest fax obuoluta sanguine,atque incendio:
» Multos annos latuit.ciues ferte opem,et restinguite.
deus inclusus corpore humano,iam non Cassandra loquitur.
» Iamq; mari magno classis cita
» Texitur:exitium examen rapit:
» Aduenit,& fera ueliuolantibus
» Nauibu' compleuit manu' littora.
tragœdias loqui uideor,et fabulas.at ex te ipso nō cōmentitiam rem, sed factam , eiusdem generis audiui: C.Coponiū ad te uenisse Dyrrhachio,cum prætorio imperio classi Rhodiæ præesset,cum primis hominem prudentem,atque doctū:cumq; dixisset,remigem quendā ex quinqueremi Rhodiorum uaticinatum, madefactū iri minus XXX diebus Græciam sanguine; rapinas Dyrrhachij,& conscensionem in naues cum fuga,fugientibus miserabilem respectū incendiorum fore; sed

Rhodiorum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Rhodiorum classi propinquum reditum, ac domũ itio nem dari: tum neq; te ipsum non esse cõmotum; Mar cumq; Varronem, & M. Catonem, qui tum ibi erant, doctos homines, uehemẽter esse perterritos: paucis sanè post diebus ex Pharsalica fuga uenisse Labienum: qui cum interitum exercitus nũciauisset, reliqua uaticina tionis breui esse confecta. nam & ex horreis direptũ, effusumq; frumentũ uias omnes, angiportusq; cõstra uerat: & uos naues subito perterriti metu conscendi stis: & noctu ad oppidum respicientes, flagrãtes onera rias, quas incẽderant milites, quia sequi noluerãt, uide batis: postremo à Rhodia classe deserti, uerũ uatẽ fuis se sensistis. Exposui quã breuissime potui somnij, & fu roris oracula, quæ carere arte dixeram. quorũ amborũ generũ una ratio est, qua Cratippus noster uti solet, animos hominũ quadã ex parte extrinsecus esse tra ctos, & haustos. ex quo intelligitur, esse extra diuinũ animũ, humanus unde ducatur: humani autẽ animi eã partẽ, quæ sensum, quæ motum, quæ appetitum ha beat, nõ esse ab actione corporis seiugatam: quæ autẽ pars animi rationis, atq; intelligentiæ sit particeps, eã tum maxime uigere, cũ plurimũ absit à corpore. itaq; ex ipsis exemplis uerarum uaticinationum, & som niorum Cratippus solet rationem cõcludere hoc modo. si sine oculi nõ potest extare officiũ, & munus oculo rum, possunt autẽ aliquando oculi non fungi suo mu nere: qui uel semel ita est usus oculis, ut uera cerneret, is habet sensum oculorum uera cernentium. item igi tur, si sine diuinatione nõ potest & officium & mu nus diuinationis extare, potest autem quis, cũ diuina

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tionem habeat,errare aliquãdo,nec uera cernere:ſatis eſt ad confirmandam diuinationem ſemel ita eſſe aliquid diuinatum, ut nihil fortuito cecidiſſe uideatur. ſunt autẽ eius generis innumerabilia: eſſe igitur diuinationẽ confitendũ eſt. Quæ uero aut cõiectura explicãtur,aut euentis animaduerſa & notata ſunt;ea genera diuinandi,ut ſupra dixi, nõ naturalia,ſed artificioſa dicuntur.in quo aruſpices, augures,coniectoresq; numerantur.hæc improbantur à Peripateticis,à Stoicis defenduntur. quorũ alia ſunt poſita in monumentis,& diſciplina; quod Etruſcorum declarant & aruſpicini,& fulgurales,et rituales libri,noſtri etiam augurales:alia autẽ ſubito ex tẽpore coniectura explicantur,ut apud Homerum Chalcas, qui ex paſſerum numero belli Troiani annos auguratus eſt: & ut in Siſennæ ſcriptum hiſtoria uidemus,quod te inſpectãte factũ eſt,ut, cum Sylla in agro Nolano immolaret ante prætorium,ab infima ara ſubito anguis emergeret. cum quidam C. Poſtumius aruſpex oraret illum, ut in expeditionem exercitum educeret;id cũ Sylla feciſſet, tum ante oppidum Nolam florentiſſima Sãnitum caſtra cepit.facta coniectura etiã in Dionyſio eſt paulo ante quàm regnare cœpit: qui cum per agrum Leontinum iter faciens, equum ipſe dimiſiſſet in flumen;ſummerſus equus uoraginibus non extitit: quẽ cum maxima contentione nõ potuiſſet extrahere, diſceſſit,ut ait Philiſtus,ægre ferens. cum autem aliquãtulum progreſſus eſſet,ſubito exaudiuit hinnitum,reſpexitq;,& equum alacrem lætus aſpexit,cuius in iuba examen apum conſederat. quod oſtentum habui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

hanc uim,ut Dionyſius paucis poſt diebus regnare cœperit.quid ? Lacedæmonijs paulo ante Leuctricam calamitatem quæ ſignificatio facta eſt,cũ in Herculis fano arma ſonuerũt,Herculisq; ſimulacrũ multo ſudore manauit ? at eodẽ tempore Thebis,ut ait Calliſthenes,in templo Herculis ualuæ clauſæ repagulis,, ſubito ſe ipſæ aperuerunt,armáq;,quæ fixa in parietibus fuerant,ea humi ſunt inuẽta. cumq; eodem tẽpore apud Lebadiã Trophonio res diuina fieret,gallos gallinaceos in eo loco ſic aſſidue canere cœpiſſe,ut nihil intermitterent:tum augures dixiſſe Bœotios,Thebanorum eſſe uictoriã,propterea quòd auis illa uicta ſilere ſoleret , canere ſi uiciſſet. eademq; tempeſtate multis ſignis Lacedæmonijs Leuctricæ pugnæ calamitas denũciabatur. nanq; et Lyſandri,qui Lacedæmoniorum clariſſimus fuerat,ſtatuæ,quæ Delphis ſtabat,in capite corona ſubito extitit ex aſperis herbis , & agreſtibus : ſtellæq; aureæ,quæ Delphis erant à Lacedæmonijs poſitæ poſt nauale illam uictoriam Lyſandri,qua Athenienſes conciderunt,qua in pugna quia Caſtor & Pollux cum Lacedæmoniorum claſſe uiſi eſſe dicebantur,eorum inſignia deorum ſtellæ aureæ,quas dixi, Delphis poſitæ , paulo ante Leuctricam pugnam deciderunt,neque repertæ ſunt . maximum uero illud portentum ijſdem Spartiatis fuit,quòd,cum oraculum ab Ioue Dodonæo petiuiſſent , de uictoria ſciſcitantes,legatiq; illud , in quo inerant ſortes, collocauiſſent , ſimia , quam Rex Moloſſorum in delicijs habebat,& ſortes ipſas,et cætera,quæ erant ad ſortem parata,diſturbauit,& aliud aliò diſſipauit . tum ea, quæ præpoſita erat oraculo ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſacerdos dixiſſe dicitur, de ſalute Lacedæmonijs eſſe, nõ de uictoria cogitandum. Quid bello Punico ſecundo? non ne C. Flaminius Conſul iterum, neglexit ſigna rerum futurarum magna cum clade Reip? qui exercitu luſtrato, cum Aretium uerſus caſtra mouiſſet, & contra Annibalẽ legiones duceret, & ipſe & equus eius ante ſignum Iouis Statoris ſine cauſa repente cõcidit, nec eam rem habuit religioni, obiecto ſigno, ut peritis uidebatur, ne committeret prælium. idem cum tripudio auſpicaretur, pullarius diem prælij committendi differebat. tum Flaminius ex eo quæſiuit, ſi ne poſtea quidem pulli paſcerentur, quid faciendum cenſeret. cum ille quieſcendum reſpondiſſet, Flaminius, præclara uero auſpicia, ſi eſurientibus pullis res geri poterit, ſaturis nihil geretur: itaque ſigna conuelli, & ſe ſequi iuſſit. quo tempore, cum ſignifer primi haſtati ſignum non poſſet mouere loco, nec quidquam proficeret, plures cum accederent: Flaminius re nũciata ſuo more neglexit: itaque tribus horis cõciſus exercitus, atque ipſe interfectus eſt. Magnũ illud etiã, quod addidit Celius, eo ipſo tempore, cum hoc calamitoſum fieret prælium, tantos terræmotus in Liguribus, Gallia, cõpluribuſq; inſulis, totaq; in Italia factos eſſe, ut multa oppida corruerint, multis locis labes facta ſit, terræq; deſederint, fluminaq; in contrarias partes fluxerint, atque in amnes mare influxerit. Fiunt certe diuinationum coniecturæ à peritis. Midæ illi Phrygi, cum puer eſſet, dormienti formicæ in os tritici grana congeſſerunt. ditiſſimum fore, prædictum eſt. quod euenit. at Platoni, cum in cunis paruulo dormienti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

apes in labellis consedissent, respõsum est, singulari illũ suauitate orationis fore. ita futura eloquentia prouisa in infante est. quid amores, ac deliciæ tuæ Roscius? num aut ipse, aut pro eo Lanuuium totũ mẽtiebatur? qui cũ esset in cunabulis educaretúrq; in Selonio, qui est cãpus agri Lanuuini: noctu lumine apposito experrecta nutrix animaduertit puerũ dormientem circũplicatum serpentis amplexu. quo aspectu exterrita clamorem sustulit. pater autẽ Roscij ad aruspices retulit. qui respõderunt, nihil illo puero clarius, nihil nobilius, fore. atque hanc speciem Praxiteles cælauit argento, et noster expressit Archias uersibus. quid igitur expectamus? an, dum in foro nobiscum dij immortales, dũ in uijs uersentur, dum domi? qui quidem ipsi se nobis nõ offerũt, uim autem suam lõge, lateq; diffundunt. quã cum terræ cauernis includũt, tũ hominũ naturis implicant. nã terræ uis Pythiam Delphis incitabat, naturæ Sibyllam. quid enim? non uidemus, quàm sint uaria terrarum genera? ex quibus et mortifera quædam pars est, ut & Ampsancti in Hirpinis, & in Asia Plutonia, quæ uidemus: & sunt partes agrorum aliæ pestilentes, aliæ salubres, aliæ quæ acuta ingenia gignãt, aliæ quæ retusa. quæ omnia fiunt & ex cœli uarietate, & ex disparili aspiratione terrarum. fit etiam sæpe specie quadam, sæpe uocum grauitate, & cantibus, ut pellantur animi uehementius: sæpe etiam cura, & timore: qualis est illa,

Flexa anima tanquam lymphata, ut Bacchi sacris
Commota, in tumulis Teucrum commemorans suum.

atque etiam illa cõcitatio declarat uim in animis esse

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

diuinam. negat enim ſine furore Democritus quẽquã poetã magnũ eſſe poſſe. quod idem dicit Plato. quem, ſi placet, appellet furorem, dum modo is furor ita laudetur, ut in Phædro Platonis laudatus eſt. quid ueſtra oratio in cauſis? quid ipſa actio? poteſt eſſe uehemẽs, & grauis, & copioſa, niſi eſt animus ipſe commotior? equidẽ etiã in te ſæpe uidi, et, ut ad leuiora ueniamus, in Aeſopo familiari tuo tantũ ardorẽ uultuũ, atque motuũ, ut eum uis quædam abſtraxiſſe à ſenſu mẽtis uideretur. Obiiciuntur etiam ſæpe formæ, quæ reapſe nullæ ſunt, ſpeciem autem offerũt. quod cõtigiſſe Brenno dicitur, eiuſq; Gallicis copiis, cũ fano Apollinis Delphici nefarium bellum intuliſſet: tum enim ferunt ex oraculo hæc fatam eſſe Pythiam,

Ego prouidebo rem iſtam, & albæ uirgines.

ex quo factum, ut & uiderentur uirgines ferre arma contra, & niue Gallorum obrueretur exercitus. Ariſtoteles quidẽ eos etiam, qui ualetudinis uitio furerẽt, & melancholici dicerentur, cenſebat habere aliquid in animis præſagiens, atque diuinum. ego autem haud ſcio, an nec cardiacis hoc tribuendum ſit, nec phreneticis: animi enim integri, non uitioſi corporis eſt diuinatio. quã quidem eſſe re uera, hac Stoicorum ratione concluditur. ſi ſunt dii, neque ante declarant hominibus quæ futura ſunt: aut non diligunt homines: aut, quid euenturum ſit, ignorant: aut exiſtimant nihil intereſſe hominum, ſcire quid futurum ſit: aut non cenſent eſſe ſuæ maieſtatis præſignificare hominibus quæ ſunt futura: aut ea ne ipſi quidem dii ſignificare poſſunt. at neq; nõ diligũt nos; ſunt enim benefici, ge-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

neriq; hominũ amici: neq; ignorant ea, quæ ab ipsis constituta, et designata sunt: neque nostra nihil interest scire ea, quæ euẽtura sunt; erimus enim cautiores, si sciemus: neque hoc alienũ ducũt maiestate sua; nihil est enim beneficentia præstãtius: neque non possunt futura prænoscere: non igitur sunt diĳ, nec significant futura. sunt autem diĳ: significant ergo: & non, si significant, nullas uias dãt nobis ad significationis sciẽtiam; frustra enim significarent: nec, si dãt uias, non est diuinatio: est igitur diuinatio. hac ratione et Chrysippus, & Diogenes, & Antipater utitur. quid est igitur, cur dubitandũ sit, quin sint ea, quæ disputaui, uerissima, si ratio mecũ facit, si euenta, si populi, si nationes, si Græci, si barbari, si maiores etiã nostri, si denique hoc semper ita putatũ est, si summi philosophi, si poetæ, si sapiẽtissimi uiri, qui res publicas cõstituerũt, qui urbes cõdiderũt? an, dũ bestiæ loquãtur, expectamus, hominũ cõsentiẽte auctoritate cõtenti nõ sumus? nec uero quidquã aliud affertur, cur ea, quæ dico, diuinãdi genera nulla sint; nisi quid difficile dictu uidetur, quæ cuiusq; diuinationis ratio, quæ causa sit. quid enim habet aruspex, cur pulmo incisus etiã in bonis extis dirimat tempus, et proferat diem? quid Augur, cur à dextra coruus, à sinistra cornix faciat ratum? quid astrologus, cur stella Iouis, aut Veneris coniuncta cum Luna ad ortus puerorũ salutaris sit, Saturni, Martis ue contraria? cur autem deus dormientes nos moneat, uigilantes negligat? quid deinde causæ sit, cur Cassandra furens futura prospiciat, Priamus sapiens hoc idem facere non queat? cur fiat quidque, quæris? re-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ćte omnino:ſed non nunc id agitur : fiat, nec ne fiat, id quærit ur:ut ſi magnetē lapidem eſſe dicam,qui ferrum ad ſe alliciat,& trahat,rationem,cur id fiat, afferre nequeam,fieri omnino neges.quod idem facis in diuinatione.quam & cernimus ipſi , & audiuimus, & legimus,et à patribus accepimus:neq; ante philoſophiam patefactam,quæ nuper inuenta eſt,hac de re cō munis uita dubitauit:& poſtea quàm philoſophia proceſſit,nemo aliter philoſophus ſenſit,in quo modo eſſet auctoritas.dixi de Pythagora, de Democrito , de Socrate:excepi de antiquis præter Xenophanem neminē: adiunxi ueterem Academiam,Peripateticos,Stoicos.unus diſſentit Epicurus.quid uero hoc turpius, quàm ꝙ idē nullam cenſet gratuitam eſſe uirtutem? quis autē eſt, quem non moueat clariſſimis monumentis teſtata,cōſignataq; antiquitas?Calchantē augurem ſcribit Homerus longe optimum,eumq; ducem claſſis fuiſſe: at illū auſpiciorum credo ſcientia,non locorū. Amphilocus,et Mopſus Argiuorum Reges fuerūt, ſed ijdem augures. ijſq; urbes in ora maritima Ciliciæ Græcas condiderūt , atque etiā ante hos Amphiaraus,& Tireſias nō humiles & obſcuri, neque eorū ſimiles,ut apud Enniū eſt , Qui ſui quæſtus cauſa fictas ſuſcitant ſententias ; ſed clari,& præſtantes uiri,qui auibus,& ſignis admoniti futura dicebant.quorum de altero etiam apud inferos Homerus ait,ſolum ſapere,cæteros umbrarū uagari modo.Amphiaraum autem ſic honorauit fama Græciæ,deus ut haberetur,atq; ut ab eius ſolo, in quo eſt humatus,oracula peterentur.quid Aſiæ Rex Priamus ,non ne et Helenū filiū,& Caſſandrā filiam di=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

uinantes habebat,alterum augurijs,alteram mẽtis in citatione diuina?quo in genere Martios quosdam fratres,nobili loco natos,apud maiores nostros fuisse scriptum uidemus. quid Polybum Corinthium, non ne Homerus & alijs multa,& filio ad Troiam proficiscẽti mortem prædixisse commemorat?omnino apud ueteres qui rerum potiebantur,ijdem auguria tenebant: ut enim sapere,sic diuinare regale ducebant, ut testis est nostra ciuitas,in qua & Reges,augures, & postea priuati eodem sacerdotio præditi Remp.religionum auctoritate rexerunt. eaq; diuinationum ratione in barbaris quidem gentibus neglecta est: siquidem & in Gallia Druydes sunt,è quibus ipse Diuitiacum Heduum hospitem tuum,laudatoremq; cognoui; qui & naturæ rationem,quam physiologiam Græci appellant,notam esse sibi profitebatur,& partim augurijs, partim coniectura, quæ essent futura, dicebat: & in Persis augurantur,& diuinant magi, qui congregantur in fano cõmentandi causa,atque inter se colloquendi:quod etiam idem uos quõdam facere Nonis solebatis.nec quisquam Rex Persarum potest esse,qui nõ ante magorum disciplinam,scientiamq; perceperit. licet autem uidere & genera quædam,et nationes huic scientiæ deditas.Telmessus in Caria est: qua in urbe excellit aruspicum disciplina.itemq; Elis in Peloponeso familias duas certas habet,Iamidarum unam,alteram Glutidarum,aruspicinæ nobilitate præstãtes. in Syria Chaldæi cognitione astrorũ,solertiaq; ingeniorum antecellũt.Etruria autẽ de cœlo tacta sciẽtissime animad uertit;eadẽq; interpretatur,quid quibusq; ostẽdatur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

monſtris,atque portentis quo circa bene apud maiores noſtros ſenatus tum,cum florebat imperium, decreuit, ut de principum filijs ſex ſingulis Etruriæ populis in diſciplinam traderentur,ne ars tãta propter tenuitatem hominum à religionis auctoritate abduceretur ad mercedem,atque quæſtũ. Phryges autem,& Piſidæ,& Cilices,et Arabũ natio auium ſignificationibus plurimũ obtemperant. quod idẽ factitatũ in Vmbria accepimus.ac mihi quidem uidẽtur ex locis quoque ipſis,qui à quibuſq; incolebantur,diuinationũ opportunitates eſſe ductæ.ut enim Aegyptij,ut Babylonij in camporum patentium æquoribus habitantes, cum ex terra nihil emineret,quod contemplationi cœli officere poſſet,omnem curam in ſiderum cognitione poſuerunt: Etruſci autem, quòd religione imbuti ſtudioſius, & crebrius hoſtias immolabant, extorum cognitioni ſe maxime dediderunt; quodq; propter aeris craſſitudinem de cœlo apud eos multa fiebant,& quòd ob eãdem cauſam multa inuſitata partim ex cœlo, alia ex terra oriebantur,quædam etiam ex hominum, pecudum ue conceptu, & ſatu,oſtentorum exercitatiſſimi interpretes extiterunt. quorum quidem uim, ut tu ſoles dicere,uerba ipſa prudenter à maioribus poſita declarant.quia enim oſtendunt,portendunt,monſtrant, prædicunt,oſtenta,portenta,monſtra,prodigia dicuntur. Arabes autem, & Phryges, & Cilices,quòd paſtu pecudum maxime utuntur,campos,& montes hieme,& æſtate peragrãtes, propterea facilius cãtus auiũ & uolatus notauerũt.eademq; & Piſidiæ cauſa fuit, & huic noſtræ Vmbriæ.tum Caria tota, præcipuæq;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Telmeſſes,quos ante dixi,quòd agros uberrimos maximéq; fertiles incolũt,in qbus multa propter fœcũdita tem fingi,gigniq; poſſunt,in oſtẽtis animaduertẽdis diligentes fuerunt.quis uero non uidet,in optima quaq; Rep.plurimum auſpicia & reliqua diuinandi genera ualuiſſe ? quis Rex unquam fuit , quis populus , qui non uteretur prædictione diuina?neque ſolum in pace ſed in bello multo etiam magis,quo maius erat certamen,& diſcrimen ſalutis.omitto noſtros, qui nihil in bello ſine extis agunt,nihil ſine auſpicijs domi habent. auſpicia externa uideamus,nam & Athenienſes omnibus ſemper publicis conſilijs diuinos quoſdã ſacerdotes, quos Mantes uocant,adhibuerunt:& Lacedæmonij Regibus ſuis augurem aſſeſſorẽ dederũt: itemq; Senibus, ſic enim conſilium publicum appellant,augurẽ intereſſe uoluerunt:ijdemq; de rebus maioribus ſemper aut Delphis oraculum,aut ab Hammone,aut à Dodona petebant.Lycurgus quidem,qui Lacedæmoniorũ Remp. temperauit,leges ſuas auctoritate Apollinis Delphici confirmauit.quas cum uellet Lyſander commutare,eadem eſt prohibitus religione.atque etiam qui præerãt Lacedæmonijs,non contenti uigilantibus curis,in Paſitheæ fano,quod eſt in agro propter urbem, ſomniandi cauſa excubabãt,qa uera quietis oracula ducebãt. ad noſtra iã redeo.quoties ſenatus Decem uiros ad libros ire iuſſit?nam & cum duo uiſi ſoles eſſent, et cũ tres lunæ,& cum faces , & cum ſol nocte uiſus eſſet, & cum ex cœlo fremitus auditus, & cum cœlum diſceſſiſſe uiſum eſt,atque in eo animaduerſi globi. delata etiam ad ſenatum labes agri Priuernatis,cum ad in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

finitam altitudinẽ terra deſediſſet, Apuliáq; maximis terræ motibus cõquaſſata eſſet. quibus portẽtis magna populo R. bella, perniciosæq; ſeditiones denũciabantur. inq; his omnibus reſponſa aruſpicum cũ Sibyllæ uerſibus congruebant. quid, cum Cumis Apollo ſudauit, Capuæ Victoria? quid ortus androgyni? non ne fatale quoddam monſtrum fuit? quid, quod fluuius atratus ſanguine fluxit? quid, cum ſæpe lapidum, ſanguinis nõ nunquam, terræ interdum, quondam etiam lactis imber defluxit? quid, cum in Capitolio ictus centaurus ex cœlo eſt? in Auentino portæ, & homines? Tuſculi ædes Caſtoris, & Pollucis, Romæq; Pietatis? non ne & aruſpices ea reſponderunt, quæ euenerunt: & in Sibyllæ libris eadẽ repertæ prædictiones ſunt? quoties ſenatus decemuiros ad libros ire iuſſit? quantis in rebus, quamq; ſæpe reſponſis aruſpicum paruit? Cæciliæ Q. filiæ ſomnio modo, Marſico bello, templum eſt à ſenatu Iunoni Soſpitæ reſtitutum. quod quidem ſomnium Si ſenna cum diſputaſſet mirifice ad uerbum cũ re conuenire, tum inſolẽter, credo ab Epicuro aliquo inductus, diſputat ſomnijs credi non oportere. idem contra oſtenta nihil diſputat, exponitq;, initio belli Marſici & deorum ſimulacra ſudauiſſe, & ſanguinem fluxiſſe, et diſceſſiſſe cœlum, & ex occulto auditas eſſe uoces, quæ pericula belli nũciarent, & Lanuuij clypeos, quod aruſpicibus triſtiſſimum uiſum eſſet, à muribus eſſe deroſos. quid, quod in annalibus habemus, Veienti bello, cum lacus Albanus præter modum creuiſſet, Veientem quendã ad nos hominem nobilem profugiſſe, eumq; dixiſſe, ex fatis, quæ Veientes ſcripta haberent, Veios ca=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

pi non posse, dum lacus is redundaret, & , si lacus e= missus lapsu, et cursu suo ad mare profluxisset, perni= ciosum populo R. sin autē ita esset eductus, ut ad ma re peruenire non posset, tum salutare nostris fore. ex quo illa admirabilis à maioribus Albanæ aquæ facta de ductio est. cum autē Veientes bello fessi legatos ad senatū misissent, tum ex his quidā dixisse dicitur, nō omnia illū transfugam ausum esse senatui dicere: in ijsdem enim fatis scriptū Veientes habere, fore ut bre ui à Gallis Roma caperetur. quod quidē sexēnio post Veios captos factū esse uidemus. Sæpe etiā & in præ lijs Fauni auditi, et in rebus turbidis ueridicæ uoces ex occulto missæ esse dicuntur. cuius generis duo sunt ex multis exempla, sed maxima. nam nō multo ante urbem captam exaudita uox est à luco Vestæ, qui à Pa latij radice in nouā uiam deuexus est; ut muri et por tæ reficerentur; futurum esse, nisi prouisum esset, ut Roma caperetur. quod neglectum cum caueri pote= rat, post acceptam illam maximam cladem explicatū est: ara enim Aio loquenti, quā septā uidemus, ex ad uersus eum locum consecrata est. atque etiam scriptū à multis est, cum terræmotus factus esset, ut sue ple= na procuratio fieret, uocē ab æde Iunonis ex arce ex= titisse: quo circa Iunonem illam appellatam Monetā. hæc igitur & à dijs significata, & à nostris maiori= bus iudicata contemnimus? neque solum deorū uoces Pythagorei obseruauerunt, sed etiam hominum: quæ uocant omina. quæ maiores nostri quia ualere censē= bant, iccirco omnibus rebus agendis, quod bonum, faustum, felix, fortunatumq; esset, præfabantur: re=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

busq; diuinis, quæ publice fierent, ut fauerent linguis, imperabatur: inq; ferijs imperandis, ut litibus, & iurgijs se abstinerent. itemq; in lustranda colonia, ab eo, qui eam deduceret, et cum imperator exercitum, Censor populum lustraret, bonis nominibus, qui hostias ducerent, eligebantur. quod idem in delectu Consules obseruant, ut primus miles fiat bono nomine. quæ quidē à te scis & Consule, & imperatore summa religione esse seruata. prærogatiuam etiam maiores omnes iustorū comitiorū esse uoluerūt. atq; ego exempla omniū nota proferam. L. Paulus Consul iterum, cum ei, bellum ut cum Rege Perse gereret, obtigisset; ut ea ipsa die domum ad uesperum rediit, filiolam suam Tertiā, quæ tum erat admodū parua, osculans animaduertit tristiculam. quid est, inquit, mea Tertia, quid tristis es? mi pater, inquit, Persa periit. tum ille arctius puellam complexus, accipio omen, inquit, mea filia. erat autem mortua catella eo nomine. L. Flaccum flaminem Martialem ego audiui cum diceret, Cæciliam Metelli, cum uellet sororis suæ filiam in matrimoniū collocare, exisse in quoddam sacellū ominis capiendi causa; quod fieri more ueterum solebat: cum uirgo staret, & Cæcilia in sella sederet, neque diu ulla uox extitisset, puellam defatigatā petijsse à matertera, ut sibi cōcederet paulisper, ut in eius sella requiesceret; illā autem dixisse, Vero mea puella tibi concedo meas sedes. quod omen res consecuta est: ipsa. n. breui mortua est, uirgo autē nupsit cui Cæcilia nupta fuerat. hæc posse cōtēni, uel etiam rideri, præclare intelligo: sed ipsum est, deos nō putare; quæ ab ijs significantur, contemnere. quid de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

auguribus loquar? tuæ partes ſunt: tuum inquam auſpiciorum patrocinium debet eſſe: tibi P. Claudius augur Conſuli nunciauit, addubitato ſalutis augurio, bellum domeſticum triſte, ac turbulentū fore: quod paucis poſt menſibus exortum, paucioribus eſt à te diebus oppreſſum. cui quidē auguri uehementer aſſentior: ſolus enim multorum annorum memoria non decātādi augurij, ſed diuinandi tenuit diſciplinam. quē irridebant collegæ tui, eumq; tum Piſidam, tum Soranū augurem eſſe dicebant. quibus nulla uidebatur in auguriis, aut auſpicijs præſenſio, aut ſcientia ueritatis futuræ, ſapiēter aiebant ad opinionē imperitorū eſſe fictas religiones. quod longe ſecus eſt: neq; enim in paſtoribus illis, quibus Romulus præfuit, nec in ipſo Romulo hæc calliditas eſſe potuit, ut ad errorē multitudinis religionis ſimulacra fingerent: ſed difficultas, laborq; diſcendi diſertam negligentiam reddidit: malunt enim diſſerere, nihil eſſe in auſpicijs, quàm, quid ſit, ediſcere. quid eſt illo auſpicio diuinius, quod apud te in Mario eſt, ut utar potiſſimum te auctore?

» Hic Iouis altiſoni ſubito pennata ſatelles
Arboris è trunco ſerpentis ſaucia morſu,
» Subigit ipſa feris transfigens unguibus anguem
» Semianimum, & uaria grauiter ceruice micantem.
» Quem ſe intorquentem lanians, roſtroq; cruentans,
» Iam ſatiata animos, iam duros ulta dolores,
» Abijcit efflantem, & laceratum affligit in unda,
» Seq; obitu à ſolis nitidos conuertit ad ortus.
» Hanc ubi præpetibus pennis, lapſuq; uolantem
» Conſpexit Marius diuini numinis augur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» Faustáq; signa suæ laudis, reditusq; notauit;
» Partibus intonuit cœli pater ipse sinistris.
» Sic aquilæ clarum firmauit Iuppiter omen.

atque ille Romuli auguratus, pastoralis, non urbanus fuit; nec fictus ad opiniones imperitorum, sed à certis acceptus, & posteris traditus. itaque Romulus augur. ut apud Ennium est, cum fratre item augure,

» Curantes magna cum cura, concupientes
» Regni, dant operam simul auspicio, augurioq;.
» Hinc Remus auspicio se deuouet, atque secundam
» Solus auem seruans. at Romulus pulcher in alto
» Quærit Auentino, seruat genus altiuolantum.
» Certabant, urbem Romam Remam ne uocarent.
» Omnis cura uiris, uter esset induperator.
» Expectant, ueluti, Consul cum mittere signum
» Vult, omnes auidi spectant ad carceris oras,
» Quà mox emittat pictis ex faucibu' currus:
» Sic expectabat populus, atque ore timebat
» Rebus, utri magni uictoria sit data regni.
» Interea sol albu' recessit in infera noctis.
» Exin candida se radijs dedit icta foras lux:
» Et simul ex alto longe pulcherrima præpes
» Læua uolauit auis: simul aureus exoritur sol.
» Cedunt ter quatuor de cœlo corpora sancta
» Auium, præpetibus sese pulchrisq; locis dant.
» Conspicit inde sibi data Romulus esse priora,
» Auspicio regni stabilita scamna solumq;.

sed unde huc digressa est, eodem redeat oratio. si nihil queam disputare, quamobrẽ quidque fiat, & tãtũ modo fieri ea, quæ cõmemoraui, doceam, parũ ne Epicu=

ro,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ro, Carneadi'ue respondeam? quid, si etiam ratio extat artificiosæ præsensionis facilis, diuinæ autẽ paulo obscurior? quæ enim extis, quæ fulguribus, quæ portentis, quæ astris præsentiuntur, hæc notata sunt obseruatione diuturna. affert autem uetustas omnibus in rebus longinqua obseruatiõe incredibilẽ scientiã: quæ potest esse etiam sine motu, atq; impulsu deorũ, cũ, quid ex quoq; eueniat, & quid quanq; rem significet, crebra animaduersione perspectũ est. altera diuinatio est naturalis, ut ante dixi: quæ physica disputãdi subtilitate referenda est ad naturã deorũ: à qua, ut doctissimis, sapientissimisq; placuit, haustos animos, & delibatos habemus, cumq; omnia completa sint & referta æterno sensu, & mente diuina, necesse est cognatione diuinorum animorũ animos humanos commoueri. sed uigilantes animi uitæ necessitatibus seruiunt, disiungũtque se à societate diuina, uinclis corporis impediti. rarum est quoddã genus eorum, qui se à corpore auocẽt, & ad diuinarũ rerum cognitiones cura omni, studioq; rapiantur. horum sunt auguria nõ diuini impetus, sed rationis humanæ. nam natura futura præsentiunt, ut aquarum fluxiones, ut deflagrationem futuram aliquando cœli, atq; terrarum: alij autem in Rep. exercitati, ut de Athenienſi Solone accepimus, orientem tyrannidem multo ante prospiciunt: quos prudẽtes possumus dicere; id est prouidentes, diuinos nullo modo possumus, nõ plus, quã Milesium Thalem, qui, ut obiurgatores suos conuinceret, ostenderetq; etiam philosophum, si ei commodum esset, pecuniam facere posse, omnem oleam, antequam florere cœpisset, in agro

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Mileſio coemiſſe dicitur. animaduerterat fortaſſe quadam ſcientia, olearũ ubertatem fore. & quidem idem primus defectionem ſolis, quæ Aſtyage regnãte facta eſt, prædixiſſe fertur. multa medici, multa gubernatores, agricolæ etiam multa præſentiunt: ſed nullam eorum diuinationem uoco, ne illam quidẽ, qua ab Anaximandro phyſico moniti Lacedæmonij ſunt, ut urbẽ, & tecta linquerent, armatiq; in agro excubarent, q terræmotus inſtaret, tũ, cũ & urbs tota corruit, & ex mõte Taygeto extrema mõtis quaſi puppis auulſa eſt. ne Pherecides quidẽ ille Pythagoræ magiſter potius diuinus habebitur, quàm phyſicus: qui cum uidiſſet hauſtam aquam de iugi puteo, terræmotus dixit inſtare. nec uero unquã animus hominis naturaliter diuinat, niſi cũ ita ſolutus eſt, & uacuus, ut ei planè nihil ſit cum corpore. quod aut uatibus contingit, aut dormitãtibus. itaq; ea duo genera à Dicæarcho probantur, et, ut dixi, à Cratippo noſtro: ſi propterea, q ea proficiſcũtur à natura; ſint ſumma ſanè, modo ne ſola: ſin autẽ nihil eſſe in obſeruatione putant; multa tollunt, quibus uitæ ratio continetur. ſed quoniam dant aliquid, idq; nõ paruum, uaticinationes cum ſomnijs: nihil eſt, quod cum his magnopere pugnemus, præſertim cum ſint, qui omnino nullam diuinationem probent. ergo & ij, quorum animi ſpretis corporibus euolant, atque excurrunt foras, ardore aliquo inflammati, atque incitati cernunt illa profecto, quæ uaticinantes prænunciant: multisq; rebus inflammantur tales animi, qui corporibus non inhærent, ut ij, qui ſono quodam uocum, & Phrygijs cantibus incitantur: multo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

nemora,ſiluæq;,multos amnes, aut maria cõmouent: quorum furibunda mens uidet ante multo,quæ futura ſunt.quo de genere illa ſunt,

» Eheu uidete:iudicauit iudicium inclytum
» Inter deas tris aliquis:quo iudicio Lacedæmonia
» Mulier furiarum una aduenier.

eodem enim modo multa à uaticinantibus ſæpe prædicta ſunt,neque ſolum uerbis,ſed etiam

» Verſibu',quos olim Fauni,uatesq; canebant.

ſimiliter Martius et Publicius uates ceciniſſe dicũtur, quo ex genere Apollinis operta prolata ſunt . credo etiã anhelitus quoſdã fuiſſe terrarum, quibus inflatæ mẽtes oracula funderent . Atq; hæc quidẽ uatũ ratio eſt:nec diſſimilis ſanè ſomniorũ: nam quæ uigilantibus accidunt uatibus,eadem nobis dormiẽtibus: uiget enim animus in ſomnijs;liberq; ſenſibus ab omni impeditione curarum,iacente & mortuo penè corpore, quia uixit ab omni æternitate,uerſatusq; eſt cũ innumerabilibus animis, omnia, quæ in natura rerũ ſunt, uidet,ſi modo tẽperatis eſcis,modicisq;potationibus ita eſt affectus,ut ſopito corpore ipſe uigilet.hæc ſomniãtis eſt diuinatio.hic magna quædã exoritur , neq; ea naturalis,ſed artificioſa ſomniorũ Antiphontis interpretatio,eodemq; modo & oraculorũ, & uaticinationum:ſunt enim explanatores, ut grãmatici poetarũ. nam ut aurum, & argentum,æs, ferrum fruſtra natura diuina genuiſſet,niſi eadem docuiſſet,quẽadmodũ ad eorũ uenas perueniretur; nec fruges terræ,baccas ue arborũ cum utilitate ulla generi humano dediſſet,niſi earum cultus , & conditiones tradidiſſet ;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

materia deinde quid iuuaret, niſi confectionis eius fabricã haberemus? ſic cũ omni utilitate, quam dij hominibus dederunt, ars aliqua coniuncta eſt, per quã illa utilitas percipi poſſit. itẽ igitur ſomnijs, uaticinationibus, oraculis, quòd erant multa obſcura, multa ambigua, explanationes adhibitæ ſunt interpretũ. quo modo autem aut uates, aut ſomniantes ea uideant, quæ nuſquam etiã tunc ſint, magna quæſtio eſt. ſed explorata ſi ſint ea, quæ ante quæri debeant, ſint hæc, quæ quærimus, faciliora: continet enim totam hanc quæſtionem ea ratio, quæ eſt de natura deorum, quæ à te ſecundo libro eſt explicata dilucide. quã ſi obtinemus, ſtabit illud quidem, quod locum hũc continet, de quo agimus, eſſe deos, & eorum prouidentia mundum adminiſtrari, eoſdemq; conſulere rebus humanis, nec ſolum uniuerſis, uerum etiam ſingulis. hæc ſi tenemus, quæ mihi quidem nõ uidentur poſſe conuelli: profecto hominibus à dijs futura ſignificari neceſſe eſt. ſed diſtinguendum uidetur, quonam modo. nõ placet Stoicis, ſingulis iecorum fiſſis, aut auium cantibus intereſſe deum; neq; enim decorum eſt, nec dijs dignum, nec fieri ullo pacto poteſt: ſed ita à principio inchoatum eſſe mundum, ut certis rebus certa ſigna præcurrerẽt, alia in extis, alia in auibus, alia in fulguribus, alia in oſtentis, alia in ſtellis, alia in ſomniantium uiſis, alia in furentium uocibus. ea quibus bene percepta ſunt, ij non ſæpe falluntur. male iecta, maleq; interpretata, falſa ſunt, non rerum uitio, ſed interpretum inſcitia. hoc autem poſito, atq; conceſſo, eſſe quandam uim diuinam hominum uitam continentẽ: non difficile eſt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quæ fieri certe uidemus,ea qua ratione fiát, ſuſpicari. nam & ad hoſtiam deligendã poteſt dux eſſe uis quædam ſentiens,quæ eſt toto confuſa mundo;& tum,ipſam cum immolare uelis,extorũ fieri mutatio poteſt, ut aut abſit aliquid,aut ſuperſit; paruis enim momentis multa natura aut affingit, aut mutat, aut detrahit: quod ne dubitare poſſimus, maximo eſt argumento quod paulo ante interitum Cæſaris cõtigit: qui cũ immolaret illo die, quo primum in ſella aurea ſedit, & cum purpurea ueſte proceſſit,in extis bouis opimi cor non fuit. num igitur cenſes ullum animal, quod ſanguinem habeat,ſine corde eſſe poſſe? qua ille rei nouitate perculſus,cum Spurina diceret,timendum eſſe, ne & conſilium,& uita deficeret;earum enim rerum utrunque à corde proficiſci:poſtero die caput in iecore nõ fuit. quæ quidem illi portendebantur à dijs immortalibus,ut uideret interitum,non ut caueret, cum igitur eæ partes in extis non reperiuntur,ſine quibus uita illa uiuere nequiſſet; intelligẽdũ eſt,in ipſo immolationis tẽpore eas partes,quæ abſint,interijſſe. eademq; efficit in auibus diuina mens;ut tum huc, tum illuc uolent alites;tum in hac, tum in illa parte ſe occultent; tum à dextra, tum à ſiniſtra parte canant oſcines.nam ſi omne animal, ut uult, ita utitur motu ſui corporis,prono,obliquo,ſupino;membráq;, quò uult,flectit,contorquet, porrigit,contrahit; eaq; ante efficit penè,quàm cogitat: quanto id deo eſt facilius. cuius numini parent omnia?idemq; mittit & ſigna nobis eius generis:qualia permulta hiſtoria tradidit:quale ſcriptũ illud uidemus:ſi luna paulo ante ſolis ortum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

defeciſſet in ſigno leonis, fore ut armis Darius, & Perſæ ab Alexãdro, & Macedonibus prælio uincerentur, Dariusq; moreretur: & ſi puella nata biceps eſſet, ſeditionem in populo fore, corruptelam, & adulterium domi: & ſi mulier leonem peperiſſe uiſa eſſet, fore ut ab exteris gentibus uinceretur ea Reſp. in qua id cõtigiſſet. eiuſdem generis etiam illud eſt, quod ſcribit Herodotus: Cræſi filium, cum eſſet infans, locutum: quo oſtento regnum patris, & domum funditus concidiſſe. caput arſiſſe Ser. Tullio dormienti, quæ hiſtoria non prodidit? ut igitur, qui ſe tradet ita quieti, præparato animo tum bonis cogitationibus, tum rebus ad trãquillitatem accommodatis, certa et uera cernit in ſomnijs: ſic caſtus animus, purusq; uigilantis, & ad aſtrorum, & ad auium, reliquorumq; ſignorum: & ad extorum ueritatem eſt paratior. hoc nimirum eſt illud, quod de Socrate accepimus, quodq; ab ipſo in libris Socraticorum ſæpe dicitur, eſſe diuinum quiddam, quod Dæmonion appellat, cui ſemper ipſe paruerit, nunquam impellenti, ſæpe reuocanti. & Socrates quidem, quo quem auctorem meliorem quærimus? Xenophonti conſulenti, ſequeretur ne Cyrum, poſtea quàm expoſuit quæ ſibi uidebantur, & noſtrum quidem, inquit, humanum eſt conſilium, ſed de rebus & obſcuris, & incertis ad Apollinem cenſeo referendũ, ad quem etiam Athenienſes publice de maioribus rebus ſemper retulerunt. ſcriptum eſt item, cum Critonis ſui familiaris oculum alligatum uidiſſet, quæſiuiſſe quid eſſet: cũ autem ille reſpondiſſet, in agro ambulanti ramulũ adductum, ut remiſſus eſſet, in oculum recidiſſe, tum Socra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tes,non enim paruisti mihi reuocanti,cum uterer,qua soleo,præsagitione diuina. idem etiam Socrates, cum apud Delium male pugnatū esset Lachete prætore,fugeretq; cum ipso Lachete:ut uētum est in triuium, eadem,quà cæteri,fugere noluit.quibus quærētibus cur non eadem uia pergeret,deterreri à deo dixit. tū quidem ij,qui alia uia fugerant,in hostiū equitatū incide runt.permulta coniecta sunt ab Antipatro, quæ mirabiliter à Socrate diuinata sunt: quæ prætermittam: tibi enim nota sunt,mihi ad commemorandum nō necessaria.illud tamen eius philosophi magnificum,ac penè diuinum,quòd cum impijs sententijs dānatus esset, æquissimo animo se dixit mori:neq; enim domo egrediēti,neq; illud suggestū,in quo causam dixerat,ascendenti,signū sibi ullum,quod cōsuesset, à deo quasi mali alicuius impendentis datum.equidē sic arbitror,etiā si multa fallant eos,qui aut arte,aut cōiectura diuina re uideantur,esse tamen diuinationem,homines autē, ut in cæteris artibus,sic in hac posse falli.potest accidere,ut aliquod signum dubie datum,pro certo sit acceptum:potest aliquod latuisse,aut ipsum,aut quod esset illi cōtrarium:mihi autem ad hoc,de quo disputo, probandum satis est,non modo plura sed pauciora diuine præsensa,& prædicta reperiri.quin etiam hoc non dubitans dixerim:si unum aliquid ita sit prædictum,præsensumq;,ut,cum euenerit, ita cadat ut prædictū sit, neque in eo quidquam casu, & fortuito factum esse appareat,esse certe diuinationem, idq; esse omnibus confitendum.quocirca primum mihi uidetur,ut Posidonius facit,à deo, de quo satis dictum est, deinde à

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

fato,deinde à natura uis omnis diuinandi,ratioq; repe tenda.fieri igitur omnia fato,ratio cogit fateri.fatum autem id appello,quod Græci εἱμαρμένην,id est ordinē, seriemq; causarum,cū causa causæ nexa rem ex se gignat.ea est ex omni æternitate fluens ueritas sempiterna.quod cum ita sit;nihil est factum,quod non futurum fuerit;eodemq; modo nihil est futurum;cuius nō causas id ipsum efficientes natura contineat.ex quo intelligitur,ut fatum sit nō id,quod superstitiose, sed id quod physice dicitur,causa æterna rerū,cur et ea,quæ præterierunt,facta sint, et,quæ instant,fiant,& , quæ sequuntur,futura sint.ita fit, ut & obseruatione notari possit,quæ res quāque causam plerunque cōsequatur , etiam si non semper:nam id quidem difficile est affirmare.easdemq; causas ueri simile est rerum futurarum cerni ab ijs,qui aut per furorē eas,aut in quiete uideant. præterea cū fato omnia fiant,id quod alio loco ostendetur: si quis modo talis possit esse,qui colligationem causarum omnium perspiciat animo , nihil eū profecto fallet:qui enim teneat causas rerum futurarum,idem necesse est omnia teneat,quæ futura sint . quod cum facere nemo nisi deus possit,relinquendum est homini,ut signis quibusdam consequentia declarātibus futura præsentiat:nō enim illa,quæ futura sunt, subito existunt;sed est,quasi rudentis explicatio,sic tra ductio temporis nihil noui efficientis,et primū quidq; replicantis.quod & ij uident,quibus naturalis diuinatio data est; & ij,quibus cursus rerum obseruando notatus est.qui etsi causas ipsas non cernunt, signa tamē causarum,& notas cernunt:ad quas adhibita memo=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ria,& diligentia,ex monumẽtis ſuperiorum efficitur ea diuinatio,quæ artificioſa dicitur,extorũ,fulgurũ, oſtentorum,ſignorumq; cœleſtium.nõ eſt igitur ut mirandum ſit,ea præſentiri à diuinantibus,quæ nuſquã ſint:ſunt.n.omnia,ſed tẽpore abſunt. atque ut in ſeminibus uis ineſt earum rerum,quæ ex ijs progignuntur:ſic in cauſis conditæ ſunt res futuræ,quas eſſe futuras aut cõcitata mẽs,aut ſoluta ſomno cernit,aut ratio,aut coniectura præſentit.atq; ut ij,qui ſolis,& lunæ,reliquorumq; ſiderum ortus,obitus,motuſq; cognorunt,quo quidq; tempore eorum futurũ ſit,multo ante prædicunt:ſic qui curſum rerum,euentorumq; cõſequentiã diuturnitate pertractata notauerũt,aut ſemper,aut,ſi id difficile eſt,plerunq;, quòd ſi ne id quidẽ conceditur,non nunquam certe,quid futurũ ſit,intelligunt.Atque hæc quidẽ,& quædã huiuſmodi argumẽta,cur ſit diuinatio,ducũtur à fato. A natura autem alia quædã ratio eſt:quæ docet,quãta ſit animi uis ſeiũcta à corporis ſenſibus:quod maxime cõtingit aut dormiẽtibus,aut mente permotis.ut.n. deorũ animi ſine oculis,ſine auribus,ſine lingua ſentiunt inter ſe, quid quiſque ſentiat;ex quo fit,ut homines,etiã cum taciti optentaliquid,aut noueãt,haud dubitẽt quin dij illud exaudiant:ſic animi hominum,cum aut ſomno ſoluti uacãt corpore,aut mente permoti per ſe ipſi liberi incitati mouentur,cernũt ea,quæ permiſti cũ corpore animi uidere nõ poſſunt.atq; hãc quidem rationem naturæ difficile eſt fortaſſe traducere ad id genus diuinationis,quod ex arte profectum dicimus: ſed tamen id quoque rimatur quantũ poteſt Poſidonius,cum eſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

censet in natura signa quædam rerum futurarum. ut enim Ceos accepimus ortum caniculæ diligenter quot annis solere seruare, coniecturamq; capere, ut scribit Pōticus Heraclides, salubris ne, an pestilens annus futurus sit: nā si obscurior quasi caliginosa stella extiterit, pingue & cōcretū esse cælū, ut eius aspiratio grauis, et pestilens futura sit: sin illustris, & perlucida stella apparuit, significari cœlum esse tenue, purumq;, & propterea salubre. Democritus autem cēset sapienter instituisse ueteres, ut hostiarum immolatarū inspicerētur exta, quorū ex habitu, atque colore tū salubritatis, tū pestilentiæ signa percipi, non nunquam etiam quæ sit uel sterilitas agrorum, uel fertilitas futura. quæ si à natura profecta, obseruatio, atque usus agnouit; multa afferre potuit dies, quæ animaduertendo notarentur: ut ille Pacuuianus, qui in Chryse physicus inducitur, minime naturam rerum cognoscere uideatur.

» Nam istis, qui linguam auium intelligunt,
» Plusq; ex alieno iecore sapiunt quàm ex suo,
» Magis audiendum quàm auscultandum censeo.

cur quæso? cum ipse paucis interpositis uersibus dicat satis luculente:

» Quidquid est hoc, omnia animat, format, alit, auget, creat,
» Sepelit, recipitq; in sese omnia, omniumq; idem est pater,
» Indidemq; eadem, quæ oriuntur, de integro, atque eodem occidunt.

quid est igitur, cur, cum domus sit omnium una, eaq; communis, cumq; animi hominum semper fuerint, fu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

turiq; ſint, cur ij, quid ex quoque eueniat, & quid quanque rem ſignificet, perſpicere non poſſint?

Hæc habui, inquit, de diuinatione quæ dicerē. nūc illa teſtabor, non me ſortilegos, neq; eos, qui quæſtus cauſa hariolētur, ne pſychomātia quidē, quibus Appius amicus tuus uti ſolebat, agnoſcere. non habeo denique nauci Marſum Augurem,

» Non uicanos aruſpices, non de circo aſtrologos,
» Non Iſiacos coniectores, non interpretes ſomnium:
» Non enim ſunt ij aut ſcientia aut arte diuini,
» Sed ſuperſtitioſi uates impudentesq; harioli,
» Aut inertes, aut inſani, aut quibus egeſtas imperat:
» Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, alteri monſtrant uiā:
» Quibus diuitias pollicentur, ab ijs drachmā ipſi petūt:
» De his diuitijs ſibi deducāt drachmā, reddāt cætera.

atque hæc quidē Ennius, qui paucis ante uerſibus eſſe deos cenſet, ſed eos non curare opinatur quid agat humanum genus. ego autem, qui & curare arbitror, & monere etiam, ac multa prædicere, leuitate, uanitate, malitia excluſa diuinationem probo. Quæ cū dixiſſet Quintus, Præclare tu quidem, inquam, paratus,

Deſunt pauca quædam.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

M. TVLLII CICERONIS DE DIVINATIONE LIBER II.

Værenti mihi, multumq; & diu cogitanti, quanā re possem prodesse quā plurimis, ne quando intermitterē consulere Reip. nulla maior occurrebat, quàm si optimarū artium uias traderem meis ciuibus: quod compluribus iam libris me arbitror consecutum. nam & cohortati sumus, ut maxime potuimus, ad philosophiæ studiū eo libro, qui est inscriptus Hortensius: &, quod genus philosophandi minime arrogans, maximeq; & constans, & elegans arbitraremur, quatuor Academicis libris ostēdimus. cūq; fundamentū esset philosophiæ positum in finibus bonorum, et malorum, perpurgatus est is locus à nobis quinque libris, ut, quid à quoque, & quid contra quenque philosophū diceretur, intelligi posset. totidem subsecuti libri Tusculanarum disputationum, res ad beate uiuendum maxime necessarias aperuerūt: primus enim est de contemnenda morte, secundus de tolerando dolore, de ægritudine lenienda tertius, quartus de reliquis animi perturbationibus, quintus eū locum complexus est, qui totā philosophiā maxime illustrat: docet enim, ad beate niuendum uirtutem se ipsa esse contentam. quibus rebus editis, tres libri pfecti sunt de natura deorum: in quibus omnis eius loci quæstio continetur. quæ ut plene esset, cumulateq; perfecta, de diuinatione in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

gressi sumus his libris scribere. quibus, ut est in animo, de fato si adiunxerimus, erit abunde satisfactum toti huic quæstioni. atq; his libris annumerãdi sunt sex de Rep. quos tunc scripsimus, cũ gubernacula Reip. tenebamus: magnus locus, philosophiæq; proprius, à Platone, Aristotele, Theophrasto, totaq; Peripateticorum familia tractatus uberrime. nã quid ego de Cõsolatione dicam? quæ mihi quidem ipsi sanè aliquãtũ medetur: cæteris item multum profuturam puto. interiectus etiã est nuper is; quem ad nostrũ Atticum de senectute misimus. in primisq;, quoniã philosophia uir bonus efficitur, & fortis, Cato noster in horum librorum numero ponẽdus est. cumq; Aristoteles, itemq; Theophrastus, excellentes uiri cũ subtilitate, tum copia, cum philosophia dicendi etiã præcepta cõiunxerint; nostri quoque oratorij libri in eundem numerum referendi uidẽtur. ita tres erunt de Oratore, quartus Brutus, quintus Orator. adhuc hæc erant: ad reliqua acri tendebamus animo, sic parati, ut, nisi quæ causa grauior obstitisset, nullum philosophiæ locum esse pateremur, qui nõ latinis literis illustratus pateret. quod enim munus Reip. afferre maius, melius'ue possumus, quàm si docemus, atq; erudimus iuuentutem? his præsertim moribus, atq; temporibus: quibus ita prolapsa est, ut omniũ opibus refrenanda, atq; coercenda sit. nec uero id effici posse confido, quod ne postulandum quidem est, ut omnes adolescẽtes se ad hæc studia cõuertãt. pauci utinã: quorũ tamẽ in Rep. late patere poterit industria. equidem etiam ex ijs fructũ capio laboris mei, qui iã ætate prouecti in nostris libris acquiescunt: quorũ stu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

dio legendi meum ſcribendi ſtudiũ uehemẽtius in dies incitatur: quos quidem plures, quàm rebar, eſſe cognoui. magnificum illud etiam, Romanisq; hominibus glorioſum, ut græcis de philoſophia literis nõ egeãt. quod aſſequar profecto, ſi inſtituta perfecero. ac mihi quidẽ explicandæ philoſophiæ cauſam attulit grauis caſus ciuitatis, cũ in armis ciuilibus nec tueri meo more Rẽp. nec nihil agere poteram, nec, quid potius, quod quidẽ me dignum eſſet, agerẽ, reperiebã. dabunt igitur mihi ueniam mei ciues, uel gratiam potius habebunt, q, cũ eſſet in unius poteſtate Reſp. neq; ego me abdidi, neq; deſcrui, neq; afflixi; neq; ita geſſi, quaſi homini, aut temporibus iratus; neque ita porrò aut adulatus, aut admiratus fortunam ſum alterius, ut me meæ pœniteret: id enim ipſum à Platone, philoſophiaq; didicerã, naturales eſſe conuerſiones quaſdam Rerumpublicarum, ut eæ tum à principibus tenerentur, tum à populis, aliquando à ſingulis. quod cum accidiſſet noſtræ Reip. tum priſtinis orbati muneribus hæc ſtudia renouare cœpimus, ut & animus moleſtijs hac potiſſimũ re leuaretur, et prodeſſemus ciuibus noſtris qua re cũque poſſemus. in libris enim ſententiã dicebamus, concionabamur, philoſophiam nobis pro Reip. procuratione ſubſtitutam putabamus. nunc, quoniã de Rep. cõſuli cœpti ſumus, tribuenda eſt opera Reip. uel omnis potius in ea cogitatio, & cura ponenda: tantũ huic ſtudio relinquendum, quantũ uacabit à publico officio & munere. ſed hæc aliàs pluribus: nũc ad inſtitutã diſputationem reuertamur. Nam cũ de diuinatione Q. frater ea diſſeruiſſet, quæ ſuperiore libro ſcripta ſunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſatiſq; ambulatum uideretur, tum in bibliotheca, quæ in Lyceo eſt, aſſedimus. atq; ego, Accurate tu quidem, inquam, Quinte, & Stoice Stoicorum ſententiam defendiſti: quodq; me maxime delectat, plurimis noſtris exemplis uſus es, & ijs quidem claris, & illuſtribus. dicendum eſt mihi igitur ad ea, quæ ſunt à te dicta; ſed ita, nihil ut affirmem, quæram omnia, dubitans plerunq;, & mihi ipſe diffidens: ſi enim aliquid certi haberem, quod dicerem; ego ipſe diuinarem, qui eſſe diuinationem nego. Etenim me mouet illud, quod in primis Carneades quærere ſolebat, quarumnam rerũ diuinatio eſſet, earum ne, quæ ſenſibus percipĕtur? at eas quidem cernimus, audimus, guſtamus, olfacimus, tangimus. nunquid ergo in ijs rebus eſt, quod prouiſione, aut permotione mentis magis, quàm natura ipſa ſentiamus? aut neſcio qui ille diuinus, ſi oculis captus ſit, ut Tireſias fuit, poſſit, quæ alba ſint, quæ nigra, dicere? aut, ſi ſurdus ſit, uarietates uocum, aut modos noſcere? ad nullam igitur earum rerum, quæ ſenſu accipiuntur, diuinatio adhibetur. Atqui ne in ijs quidem rebus, quæ arte tractantur, diuinatione opus eſt. etenim ad ægros nõ uates, aut hariolos, ſed medicos ſolemus adducere. nec uero, qui tibijs, aut fidibus uti uolunt, ab aruſpicibus accipiunt earum tractationẽ, ſed à muſicis. eadem in literis ratio eſt, reliquiſq; rebus, quarum eſt diſciplina. num cenſes eos, qui diuinare dicuntur, poſſe reſpondere, ſol maior ne, quàm terra ſit; an tantus, quãtus uideatur? lunaq; ſuo lumine, an ſolis utatur? ſol, luna quem motum habeant? quem quinque ſtellæ, quæ errare dicuntur? nec hæc,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

qui diuini habentur, profitentur se esse dicturos: nec eorũ, quæ in geometria describuntur, quæ uera, quæ falsa sint: sunt enim ea mathematicorum, non hariolorum. de illis uero rebus, quæ in philosophia uersantur, nunquid est quod quisquam diuinorum aut respõdere soleat, aut consuli, quid bonum sit, quid malum, quid neutrum? sunt enim hæc propria philosophorũ. quid de officio? num quis aruspicem cõsuluit, quemadmodum sit cum parentibus, cum fratribus, cum amicis uiuendum? quemadmodum utendum pecunia? quemadmodum honore? quemadmodum imperio? ad sapientes hæc, non ad diuinos referri solent. quid, quæ à physicis, aut dialecticis tractantur, num quis eorum diuinare potest, unus ne mundus sit, an plures? quæ sint initia rerum, ex quibus nascuntur omnia? physicorũ est ista prudentia. quo modo autem mentientem, quem ψεύδομενον uocant, dissoluas? aut quemadmodum Soriti resistas? quem, si necesse sit latino uerbo, liceat acerualem appellare· sed nihil opus est: ut enim ipsa philosophia, et multa uerba Græcorum, sic Sorites satis lati no sermone tritus est. ergo hæc quoque dialectici dicẽt, non diuini. quid? cum quæritur qui sit optimus Reip. status, quæ leges, qui mores aut utiles, aut inutiles, aruspices ne ex Etruria accersentur, an principes statuent, & delecti uiri, periti rerum ciuilium? quòd si nec earum rerum, quæ subiectæ sensibus sunt, ulla diuinatio est; nec earum, quæ artibus continentur; nec earum, quæ in philosophia disseruntur; nec earum, quæ in Rep. uersantur: quarum rerum sit, nihil prorsus intelligo: nã aut omnium debet esse, aut aliqua ei materia

teria danda est,in qua uersari possit:sed nec omnium diuinatio est,ut ratio docuit;nec locus,nec materia inuenitur,cui diuinationem præficere possimus.uide igitur,ne nulla sit diuinatio.est quidē Græcus uulgaris in hanc sententiam uersus.

» Bene qui conijciet,uatem hunc perhibeto optimum.

num igitur,aut quæ tēpestas impendeat,uates melius conijciet,quàm gubernator;aut morbi naturam acutius,quàm medicus;aut belli administrationem prudētius,quàm imperator,coniectura assequetur?sed animaduerti Quinte,te caute, & ab ijs coniecturis, quæ haberent artē atque prudentiam,& ab ijs rebus, quæ sensibus aut artificijs perciperentur,abducere diuinationē,eamq; ita diffinire,diuinationem esse earum rerum prædictionem,& præsensionem,quæ essent fortuitæ.primum eodem reuolueris.nam & medici , & gubernatoris,& imperatoris præsensio est rerum fortuitarum.num igitur aut aruspex,aut augur,aut uates quis,aut somnians melius coniecerit,aut ex morbo euasurum ægrotum,aut ex periculo nauē,aut ex insidijs exercitū,quàm medicus,quàm gubernator, quā imperator?Atqui ne illa quidē diuinantis esse dicebas, uentos, aut imbres impendentes quibusdā præsentire signis.in quo nostra quædam Aratea memoriter à te pronunciata sunt.etsi hæc ipsa fortuita sunt:plerunq; enim,nō semper eueniunt.quæ est igitur, aut ubi uersatur fortuitarum rerum præsensio? quā diuinationē uocas.quæ.n.præsentiri aut arte,aut ratione,aut usu, aut cōiectura possunt,ea nō diuinis tribuenda putas , sed peritis. ita relinquitur , ut ea fortuita diuinari

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

possint, quæ nulla nec arte, nec sapiẽtia prouideri possunt: ut si quis M. Marcellum illum, qui ter Cõsul fuit, multis annis ante dixisset naufragio esse periturũ, diuinasset profecto: nulla. n. arte alia, nec sapientia id scire potuisset. talium ergo rerum, quæ in fortuna positæ sunt, præsensio diuinatio est. potest ne igitur earũ rerum, quæ nihil habent rationis, quare futuræ sint, ulla esse præsensio? quid est enim aliud fors, quid fortuna, quid casus, quid euentus, nisi cũ sic aliquid cecidit, sic euenit, ut uel non cadere, atq; euenire, uel aliter cadere, atq; euenire potuerit? quo modo ergo id, quod temere fit cæco casu, et uolubilitate fortunæ, præsentiri, & prædici potest? medicus morbũ ingrauescentem ratione prouidet, insidias imperator, tempestates gubernator: tamen hi ipsi sæpe fallũtur, qui nihil sine certa ratione opinantur: ut agricola cum florem oleæ uidet, baccam quoq; se uisurum putat: non sine ratione ille quidem: sed nonnunquam tamen fallitur, q̃ si falluntur ij, qui nihil sine aliqua probabili coniectura, ac ratione dicunt: quid existimandum est de coniectura eorum, qui extis, aut auibus, aut ostẽtis, aut oraculis, aut somnijs futura præsentiunt? non dum dico, quàm hæc signa nulla sint, fissum iecoris, corui cantus, uolatus aquilæ, stellæ traiectio, uoces furentium, sortes, somnia: de quibus singulis dicam suo loco, nunc de uniuersis. qui potest prouideri, quidquam futurũ esse, quod neque causam habet ullam, neque notã cur futurum sit? solis defectiones, itemq; lunæ prædicuntur in multos annos ab ijs, qui siderum cursus, & motus numeris persequuntur: ea enim prædicunt, quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

naturæ neceſſitas perfectura eſt. uident ex conſtantiſ=
ſimo motu lunæ, quãdo illa è regione ſolis facta incur
rit in umbram terræ, quæ eſt meta noctis, ut eam ob=
ſcurari neceſſe ſit; quandoq; eadem luna ſubiecta ſoli,
atque oppoſita noſtris oculis, eius lumẽ obſcuret; quo in
ſigno quæque errantiũ ſtellarum, quoq; tempore futu
ra ſit; qui exortus quoq; die ſigni alicuius, aut qui
occaſus futurus ſit. hæc qui ante dicunt, quã rationẽ
ſequantur uides: qui theſaurũ inuenturum, aut hære=
ditatem uenturã dicunt, quid ſequuntur? aut in qua
rerum natura ineſt, id futurum? quòd ſi ea, quæ
ſunt eiuſdem generis, habent aliquam talem neceſſita
tem: quid eſt tandem, quod caſu fieri, aut forte for=
tuna putemus? nihil enim eſt tam contrarium rationi,
& conſtantiæ, quàm fortuna: ut mihi ne in deũ qui=
dem cadere uideatur, ut ſciat quid caſu, & fortuito
futurum ſit. ſi enim ſcit, certe illud eueniet. ſin certe
eueniet, nulla fortuna eſt. eſt autem fortuna: rerum
igitur fortuitarum nulla eſt præſenſio. aut ſi negas eſ=
ſe fortunam, et omnia, quæ fiunt, quæq; futura ſunt,
ex omni æternitate diffinita dicis eſſe fataliter: muta
diffinitionem diuinationis, quam dicebas præſenſionẽ
eſſe rerum fortuitarum. ſi enim nihil fieri poteſt, nihil
accidere, nihil euenire, niſi quod ab omni æternitate
certũ fuerit eſſe futurũ rato tempore: quæ poteſt eſſe
fortuna? qua ſublata, qui locus eſt diuinationi? quæ à
te fortuitarum rerum eſt dicta præſenſio. quanquam
dicebas, omnia, quæ fierent, futura ue eſſent, fato cõti
neri. anile ſanè, & plenum ſuperſtitionis fati nomen
ipſum: ſed tamẽ apud Stoicos de iſto fato multa dicũ=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tur. de quo aliàs:nũc quod neceſſe eſt. Si omnia fa=
to:quid mihi diuinatio prodeſt?quod enim is,qui diui
nat,prædicit,id uero futurum eſt:ut ne illud quidem
ſciam quale ſit, quòd Deiotarum familiarem noſtrũ
ex itinere aquila reuocauit.qui niſi reuertiſſet, in eo
cõclaui ei cubãdum fuiſſet, ꝙ proxima nocte corruit.
ruina igitur oppreſſus eſſet.at id neq;,ſi fatũ fuerat,
effugiſſet, nec,ſi non fuerat,in eum caſum incidiſſet.
quid ergo adiuuat diuinatio? aut quid eſt, quod me
moueant aut ſortes, aut exta,aut ulla prædictio? ſi
enim fatum fuit,claſſes populi R. bello Punico primo
alterã naufragio,alterã à Pœnis depreſſam interire:
etiã ſi tripudium ſoliſtimũ pulli feciſſent,L.Iunio,&
P.Clodio Conſulibus claſſes tamen interiſſent.ſin, cũ
auſpicijs obtemperatũ eſſet, interituræ claſſes nõ fue=
runt,nõ interierunt fato.uultis autẽ omnia fato: nul
la igitur eſt diuinatio.quòd ſi fatum fuit, bello Puni
co ſecundo exercitum populi R. ad lacum Traſimenũ
interire:num id mutari potuit,ſi Flaminius Conſul ijs
ſignis,ijſq; auſpicijs,quibus pugnare prohibebatur,pa=
ruiſſet?certe potuit. aut igitur nõ fato interijt exerci
tus;mutari enim fata nõ poſſunt:aut,ſi fato,quod cer
te uobis ita dicendũ eſt;ſietiã obtemperaſſet auſpicijs,
idẽ euenturũ fuiſſet.ubi eſt igitur diuinatio iſta Stoi=
corum?quæ,ſi fato omnia fiunt,nihil nos admonere po
teſt,ut cautiores ſimus:quoquo enim modo nos geſſeri
mus,fiet tamen illud quod futurũ eſt.ſin autem id po
teſt flecti:nullum eſt fatũ,ita ne diuinatio quidẽ,quo
niam ea rerum futurarũ eſt.nihil autem eſt pro certo
futurum,quod poteſt aliqua procuratione accidere ne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

fiat. Atque ego ne utilẽ quidẽ arbitror esse nobis futu rarum rerum scientiam. quæ.n.uita fuisset Priamo, si ab adolescẽtia scisset quos euẽtus senectutis esset ha biturus? abeamus à fabulis: propiora uideamus. cla= rissimorum hominum nostræ ciuitatis grauissimos exi tus in Consolatione collegimus. quid igitur? ut omitta= mus superiores, M. ne Crasso putas utile fuisse, tũ, cum maximis opibus, fortunisq; florebat, scire, sibi, interfe= cto Publio filio, exercituq; deleto, trãs Euphratem cum ignominia, & dedecore esse perundum? an Cn. Pom= peium cẽses tribus suis Cõsulatibus, tribus triũphis, ma ximarũ rerum gloria, lætaturum fuisse, si sciret se in solitudine Aegyptiorum trucidatũ iri amisso exercitu, post mortem uero ea cõsecutura, quæ sine lacrymis nõ possumus dicere? quid uero Cæsarem putamus? si diui= nasset, fore ut in eo senatu, quem maiore ex parte ip se cooptasset, in curia Põpeiana, ante ipsius põpeij simu lacrum, tot centurionibus suis inspectãtibus, à nobilissi mis ciuibus, partim etiam à se omnibus rebus ornatis, trucidatus ita iaceret, ut ad eius corpus nõ modo ami corum, sed ne seruorum quidem quisquam accederet; quo cruciatu animi uitam acturum fuisse? certe igi tur ignoratio futurorum malorum utilior est, quàm scientia.. nam illud quidem dici, præsertim à Stoicis, nullo modo potest: non isset ad arma Pompeius: non trãsisset Crassus Euphratem: non suscepisset bellũ ci= uile Cæsar. non igitur fatales exitus habuerunt. uultis autem euenire omnia fato: nihil ergo profuisset illis di uinare: atque etiam omnem fructum uitæ superioris perdidissent: quid enim posset ijs esse lætũ exitus suos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

cogitantibus? ita, quoquo se uerterint Stoici, iaceat ne cesse est omnis eorum solertia. si enim, quod euenturum est, uel hoc uel illo modo potest euenire: fortuna ualet plurimum. quæ autem fortuita sunt, certa esse non possunt. sin autem certũ est, quid quaque de re, quoq; tempore futurũ sit: quid est, quod me adiuuent aruspices, cum res tristissimas portendi dixerint? Addũt ad extremũ, omnia leuius casura rebus diuinis procuratis. si enim nihil fit extra fatũ, nihil leuari re diuina potest. hoc sentit Homerus, cum querentem Iouẽ inducit, quòd Sarpedonem filium à morte contra fatũ eripere non posset. hoc idem significat Græcus ille in eam sententiam uersus:

» Quod fore paratum est, id summum exuperat Iouem.

totum omnino fatum etiam Atellanio uersu iure mihi esse irrisum uidetur. sed in rebus tam seueris nõ est iocandi locus. concludatur ergo ratio. si enim prouideri nihil potest futurũ esse eorum, quæ casu fiũt, quia esse certa non possunt: diuinatio nulla est. sin autẽ iccirco possunt prouideri, quia certa sunt, et fatalia: rursus diuinatio nulla est: eam enim tu fortuitarum rerũ esse dicebas. Sed hæc fuerit nobis tanquã leuis armaturæ prima orationis excursio: nũc cominus agamus: experiamur itaque, si possumus cornua cõmouere disputationis tuæ. Duo enim genera diuinãdi esse dicebas, unũ artificiosum, alterũ naturale; artificiosum cõstare partim ex cõiectura, partim ex obseruatione diuturna: naturale, quod animus arriperet, aut exciperet extrinsecus ex diuinitate, unde oẽs animos haustos, aut acceptos, aut libatos haberemus. artificiosæ diuinatiõis illa ferè

genera ponebas, extiſpicũ, eorumq;, qui ex fulguribus, oſtentisq; prædicerent, tum augurum, eorumq; qui ſignis, aut ominibus uterentur: omneq; genus coniectu-rale in hoc ferè genere ponebas. illud autem naturale aut concitatione mentis edi, et quaſi fundi uidebatur, aut animo per ſomnum ſenſibus & curis uacuo proui deri. duxiſti autem diuinationem omnem à tribus re bus, à deo, à fato, à natura. ſed tamẽ cũ explicare nihil poſſes, pugnaſti commentitiorum exemplorum mirifi-ca copia. de quo primo hoc libet dicere. hoc ego philo-ſophi non arbitror, teſtibus uti: qui aut caſu ueri, aut malitia falſi, fictiq; eſſe poſſunt. argumentis & ratio-nibus oportet, quare quidque ita ſit docere, nõ euẽtis, ijs præſertim, quibus mihi liceat non credere. ut ordiar ab aruſpicina, quam ego Reip. cauſa, cõmunisq; religio nis colendã cenſeo: ſed ſoli ſumus: licet uerũ exquire-re ſine inuidia, mihi præſertim de pleriſque dubitanti: inſpiciamus, ſi placet, exta primũ. perſuaderi igitur cui quam poteſt, ea, quæ ſignificari dicũtur extis, cognita eſſe ab aruſpicibus obſeruatione diuturna? ecquã diu-turna iſta fuit? aut quàm lõginquo tempore obſerua-ri potuit? aut quo modo eſt collata inter ipſos, quæ pars inimici, quæ pars familiaris eſſet, quod fiſſum periculũ, quod commodum aliquod oſtenderet? an hæc inter ſe aruſpices Etruſci, Elij, Aegyptij, Pœni contulerunt? at id, præterquam quod fieri non potuit, ne fingi quidem poteſt: alios enim alio more uidemus exta in-terpretari, nec eſſe unam omnium diſciplinam. & cer te, ſi eſt in extis aliqua uis, quæ declaret futura: neceſ-ſe eſt, eam aut cũ rerũ natura eſſe coniunctã, aut con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

formari quodã modo numini deorum. atqui diuina cũ rerum natura tanta, tamq; præclara in omnes partes, motusq; diffusa, quid habere potest commune, non dicam gallinaceum fel, (sunt enim, qui uel argutissima hæc exta esse dicant) sed tauri opimi iecur, aut cor, aut pulmo quid habet naturale, quod declarare possit quid futurum sit? Democritus tamen non inscite nugatur ut physicus: quo genere nihil arrogãtius.

Quod est ante pedes, nemo spectat: cœli scrutantur plagas.

uerum is tamen habitu extorum, & colore declarari censet, hoc duntaxat, pabuli genus, & earum rerum, quas terra procreet, uel ubertatem, uel tenuitatem: salubritatem etiam, aut pestilentiam extis significari putat. ò mortalem beatum: cui certo scio ludum nũquã defuisse. hũccine hominem tantis delectatum esse nugis, ut non uideret, tum futurũ id ueri simile, si omniũ pecudum exta eodem tempore in eundem habitũ se, colorem q; cõuerterent? sed si eadem hora aliæ pecudis iecur nitidum, atque plenũ est, aliæ horridum, & exile: quid est, quod declarari possit habitu extorum, & colore? an hoc eiusdem modi est, quale Pherecydeũ illud, quod est à te dictum? qui cum aquam uidisset ex puteo hausta, terræ motum dixit futurum. parum, credo, impudẽter, quòd, cum factus esset motus, dicere audẽt quæ uis id effecerit: etiã ne, futurum esse, aquæ iugis colore præsentiunt? multa istiusmodi dicuntur in scholis: sed credere omnia uide ne non sit necesse. uerum sint sanè ista Democritea uera. quãdo ea nos extis exquirimus? aut quãdo aliquid eiusmodi ab aruspice in=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſpectis extis audiuimus? ab aqua, aut ab igni pericula monent: tum hæreditates, tum damna denunciant: fiſſum familiare, & uitale tractant: caput iecoris ex omni parte diligentiſſime conſiderant: ſi uero id non eſt inuctũ, nihil putant accidere potuiſſe triſtius. hæc obſeruari certe non potuerũt, ut ſupra docui. ſunt igitur artis inuenta, non uetuſtatis; ſi eſt ars ulla rerum incognitarum. Cum rerum autem natura quam cognationem habent? quæ ut uno conſenſu iuncta ſit, & continens, quod uideo phyſicis placuiſſe, eiſq; maxime, qui omne, quod eſſet, unum eſſe dixerunt: quid habere mundum poteſt cum theſauri inuentione coniunctũ? ſi enim extis pecuniæ mihi amplificatio oſtẽditur, idq; fit natura: primum exta ſunt coniuncta mundo, deinde meum lucrum natura rerum continetur. non ne pudet phyſicos hæc dicere? ut enim iam ſit aliqua in natura rerum cognatio, quam eſſe concedo: multa enim Stoici colligunt: nam & muſculorum iecuſcula bruma dicuntur augeri, & puleium aridum floreſcere ipſo brumali die, & inflatas rumpi ueſiculas, & ſemina malorum, quæ in his mediis incluſa ſint, in contrarias partes ſe uertere: iam neruos in fidibus alijs pulſis reſonare alios; oſtreiſq; & conchilijs omnibus contingere, ut cum luna creſcant pariter, pariterq; decreſcant; arboreſq; ut hiemali tempore, cum luna ſimul ſeneſcentes, quia tum exſiccatæ ſint, tempeſtiue cædi putentur. quid de fretis, aut de marinis æſtibus plura dicam? quorum acceſſus & receſſus lunæ motu gubernantur. ſexcenta licet eiuſmodi proferri, ut diſtantium rerum cognatio naturalis appa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

reat.demus hoc:nihil enim huic disputationi aduersatur.nũ etiam,si fissum cuiusdam modi fuerit in iecore,lucrum ostenditur?qua ex cognatione naturæ, & quasi concentu,atque consensu,quam συμπαθείαν Græci appellant,conuenire potest aut fissum iecoris cũ lucello meo,aut meus qnæsticulus cum cœlo, terra, rerumq; natura? concedam hoc ipsum, si uis: etsi magnam iacturam causæ fecero,si ullam esse conuenientiam naturæ cum extis concessero: sed tamen eo concesso,qui euenit,ut is,qui impertire uelit,conueniẽtem hostiam rebus suis immolet?hoc erat, quod ego non rebar posse dissolui.at quàm festiue dissoluitur. pudet me non tui quidem,cuius etiam memoriam admiror; sed Chrysippi,Antipatri,Posidonij,qui idem istuc quidem dicũt,quod est dictũ à te,ad hostiam deligendam ducem esse uim quãdam sentientem atq; diuinã,quæ toto confusa mũdo sit.illud uero multo etiam melius, quod & à te usurpatum est, & dicitur ab illis: cum immolare quispiam uelit,tũ fieri extorũ mutationem, ut aut absit aliquid,aut supersit: deorũ enim numini parere omnia. hæc,mihi iam crede, ne aniculæ quidẽ existimant. an censes,eundem uitulum si alius delegerit; sine capite iecur inuenturum,si alius, cũ capite? hæc decessio capitis,aut accessio subito ne fieri potest,ut se exta ad immolantis fortunã accõmodent? non perspicitis aleam quandam inesse hostijs deligendis, præsertim cum res ipsa doceat? cum enim tristissima exta sine capite fuerunt, quibus nihil uidetur esse dirius: proxima hostia litatur sæpe pulcherrime.ubi illæ minæ superiorum extorum? aut quæ tã subita facta est deo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

rum tanta placatio? ſed affers, in tauri opimi extis immolante Cæſare cor non fuiſſe: id quia non potuerit accidere, ut ſine corde victima illa uiueret, iudicandũ eſſe tũ interiſſe cor cum immolaretur. qui fit, ut alterũ intelligas, ſine corde non potuiſſe bouem uiuere: alterũ non uideas, cor ſubito non potuiſſe neſcio quò auolare? ego enim poſſum uel neſcire, quæ uis ſit cordis ad uiuendũ; uel ſuſpicari, contactũ aliquo morbo bouis exile, & exiguũ, & uietum cor, & diſſimile cordis fuiſſe. tu uero quid habes, quare putes, ſi paulo ante cor fuerit in tauro opimo, ſubito id in ipſa immolatione interiſſe? an, ꝙ aſpexit ueſtitu purpureo excordẽ Cæſarem, ipſe corde priuatus eſt? urbem philoſophiæ, mihi crede, proditis, dum caſtella defenditis. nam dum aruſpicinam ueram eſſe uultis, phyſiologiam totam peruertitis. caput eſt in iecore, cor in extis: iam abſcedet, ſimul ac molam, & uinum inſperſeris. deus id eripiet, uis aliqua conficiet, aut exedet. non ergo omnium interitus atque obitus natura conficiet: & erit aliquid, quod aut ex nihilo oriatur, aut in nihilum ſubito occidat. quis hoc phyſicus dixit unquã? aruſpices dicũt. his igitur, quàm phyſicis, potius credẽdũ exiſtimas? qd, cũ pluribus dijs immolatur, qui tandẽ euenit, ut litetur alijs, alijs non litetur? quæ autem inconſtantia deorũ eſt, ut primis minentur extis, bene promittant ſecundis? aut tanta inter eos diſſenſio, ſæpe etiam inter proximos, ut Apollinis exta bona ſint, Dianæ non bona? quid eſt tam perſpicuum, quàm, cum fortuito hoſtiæ adducantur, talia cuique exta eſſe, qualis cuique obtigerit hoſtia? at enim id ipſum habet aliqd diuini, quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

cuiq; hostia obtingat,tanquam in sortibus quæ cui du catur.mox de sortibus.quanquam tu quidem non ho stiarum casum confirmas sortium similitudine,sed in= firmas sortes collatione hostiarum . an,cum in Aequi= melium misimus qui afferat agnũ,quem immolemus, is mihi agnus affertur,qui habet exta rebus accommo data,& ad eum agnum non casu,sed duce deo seruus deducitur?nam si casum in eo quoque dicis esse,quasi sortẽ quandam cum deorum uoluntate coniunctã:do= leo tantam Stoicos nostros Epicureis irridendi sui facul tatem dedisse:non enim ignoras,quàm ista derideant . & quidem illi facilius facere possunt: deos enim ipsos iocandi causa induxit Epicurus perlucidos, & perfla= biles,& habitantes, tãquam inter duos lucos, sic inter duos mundos propter metum ruinarum: eosq; habere putat eadem membra,quæ nos,nec ullum usum habe re membrorum. ergo is circuitione quadam deos tol= lens,recte non dubitat diuinationem tollere. sed non, ut hic sibi constat,item Stoici:illius enim deus nihil ha= bens nec sui, nec alieni negotij , non potest hominibus diuinationem impertire:uester autem deus potest non impertire,ut nihilo minus mundum regat, & homi= nibus consulat.cur igitur uos inducitis in eas captiones quas nunquam explicetis?ita enim, cum magis prope rant,concludere solent. si dij sunt,est diuinatio . sunt autem dij,est ergo diuinatio.multo est probabilius: nõ est autem diuinatio,non sunt ergo dij.uide , quàm te= mere committãt,ut,si nulla sit diuinatio,nulli sint dij: diuinatio enim perspicue tollitur;deos esse,retinẽdum est.atque hac extispicũ diuinatione sublata,omnis aru

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſpicina ſublata eſt. oſtenta enim ſequuntur, & fulgura. ualet autem in fulguribus obſeruatio diuturna: in oſtentis ratio, plerunq; coniectura adhibetur. quid eſt igitur, quod obſeruatum ſit in fulgure? cœlū in XVI partes diuiſerūt Etruſci. facile id quidē fuit, quatuor, quas nos habemus, duplicare, poſt idem iterum facere, ut ex eo dicerent, fulmen qua ex parte ueniſſet. primū id quid intereſt? deinde quid ſignificat? non ne perſpicuum eſt, ex prima admiratione hominum, q̄ tonitrua, iactusq; fulminum extimuiſſent, credidiſſe ea efficere rerum omnium præpotentem Iouem? itaque in noſtris cōmentarijs ſcriptum habemus: Ioue tonante, fulgurante, comitia populi habere nefas. hoc fortaſſe Reip. cauſa conſtitutū eſt: comitiorum enim non habēdorum cauſas eſſe uoluerunt: itaq; comitiorum ſolum uitium eſt fulmen: quid idem omnibus rebus optimū auſpicium habemus, ſi ſiniſtrū fuerit. de auſpicijs alio loco: nunc de fulguribus. quid igitur minus à phyſicis dici debet, quàm quidquam certi ſignificari rebus incertis? non enim te puto eſſe eū, qui Ioui fulmen fabricatos eſſe Cyclopas in Aetna putes. nā eſſet mirabile, quo modo Iupiter toties iaceret, cum unum haberet. nec uero fulminibus homines, quid aut faciēdū eſſet, aut cauendum, moneret. placet enim Stoicis, eos anhelitus terræ, qui frigidi ſint, cum fluere cœperint, uentos eſſe: cū autem ſe in nubem induerint, eiusq; tenuiſſimam quanq; partem cœperint diuidere, atq; diſrūpere, idq; crebrius facere, & uehemētius, tum & fulgura, & tonitrua exiſtere: ſi autem nubiū conflictu ardor expreſſus ſe emiſerit, id eſſe fulmē. quod igitur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ui naturæ, nulla constantia, nullo rato tempore uidemus effici, ex eo significationem rerum cõsequentium quærimus? scilicet, si ista Iupiter significaret, tam multa frustra fulmina emitteret. quid enim proficit, cum in medium mare fulmen iecit? quid, cum in altissimos montes? quod plerunque fit. quid, cum in desertas solitudines? quid, cum in earum gentium oras, in quibus hæc ne obseruantur quidem? at inuentum est caput in Tiberi. quasi ego artem aliquam istorum esse negem. diuinationem nego. cœli enim distributio, quam ante dixi, & certarum rerũ notatio docet unde fulmẽ uenerit, quo` concesserit: quid significet autem, nulla ratio docet. Sed urges me meis uersibus.

» Nam pater altitonans stellanti nixus olympo,
» Ipse suos quondam tumulos, ac templa petiuit,
» Et Capitolinis iniecit sedibus ignes.

tum statua Nattæ, tũ simulacra deorum, Romulusq;, et Remus cũ altrice belua ui fulminis icti cõciderunt, deq; his rebus aruspicũ extiterũt responsa uerissima. mirabile autem illud, quòd eo ipso tempore, quo fieret iudicium cõiurationis in senatu, signum Iouis biennio post, quàm erat locatum, in Capitolio collocabatur. tu igitur animum induces (sic enim mecũ agebas) causam istam & contra facta tua, & contra scripta defendere? frater es. eo uereor. uerum quid tibi hic tandem nocet? res ne, quæ talis est; an ego, qui uerum explicari uolo? itaque nihil contra dico: à te rationem totius aruspicinæ peto. sed te mirificam in latebram cõiecisti. quod.n. intelligeres fore ut premerem te, cũ ex te causam uniuscuiusque diuinationis exquirerẽ; multa uer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ba feciſti;te,cũ res uideres,rationẽ cauſamq; non quæ rere;quid fieret,nõ cur fieret,ad rem pertinere: quaſi ego aut fieri concederem;aut eſſet philoſophi,cauſam, cur quidq; fieret,nõ quærere. & eo quidẽ loco et pro gnoſtica noſtra pronunciabas,& genera herbarũ,Scã moneam,Ariſtolochiamq; radicem ; quarum cauſam ignorares,uim & effectũ uideres. diſſimile totum.nã et prognoſticorũ cauſas perſecuti ſunt et Boethus Stoi cus,qui eſt à te nominatus , & noſter etiã Poſidonius. & ſi cauſæ nõ reperiantur iſtarum rerum, res tamen ipſæ obſeruari animaduertiq; poſſunt. Nattæ uero ſta tua,aut æra legum de cœlo tacta quid habẽt obſerua tum,ac uetuſtum? Pinarij Nattæ nobiles . à nobilitate igitur periculum.hoc tamen callide Iupiter cogitauit. Romulus lactens fulmine ictus.urbi igitur periculum oſtenditur,ei,quam ille condidit.quàm ſcite per notas nos certiores facit Iupiter? at eodem tempore ſignum Iouis collocabatur,quo coniuratio indicabatur . & tu ſcilicet mauis numine deorũ id factum,quàm caſu ar bitrari?& redemptor,qui colũnam illam de Cotta & de Torquato conduxerat faciendam, non inertia,aut inopia tardior fuit,ſed à dijs immortalibus ad iſtã ho ram reſeruatus eſt? nõ equidem planè deſpero iſta eſſe uera,ſed neſcio , & diſcere à te uolo . nam cum mihi quædam caſu uiderentur ſic euenire, ut prædicta eſ= ſent à diuinantibus: dixiſti multa de caſu;ut,uenerĩ iaci poſſe caſu , quatuor talis iactis ; quadringentis, centum uenerios non poſſe caſu conſiſtere . primum neſcio,cur non poſſint: ſed non pugno: abundas enim ſimilibus:habes & reſperſionem pigmentorum, et ro=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſtrum ſuis,& alia permulta. idem Carneadem finge re dicis de capite Paniſci.quaſi nõ potuerit id euenire caſu,et nõ in omni marmore neceſſe ſit ineſſe uel Praxitelia capita.illa enim ipſa efficiuntur detractione: nec quidquã illuc affertur à Praxitele: ſed cũ multa ſunt detracta,& ad lineamenta oris peruentũ eſt, tũ intelligas,illud,quod iam expolitũ ſit,intus fuiſſe. poteſt igitur tale aliquid etiã ſua ſponte in lapicidinis Chiorum extitiſſe.ſed ſit hoc fictum. quid?in nubibus nunquid animaduertiſti leonis formam,aut hippocentauri? poteſt igitur, quod modo negabas, ueritatem caſus imitari. Sed quoniam de extis & fulguribus ſatis eſt diſputatum, oſtenta reſtant, ut tota aruſpicina ſit pertractata.Mulæ partus prolatus eſt à te: res mirabilis, propterea quia non ſæpe fit:ſed ſi fieri non potuiſſet,facta non eſſet. atque hoc contra omnia oſtenta ualeat,nunquam,quod fieri non potuerit, eſſe factum;ſin potuerit, non eſſe mirandum: cauſarum enim ignoratio in re noua mirationem facit: eadem ignoratio ſi in rebus uſitatis eſt,nõ miramur: nã qui mulam peperiſſe miratur, is, quo modo equa pariat, aut omnino quæ natura partum animantis faciat, ignorat: ſed, quod crebro uidet,non miratur, etiam ſi,cur fiat,neſcit: quod autem non uidit, id ſi euenerit, oſtentum eſſe cenſet.utrum igitur, cum concepit mula,an cum peperit,oſtentum eſt? conceptio contra naturam fortaſſe, ſed partus propè neceſſarius. Sed quid plura?ortum uideamus aruſpicinæ:ſic facillime, quid habeat auctoritatis,iudicabimus. Tages quidam dicitur in agro Tarquinienſi,cum terra araretur,&

ſulcus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſulcus altius eſſet impreſſus,extitiſſe repente,& eum affatus eſſe,qui arabat.is autem Tages,ut in libris eſt Etruſcorum,puerili ſpecie dicitur uiſus, ſed ſenili fuiſſe prudentia.eius aſpectu cum obſtupuiſſet bubulcus, clamoremq; maiorem cum admiratione edidiſſet,concurſum eſſe factum,totamq; breui tempore in eum locum Etruriam conueniſſe: tũ illum plura locutũ multis audientibus,qui omnia eius uerba exceperint, literisq; mãdauerint:omnem autem orationem fuiſſe eã, qua aruſpicinæ diſciplina contineretur: eã poſtea creuiſſe rebus nouis cognoſcendis,& ad eadem illa principia referendis.hæc accepimus ab ipſis: hæc ſcripta conſeruant: hunc fontem habent diſciplinæ. nũ ergo opus eſt ad hæc referenda Carneade? num Epicuro? eſt ne quiſquã ita deſipiens,qui credat exaratũ eſſe, deũ dicam,an hominem? ſi deum, cur ſe contra naturam in terram abdiderit,ut patefactus aratro lucem aſpiceret? quid? idem non ne poterat deus hominibus diſciplinam ſuperiore ex loco tradere? ſi autem homo ille Tages fuit,quonam modo potuit terra oppreſſus uiue re?unde porrò illa potuit, quæ docebat alios, ipſe didiciſſe?ſed ego inſipientior,quàm illi ipſi, qui iſta credunt,qui quidem contra eos tam diu diſputem.uetus autem illud Catonis admodũ ſcitum eſt,qui mirari ſe aiebat,quòd non rideret aruſpex, aruſpicem cum uidiſſet.quota enim quæque res euenit prædicta ab his? aut,ſi euenit quippiam,quid afferri poteſt, cur nõ caſu id euenit? Rex Pruſias, cum Annibali apud eum exulãti pugnare placeret,negabat ſe audere,quòd exta prohiberent.an tu,inquit,carũculæ uitulinæ mauis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quàm imperatori ueteri credere? quid? ipse Cæsar, cũ à summo aruspice moneretur, ne in Africã ante brumam transmitteret, nõ ne transmisit? quod ni fecisset, unũ in locum omnes aduersariorũ copiæ cõueniissent. quid ego aruspicum responsa cõmemorem, (possum equidem innumerabilia?) quæ aut nullos habuerũt exitus, aut contrarios? hoc ciuili bello dij immortales quã multa luserunt? quæ nobis in Græciam Roma respõsa aruspicũ missa sunt? quæ dicta Pompeio? etenim ille admodum extis, & ostentis mouebatur. non lubet cõmemorare, nec uero necesse est, tibi præsertim, qui interfuisti: uides tamen omnia fere cõtra, ac dicta sunt, euenisse. Sed hæc hactenus: nũc ad ostenta ueniamus. Multa me Cõsule à me ipso scripta recitasti: multa ante Marsicũ bellum à Sisenna collecta attuliisti: multa ante Lacedæmoniorum malam pugnam in Leuctris à Callisthene cõmemorata dixisti. de quibus dicam equidem singulis, quoad uidebitur: sed dicendum etiam est de uniuersis. quæ est enim ista à dijs profecta significatio, et quasi denunciatio calamitatum? quid autem ea uolunt dij immortales primum significantes, quæ sine interpretibus non possumus intelligere; deinde ea, quæ cauere nequeamus? at hoc ne homines quidem probi faciunt, ut amicis impendentes calamitates prædicant, quas illi effugere nullo modo possint: ut medici, quanquam sæpe intelligunt, tamen nunquã ægris dicunt illo morbo eos esse morituros: omnis enim prædictio mali tum probatur, cum ad prædictionem cautio adiungitur. quid igitur aut ostenta, aut eorum interpretes uel Lacedæmonios olim, uel nup nostros adiuue

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

runt? quæ si signa deorum putanda sunt, cur tam obscura fuerũt? si enim, ut intelligeremus, quid esset euenturum: aperte declarari oportebat, aut ne occulte quidem, si ea sciri nolebant. Iam uero coniectura omnis, in qua nititur diuinatio, ingenijs hominũ in multas, ac diuersas, aut etiam cõtrarias partes sæpe deducitur. ut enim in causis iudicialibus alia est cõiectura accusatoris, alia defensoris, & tamen utriusque credibilis: sic in omnibus ijs rebus, quæ coniectura inuestigari solent, anceps reperitur oratio. quas autem res tum natura, tum casus affert, non nunquam etiam errorem creat similitudo: magna stultitia est, earum rerum deos facere effectores, causas rerum non quærere. tu uates Bœotius credis Lebadiæ uidisse ex gallorum gallinaceorum cantu uictoriam esse Thebanorum, quia galli uicti silere solent, canere uictores. hoc igitur per gallinas Iuppiter tantæ ciuitati signum dabat? an illæ aues, nisi cum uicerint, canere non solent? at tũ canebant, nec uicerant. id enim inquies ostentum. magnũ uero: quasi pisces, non galli cecinerint. quod autem est tempus, quo illi nõ cantent, uel nocturnum, uel diurnum? quòd si uictores alacritate, & quasi lætitia ad canendum excitantur: potuit accidisse alia quoque lætitia, qua ad cantum mouerentur. Democritus quidem optimis uerbis causam explicat, cur ante lucẽ galli canãt: depulso enim de pectore, & in omne corpus diuiso, & modificato cibo, cãtus edere quiete satiatos: qui quidẽ silentio noctis, ut ait Ennius, fauent faucibus russis: cãtu, plausuq; premunt alas. cum igitur hoc animal tam sit canorũ sua spõte, quid in mentem uenit Callistheni

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

dicere deos gallis ſignum dediſſe cantandi? cum id uel natura, uel caſus efficere potuiſſet. ſanguinẽ pluiſſe ſe natui nunciatum eſt, atratum fluuiũ fluxiſſe ſanguine, deorum ſudaſſe ſimulacra: num cenſes his nuncijs Thalem, aut Anaxagoram, aut quẽquam phyſicũ crediturũ fuiſſe? nec enim ſanguis, nec ſudor niſi è corpore eſt. ſed & decoloratio quædam ex aliqua contagione terrena maxime poteſt ſanguinis ſimilis eſſe; et humor allapſus extrinſecus, ut in tectorijs uidemus auſtro, ſudorem imitari. atq; hæc in bello plura, & maiora uidentur timentibus: eadem nõ tam animaduertũtur in pace. accedit illud etiam, quòd in metu, & periculo cum creduntur facilius, tum fingũtur impunius. nos autẽ ita leues, atq; inconſiderati ſumus, ut, ſi mures corroſerint aliquid, quorũ eſt opus hoc unũ, monſtrum putemus. ante uero Marſicum bellum, quòd clypeos Lanuuij, ut à te eſt dictum, mures roſiſſent, maximum id portẽtum aruſpices eſſe dixerunt. quaſi uero quidquam interſit, mures, diem & noctem aliquid rodentes, ſcuta an cribra corroſerint. nam ſi iſta ſequimur; quòd Platonis Politiã nuper apud me mures corroſerint, de Rep. debui pertimeſcere; aut, ſi Epicuri de uoluptate liber corroſus eſſet, putarem annonam in macello cariorem fore. an uero illa nos terrent, ſi quãdo aliqua portẽtoſa aut ex pecude, aut ex homine nata dicuntur? quorũ omnium, ne ſim longior, una ratio eſt. quidquid enim oritur, qualecunq; eſt, cauſam habeat à natura neceſſe eſt: ut etiam ſi præter cõſuetudinem extiterit, præter naturam tamen nõ poſſit exiſtere. cauſam igitur inueſtigato in re noua, atq; admi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

rabili,si poteris:si nullā reperies,illud tamen explora=
tum habeto,nihil fieri potuisse sine causa: eumq; erro
rem,quē tibi rei nouitas attulerit,naturæ ratione de=
pellito.ita te nec terræ fremitus,nec cœli discessus,nec
lapideus,aut sanguineus imber,nec traiectio stellæ,nec
faces uisæ terrebunt.quarū omnium causas si à Chry=
sippo quæram,ipse ille diuinationis auctor nunquam
illa dicet facta fortuito, naturalēq; rationem omniū
reddet:nihil enim fieri sine causa potest: nec quidquā
fit,quod fieri non potest:nec, si id factū est, quod fieri
potuit,portentum debet uideri:nulla igitur portenta
sunt. nam si, quod raro fit,id portentū putandū est,
sapientem esse portentū est: sæpius.n.mulam peperisse
arbitror,quàm sapientem fuisse.illa igitur ratio cōclu
ditur;nec id,quod nō potuerit fieri,factū unquā ,esse;
nec,quod potuerit,id portentū esse; ita omnino nullū
esse portentum.quod etiam coniector quidam et inter
pres portentorum non inscite dicitur ei respōdisse,qui
cū ad eū retulisset quasi ostentū,quòd anguis domi ue
ctem circūuectus fuisset,tū esset,inquit,ostentū, si an=
guem uectis circūplicasset.hoc ille responso satis aperte
declarauit,nihil habendū esse portentū, quod fieri pos
set. C. Gracchus ad M.Pōponiū scripsit,duobus angui
bus domi cōprehensis,aruspices à patre conuocatos. qui
magis anguibus,quàm lacertis, quàm muribus? quia
sunt hæc quotidiana,angues nō itē.quasi uero referat,
quod fieri potest,quàm id sæpe fiat.ego tamē miror, si
emissio fœminæ anguis mortē afferebat Ti. Graccho,
emissio autē maris anguis erat mortifera Corneliæ,cur
alterutrā emiserit:nihil enim scribit respondisse aru=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſpices,ſi neuter anguis emiſſus eſſet,quid eſſet futurũ. at mors inſecuta Gracchũ eſt.cauſa quidem credo aliqua morbi grauioris,non emiſſione ſerpentis: neque enim tãta eſt infelicitas aruſpicũ,ut ne caſu quidẽ unquam fiat,quod futurum illi eſſe dixerint.nã illud mirarer,ſi crederem,quòd apud Homerum Calchantẽ dixiſti ex paſſerum numero belli Troiani annos auguratum:de cuius coniectura ſic apud Homerum, ut nos otioſi conuertimus,loquitur Agamemnon:

» Ferte uiri,& duros animo tolerate labores,
» Auguris ut noſtri Calchantis fata queamus
» Scire ratos ne habeant,an uanos pectoris orſus:
» Nanque omnes memori portentũ mente retentant,
» Qui non funeſtis liquerunt lumina fatis.
» Argolicis primum ut ueſtita eſt claſſibus Aulis,
» Quæ Priamo cladem,& Troiæ,peſtemq; ferebant;
» Nos circum latices gelidos fumantibus aris,
» Aurigeris diuum placantes numina tauris,
» Sub platano umbrifera,fons unde emanat aquai,
» Vidimus immani ſpecie,tortuq; draconem
» Terribilem,Iouis ut pulſu penetrabat ab ara:
» Qui platani in ramo foliorum tegmine ſeptos
» Corripuit pullos:quos cum conſumeret octo,
» Nona ſuper tremulo genitrix clangore uolabat:
» Cui ferus immani laniauit uiſcera morſu.
» Hunc,ubi tam teneros uolucres,matremq; peremit,
» Qui luci ediderat,genitor Saturnius idem
» Abdidit,& duro formauit tegmine ſaxi.
» Nos autem timidi ſtantes mirabile monſtrum
» Vidimus in mediis diuum uerſarier aris.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» Tum Calchas.hæc eſt fidenti uoce locutus.
» Quidnam torpentes ſubito obſtupuiſtis Achiui?
» Nobis hæc portenta deum dedit ipſe creator,
» Tarda & ſera nimis,ſed fama ac laude perenni.
» Nam quot aues tetro mactatas dente uidetis,
» Tot nos ad Troiam belli exanclabimus annos:
» Quæ decumo cadet,& pœna ſatiabit Achiuos.
" Edidit hæc Calchas:quæ iam matura uidetis.

quæ tandem iſta auguratio eſt ex paſſeribus annorum potius,quàm aut menſium,aut dierum? cur autẽ de paſſerculis coniecturam facit, in quibus nullum erat monſtrum;de dracone ſilet, qui, id quod fieri non potuit,lapideus dicitur factus? poſtremo quid ſimile habet paſſer annis nẽ de angue illo, qui Syllæ apparuit immolanti,utrũque memini,& Syllá,cũ in expeditionem educturus eſſet,immolauiſſe,& anguem ab ara extitiſſe,eoq; die rem præclare eſſe geſtam nõ aruſpicis cõſilio,ſed imperatoris.atque hæc oſtentorũ genera mirabile nihil habent:quæ cũ facta ſunt, tũ ad cõiecturã aliqua interpretatione reuocãtur:ut,illa tritici grana in os pueri Midæ cõgeſta,aut apes quas dixiſti in labris Platonis pueri conſediſſe,non tam mirabilia ſint, quàm coniecta belle, quæ tamen uel ipſa falſa eſſe, uel illa,quæ prædicta ſunt,fortuito accidiſſe potuerũt. de ipſo Roſcio poteſt illud quidem eſſe falſum,ut circũligatus fuerit angui:ſed ut in cunis fuerit anguis,non tã eſt mirũ,in Selonio præſertim,ubi apud focũ angues nundinari ſolent.nam quod aruſpices reſponderũt,nihil illo clarius,nihil nobilius fore:miror deos immortales hiſtrioni futuro claritatem oſtendiſſe,nullam oſten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

disse Africano. Atque etiam à te Flaminiana ostenta collecta sunt, quòd ipse, et equus eius repẽte cõciderit: non sanè hoc quidem mirabile: quòd euelli primi hastati signũ non potuerit: timide fortasse signifer euellebat, quod fidenter infixerat. Nã Dionysij equus quid attulit admirationis, quòd emersit ex flumine? quodq; habuit apes in iuba? sed quia breui tempore regnare cœpit; quod casu acciderat, uim habuit ostenti. At Lacedæmonijs in Herculis fano arma sonuerũt, eiusdẽq; dei Thebis ualuæ clausæ subito se aperuerunt: eaq; scuta, quæ fuerãt sublime fixa, sunt humi inuenta. horũ cum nihil fieri potuerit sine aliquo motu, quid est cur diuinitus ea potius, quàm casu facta esse dicamus? At in Lysandri statuæ capite Delphis extitit corona ex asperis herbis, & quidem subita. ita ne censes? ante coronã extitisse, quàm herbarũ conceptũ esse semen? herbã autem asperã credo auium congestu, nõ humano satu. iam quidquid in capite est, id coronæ simile uideri potest. nã quòd eodem tempore stellas aureas Castoris & Pollucis Delphis positas decidisse, neque eas usquã repertas esse dixisti: furũ id magis factũ, quã deorũ uidetur. Simiæ uero Dodoneæ improbitatẽ historijs Græcis mãdatã esse demiror. quid minus mirũ, quàm illã monstruosissimam bestiam urnã euertisse, sortes dissipauisse? & negãt historici Lacedæmonijs ullum ostentum hoc tristius accidisse. Nã illa prædicta Veientum, si lacus albanus redundasset, isq; in mare fluxisset, Romam perituram; si repressus esset, Veios; ita aqua Albana deducta ad utilitatem agri suburbani, nõ ad arcem, urbemq; retinendã. At paulo post audita uox est

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

monentis,ut prouiderent ne à Gallis Roma caperetur: ex eo Aio loquenti aram in Noua uia cõsecratã. quid ergo? Aius iste loquens,quando eum nemo norat, aiebat;& loquebatur, & ex eo nomen inuenit: postea quam & sedem,& aram,& nomen inuenit, obmutuit? Quod idem dici de Moneta potest: à qua, præterquã de sue plena,quid unquã moniti sumus? Satis multa de ostentis. Auspicia restant, & sortes, eæ quæ ducũtur,non illæ quæ uaticinatione funduntur: quæ oracula uerius dicimus:de quibus tũ dicemus, cum ad naturalem diuinationem uenerimus. Restat etiam de Chaldæis. sed primum auspicia uideamus. Difficilis auguri locus ad contradicendũ,Marso fortasse,sed Romano facillimus:non enim sumus ij nos augures, qui auium,reliquorum'ue signorũ obseruatione futura dicamus:& tamen credo Romulũ, qui urbem auspicato cõdidit,habuisse opinionẽ,esse in prouidendis rebus augurãdi scientiam:errabat enim multis in rebus antiquitas.quã uel usu tam,uel doctrina, uel uetustate immutatam uidemus.retinetur autem & ad opinionem uulgi,& ad magnas utilitates Reip.mos,religio, disciplina,ius augurum, collegij auctoritas. nec uero nõ omni supplicio digni P.Claudius,L.Iunius Cõsules, qui contra auspicia nauigarunt:parendum enim fuit religioni,nec patrius mos tam contumaciter repudiandus.iure igitur alter populi iudicio damnatus est,alter mortem sibi ipse consciuit.Flaminius nõ paruit auspicijs itaque perijt cũ exercitu.at anno post Paulus pauit:nũ minus cecidit in Cãnensi pugna cũ exercitu? etenim ut sint auspicia,quæ nulla sunt:hæc certe,qbus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

utimur siue tripudio, siue de cœlo, simulacra sunt auspiciorũ, auspicia nullo modo. Q. Fabi, te uolo mihi in auspicio esse. uolo, respondet. audiui. Hic apud maiores nostros adhibebatur peritus, nunc quilibet. peritum autem esse necesse est eum, qui, silentium quid sit, intelligat: id enim silentium dicimus in auspicijs, quod omni uitio caret. hoc intelligere, perfecti auguris est. illi autẽ, qui in auspicium adhibetur, cũ ita imperauit is, qui auspicatur, dicito, si silentium esse uidetur, nec suspicit, nec circũspicit, statim respõdet, silentium esse, uideri. tum ille, dicito si pascuntur aues: pascuntur. quæ, aut ubi? attulit, inquit, in cauea pullos is, qui ex eo ipso nominatur pullarius. hæ sunt igitur aues internũciæ Iouis: quæ pascãtur, nec ne, quid refert? nihil ad auspicia: sed quia, cũ pascũtur, necesse est aliquid ex ore cadere, & terrã pauire, terripauiũ primo, post terripudiũ dictũ est, hoc quidem iam tripudiũ dicitur. cũ igitur offa iam cecidit ex ore pulli, tũ auspicãti tripudiũ solistimũ nunciant. ergo hoc auspiciũ diuini quidquã habere potest, quod tam sit coactum & expressum? quo antiquissimos augures nõ esse usos, argumẽto est, quòd decretum collegij uetus habemus, omnem auẽ tripudium facere posse. tum igitur esset auspicium, si modo ei esset liberũ se ostendisse: tum auis illa uideri posset interpres, & satelles Iouis. nunc uero inclusa in cauea, & fame enecta, si in offam pultis inuadit, & si aliquid ex ore cecidit, hoc tu auspicium, aut hoc modo Romulum auspicari solitum putas? iam uero de cœlo seruare non ipsos censes solitos, qui auspicabãtur? nũc imperant pullario: ille renunciat. fulmen siniſtrum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

auſpicium optimũ habemus ad omnes res, præterquã ad comitia: quod quidem inſtitutum Reip. cauſa eſt, ut comitiorum uel in iudicijs populi, uel in iure legũ, uel in creandis magiſtratibus principes ciuitatis eſſent interpretes. at Ti. Gracchi literis Scipio & Figulus, q̃ augures iudicaſſent eos uitio creatos eſſe, magiſtratu ſe abdicauerũt. quis negat augurũ diſciplinã eſſe? diuinationem nego. at aruſpices diuini: quos cum Ti. Gracchus propter mortẽ repentinã eius, qui in prærogatiua referenda ſubito cõcidiſſet, in ſenatum introduxiſſet, non iuſtum rogatorem comitiorum fuiſſe dixerũt. primũ uide, ne in eum dixerint, qui rogator centuriæ fuiſſet: is enim erat mortuus. id autem ſine diuinatione, coniectura poterat dicere. deinde fortaſſe caſu: qui nullo modo eſt ex hoc genere tollendus. quid enim ſcire Etruſci aruſpices aut de tabernaculo recte capto, aut de pomerij iure potuerũt? equidẽ aſſentior C. Marcello potius, quàm App. Claudio; qui ambo mei collegæ fuerunt: exiſtimoq̃; ius augurum, etſi diuinationis opinione principio conſtitutum ſit, tamen poſtea Reip. cauſa conſeruatum, ac retentum. ſed de hoc loco plura in alijs, nunc hactenus: externa enim auguria, quæ ſunt non tam artificioſa, quàm ſuperſtitioſa, uideamus. Omnibus ferè auibus utuntur, nos admodum paucis. alia illis ſiniſtra ſunt, alia noſtris. ſolebat ex me Deiotarus percontari noſtri augurij diſciplinã, ego ex illo ſui. dij immortales, quantum differebat: ut quædam eſſent etiam contraria. atque ille ijs ſemper utebatur: nos, niſi dum à populo auſpicia accepta habemus, quàm multum ijs utimur? bellicam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

rẽ administrari maiores nostri nisi auspicato noluerũt: quàm multi anni sunt, cum bella à proprætoribus & proconsulibus administrãtur? qui auspicia nõ habent: itaque nec amnes transeũt auspicato, nec tripudio auspicantur. nam ex acuminibus quidem, quod totũ auspicium militare est, iam M. Marcellus ille quinquies Consul totũ omisit, idem imperator, idem augur optimus. ubi est ergo auium diuinatio? quæ, quoniam ab ijs, qui auspicia nulla habent, bella administrantur, ab urbanis retenta uidetur, à bellicis esse sublata. & quidem ille dicebat; si quãdo rem agere uellet, ne impediretur auspicijs, lectica operta facere se iter solere. huic simile est, quod nos augures præcipimus, ne iuge auspicium obueniat, ut iumẽta iubeant disiungere. quid est aliud nolle moneri à Ioue, nisi efficere, ut aut ne fieri possit auspicium, aut, si fiat, uideri? nam illud admodum ridiculum, quòd negas Deiotarum auspiciorum quæ sibi ad Pompeium proficiscenti facta sunt, pœnitere, quòd fidem secutus, amicitiamq; populi R. functus sit officio: antiquiorem enim sibi fuisse laudem & gloriam, quàm regnum & possessiones suas. credo id quidem: sed nihil ad auspicia: nec enim ei cornix canere potuit recte eum facere, quòd populi R. libertatem defendere pararet. ipse hoc sentiebat, sicuti sensit. aues euentus significant aut aduersos, aut secundos. uirtutis auspicijs uideo esse usum Deiotarum: quæ uetat spectare fortunam, dum præstetur fides. aues uero si prosperos euentus ostenderunt, certe fefellerunt. fugit ex prælio cum Pompeio: graue tempus. discessit ab eo: luctuosa res. Cæsarem eodem tempore

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

& hostem, & hospitem uidit. quid hoc tristius? is cũ ei Troginorum tetrarchiam eripuisset, & assecłæ suo Pergameno nescio cui dedisset, eidemq; detraxisset Armeniam à senatu datam, cumq; ab eo magnificentissimo hospitio acceptus esset, spoliatum reliquit & hospitem, & Regem. sed labor longius: ad propositum reuertar. si euenta quærimus, quæ exquirũtur auibus: nullo modo prospera Deiotaro. sin officia: à uirtute ipsius, nõ ab auspicijs petita sunt. omitte igitur lituum Romuli, quem in maximo incendio negas potuisse comburi: contemne cotem Attij Nauij: nihil debet esse in philosophia cõmentitijs fabellis loci. illud erat philosophi, totius augurij primum naturam ipsam uidere, deinde inuentionem, deinde cõstantiã. quæ est igitur natura, quæ uolucres huc & illuc passim uagantes efficiat, ut significent aliquid, & tum uetent agere, tum iubeant aut cantu, aut uolatu? cur autem alijs à dextra, alijs à læua datum est auibus, ut ratum auspiciũ facere possint? quo modo autem hæc, aut quando, aut à quibus inuenta dicemus? Etrusci tamen habent exaratũ puerum auctorem disciplinæ suæ: nos quem? Attium ne Nauium? at aliquot annis antiquior Romulus, & Remus, ambo augures, ut accepimus. an Pisidarũ, aut Cilicũ, aut Phrygum ista inuenta dicemus? placet igitur, humanitatis expertes habere diuinitatis auctores? at omnes Reges, populi, nationes utuntur auspicijs. quasi uero quidquam sit tam ualde, quã nihil sapere, uulgare: aut quasi tibi ipsi in iudicãdo placeat multitudo. quotus quisq; est, qui uoluptatẽ neget esse bonum? plerique etiam summum bonum dicunt. nam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

igitur eorum frequentia Stoici de sententia deterrentur? aut num plerisque in rebus sequitur eorum auctoritatem multitudo? quid mirum igitur, si in omnibus auspicijs, & omni diuinatione imbecilli animi superstitiosa ista concipiant, uerum dispicere non possint? quæ autem est inter augures conueniens, & coniuncta constantia? ad nostri augurij consuetudinem dixit Ennius,

» Cum tonuit læuum bene tempestate serena.

at Homericus Aiax apud Achillẽ querens de ferocitate Troianorum, nescio quid hoc modo nunciat:

» Prospera Iuppiter his dextris fulgoribus edit.

ita nobis sinistra uidentur, Graijs & barbaris dextra meliora. quanquam haud ignoro, quæ bona sint, sinistra nos dicere, etiam si dextra sint. sed certe nostri sinistrum nominauerunt, externiq; dextrum, quia plerunque melius id uidebatur. hæc quanta dissensio est? quid, quòd alijs auibus utuntur, alijs signis, aliter obseruant, aliter respondent? non necesse est fateri, partim horũ errore susceptum esse, partim superstitione multa fallendo? atque his superstitionibus non dubitasti etiam omina adiungere. Aemilia Paulo, Persam perisse: quod pater omen accepit. Cæcilia sororis filiæ sedes suas tradere. iam illa, fauete linguis, & prærogatiuam omen comitiorum. hoc est, ipsum esse contra se copiosum, & disertum. quãdo enim ista obseruans, quieto, & libero animo esse poteris, ut ad rem gerendam non superstitionem habeas, sed rationem ducem? ita ne? si quis aliquid ex sua re, atque ex suo sermone dixerit, et eius uerbũ aliquod apte ceciderit ad id quod ages, aut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

cogitabis,ea res tibi aut timorem afferet, aut alacritatem? cum M. Crassus exercitum Brundusij imponeret, quidã in portu caricas Cauno aduectas uendens, Caunneas clamitabat. dicamus,si placet,monitũ ab eo Crassum,caueret ne iret,non fuisse periturum si omini paruisset. quæ si suscipiamus,pedis offensio nobis,& abruptio corrigiæ, & sternutamenta erunt obseruanda. Sortes restant,& Chaldæi: ut ad uates, & somnia ueniamus. Dicendũ igitur putas de sortibus. quid enim sors est? idem propemodum, quod micare, quod talos iacere, quod tesseras. quibus temeritas, & casus, non ratio,nec consilium ualet. tota res est inuenta fallacijs, aut ad quæstum,aut ad superstitionem, aut ad errorem. atque ut in aruspicina fecimus, sic uideamus clarissimarum sortium quæ tradatur inuentio. Numerium Suffuciũ Prænestinorũ monumenta declarant, honestũ hominem,& nobilẽ,somnijs crebris, ad extremum etiam minacibus,cum iuberetur certo in loco silicem cædere,perterritum uisu, irridentibus suis ciuibus,id agere cœpisse: itaque perfracto saxo sortes erupisse,in robore insculptis priscarum literarum notis. is est hodie locus septus religiose propter Iouis pueri,qui lactens cum Iunone in gremio Fortunæ sedens mãmã appetens castissime colitur à matribus. eodem tẽpore illo loco,ubi nunc Fortunæ sita ædes est,mel ex olea fluxisse dicunt,aruspicesq; dixisse, summa nobilitate illas sortes futuras, eorumq; iussu ex illa olea arcã esse factã,eaq; conditas sortes,quæ hodie Fortunæ monitus tolluntur. quid igitur in his potest esse certi, quæ Fortunæ monitu pueri manu miscentur,atq; ducuntur?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quo modo autem istæ positæ in illo loco? quis robur illud cæcidit, dolauit, inscripsit? nihil est, inquiunt, quod deus efficere non possit. utinã sapientes Stoicos effecisset, ne omnia superstitiosa solicitudine & miseria crederent. sed hoc quidẽ genus diuinationis uita iam cõmunis explosit. fani pulchritudo, & uetustas, Prænestinarum etiam nunc sortiũ retinet nomen, atque id in uulgus. quis enim magistratus, aut quis uir illustrior utitur sortibus? cæteris uero in locis sortes planè refrixerunt. quod Carneadẽ Clitomachus scribit dicere solitum, nusquã se fortunatiorem, quã Prænestæ uidisse Fortunam. ergo hoc diuinationis genus omittamus. Ad Chaldæorũ monstra ueniamus: de quibus Eudoxus Platonis auditor, in astrologia iudicio doctissimorũ hominũ facile princeps, sic opinatur, id quod scriptum reliquit: Chaldæis in prædictione, & in notatione cuiusque uitæ ex natali die, minime esse credes dum. nominat etiã Panætius, qui unus è Stoicis astrologorũ prædicta reiecit; Archelaum, & Cassandrum summos astrologos illius ætatis, qua erat ipse, cũ in cæteris astrologiæ partibus excellerent, hoc prædictionis genere nõ usos. Scylax Halicarnasseus, familiaris Panætij, excellens in astrologia, idemq; in regenda sua ciuitate princeps, totum hoc Chaldaicũ prædicendi genus repudiauit. sed ut ratione utamur omissis testibus, sic isti disputant, qui hæc Chaldæorum natalitia prædicta defendunt. uim quandam esse aiunt signifero in orbe, qui græce ζωδιακὸς dicitur, talem, ut eius orbis unaquæq; pars alia alio modo moueat, immutetq; cœlum, perinde ut quæq; stellæ in ijs, finitimisq; partibus sint quoq;

tempore;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tempore;eamq; uim uarie moueri ab ijs ſideribus,quæ uocantur errantia. cum autem in eam ipſam partem orbis uenerint,in qua ſit ortus eius,qui naſcitur;aut in eam,quæ cõiunctum aliquid habeat, aut conſentiens; ea triangula illi, & quadrata nominant.etenim cum tempore anni,tempeſtatumq;,cœli conuerſiones, commutationesq; tantæ fiant acceſſu ſtellarum,et receſſu; cumq; ea ui ſolis efficiantur,quæ uidemus:non ueriſimile ſolum,ſed etiam uerum eſſe cenſent, perinde utcunque tẽperatus ſit aer, ita pueros orientes animari, atque formari,ex eoq; ingenia, mores, animum,corpus,actionem uitæ,caſus cuiuſq;,euentusq; fingi.ò deliorationem incredibilem: non enim omnis error ſtultitia eſt dicenda. quibus etiam Diogenes Stoicus cõcedit aliquid ut prædicere poſſint, dũtaxat quali quiſq; natura,& ad quam quiſq; maxime rem aptus futurus ſit.cætera,quæ profiteantur,negat ullo modo poſſe ſciri:etenim geminorum formas eſſe ſimiles, uitam atq; fortunam plerunq; diſparem. Proclus,& Euriſthenes, Lacedæmoniorum Reges, gemini fratres fuerunt. at hi nec totidẽ annos uixerũt:anno enim Procli uita breuior fuit, multumq; is fratri rerum geſtarum gloria præſtitit.at ego id ipſum, quod uir optimus Diogenes Chaldæis quaſi quadam præuaricatione concedit,nego poſſe intelligi.etenim cum,ut ipſi dicunt,ortus naſcẽtiũ luna moderetur,eaq; animaduertant,& notẽt ſidera natalitia Chaldæi,quæcũq; lunæ iũcta uideãtur: oculorum fallaciſſimo ſenſu iudicant ea,quæ ratione atq; animo uidere debebant:docet.n.ratio mathematicorum,quã iſtis notã eſſe oportebat,quãta humilitate

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

luna feratur terram penè contingens, quantum absit à proxima Mercurij stella, multo autē longius à Veneris, deinde alio interuallo distet à sole, cuius lumine collustrari putatur. reliqua uero tria interualla infinita, & immēsa, à sole ad Martis, inde ad Iouis, ab eo ad Saturni stellam, inde ad cœlum ipsum, quod extremū atq; ultimū mundi est. quæ potest igitur contagio ex infinito penè interuallo pertinere ad lunā, uel potius ad terram? quid? cum dicunt id, quod ijs dicere necesse est, omnes omnium ortus, quicunq; gignantur in omni terra, quæ incolatur, eosdem esse, eademq; omnibus, qui eodem statu cœli, & stellarum nati sunt, accidere necesse esse, non ne eiusmodi sunt, ut ne cœli quidem naturam interpretes istos cœli nosse appareat? cum enim illi orbes, qui cœlum quasi medium diuidunt, et aspectum nostrum definiūt, qui à Græcis ὁριζοντες nominātur, à nobis finiētes rectissime nominari possunt, uarietatem maximam habeāt, alijq; in alijs locis sint: necesse est, ortus, occasusq; siderum nō fieri eodem tēpore apud omnes. qp si eorum ui cœlum modo hoc, modo illo modo tēperatur: qui potest eadem uis esse nascentium, cum cœli tanta sit dissimilitudo? in his locis, quæ nos incolimus, post solstitiū canicula exoritur, & quidē aliquot diebus; apud Troglodytas, ut scribitur, ante solstitiū: ut, si iā concedamus aliquid uim cœlestē ad eos, qui in terra gignuntur, pertinere, confitēdum sit illis, eos, qui nascūtur eodē tempore, posse in dissimiles incidere naturas propter cœli dissimilitudinē. quod minime illis placet: uolunt enim illi, omnes eodē tēpore ortos, qui ubique sint nati, eadem cōditione nasci.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſed quæ tãta dementia eſt,ut in maximis motibus,mutationibuſq; cœli nihil interſit qui uẽtus, qui imber, quæ tẽpeſtas ubiq; ſit ? quarũ rerum in proximis locis tantæ diſſimilitudines ſæpe ſunt, ut alia Tuſculi,alia Romæ eueniat ſæpe tẽpeſtas.quod, qui nauigant,maxime animaduertunt,cum in flectendis promontoriis uentorum mutationes maximas ſæpe ſentiant.hæc igitur cum ſit tum ſerenitas,tũ perturbatio cœli : eſt neſanorum hominum, hoc ad naſcentium ortus pertinere nõ dicere?quod nõ certe pertinet . illud neſcio quid tenue, quod ſentiri nullo modo , intelligi autem uix poteſt, quæ à luna cæterisq; ſideribus cœli temperatio fiat,dicere ad puerorum ortus pertinere.quid,ꝙ nõ intelligunt ſeminum uim, quæ ad gignendum,procreãdumq; plurimum ualeat,funditus tolli, mediocris erroris eſt?quis enim non uidet & formas,& mores,& pleroſq; ſtatus , ac motus effingere à parentibus liberos?quod non contingeret,ſi hoc non uis,& natura gignentium efficeret,ſed temperatio lunæ, cœliq; moderatio. quid, quòd uno eodemq; temporis punctο nati diſſimiles & naturas, & uitas, & caſus habẽt, parum ne declarant nihil ad agendam uitam naſcendi tempus pertinere?niſi forte putamus neminem eodem tẽpore ipſo & conceptum, & natum, quo Africanũ. nunquis igitur talis fuit? quid ? illud ne dubium eſt, quin multi,cum ita nati eſſent,ut quædam contra naturam deprauata haberent, reſtituerentur, & corrigerẽtur ab natura,cũ ſe ipſa reuocaſſet, aut arte,aut medicina?aut quorũ linguæ ſic inhærerẽt, ut loqui nõ poſſent,eæ ſcalpello reſectæ liberarentur?multi etiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

naturæ uitiũ meditatione, atq; exercitatione ſuſtule=
rũt,ut Demoſthenem ſcribit Phalereus,cum rho dicere
nequiret, exercitatione feciſſe, ut planiſſime diceret.
q; ſi hæc aſtro ingenerata & tradita eſſent, nulla res
ea mutare poſſet.quid? diſſimilitudo locorũ nõ ne diſ
ſimiles hominũ procreationes habet? quas quidem per
currere oratione facile eſt: quid inter Indos et Perſas,
Aethiopas & Syros differat corporibus,animis: ut in=
credibilis uarietas diſſimilitudoq; ſit. ex quo intelligi
tur,plus terrarũ ſitus, quã lunæ tractus ad naſcendũ
ualere. Nam quod aiunt quadringẽta et ſeptuaginta
millia annorũ in periclitãdis,experiũdisq; pueris,qui=
cũq; eſſent nati,Babylonios poſuiſſe, fallunt.ſi.n.eſſet
factitatũ,nõ eſſet deſitũ. neminẽ autem habemus au=
ctorem,qui aut fieri dicat,aut factũ ſciat.uides ne me
nõ ea dicere,quæ Carneades,ſed ea, quæ princeps Stoi
corum Panætius dixerit?ego autem etiã hoc requiro,
omnesne,qui Cannẽſi pugna ceciderũt,uno aſtro fue
rint.exitus quidem omniũ unus & idem fuit. quid?
qui ingenio atq; animo ſingulares, num aſtro quoque
uno?quod.n. tẽpus, quo nõ innumerabiles naſcantur?
at certe nemo ſimilis Homeri. & ſi ad rem pertinet,
quo modo cœlo affecto, compoſitisq; ſideribus quodq;
animal oriatur: ualeat id neceſſe eſt etiã in rebus ina
nimis.quo quid dici poteſt abſurdius?L.quidem Taru
tius Firmanus,familiaris noſter,in primis Chaldæis ra
tionibus eruditus,urbis etiã noſtræ natalem diem repe
tebat ab ijs Parilibus,quibus eam à Romulo conditam
accepimus,Romãq;,cũ eſſet in iugo luna,natã eſſe di=
cebat,nec eius fata cognere dubitabat. ò uim maximã

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

erroris.etiam ne urbis natalis dies ad uim ſtellarũ & lunæ pertinebat?fac in puero referre, ex qua affectione cœli primum ſpiritum duxerit:num hoc in latere, aut in cæmento,ex quibus urbs effecta eſt, potuit ualere? ſed quid plura?quotidie refellũtur. quàm multa ego Põpeio,quàm multa Craſſo, quàm multa huic ipſi Cæſari à Chaldæis dicta memini,neminem eorum niſi ſenectute,niſi domi,niſi cum claritate eſſe moriturum:ut mihi permirum uideatur,quenquam extare, qui etiam nũc credat ijs,quorum prædicta quotidie uideat re,& euentis refelli. Reſtant duo diuinãdi genera;quæ habere dicimur à natura,non ab arte;uaticinandi,& ſomniandi,de quibus Quinte inquã,ſi placet,diſſeramus. Mihi uero, inquit, placet: his.n.quæ adhuc diſputaſti,prorſus aſſentior:&,uere ut loquar, quanquam tua me oratio confirmauit,tamẽ etiã mea ſpõte nimis ſuperſtitioſam de diuinatione Stoicorũ ſententiam iudicabam:ac me Peripateticorum ratio magis mouebat,& ueteris Dicæarchi, & eius, qui nunc floret,Cratippi:qui cenſent eſſe in mentibus hominũ tanquam oraculum aliquod, ex quo futura præſentiant.ſi aut furore diuino incitatus animus,aut ſomno relaxatus ſolute moueatur ac libere. his de generibus quid ſentias,& quibus ea rationibus infirmes, audire ſanè uelim. Quæ cum ille dixiſſet, tum ego rurſus quaſi ab alio principio ſum exorſus dicere. Non ignoro Quinte,te ſemper ita ſenſiſſe,ut de cæteris diuinandi generibus dubitares,iſta duo furoris & ſomnij, quæ à libera mente fluere uiderentur,probares.dicam igitur,de iſtis ipſis duobus generibus mihi quid uidea-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tur,si prius,Stoicorum rationis conclusio, & Cratippi nostri quid ualeat,uidero.Dixisti & Chrysippum, & Diogenem, & Antipatrum concludere hoc modo. si sunt dij,neque ante declarant hominibus, quæ futura sint:aut non diligunt homines:aut, quid euenturum sit,ignorant:aut existimant nihil interesse hominum scire,quid sit futurum:aut non censent esse suæ maiestatis præsignificare hominibus,quæ sint futura: aut ea ne ipsi quidem dij significare possunt.at neque non diligunt nos; sunt enim benefici, generiq; hominum amici:neque ignorant ea,quæ ab ipsis constituta, & designata sunt:neq; nostra nihil interest scire ea, quæ futura sunt;erimus enim cautiores, si scierimus: neq; hoc alienũ ducũt maiestate sua,nihil est enim beneficentia præstãtius:neque nõ possunt futura prænoscere:nõ igitur dij sunt,nec significãt nobis futura: sunt autem dij,significant ergo.& nõ, si significãt futura nullas dãt nobis uias ad significationũ scientiã;frustra enim significarent: neque, si dãt uias, nõ est diuinatio:est igitur diuinatio.ò acutos homines:quàm paucis uerbis negotiũ cõfectũ putant.ea sumunt ad cõcludendũ,quorũ ijs nihil conceditur.cõclusio autem rationis ea probãda est,in qua ex rebus non dubijs id quod dubitatur,efficitur.uidesne Epicurum,quem hebetem,et rudem dicere solent Stoici,quẽadmodum, quod in natura rerum omne esse dicimus,id infinitũ esse cõclusserit?quod finitũ est,inquit,habet extremũ.quis hoc non dederit?quod habet extremũ, id cernitur ex alio extrinsecus.hoc quoque est concedendum. at quod omne est,id non cernitur ex alio extrinsecus.ne hoc quidem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

negari poteſt. nihil igitur cum habeat extremum, infinitum ſit neceſſe eſt. uides ne ut ad rem dubiam cõceſſis rebus peruenerit? hoc uos dialectici non facitis: nec ſolum ea non ſumitis ad concludendum, quæ ab omnibus cõcedantur; ſed ea ſumitis, quibus conceſſis, nihilo magis efficiatis quod uelitis. primum enim hoc ſumitis. ſi ſunt dij, benefici in homines ſunt. quis hoc uobis dabit? Epicurus ne, qui negat quidquam deos nec alieni curare, nec ſui; an noſter Ennius, qui magno plauſu loquitur. aſſentiente populo?

Ego deũ genus eſſe ſemper dixi, & dicam cœlitum:

» Sed eos non curare opinor, quid agat humanũ genus.

» et quidem, cur ſic opinetur, rationem ſubijcit. ſed nihil eſt neceſſe dicere quæ ſequuntur. tantum ſat eſt intelligi, id ſumere iſtos pro certo, quod dubium cõtrouerſumq; ſit. ſequitur porrò, nihil deos ignorare, quòd omnia ſint ab ijs conſtituta. hic uero quanta pugna eſt doctiſſimorum hominum, negãtium eſſe hæc à dijs immortalibus cõſtituta? at noſtra intereſt ſcire quæ euentura ſint. magnus Dicæarchi liber eſt, neſcire ea melius eſſe, quàm ſcire. * negant enim id eſſe alienum maieſtatis deorum, ſcilicet cauſas omnium introſpicere, ut uideant quid cuique conducat. neque non poſſunt futura prænoſcere. negant poſſe ij, quibus non placet eſſe certũ, quid futurũ ſit. uides ne igitur, quæ dubia ſunt, ea ſumere ipſos pro certis, atque conceſſis? deinde contorquent, & ita concludunt. non igitur & ſunt dij, nec ſignificant futura: id enim iam perfectum arbitrantur. deinde aſſumunt: ſunt autem dij: quod ipſum non ab omnibus conceditur: ſignificãt er-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

go.ne id quidem ſequitur:poſſunt enim non ſignifica re,& tamen eſſe dij,nec,ſi ſignificent, non dare uias aliquas ad ſcientiã ſignificationis.at id quoq; poteſt, ut non dent homini,ſed ipſi habeant.cur enim Tuſcis potius,quàm Romanis darent?nec,ſi dant uias, nulla eſt diuinatio.fac dare deos: quod abſurdum eſt: quid refert,ſi accipere non poſſumus?extremum, eſt igitur diuinatio.ſit extremum: effectum tamen non eſt: ex falſis enim,ut ab ipſis didicimus,uerum effici non po= teſt:iacet igitur tota concluſio. Veniamus nũc ad opti mum uirum familiarem noſtrum Cratippũ.Si ſine o= culis,inquit,non poteſt extare officiũ & munus oculo rum,poſſunt autẽ aliquando oculi non fungi ſuo mu nere:qui uel ſemel ita eſt uſus oculis,ut uero cerneret, is habet ſenſum oculorum uera cernentiũ.item igitur, ſi ſine diuinatione non poteſt officium,et munus diui nationis extare,poteſt autẽ,cũ quis diuinationem ha= beat,errare aliquando, nec uera cernere: ſatis eſt ad confirmandã diuinationem,ſemel aliquid ita eſſe diui natum,nihil ut fortuito cecidiſſe uideatur. ſunt autẽ eius generis innumerabilia.eſſe igitur diuinationẽ con fitendum eſt.feſtiue,& breuiter: ſed cum bis ſumpſit quod uoluit,etiam ſi faciles nos ad cõcedendum habue rit,id tamen, quod aſſumit, concedi nullo modo po= teſt. Si,inquit,aliquando oculi peccent, tamen, quia recte aliquando uiderint, ineſt in ijs uis uidendi.item, ſi qui ſemel aliquid in diuinatione dixerit,is etiam cũ peccet,tamen exiſtimandus ſit habere uim diuinandi. uide quæſo Cratippe noſter,quàm ſint iſta ſimilia: nã mihi quidem non uidẽtur:oculi enim uera cernentes,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

utuntur natura,atq; ſenſu;animi ſi quando uel uaticinando,uel ſomniando uera uiderunt,uſi ſunt fortuna, atq; caſu. niſi forte cõceſſuros tibi exiſtimas eos, qui ſomnia pro ſomnijs habent,ſi quando aliquod ſomnium uerum euaſerit,non id fortuito accidiſſe. ſed demus tibi iſtas duas ſumptiones,ea,quæ λήμματα appellãt dialectici;ſed nos latine loqui malumus:præſumptio tamen,quam πρόληψιν ijdem uocant,nõ dabitur. aſſumit autem Cratippus hoc modo. ſunt autem innumerabiles præſenſiones non fortuitæ. at ego dico nullam.uide,quanta ſit controuerſia. iam, aſſumptione non conceſſa,nulla concluſio eſt.at impudentes ſumus, qui,quod tam perſpicuum ſit,non concedamus. quid eſt perſpicuũ?multa uera inquit euadere. quid, quòd multo plura falſa? non ne ipſa uarietas, quæ eſt propria fortunæ,fortunam eſſe cauſam,non naturam docet?deinde,ſi tua iſta concluſio Cratippe uera eſt, (tecum enim mihi res eſt) non ne intelligis eadẽ uti poſſe & aruſpices, & fulguratores, & interpretes oſtentorum, & augures, & ſortilegos, & Chaldæos? quorum generum nullũ eſt,ex quo non aliquid,ſicut prædictũ ſit,euaſerit.ergo aut ea quoq; genera diuinãdi ſunt,quæ tu rectiſſime improbas:aut, ſi ea non ſunt, non intelligo,cur hæc duo ſint,quæ relinquis. qua ergo ratione hæc inducis,eadem illa poſſunt eſſe,quæ tollis. Quid uero habet auctoritatis furor iſte, quẽ diuinum uocatis,ut,quæ ſapiens non uideat, ea uideat inſanus,& is,qui humanos ſenſus amiſerit,diuinos aſſecutus ſit?Sibyllæ uerſus obſeruamus, quos furens fudiſſe dicitur. quorum interpres nuper falſa quadã ho

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

minum fama dicturus in senatu putabatur,eũ, quẽ re uera Regem habebamus,appellandũ quoq; esse Regem,si salui esse uellemus.hoc si est in libris, in quem hominem,& in quod tempus est?callide enim,qui illa composuit,perfecit,ut,quodcunque accidisset,prædictũ uideretur,hominũ & temporum diffinitione sublata. adhibuit etiã latebrã obscuritatis,ut ijdem uersus alias in aliam rem posse accõmodari uiderentur. nõ esse autem illud carmen furẽtis,cum ipsum poema declarat, (est enim magis artis, & diligentiæ, quàm incitationis,et motus)tũ uero ea,quæ ἀνῳσιχὶς dicitur,cũ deinceps ex primis uersus literis aliquid connectitur, ut in quibusdã Ennianis,quæ Ennius fecit.id certe magis est attẽti animi,quàm furẽtis.atq; in Sybillinis ex primo uersu cuiusque sententiæ primis literis illius sententiæ carmen omne prætexitur.hoc scriptoris est,nõ furẽtis; adhibentis diligentiã,nõ insani.quãobrem Sibyllã quidem sepositã,& conditã habeamus,ut id quod proditũ est à maioribus,iniussu senatus ne legantur quidẽ libri,ualeãtq; ad deponẽdas potius,quàm ad suscipiẽdas religiones:cũ antistibus agamus, ut quiduis potius ex illis libris,quàm Regem proferãt:quem Romæ posthac nec dij,nec homines esse patientur.at multi sæpe uera uaticinati,ut Cassandra:

» Iamq; mari magno.=

eademq; paulo post:

» Eheu uidete.=

num igitur me cogis etiam fabulis credere? quæ delectationis habeant,quantum uoles; uerbis, sententijs, numeris,cantibus adiuuentur: auctoritatem quidem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

nullam debemus,nec fidem commentitijs rebus adiungere.Eodēq; modo nec ego Publicio neſcio cui,nec Martijs uatibus, nec Apollinis opertis credendū exiſtimo; quorū partim ficta aperte, partim effutita temere, nunquā ne mediocri quidē cniquam, non modo prudenti,probata ſunt. Quid,inquies,remex ille de claſſe Coponij,non ne ea prædixit,quæ facta ſunt? ille uero & ea quidem,quæ omnes eo tempore, ne acciderent, timebamus: caſtra enim in Theſſalia in caſtris collata audiebamus: uidebaturq; nobis exercitus Cæſaris & audaciæ plus habere,quippe qui patriæ bellum intuliſſet;& roboris,propter uetuſtatem. caſum aūt prælij, nemo noſtrum erat,quin timeret,ſed ita, ut conſtantibus hominibus par erat,non aperte. ille autem Græcus quid mirum ſi magnitudine timoris,ut plerunque fit,à conſtantia,atque à mente, atque à ſe ipſe diſceſſit? qua perturbatione animi,quæ,ſanus cum eſſet, timebat ne euenirent,ea demens euētura eſſe dicebat. utrum tandē per deos atque homines magis ueriſimile eſt,ueſanum remigem,an aliquem noſtrum, qui ibi tum eramus,M.Catonem,Varronem, Coponium ipſum cōſilia deorum immortalium perſpicere potuiſſe? Sed iam ad te uenio.

» O ſancte Apollo,qui umbilicū terrarū certū obſides,
Vnde ſuperſtitioſa primum ſæua euaſit uox fera.

tuis enim oraculis Chryſippus totum uolumen implenuit partim falſis,ut ego opinor; partim caſu ueris,ut fit in omni oratione ſæpiſſime;partim flexiloquis & obſcuris,ut interpres egeat interprete,et ſors ipſa referēda ſit ad ſortes;partim ambiguis,et quæ ad dialecti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

cum referenda ſint.nam cum ſors illa edita eſt opulen tiſſimo regi Aſiæ,

» Crœſus Halym penetrãs magnã peruertet opum uim, hoſtium uim ſeſe peruerſurũ putauit, peruertit autẽ ſuam.utrum igitur eorum accidiſſet,uerum oraculũ fuiſſet.cur autem hoc credã unquam editum Crœſo? aut Herodotum cur ueraciorem ducã Ennio? nũ mi= nus ille potuit de Crœſo, quã de Pyrrho fingere Enni us?quis enim eſt,qui credat Apollinis ex oraculo Pyr= rho eſſe reſponſum,

» Aio te Aeacida Romanos uincere poſſe?

primum latine Apollo nunquã locutus eſt:deinde iſta ſors inaudita Græcis eſt:præterea Pyrrhi temporibus iã Apollo uerſus facere deſierat:poſtremo, quanquã ſem per fuit,ut apud Ennium eſt,

» =Stolidum genus Aeacidarum;

» Bellipotentes ſunt magi,quàm ſapientipotentes:

tamen hãc amphibologiã uerſus intelligere potuiſſet, uincere te Romanos,nihilo magis in ſe , quã in Roma nos ualere.nam illa amphibologia, quæ Crœſum dece pit,uel Chryſippũ potuiſſet fallere:hæc uero ne Epicu rum quidem . ſed , quod caput eſt, cur iſto modo iam oracula Delphis non eduntur,non modo noſtra ætate, ſed iandiu,iam ut nihil poſſit eſſe contemptius? hoc lo co cum urgentur, euanuiſſe aiunt uetuſtate uim loci eius,unde anhelitus ille terræ fieret,quo Pythia mente incitata oracula ederet.de uino aut ſalſamento putes loqui,quæ euaneſcũt uetuſtate.de ui loci agitur,neq; ſolum naturali,ſed etiam diuina:quæ quo tãdem mo do euanuit? uetuſtate, inquies.quæ uetuſtas eſt, quæ uim diuinam conficere poſſit?quid tam diuinũ,quàm

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

afflatus ex terra mētem ita mouens, ut eam prouidā rerum futurarum efficiat, ut ea nō modo cernat multo ante, sed etiam numero uersúq; pronunciet? quādo autē ista uis euanuit? an postquā homines minus credduli esse cœperunt? Demosthenes quidem, qui abhinc annos propè CCC fuit, iam tum φιλιππίζει Pythiam dicebat, id est quasi cum Philippo facere. hoc autem eò spectabat, ut eam à Philippo corruptam diceret. quo licet existimare, in alijs quoq; oraculis Delphicis aliquid non sinceri fuisse. sed nescio quo modo isti philosophi superstitiosi, & penè fanatici quiduis malle uidentur, quàm se non ineptos. euanuisse mauultis, & extinctum esse id, quod si unquam fuisset, certe æternū esset, quā ea, quæ non sunt credenda, non credere. Similis est error in somnijs: quorum quidem defensio repetita quàm longe est? diuinos animos censent esse nostros, eosq; esse tractos extrinsecus, animorumq; cō sentientiū multitudine cōpletum esse mundū: hac igitur mentis & ipsius diuinitate, & coniunctione cum externis mentibus cerni quæ sint futura. contrahi autem animum Zeno, & quasi labi putat, atq; concidere, & ipsum esse dormire. iam Pythagoras & Plato, locupletissimi auctores, quo in somnijs certiora uidea mus, præparatos quodā cultu atq; uictu proficiscī ad dormiendum iubent: faba quidem Pythagorei utiq; abstinere: quasi uero eo cibo mens, non uenter inflectur. sed nescio quo modo nihil tā absurde dici potest, quod non dicatur ab aliquo philosophorū. utrū igitur censemus dormientium animos per semet ipsos in somniando moueri, an, ut Democritus censet, externa, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

aduentitia uisione pulsari? siue.n.sic est, siue illo modo, uideri possunt permulta somniãtibus falsa pro ueris. nam & nauigantibus moueri uidentur ea, quæ stant, & quodã obtutu oculorum duo pro uno lucernæ lumina. quid dicam, insanis, quid, ebrijs quã multa falsa uideantur? & si eiusmodi uisis credendum non est; cur somnijs credatur, nescio. nam tam licet de his erroribus, si uelis, quàm de somnijs disputare: ut ea, quæ stant, si moueri uideantur, terræ motum significare dicas, aut repentinam aliquam fugam: gemino autẽ lucernæ lumine declarari dissensionẽ, ac seditionem moueri. iam ex insanorum aut ebriorũ uisis innumerabilia cõiectura trahi possunt, quæ futura uideãtur. quis est.n.qui totum diem iaculans nõ aliquã do collimet? totas noctes somniamus; neq; ulla ferè est, qua non dormiamus: & miramur, aliquãdo id, quod somniauimus, euadere? quid est tã incertũ, quàm talorum iactus? tamen nemo est, quin sæpe iactans, uenereum aliquando iaciat, nonnunquam etiam iterum, ac tertium. num igitur, ut inepti, Veneris id fieri impulsu malumus, quàm casu, dicere? & si cæteris temporibus falsis uisis credendum non est: non uideo, quid præcipui somnus habeat, in quo ualeant falsa pro ueris. & si ita natura paratũ esset, ut ea dormientes agerent, quæ somniarent: alligandi essent omnes, qui cubitum irent: maiores enim, quàm ulli insani, efficerent motus somniãtes. quòd si insanorum uisis fides nõ est habenda, quòd falsa sunt: cur credatur somniantium uisis, quæ multo etiã perturbatiora sunt, nõ intelligo. an quod insani sua uisa coniectori nõ narrant, nar

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

rant qui ſomniauerunt? quæro etiã, ſi uelim ſcribere quid, aut legere, aut canere uoce, uel fidibus, aut geometricum quiddam, aut phyſicum, aut dialecticũ explicare, ſomnium ne expectandum ſit, an ars adhibenda, ſine qua nihil earum rerum nec fieri, nec expediri poteſt? atqui, ne ſi nauigare quidem uelim, ita gubernarem ut ſomniauerim· præſens.n.pœna ſit. quid igitur conuenit ægros à coniectore ſomniorũ potius, quã à medico petere medicinam? an Aeſculapius, an Serapis poteſt nobis præſcribere per ſomniũ curationẽ ualetudinis, Neptunus gubernãtibus nõ poteſt? & ſi ſine medico medicinã dabit Minerua, muſæ ſcribendi legẽdi, cæterarumq; artiũ ſcientiam ſomniantibus nõ dabunt? at ſi curatio daretur ualetudinis, hæc quoque, quæ dixi, darentur. quæ quoniam non dantur, medicina nõ datur. qua ſublata, tollitur omnis auctoritas ſomniorum. ſed hæc quoq; in promptu: nunc interiora uideamus. aut enim diuina uis quædã cõſulens nobis ſomniorum ſignificationes facit: aut cõiectores ex quadam conueniẽtia, & coniunctione naturæ, quam uocant συμπάθειαν, quid cuiq; rei conueniat, ex ſomnijs, & quid quanq; rem ſequatur, intelligunt: aut eorum neutrum eſt, ſed quædam obſeruatio conſtãs, atq; diuturna eſt, cum quid uiſum ſecundum quietẽ ſit, quid euenire, aut quid ſequi ſoleat. primum igitur intelligendum eſt, nullam uim eſſe diuinam effectricẽ ſomniorum. atq; illud quidem perſpicuum eſt, nulla uiſa ſomniorum proficiſci à numine deorum. noſtra enim cauſa dij id facerent, ut prouidere futura poſſemus. quotus igitur eſt quiſq;, qui ſomnijs pareat? qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

intelligat? qui meminerit? quàm multi uero, qui contemnant, eamq; superstitionem imbecilli animi, atque anilis putent? quid est igitur, cur his hominibus consulens deus, somnijs moneat eos, qui illa non modo cura, sed ne memoria quidem digna ducant? nec enim ignorare deus potest, qua mente quisque sit: nec, frustra, ac sine causa quid facere, dignum deo est: quod abhorret etiã ab hominis cõstantia. ita si pleraq; somnia aut ignorantur, aut negliguntur: aut nescit hoc deus, aut frustra somniorũ significatione utitur. sed horum neutrum in deũ cadit: nihil igitur à deo somnijs significari fatẽdum est. illud etiã requiro, cur, si deus ista uisa nobis prouidendi causa dat, nõ uigilantibus potius det, quàm dormientibus. siue enim externus, & aduentitius pulsus animos dormientiũ commouet, siue per se ipsi animi mouentur, siue quæ causa alia est, cur secundum quietẽ aliquid uidere, audire, agere uideamur: eadem causa uigilantibus esse poterat; idq; si nostra causa secundum quietẽ dij facerent, uigilantibus idem facerent, præsertim cum Chrysippus Academicos refellens permulto clariora & certiora esse dicat, quæ uigilantibus uideantur, quàm quæ somniantibus. fuit igitur diuina beneficentia dignius, cum consuleret nobis, clariora uisa dare uigilantibus, quàm obscuriora per somnium. quod quoniam nõ fit, somnia diuina putanda nõ sunt. iam uero quid opus est circuitione, & anfractu, ut sit utendum interpretibus somniorum potius, quàm directo? deus si quidẽ nobis consulebat, hoc facito, hoc ne feceris, diceret, idq; uisum uigilanti potius, quàm dormiẽti daret? iã uero quis dicere audeat,

uera

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

uera omnia esse somnia? aliquot somnia uera, inquit Ennius: sed omnia non est necesse. quæ est tandē ista distinctio? quæ uera, quæ falsa habet? & si uera à deo mittuntur, falsa unde nascuntur? nam si ea quoq; diuina, quid inconstantius deo? quid inscitius autem est, quàm mentes mortaliū falsis, & mendacibus uisis concitare? sin uera uisa diuina sunt, falsa autem, & inania humana: quæ est ista designādi licētia, ut hoc deus, hoc natura fecerit potius. quā aut omnia deus, quod negatis, aut omnia natura? quod quoniā illud negatis, hoc necessario cōfitendum est. naturam autē eam dico, qua nunquā animus insistēs agitatione, et motu esse uacuus potest. is cum lāguore corporis nec membris uti, nec sensibus potest, incidit in uisa uaria, et incerta ex reliquijs, ut ait Aristoteles, inhærētibus earū rerū, quas uigilans gesserit, aut cogitarit. quarum perturbatione mirabiles interdum existunt species somniorū. quæ si alia uera, alia falsa: qua nota internoscantur, scire sanè uelim. si nulla est, quid istos interpretes audiamus? sin quæpiam est, aueo audire quæ sit. sed hærebunt. uenit enim iam in contentionē, utrum sit probabilius, deos ne immortales rerū omniū præstantia excellentes cōcursare omnium mortaliū, qui ubique sunt nō modo lectos, uerū etiam grabatos, &, cū stertentes aliquos uiderint, obijcere his uisa quædā tortuosa, & obscura, quæ illi exterriti somnio ad coniectorē mane deferant; an natura fieri, ut mobiliter animus agitatus, quod uigilans uiderit, dormiens uidere uideatur. utrū philosophia dignius, sagarū supstitione ista interpretari, an explicatione naturæ? ut si iam fieri possit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

coniectura uera somniorum,tamen isti, qui profitentur,eam facere non possunt: ex leuissimo enim,& indoctissimo genere constant. Stoici autem tui negant quenquā nisi sapientē diuinum esse posse. Chrysippus quidē diuinationē diffinit his uerbis,uim cognoscentē, & uidentem, & explicantem signa,quæ à dijs hominibus portendātur:officium autem eius esse, prænoscere,dei erga homines mente qua sint,quidq; significēt, quemadmodumq; ea procurentur, atque expientur. idemq; somniorū coniectionē diffinit hoc modo, esse uim cernentem, & explanantem quæ à dijs hominibus significētur in somnijs.quid ergo, ad hæc mediocri opus est prudētia,an & ingenio præstanti, et eruditione perfecta?talem autē cognouimus neminē. uide igitur,ne,etiam si diuinationē tibi esse concessero, quod nunquam faciam;neminem tamen diuinum reperire possimus.qualis autem ista mens est deorū, si neq; ea nobis significāt in somnijs, quæ ipsi per nos intelligamus;neq; ea,quorū interpretes habere possimus? similes.n.sunt dij,si ea nobis obijciunt, quorum neq; scientiam,neq; explanationem habeamus,tanquam si Pœni,aut Hispani in senatu nostro sine interprete loquerētur.iā uero quò pertinent obscuritates,& ænigmata somniorum?intelligi.n.à nobis dij uelle debebāt ea, quæ nostra causa nos monebant. quid? poeta nemo, nemo physicus obscurus?ille uero nimis etiam obscurus Euphorion: at non Homerus: uter igitur melior? ualde Heraclitus obscurus,minime Democritus: num igitur conferendi? mea causa me mones, quod non intelligam. quid me igitur mones? ut si quis medicus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ægroto imperet, ut ſumat

» Terrigenam, herbigradã, domiportã, ſanguine caſſam,
potius quàm hominum more, cocleam, dicere. nam Pa
cuuianus Amphion,

» Quadrupes tardigrada, agreſtis, humilis, aſpera,
» Capite breui, ceruice anguina, aſpectu truci,
» Euiſcerata, inanima cum animali ſono,

cum dixiſſet obſcurius, tum Attici reſpondent: nõ intel
ligimus, niſi aperte dixeris. at ille uno uerbo, teſtudo. nõ
potueras hoc igitur à principio cythariſta dicere? defert
ad coniectorem quidã ſomniaſſe ſe, ouum pendere ex
faſcia lecti ſui cubicularis. eſt hoc in Chryſippi libro ſo
mnium. reſpondit coniector, theſaurum defoſſum eſſe
ſub lecto. fodit: inuenit auri aliquantum, idq; circun
datum argento: miſit coniectori quantulum uiſum eſt
de argento. tum ille, nihil ne de uitello? id enim ex ouo
uidebatur aurũ declaraſſe, reliquũ argentũ. nemo ne
igitur unquam alius ouum ſomniauit? cur ergo hic ne
ſcio quis theſaurum ſolus inuenit? quàm multi inopes,
digni præſidio deorum, nullo ſomnio ad theſaurũ repe
riendum admonentur? quam autem ob cauſam tã eſt
obſcure admonitus, ut ex ouo naſceretur theſauri ſimi
litudo, potius, quàm aperte theſaurũ quærere iubere=
tur, ſicut aperte Simonides uetitus eſt nauigare? ergo
obſcura ſomnia minime cõſentanea ſunt maieſtati deo
rũ. ad aperta et clara ueniamus, quale eſt de illo inter
fecto à caupone Megaris, quale de Simonide, qui ab
eo, quẽ humauerat, uetitus eſt nauigare; quale etiã de
Alexandro: quod à te præteritũ eſſe miror: qui, cũ Pto
lemæus familiaris eius in prælio telo uenenato ictus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

eſſet, eoq; uulnere ſummo cũ dolore moreretur, Alexander aſſidens ſomno eſt conſopitus. tum ſecundum quietẽ uiſus ei dicitur draco is, quẽ mater Olympias alebat, radiculã ore ferre, et ſimul dicere quo illa loci naſceretur: (neq; islõge aberat ab eo loco) eius autẽ eſſe uim tantam, ut Ptolemæum facile ſanaret: cum Alexãder experrectus narraſſet amicis ſomniũ, emiſiſſe q illã radiculã quæreret. qua inuẽta, et Ptolemæus ſanatus dicitur, & multi milites, qui erant eodẽ genere teli uulnerati. multa etiã ſunt à te ex hiſtorijs prolata ſomnia, matris Phalaridis, Cyri ſuperioris, matris Dionyſij, Pœni Amilcaris, Annibalis, P. Decij, peruulgatum iam illud de præſultore, Gracchi etiam, & recẽs Cæciliæ Balearici filiæ ſomnium. ſed hæc externa, ob eamq; cauſam ignota nobis ſunt: non nulla etiã ficta fortaſſe: quis enim auctor iſtorũ? de noſtris somnijs quid habemus dicere? tu de merſo me, & equo ad ripam? ego de Mario cũ faſcibus laureatis me in ſuũ deduci iubente monumentũ? omniũ ſomniorũ Quinte una ratio eſt. quæ, per deos immortales, uideamus ne noſtra ſuperſtitione, & deprauatione ſuperetur. quẽ enim tu Mariũ uiſum à me putas? ſpeciẽ credo eius, & imaginẽ, ut Democrito uidetur, unde profectã imaginẽ: à corporibus enim ſolidis, & à certis figuris uult fluere imagines. quod igitur Marij corpus erat ex eo, inqt, quod fuerat, plena ſunt imaginũ omnia iſta. igitur me imago Marij in cãpũ Atinatem perſequebatur: nulla enim ſpecies cogitari poteſt, niſi pulſu imaginũ. quid ergo? iſtæ imagines ita nobis dicto audientes ſunt, ut, ſimul atq; uelimus, accurrant? etiã

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ne earum rerum,quæ nullæ sunt?quæ est enim forma tam inusitata,tã nulla,quã nõ sibi ipse animus possit effingere?ut,quæ nunquam uidimus, ea tamen formata habeamus,oppidorum situs, hominum figuras. num igitur,cum aut moros Babylonis,aut Homeri faciem cogito,imago illorum me aliqua pellit?omnia igitur,quæ uolumus,nota nobis esse possunt : nihil est.n. de quo cogitare nequeamus.nullæ ergo imagines obrepũt in animos dormiẽtiũ extrinsecus,nec omnino fluunt illæ:nec cognouĩquenquam,qui maiore auctoritate nihil diceret.animorũ est ea uis,atq; natura, ut uigeant uigilãtes,nullo aduẽtitio pulsu,sed suo motu,incredibili quadam celeritate.hi cum sustinẽtur mẽbris, & corpore,& sensibus,omnia certiora cernunt, cogitant,sentiunt.cum autem hæc subtracta sunt, desertusq; animus languore corporis,tum agitatur ipse per sese:itaq; in eo & formæ uersantur,& actiones, & multa audiri,multa dici uidentur.hæc scilicet imbecillo remissoq; animo multa omnibus modis cõfusa et uariata uersantur:maximeq; reliquiæ earum rerũ mouentur in animis,et agitantur,de quibus uigilãtes aut cogitauimus,aut egimus:ut mihi temporibus illis multum in animo Marius uersabatur recordãti,quàm ille grauem suum casum magno animo,quàm cõstãti tulisset,hãc credo causam de illo somniãdi fuisse.tibi autem de me cũ solicitudine cogitanti subito sum uisus emersus ex flumine:inerant enim in utriusq; nostrũ animis uigilantium cogitationum uestigia.At quædã adiuncta sunt:ut mihi de monumẽto Marij : tibi, & equus,in quo ego uehebar,mecũ unà demersus rursus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

apparuit.an tu censes ullam anum tam delirã futurã fuisse,ut somnijs crederet,nisi ista casu non nunquam forte,temere concurrerent?Alexandro loqui draco uisus est.potest omnino hoc esse falsum,potest uerũ: sed utrum sit,non est mirabile:nõ enim audiuit ille draconem loquentem,sed est uisus audire:& quidẽ, quo maius sit,cum radicem ore teneret,locutus est. sed nihil est magnũ somnianti.quæro æutem, cur Alexãdro tam illustre somnium,tam certũ,nec huic eidem aliàs, nec multa cæteris.mihi quidem,præter hoc Marianũ nihil sanè,quod meminerim. frustra igitur cõsumptæ, tot noctes tam longa in ætate.nunc quidẽ propter intermissionem forensis operæ & locubrationes detraxi, & meridiationes addidi,quibus uti antea non solebã: nec tam multũ dormiens ullo somnio sum admonitus, tantis præsertim de rebus:nec mihi magis usquam uideor,quàm cũ aut in foro magistratus,aut in curia senatum uideo,somniare.Etenim ex diuisione hoc secũdum est,quæ est cõtinuatio,coniunctioq; naturæ:quã, ut dixi,uocant συμπαθείαν eiusmodi, ut thesaurus ex ouo intelligi debeat. nam medici ex quibusdã rebus & aduenientes & crescentes morbos intelligunt: non nullæ etiam ualetudinis significationes,ut, hoc ipsum pleni,enecti'ue simus,ex quodam genere somniorum intelligi posse dicuntur.thesaurus uero, & hæreditas, & honos,& uictoria,& multa generis eiusdem qua cum somnijs naturali cognatione iunguntur? dicitur quidam, cum in somnijs complexu Venerio iungeretur,calculos eiecisse.uideo sympathiã: uisum est enim tale obiectũ dormienti,ut id,quod euenit,naturæ uis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

non opinio erroris effecerit. quæ igitur natura obtulit illam ſpeciẽ Simonidi, à qua uetaretur nauigare? aut quid naturæ copulatum habuit Alcibiadis quod ſcribi tur ſomnium? qui paulo ante interitum uiſus eſt in ſomnijs amicæ eſſe amictus amiculo. is cum eſſet proie ctus inhumatus, ab omnibuſq; deſertus iaceret; amica corpus eius texit ſuo pallio. ergo hoc inerat in rebus fu turis, et cauſas naturales habebat, an, & ut uideretur, & ut eueniret, caſus effecit? quid ipſorum interpretũ coniecturæ, non ne magis ingenia declarant eorum, quàm uim conſenſumq; naturæ? curſor ad Olympia proficiſci cogitans, uiſus eſt in ſomnijs curru quadriga rum uehi. mane ad coniectorem. at ille, uinces, inquit: id enim celeritas ſignificat, & uis equorum. poſt idem ad Antiphontem. is autem, uincare, inquit. neceſſe eſt. an non intelligis quatuor ante te cucurriſſe? Ecce alius curſor. atq; horum ſomniorum, & talium plenus eſt Chryſippi liber, plenus Antipatri. ſed ad curſorem re= deo. ad interpretem detulit, aquilam ſe in ſomnijs ui= ſum eſſe factum. at ille, uiciſti: iſta enim auis uolat nulla uehementius. huic equidem Antipho, tu uero, in quit, te uictum eſſe non uides? iſta enim aui inſectans alias & agitans, ſemper iſta poſtrema eſt. parere quæ= dam matrona cupiens, dubitans eſſet ne prægnans, uiſa eſt in quiete obſignatam habere naturã: retulit. nega= uit eam, quoniã obſignata fuiſſet, concipere potuiſſe. at alter prægnãtem eſſe dixit: nam inane obſignari ni hil ſolere. quæ iſta eſt ars cõiectoris, eludentis ingenio? an ea, quæ dixi, & innumerabilia, quæ collecta habẽt Stoici, quidquam ſignificant, niſi acumen hominũ ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſimilitudine aliqua coniecturā modo huc,modo illuc ducentium?medici ſigna quædam habent ex uenis, et ex ſpiritu ægroti,multisq; ex alijs futura præſentiūt. gubernatores cū exultantes Loligines uiderint,aut Delphinos ſe in portum conijcientes, tempeſtatē ſignificari putant. hæc ratione explicari,& ad naturam facile reuocari poſſunt:ea uero,quæ paulo ante dixi,nullo modo. At enim obſeruatio diuturna (hæc enim pars una reſtat)notandis rebus fecit artem. an tandem ſomnia obſeruari poſſunt? quonam modo?ſunt enim innumerabiles uarietates.nihil tam præpoſtere,tā incōdite,tam monſtruoſe cogitari poteſt,quod nō poſſimus ſomniare.quo modo igitur hæc infinita,& ſemper noua aut memoria complecti,aut obſeruādo notare poſſumus? aſtrologi motus errantium ſtellarū notauerūt: inuentus eſt enim ordo in ijs ſtellis,qui nō putabatur. cedò tandem,qui ſit ordo,aut quæ concurſatio ſomniorum? quo modo autem diſtingui poſſunt uera ſomnia à falſis,cū eadem et alijs aliter euadāt, & ijſdem non ſemper eodem modo?ut mihi mirū uideatur, cū mendaci homini,ne uerū quidem dicēti credere ſoleamus, quo modo iſti,ſi ſomniū uerum euaſit aliquod, nō ex multis potius uni fidē derogāt,quàm ex uno innumerabilia cōfirmant.ſi igitur neq; deus eſt effector ſomniorū,neque naturæ ſocietas ulla cū ſomnijs,neque obſeruatione inueniri potuit ſcientia:effectū eſt,ut nihil prorſus ſomnijs tribuendū ſit;præſertim cū illi ipſi,qui ea uident,nihil diuinent;ij,qui interpretātur,cōiectu ram adhibeant,nō naturam;caſus autem innumerabilibus penè ſeculis in omnibus plura mirabilia, quā in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſomniorũ uiſis effecerit,neq; cõiectura ,quæ in uarias partes duci poſſit,non nunquam etiam in cõtrarias , quidquam ſit incertius.explodatur hæc quoq; ſomnio rum diuinatio pariter cum cæteris:nã,ut uere loqua= mur,ſuperſtitio fuſa per gentes,oppreſſit omnium fe= rè animos,atq; hominũ imbecillitatẽ occupauit. quod et in ijs libris dictum eſt,qui ſunt de natura deorum: & hac diſputatione id maxime egimus : multum.n. & nobiſmet ipſis,& noſtris profuturi uidebamur , ſi eam funditus ſuſtuliſſemus . nec uero (id enim dili= genter intelligi uolo)ſuperſtitione tollenda religio tolli tur.nam et,maiorũ inſtituta tueri ſacris, cerimoniſq; retinendis,ſapientis eſt,et eſſe præſtantem aliquã æter namq; naturam,& eam ſuſpiciendam admirandãq; hominum generi,pulchritudo mũdi,ordoq; rerum cœ leſtium cogit confiteri.quamobrem ut religio propagã da etiam eſt,quæ eſt iũcta cum cognitione naturæ: ſic ſuperſtitionis ſtirpes omnes eijciendæ ſunt : inſtat .n. et urget,&,quocunq; te uerteris,perſequitur, ſiue tu uatem,ſiue tu omen audieris,ſiue immolaris,ſiue auẽ aſpexeris,ſi Chaldæum , ſi aruſpicem uideris , ſi fulſe= rit,ſi tonuerit,ſi tactum aliquid erit de cœlo,ſi oſten= ti ſimile natum,factum'ue quippiam:quorum neceſ= ſe eſt plerunq; aliquid eueniat : ut nunquam liceat quieta mente conſiſtere. perfugium uidetur omnium laborum & ſolicitudinum eſſe ſomnus. at ex eo ipſo plurimæ curæ,metuſq; naſcuntur.qui quidem ipſi per ſe minus ualerẽt,& magis contemnerentur,niſi ſom= niorum patrocinium philoſophi ſuſcepiſſent,nec ij qui dem contemptiſſimi,ſed in primis acuti, et conſequen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tia & repugnantia uidentes : qui propè iã absoluti, et perfecti putantur. quorum licentiæ nisi Carneades restitisset, haud scio an soli iã philosophi iudicarẽtur. cũ quibus omnis ferè nobis disceptatio, contentioq; est: non quod eos maxime cõtemnamus: sed quòd uidentur acutissime sentẽtias suas, prudẽtissimeq; defendere cũ autem propriũ sit Academiæ, iudicium suũ nullum interponere; ea probare : quæ similima ueri uideantur; conferre causas, et, quid in quanque sententiã dici possit, expromere; nulla adhibita sua auctoritate, iudiciũ audientiũ relinquere integrũ, ac liberũ: tenebimus hanc consuetudinem à Socrate traditã, eaq; inter nos, si tibi Quinte frater placebit, quamsæpissime utemur, Mihi uero, inquit ille, nihil potest esse iucundius. Quæ cum essent dicta, surreximus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

M. TVLLII CICERONIS

DE FATO LIBER.

Via pertinet ad mores, quos ἤθη Græci uocãt, nos eã partem philoſophiæ de moribus appellare ſolemus. ſed decet augẽtẽ linguã latinam nominare moralem. explicandáq; uis eſt, ratioq; enũciationũ: quæ Græci ἀξιώματα uocãt: quæ de re futura cum aliquid dicũt, deq; eo, quod poſſit fieri, aut non poſſit, quã uim habeant, obſcura quæſtio eſt: quam περὶ δυνατῶν appellãt: totáq; eſt logicæ: quã rationẽ diſſerendi uoco. quod autem in alijs libris feci, qui ſunt de natura deorum, itemq; in ijs, quos de diuinatione edidi, ut in utranq; partem perpetua explicaretur oratio, quo facilius id à quoque probaretur, quod cuiq; maxime probabile uideretur; in hac diſputatione de fato caſus quidã, ne facerẽ, impediuit. nã cũ eſſem in Puteolano, Hirciuſq; noſter Cõſul deſignatus ijſdẽ in locis, uir nobis amiciſſimus, et ijs ſtudijs, in quibus nos à pueritia uiximus, deditus; multũ unà eramus, maxime nos quidẽ exquirẽtes ea cõſilia, quæ ad pacem, & ad concordiã ciuium pertinerent. cũ enim omnes poſt interitum Cæſaris nouarũ perturbationũ cauſæ quæri uiderẽtur, hiſq; eſſe occurrendũ putaremus: omnis ferè noſtra in his deliberationibus cõſumebatur oratio: idq; & ſæpe aliàs, et quodã liberiore, quàm ſolebat, & magis uacuo ab in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

teruētoribus die,cū ille ad me ueniſſet,primo illa,quæ erant quotidiana,& quaſi legitima nobis,de pace, & de otio dicta ſunt. quibus acceptis,quid ergo,inquit ille,quoniā oratorias exercitationes nō tu quidē,ut ſpero,reliquiſti,ſed certe philoſophiā illis anteposuiſti,poſſum ne aliquid audire? Tu uere,inquā, uel audire, uel dicere:nec enim,quod recte exiſtimas, oratoria illa ſtudia deſerui;quibus etiam te incendi, quāquā flagrantiſſimum acceperam:nec ea,quæ nunc tracto,minuunt,ſed augent potius illā facultatem: nā cum hoc genere philoſophiæ,quod nos ſequimur, magnā habet orator ſocietatem:ſubtilitatem enim ab Academia mutuatur,& ei uiciſſim reddit ubertatem orationis,et ornamenta dicendi.quamobrem, inquam, quoniam utriuſque ſtudij noſtra poſſeſſio eſt,hodie utro frui malis,optio ſit tua. Tum Hircius,gratiſſimum inquit,et tuorum omnium ſimile:nihil enim unquā abnuit uoluntas tua meo ſtudio.ſed quoniam mihi rhetorica ueſtra ſat nota,teq; in his & audiuimus ſæpe,& audiemus,atque hanc Academicorum contra propoſitū diſputandi cōſuetudinem indicāt te ſuſcepiſſe Tuſculanæ diſputationes:ponere aliquid,ad quod audiā,ſi tibi non eſt moleſtum, uolo. An mihi, inquam,poteſt quidquam eſſe moleſtum,quod tibi gratū futurū ſit? ſed ita audies,ut Romanum hominē,ut timide ingredientē ad hoc genus diſputandi,ut lōgo interuallo hæc ſtudia repetentē. Ita,inquit, audiam te diſputantē, ut ea lego,quæ ſcripſiſti. proinde ordire.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Multa deſunt.

Conſideramus hic, quorum in alijs, ut in Antipatro poeta, ut in brumali die natis, ut in ſimul ægrotãtibus fratribus, ut in urina, ut in unguibus, ut in reliquis eiuſmodi naturæ contagio ualeret: quã ego non tollo: uis eſt nulla fatalis. in alijs autem fortuita quædã eſſe poſſunt, ut in illo naufrago, ut in Icadio, ut in Daphita. quædã etiã Poſidonius, pace magiſtri dixerim, comminiſci uidetur. ſunt inquã quidem abſurda. quid enim? ſi Daphitæ fatum fuit de equo cadere; atque ita perire; ex hoc ne equo, qui cum equus nõ eſſet, nomẽ habebat alienũ? aut Philippus haſce in capulo quadrigulas uitare monebatur? quaſi uero capulo ſit occiſus. quid autẽ magnum, & naufragum illum ſine nomine in riuo eſſe lapſum? quãquã huic quidem hic ſcribit prædictũ, in aqua eſſe pereundum. ne Hercule Icadij quidem prædonis uideo fatũ ullum: nihil enim ſcribit ei prædictum. quid mirum igitur, ex ſpelunca ſaxum in crura eius incidiſſe? puto enim, etiã ſi Icadius tum in ſpelunca non fuiſſet, ſaxum tamen illud caſurum fuiſſe. nam aut nihil eſt omnino fortuitum, aut hoc ipſum potuit euenire fortuna. quæro igitur, atq; hoc late patebit, ſi fati omnino nullum nomen, nulla natura, nulla uis eſſet, & forte, temere, caſu aut pleraque fierent, aut omnia: num aliter, ac nunc euenirent, euenirent? quid ergo attinet inculcare fatum, cũ ſine fato ratio omnium rerum ad naturam, fortu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

nam'ue referatur? ſed Poſidonium, ſicut æquum eſt, cũ bona gratia dimittamus: ad Chryſippi laqueos reuertamur. cui primum quidem de ipſa rerum cõtagione reſpondeamus: reliqua poſtea perſequemur. inter locorũ naturas quantũ interſit, uideamus: alios eſſe ſalubres, alios peſtilentes, in alijs eſſe pituitoſos, & quaſi redundantes, in alijs exſiccatos, atque aridos: multaq; ſunt alia, quæ inter locum & locum plurimum differunt. Athenis tenue cœlum, ex quo acutiores etiam putantur Attici: craſſum Thebis, itaque pingues Thebani, & ualentes. tamen neque illud tenue cœlũ efficiet, ut aut Zenonem quis, aut Arceſilam, aut Theophraſtũ audiat: neque craſſum, ut Nemea potius, quã Iſthmo victoriam petat. diſiunge longius. quid enim loci natura afferre poteſt, ut in porticu Pompeij potius, quã in campo ambulemus? tecum, quàm cum alio? Idibus potius, quàm Calendis? ut igitur ad quaſdam res natura loci pertinet, & operatur aliquid, ad quaſdã autem nihil: ſic affectio aſtrorum ualeat, ſi uis, ad quaſdam res, ad omnes certe non ualebit. at. n. quoniam in naturis hominũ diſſimilitudines ſunt, ut alios dulcia, alios ſub amara delectẽt, alij libidinoſi, alij iracũdi, aut crudeles, aut ſuperbi ſint, alij talibus uitijs abhorreant: quoniã igitur, inquit, tantum natura à natura diſtat; quid mirum eſt, has diſſimilitudines ex differentibus cauſis eſſe factas? hæc diſſerens, qua de re agatur, et in quo cauſa cõſiſtat, non uidet. non. n. ſi alij ad alia propenſiores ſint propter cauſas naturales, & antecedentes, iccirco etiam noſtrarũ uolũtatũ, atque appetitionũ ſunt cauſæ naturales, & antecedentes: nã nihil eſſet in noſtra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

poteſtate,ſi res ita ſe haberet:nunc uero fatemur,acuti,hebetes ne,ualentes,imbecilli ne ſimus, nō eſſe id in nobis.qui autem ex eo cogi putat,ne ut ſedeamus quidem,aut ambulemus uoluntatis eſſe , is nō uidet quæ quanq; res conſequatur.ut enim & ingenioſi, & tardi ita naſcantur antecedētibus cauſis, itemq; ualētes, & imbecilli:non ſequitur tamen,ut etiam ſedere,& ambulare,& rem agere aliquam principalibus cauſis definitum,& conſtitutum ſit. Stylphonem Megaricū philoſophum,acutum ſanè hominem, & probatū tēporibus illis accepimus . hunc ſcribūt ipſius familiares & ebrioſum,& mulieroſum fuiſſe : neq; hoc ſcribūt uituperantes,ſed potius ad laudem:uitioſam.n.naturam ab eo ſic edomitam, & cōpreſſam eſſe doctrina, ut nemo unquā uinolentū illum, nemo in eo libidinis ueſtigium uiderit.quid?Socratem nō ne legimus quēadmodū notarit Zopirus phyſiognomon, qui ſe profitebatur hominum mores naturaſq; ex corpore,oculis, uultu,fronte pernoſcere? ſtupidum eſſe Socratē dixit, & bardum,quòd iugula concaua nō haberet: obſtructas eas partes,& obturatas eſſe dicebat:addidit etiā, mulieroſum: in quo Alcibiades caehinnū dicitur ſuſtuliſſe.ſed hæc ex naturalibus cauſis uitia naſci poſſunt: extirpari autē,& funditus tolli, ut is ipſe , qui ad ea propenſus fuerit,à tantis uitijs auocetur,nō eſt id poſitum in naturalibus cauſis,ſed in uoluntate,ſtudio,diſciplina.quæ tolluntur omnia,ſi uis et natura fati ex diuinatiōis ratiōe firmabitur . etenim ſi eſt diuinatio, quælibet natura à præceptis artis proficiſcitur : præcepta appello,quæ dicuntur græce θεωρήματα.non enim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

credo nullo præcepto aut cæteros artifices uersari in ſuo munere,aut eos,qui diuinatione utantur,futura præ dicere.ſunt igitur aſtrologorum præcepta huiuſmodi.ſi quis,uerbi cauſa,oriente canicula natus eſt,is in mari nõ morietur. uigila Chryſippe,ne tuam cauſſam,in qua tibi cũ Diodoro ualente dialectico magna luctatio eſt,deſeras.ſi enim uerũ eſt,quod ita connecti tur;ſi quis oriente canicula natus eſt,in mari nõ morietur:illud quoque uerũ eſt;ſi Fabius oriente canicula natus eſt,Fabius in mari non morietur.pugnant ergo hæc inter ſe,oriente canicula natum eſſe, & in mari Fabium moriturum:& quoniã certum in Fabio ponitur,ortum eſſe eũ canicula oriẽte,hæc quoq; pugnãt, & eſſe Fabium , & in mari moriturum . ergo hæc quoq; coniunctio eſt ex repugnantibus,& eſt Fabius, & in mari Fabius morietur. quod ut propoſitum eſt, ne fieri quidẽ poteſt.ergo illud,morietur in mari Fabius,ex eo genere eſt,quod fieri non poteſt.omne igitur, quod falſum dicitur in futuro,id fieri nõ poteſt.at hoc Chryſippe minime uis:maximeq; tibi de hoc ipſo cum Diodoro certamen eſt:ille enim id ſolũ fieri poſſe dicit, q aut ſit uerũ,aut futurũ ſit uerum: & quicquid futurum ſit,id dicit fieri neceſſe eſſe;& quicquid nõ ſit futurum,id negat fieri poſſe.tu , & quæ non ſint futura,poſſe fieri dicis;ut frangi hanc gemmam, etiam ſi id nunquam futurũ ſit:neque neceſſe fuiſſe Cypſelum regnare Corinthi,quanquã id milleſimo ante anno Apollinis oraculo editum eſſet.at ſi iſta cõprobabis diuina prædicta:& quæ falſa in futuris dicentur, in his habemus,ut ea fieri non poſſint:ut ſi dicatur Afri

canum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

canum Carthagine potiturum,etsi uere dicatur de futuro, idq; ita futurum sit,dicas esse necessarium . quæ est tota Diodori uobis inimica sententia.etenim si illud uere connectitur ; si oriente canicula natus es, in mari non morieris ; primumq; , quod in connexo , natus es oriente canicula, necassarium est;omnia enim uera in præteritis necessaria sunt,ut Chrysippo placet dissentiẽti à magistro Cleanthe,quia sunt immutabilia , nec in falsum è uero præterita possunt cõuerti si igieur quod primum in connexo est,necessarium est,fit etiam quod consequitur necessarium. quanquam hoc Chrysippo nõ uidetur ualere in omnibus . sed tamen, si naturalis est causa cur in mari Fabius nõ moriatur,in mari Fabius mori non potest.hoc loco Chrysippus æstuans falli sperat Chaldæos,cæterosq; diuinos,neque eos usuros esse cõiunctionibus , ut ita sua præcepta pronuncient,si quis natus est oriente canicula,is in mari non morietur,sed potius ita dicant,nõ & natus est quis oriente canicula, & is in mari morietur . ò licentiã ioculare m : ne ipse incidat in Diodorũ,docet Chaldæos, quo pacto eos exponere præcepta oporteat . quæro enim,si Chaldæi ita loquantur,ut negationes infinitarũ cõiunctionũ potius, quã infinita cõnexa ponãt : cur idẽ medici, cur geometræ,cur reliqui facere nõ possint?medicus in primis, qđ erit ei perspectũ in arte,nõ ita proponet;si cui uenæ sic mouentur,is habet febrẽ : sed potius illo modo : nõ & huic uenæ sic mouẽtur,et febrẽ is nõ habet. itemq; geometres nõ ita dicet;si in sphæra maximi orbes sunt, medij inter se diuidũtur. sed potius illo modo;nõ et sunt in sphæra maximi orbes,et hi nõ medij inter se diuidũtur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quid eſt,quod non poſſit iſto modo ex cõnexo trãsferri ad coniunctionũ negationẽ? & quidẽ alijs modis eaſdem res efferre poſſumus, modo dixi,ſi in ſphæra maximi orbes ſunt, medij inter ſe diuidũtur: poſſum dicere, ſi in ſphæra maximi orbes erũt: poſſum dicere, quia in ſphæra maximi orbes erunt. multa genera ſunt enunciandi,nec ullum diſtortius, quàm hoc, quo Chryſippus ſperat Chaldæos contentos Stoicorum cauſa fore.illorũ tamen nemo ita loquitur:maius eſt enim has contortiones orationis,quàm ſignorũ ortus obitusq; perdiſcere. Sed ad illam Diodori contentionem, quam περὶ δυνατῶν appellant,reuertamur. in qua quid ualeat id,quod fieri poſſit,inquirit.placet igitur Diodoro id ſolum fieri poſſe,quod aut uerum ſit,aut uerũ futurum ſit.qui locus attingit hãc quæſtionem; nihil fieri, quod nõ neceſſe fuerit;& quidquid fieri poſſit,id aut eſſe iam, aut futurũ eſſe; nec magis cõmutari ex ueris in falſa ea poſſe,quæ futura ſunt,quàm ea, quæ facta ſunt; ſed in factis immutabilitatẽ apparere; in futuris quibuſdam quia nõ apparent, ne neceſſe quidem uideri: ut in eo, qui mortifero morbo urgeatur, uerũ ſit,hic morietur hoc morbo: at hoc idẽ ſi uere dicatur in eo,in quo uis morbi tanta non appareat,nihilo minus futurum ſit.ita fit, ut commutatio ex uero in falſum ne in futuro quidem ulla fieri poſſit. nam, morietur Scipio,talem uim habet,ut,quanquã de futuro dicatur tamen id non poſſit cõuerti in falſum: de homine enim dicitur,cui neceſſe eſt mori.ſic ſi diceretur,morietur noctu in cubiculo ſuo Scipio ui oppreſſus,uere diceretur:id.n.fore diceretur, quod eſſet futurũ: futurũ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

autem fuisse,ex eo,quia factū est,intelligi debet : nec magis erat uerum,morietur Scipio,quàm,morietur illo modo: nec minus necesse est mori Scipioni,quā illo modo mori:nec magis immutabile ex uero in falsum,necatus est Scipio,quā,necabitur Scipio:nec,cū hæc ita sint, est causa cur Epicurus fatum extimescat,& ab atomis petat præsidium,easq; de uia deducat,& uno tempore suscipiat res duas inenodabiles;unam,ut sine causa fiat aliquid,ex quo existet,ut de nihilo quippiam fiat,quod nec ipsi,nec cuiquam physico placet;alteram, ut , cum duo indiuidua per inanitatem ferantur,alterum è regione moueatur,alterum declinet: licet enim Epicuro , concedenti omne enūciatum aut uerū,aut falsum esse, non uereri,ne omnia fato fieri sit necesse: nō enim æternis causis naturæ necessitate manātibus uerū est , id quod ita enunciatur:descendit in Academiam Carneades : nec tamen sine causis : sed interest inter causas fortuito antegressas,& inter causas cohibentes in se efficientiā naturalem.ita & semper uerū fuit,morietur Epicurus,cū duo & septuaginta annos uixerit, Archōte Pitarato: neque tamen erant causæ fatales , cur ita accideret : sed quòd ita cecidisset,certe casurū,sicut cecidit,fuit.nec ij,qui dicūt immutabilia esse,quæ futura sint,nec posse uerū futurū conuerti in falsum, fati necessitatem cōfirmāt,sed uerborū uim interpretantur . at qui introducūt causarum seriem sempiternā, ij mentem hominis uolūtate libera spoliatam,necessitate fati deuinciunt.sed hæc hactenus. alia uideamus. cōcludit enim Chrysippus hoc modo : si est motus sine causa, nō omnis enunciatio,quod ἀξίωμα dialectici appellāt, aut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

uera, aut falsa erit:causas enim efficientes quod non habebit,id nec uerũ,nec falsum erit : omnis autẽ enunciatio aut uera, aut falsa est : motus ergo sine causa nullus est. quod si ita est,omnia,quæ fiunt,causis fiunt antegressis : id si ita est,omnia fato fiũt: efficiũt igitur fato fieri quæcũque fiãt.hic primũ si mihi libeat assentiri Epicuro,& negare omnem enũciationem aut uerã esse,aut falsam,eam plagam potius accipiam,quàm fato omnia fieri cõprobem : illa enim sententia aliquid habet disputationis,hæc uero non est tolerabilis : itaq; contendit oẽs neruos Chrysippus, ut persuadeat omne ἀξιώμα aut uerũ esse,aut falsum. ut enim Epicurus uetur,ne,si hoc cõcesserit,cõcedendũ sit,fato fieri quæcunque fiant ; si enim alterutrũ ex æternitate uerum sit,esse id etiam certũ; & si certũ, etiam necessarium ; ita & necessitatẽ , & fatũ confirmari putat:sic Chrysippus metuit,ne,si nõ obtinuerit,omne,quod enuncietur,aut uerũ esse,aut falsum,omnia fato fieri possint , & ex causis æternis rerũ futurarum . sed Epicurus declinatione atomi uitari fati necessitatẽ putat.itaq; tertius quidam motus oritur extra pondus, & plagã , cũ declinat atomus interuallo minimo. id appellat ἐλάχιστον. quam declinationem sine causa fieri,si minus uerbis,re cogitur confiteri : nõ enim atomus ab atomo pulsa declinat : nã qui potest pelli alia ab alia, si grauitate ferũtur ad perpendiculũ corpora indiuidua,rectis lineis,ut Epicuro placet ? sequitur enim, ut, si alia ab alia nũquã depellatur,ne cõtingat quidem alia aliã . ex quo efficitur,ut iã si sit atomus,eaq; declinet,declinare sine causa . hãc rationem Epicurus induxit ob eã rem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quòd ueritus est,ne,si semper atomus grauitate ferretur naturali,ac necessaria,nihil liberū nobis esset, cum ita moueretur animus,ut atomorū motu cogeretur. id Democritus auctor atomorū accipere maluit,necessitate omnia fieri,quàm à corporibus indiuiduis naturales motus auellere. acutius Carneades,qui docebat Epicureos suam causam sine hac cōmētitia declinatione defendere. nam cū doceret esse posse quendam animi motū uoluntarium,id fuit defendi melius,quàm introducere declinationem, cuius præsertim causam reperire non possunt, quo defenso, facile Chrysippo possent resistere. cū enim concessissent motum nullum esse sine causa,nō cōcederent,omnia,quæ fierent, fieri causis antecedentibus: uolūtatis enim nostræ non esse causas externas,& antecedentes. cōmuni igitur cōsuetudine sermonis abutimur,cū ita dicimus,uelle aliquid quēpiā, aut nolle sine causa. ita enim dicimus sine causa,ut dicamus sine externa & antecedente causa', nō sine aliqua. ut cū uas inane dicimus,nō ita loquimur ut physici,quibus inane esse nihil placet;sed ita,ut,uerbi causa,sine aqua,sine uino,sine oleo uas esse dicamus: sic, cū sine causa animū moueri dicimus, sine antecedente & externa causa moueri,nō omnino sine causa, dicimus. de ipsa atomo dici potest,cū per inane moueatur grauitate,& pōdere,sine causa moueri,quia nulla causa accedat extrinsecus. rursus autem,ne omnes à physicis irrideamur,si dicamus quidquā fieri sine causa, distinguendū est,& ita dicendū,ipsius indiuidui hāc esse naturā,ut pōdere & grauitate moueatur, eāq; ipsam esse causam cur ita feratur. similiter ad animorum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

motus uoluntarios,nõ eſt requirẽda externa cauſa. motus enim uoluntarius eã naturam in ſe ipſo cõtinet, ut ſit in noſtra poteſtate,nobiſq; pareat : nec id ſine cauſa:eius.n.rei cauſa,ipſa natura eſt. quod cum ita ſit, quid eſt,cur nõ omnis pronũciatio aut uera, aut falſa ſit ? niſi cõceſſerimus fato fieri quæcunq; fiãt. quia futura,inquit,uera nõ poſſunt eſſe ea,quæ eauſas,cur futura ſint,nõ habent.habeãt igitur cauſas neceſſe eſt,ut ea,quæ uera ſunt,ita cũ euenerint,fato euenerint.confectum negotium,ſi quidem tibi concedendum eſt,aut fato omnia fieri,aut quidquã poſſe fieri ſine cauſa. an aliter hæc enunciatio uera eſſe nõ poteſt,capiet Numãtiam Scipio,niſi ex æternitate cauſa cauſam ſerens hoc erit effectura ? an hoc falſum potuiſſet eſſe,ſi eſſet ſex centis ſeculis ante dictũ?et ſi tũ nõ eſſet uera hæc enunciatio,capiet Numantiã Scipio;ne illa quidem uera eſt hæc enunciatio,capiet Numantiã Scipio . poteſt igitur quidquam factum eſſe,quod non uerum fuerit futurũ eſſe.nam ut præterita ea uera dicimus,quorũ ſuperiore tempore uera fuerint inſtãtia : ſic futura , quorum conſequenti tempore uera erunt inſtantia,ea uera dicemus. nec ſi omne enunciatũ aut uerũ aut falſum eſt, ſequitur ilico eſſe cauſas immutabiles , easq; æternas , quæ prohibeant quidquã ſecus cadere, atq; caſurũ ſit. fortuitæ ſunt cauſæ,quæ efficiãt,ut uere dicãtur, quæ ita dicẽtur,ueniet Cato in ſenatũ;non incluſæ in rerum natura,atq; mundo.& tamen tã eſt immutabile uenturum,cum eſt uerum;quàm ueniſſe;nec ob eam cauſam fatũ , aut neceſſitas extimeſcenda eſt.etenim erit cõfiteri neceſſe,ſi hæc enunciatio,ueniet in Tuſculanũ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Hortenſius,uerũ non eſt:ſequitur,ut falſum ſit . quorum iſti neutrum uolũt: quod fieri non poteſt . nec nos impediet illa ignaua ratio, quæ dicitur: appella tur .n. quidã à philoſophis ἀργὸς λόγος:cui ſi pareamus, nihil eſt omnino,quod agamus in uita.ſic enim interrogãt : ſi fatum tibi eſt ex hoc morbo cõualeſcere; ſiue medicũ adhibueris,ſiue non,conualeſces. item,ſi fatum tibi eſt ex hoc morbo non conualeſcere;ſiue tu medicum adhi bueris,ſiue non,non conualeſces.& alterutrũ fatũ eſt: medicum ergo adhibere nihil attinet . recte genus hoc interrogationis ignauum, atq; iners nominatum eſt,q eadẽ ratione omnis è uita tolletur actio. licet etiam im mutare,ut fati nomen ne adiungas , & eandem tamẽ teneas ſententiã,hoc modo.ſi ex æternitate uerum hoc fuit,ex iſto morbo conualeſces;ſiue adhibueris medicũ, ſiue nõ,cõualeſces . itemq;, ſi ex æternitate hoc falſum fuit,ex iſto morbo nõ cõualeſces;ſiue adhibueris medi cum,ſiue nõ adhibueris,nõ cõualeſces : deinde cætera . hæc ratio à Chryſippo reprehẽditur.quædã enim ſunt, inquit,in rebus ſimplicia,quædã copulata. ſimplex eſt, morietur eo die Socrates.huic,ſiue quid fecerit, ſiue nõ fecerit,finitus eſt moriendi dies.at ſi ita fatũ ſit, naſce tur Oedipus Laio,nõ poterit dici,ſiue fuerit Laius cum muliere,ſiue nõ fuerit:copulata enim res eſt , & cõfa talis : ſic enim appellat:quia ita fatũ ſit , & cõcubitu rum cũ uxore Laium , & ex ea Oedipum procreatu rum.ut ſi eſſet dictum,luctabitur Olympijs Milo;et re ferret aliquis,ergo,ſiue habuerit aduerſarium,ſiue non habuerit,luctabitur:erraret: eſt enim copulatum , lu ctabitur,quia ſine aduerſario nulla luctatio eſt. omnes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

igitur iſtius generis captiones eodem modo refellũtur. ſiue tu adhibueris medicũ, ſiue non adhibueris, conualeſces: captioſum: tã enim eſt fatale medicũ adhibere, quàm cõualeſcere. hæc, ut dixi, confatalia ille appellat. Carneades hoc totũ genus non probabat, & nimis incõſiderate cõcludi hãc ratione putabat: itaque premebat alio modo, nec ullam adhibebat calumniam: cuius erat hæc cõcluſio. ſi omnia antecedẽtibus cauſis fiũt, omnia naturali colligatione cõſerte, contexteq; fiunt, quod ita eſt, omnia neceſſitas efficit. id ſi uerũ eſt, nihil eſt in noſtra poteſtate. eſt autẽ aliquid in noſtra poteſtate. ac ſi omnia fato fiunt, omnia cauſis antecedẽtibus fiũt. nõ igitur fato fiũt, quæcunq; fiũt. hæc arctius aſtringi ratio nõ poteſt. nã ſi quis uelit idem referre, atque ita dicere; ſi omne futurũ ex æternitate uerũ eſt, ut ita certe eueniat, quẽadmodum ſit futurum, omnia neceſſe eſt colligatione naturali cõſerte, cõtexteq; fieri: nihil dicat: multũ enim differt, utrum cauſa naturalis ex æternitate futura uera efficiat, an etiã ſine æternitate naturali, futura quæ ſint, ea uera eſſe poſſint intelligi. itaq; dicebat Carneades, ne Apollinẽ quidẽ futura poſſe dicere, niſi ea, quorũ cauſas natura ita cõtineret, ut ea fieri neceſſe eſſet. quid .n. ſpectãs deus ipſe diceret, Marcellũ eum, qui ter Conſul fuit, in mari eſſe periturum? erat quidem hoc uerũ ex æternitate, ſed cauſas id efficientes non habebat. ita ne præterita quidem ea, quorũ nulla ſigna tanquã ueſtigia extarẽt, Apollini nota eſſe cenſebat: quo minus futura: cauſis enim efficientibus quãq; rem cognitis, poſſe deniq; ſciri quid futurũ eſſet: ergo nec de Oedipo potuiſſe Apolli-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

nem prædicere,nullis in rerũ natura cauſis propoſitis, cur ab eo patrem interfici neceſſe eſſet:nec quidquam eiuſmodi.quo circa ſi Stoicis,qui omnia fato fieri dicũt, cõſentaneũ eſt huiuſmodi oracula,cæteraq;, quæ ad diuinationem pertinent,cõprobare; ijs autem,qui quæ futura ſunt,ea uera eſſe ex æternitate dicunt, non idem dicendum eſt:uide,ne non eadem ſit illorum cauſa,& Stoicorum:hi enim urgentur anguſtius, illorum ratio ſoluta,ac libera eſt, quòd ſi cõcedatur nihil poſſe euenire niſi cauſa antecedente:quid proficiatur, ſi ea cauſa nõ ex æternis cauſis apta ducatur? cauſa autẽ ea eſt, quæ id efficit,cuius eſt cauſa,ut uulnus mortis,cruditas morbi,ignis ardoris.itaque nõ ſic cauſa intelligi debet, ut,quod cuiq; antecedat,id ei cauſa ſit, ſed quod cuiq; efficienter antecedat:nec,quòd in cãpũ deſcenderim, id fuiſſe cauſæ,cur pila luderem:nec Hecubã cauſam interitus fuiſſe Troianis,quòd Alexãdrũ genuerit: nec Tyndareum Agamemnoni,quòd Clytemneſtram: hoc enim modo uiator quoq; bene ueſtitus cauſa craſſatori fuiſſe diceretur,cur ab eo ſpoliaretur. ex hoc genere illud eſt Ennij,

» Vtinam ne in nemore Pelio ſecuribus
» Cæſa cecidiſſet abiegna ad terram trabes.

licuit uel altius,utinã ne in Pelio nata ulla unquã eſſet arbor,etiã ſupra,utinã ne eſſet mõs ullus Pelius: ſimiliterq; ſuperiora repetentem regredi infinite licet.

» Ne ue inde nauis inchoandæ exordium
» Cepiſſet.

quorſum hæc præterita? quia ſequitur illud,

» Nam nunquam hera errans mea, domo efferret pedẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Medea animo ægro,amore ſæuo ſaucia,
non ut eæ res cauſam afferrent amoris. intereſſe autē aiunt,utrum eiuſmodi quid ſit,ſine quo aliquid effici nō poſſit;aut eiuſmodi, cum quo aliquid effici neceſſe ſit.nullā igitur earum cauſa eſt,quoniā nullā rem ſua ui efficit,cuius dicitur cauſa:nec id,ſine quo quippiam nō fit,cauſa eſt; ſed id,quod cum acceſſit,id, cuius cauſa eſt,efficit neceſſorio:nō dum enim ulcerato ſerpētis morſu Philoctetą,quæ cauſa in rerum natura cōtineba tur,fore,ut is in inſula Lēno linqueretur? poſt autem cauſa fuit propior,& cum exitu iunctior.ratio igitur euentus aperit cauſam:ſed ex æternitate uera fuit hæc enunciatio,relinquetur in inſula Lemno Philoctetes: nec hoc ex uero in falſum poterat conuerti:neceſſe eſt enim in rebus cōtrarijs duabus(cōtraria autem hoc loco ea dico,quorū alterū ait quid,alterum negat) ex his igitur neceſſe eſt inuito Epicuro alterum uerū eſſe,alterum falſum:ut,ſauciabitur Philoctetes, omnibus ante ſeculis uerum fuit;non ſauciabitur, falſum. niſi forte uolumus Epicureorum opinionē ſequi,qui tales enūciationes nec ueras,nec falſas eſſe dicunt:aut,cū id pudet, illud tamen dicunt,quod eſt impudentius,ueras eſſe ex cōtrarijs diſiunctiones;ſed quæ in his enunciata eſſent, eorum neutrum eſſe uerum.ō admirabilem licentiam, & miſerabilem inſcitiam diſſerendi.ſi enim aliquid in eloquendo nec uerum,nec falſum eſt, certe id uerum non eſt.quod autē uerum non eſt, qui poteſt non falſum eſſe? aut quod falſum non eſt, qui poteſt non uerum eſſe?tenebitur id,quod à Chryſippo defenditur.omnē enunciationē aut uerā,aut falſam eſſe, ratio ipſa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

coget,& ex æternitate quædam uera esse,et ea nõ esse nexa causis æternis,& à fati necessitate esse libera. ac mihi quidem uidetur,cũ duæ sententiæ fuissent ueterũ philosophorum,una eorum,qui censerẽt omnia ita fato fieri,ut id fatum uim necessitatis afferret, in qua sentẽtia Democritus, Heraclitus, Empedocles, Aristoteles fuit;altera eorum,quibus uiderẽtur sine ullo fato esse animorũ motus uoluntarij;Chrysippus tãquã arbiter honorarius mediũ se ferre uoluisse; sed applicat se ad eos potius,qui necessitate motus animos liberatos uolunt. dũ autẽ uerbis utitur suis delabitur in eas difficultates, ut necessitatẽ fati confirmet inuitus.atque hoc, si placet,quale sit uideamus,in assensionibus,quas prima oratione tractaui : eas enim ueteres illi, quibus omnia fato fieri uidebantur,ui effici & necessitate dicebant : qui autẽ ab his dissentiebãt,fato assensiones liberabãt, negabantq;,fato assensionibus adhibito,necessitatẽ ab his posse remoueri,ijq; ita disserebãt.si omnia fato fiũt, omnia aũt antecedẽte causã : & si appetitus,illa etiã quæ appetitũ sequuntur,ergo etiã assensiones.at si causa appetitus nõ est sita in nobis,ne ipse quidẽ appetitus est in nostra potestate.quod si ita est,ne illa quidẽ,quæ appetitu efficiũtur,sita in nobis sunt: non sunt igitur neque assensiones,neq; actiones in nostra potestate : ex quo efficitur,ut neque laudationes iustæ sint,nec uituperationes;nec honores,nec supplicia.quod cũ uitiosum sit,probabiliter cõcludi putãt,nõ omnia fato fieri, quæcũq; fiãt.Chrysippus autẽ cũ & necessitatẽ improbare, & nihil uellet sine præpositis causis euenire,causarũ genera distinguit, ut & necessitatẽ effugiat, & retineat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

fatũ.causarũ enim,inquit,aliæ sunt perfectæ, et principales,aliæ adiuuantes,& proximæ. quamobrem cum dicimus omnia fato fieri causis antecedentibus, nõ hoc intelligi uolumus,causis perfectis & principalibus,sed causis antecedẽtibus adiuuãtibus, & proximis: itaque illi rationi,quã paulo ante concluſi,ſic occurrit; ſi omnia fato fiãt,ſequi illud quidẽ,ut omnia cauſis fiãt antepoſitis,uerũ nõ principalibus cauſis, & perfectis, ſed adiuuãtibus,et proximis.quæ ſi ipſæ non ſint in noſtra poteſtate,nõ ſequitur,ut ne appetitus quidẽ ſit in noſtra poteſtate:at hoc ſequeretur, ſi omnia perfectis & principalibus cauſis fieri diceremus,ut cũ hæc cauſæ nõ eſſent in noſtra poteſtate, ne ille quidẽ eſſet in noſtra poteſtate.quãobrẽ qui ita fatũ introducũt,ut neceſſitatẽ adiũgãt,in eos ualebit illa cõcluſio: qui autẽ cauſas antecedẽtes nõ dicẽt perfectas,neque principales,in eos nihil ualebit:quod enim dicãtur aſſenſiones fieri cauſis antepoſitis,id quale ſit,facile à ſe explicari putãt. nam quãquã aſſenſio nõ poſſit fieri niſi cõmota uiſo:tamen cũ id uiſum proximã cauſam habeat,nõ principalem, hãc habet rationẽ,ut Chryſippus uult, quã dudũ diximus,nõ ut illa quidem fieri poſſit nulla ui extrinſecus excitata,(neceſſe eſt enim aſſenſionẽ uiſo cõmoueri)ſed reuertitur ad Cylindrũ, & turbinẽ ſuum,quæ moueri incipere,niſi pulſa,nõ poſſunt:id autẽ cũ accidit, ſuapte natura,quod ſupereſt,& Cylindrũ uolui, & uerſari turbinẽ putat.ut igitur,inquit,qui protruſit Cylindrũ,dedit eiprincipiũ motionis,uolubilitatẽ autẽ nõ dedit:ſic uiſum obiectũ imprimet illud quidẽ, & quaſi ſignabit in animo ſuã ſpeciẽ,ſed aſſenſio noſtra erit in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

poteſtate, eáq; , quẽadmodũ in Cylindro dictũ eſt , extrinſecus pulſa,quod reliquũ eſt,ſuapte ui , & natura mouebitur.quòd ſi aliqua res efficeretur ſine cauſa antecedente,falſum eſſet omnia fato fieri . ſin omnibus , quæcunq; fiũt,ueriſimile eſt cauſam antecedere : quid afferri poterit,cur nõ omnia fato fieri fatẽdũ ſit?modo intelligatur quæ ſit cauſarũ diſtinctio,ac diſſimilitudo. hæc cũ ita ſint à Chryſippo explicata; ſi illi , qui negãt aſſenſiones fato fieri,fateantur tamen eas nõ ſine uiſo antecedente fieri,alia ratio eſt : ſed ſi cõcedunt anteire uiſa,nec tamẽ fato fieri aſſenſiones,quòd proxima illa, & cõtinens cauſa nõ moueat aſſenſionẽ; uide,ne idem dicãt:neque enim Chryſippus cõcedens aſſenſionis proximã & continẽtem cauſam eſſe in uiſo poſitã, neque eã cauſam ad aſſentiendũ neceſſariã eſſe,cõcedet, ut,ſi omnia fato fiãt,omnia fiãt cauſis antecedẽtibus, & neceſſarijs: itemq; illi,qui ab hoc diſſentiũt,cõfitentes nõ fieri aſſenſiones ſine præcurſione uiſorũ,dicẽt,ſi omnia fato fierẽt eiuſmodi,ut nihil fieret niſi progreſſione cauſæ,cõfitendũ eſſe fato fieri omnia. ex quo facile intellectu eſt,cũ utriq;,patefacta,atq; explicata ſentẽtia ſua, ad eũdẽ exitũ ueniãt,uerbis eos,nõ re diſſidere. omninoq; cũ hæc ſit diſtinctio,ut quibuſdã in rebus uere dici poſſit,cũ hæ cauſæ antegreſſæ ſint,non eſſe in noſtra poteſtate,quin illa eueniãt,quorũ cauſæ fuerint,qbuſdã autẽ in rebus,cauſis antegreſſis,in noſtra tamẽ eſſe poteſtate,ut illud aliter eueniat:hãcdiſtinctionẽ utriq; approbãt:ſed alteri cẽſent,quibus in rebus cũ cauſæ anteceſſerint ita,ut non ſit in noſtra poteſtate, ut aliter illa eueniãt,illas fato fieri; quæ autem in noſtra poteſtate

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſint,ab his fatū abeſſe.hoc modo hāc cauſam diſcepta-
ri oportet,nō ab atomis errātibus,& de uia declinātib.
præſidiū petere. declinat,inquit, atomus . primū cur ?
aliā enim quādā uim motus habebunt à Democrito im
pulſionis,quā plagā ille appellat;à te Epicure grauita-
tis et pōderis . quæ ergo noua cauſa in natura eſt, quæ
declinet atomū?aut nū ſortiūtur inter ſe,quæ declinet,
quæ nō? aut cur minimo declinet interuallo, maiore
nō ? aut cur declinēt uno minimo,nō declinēt duobus ,
aut tribus? oportare hoc quidē eſt,nō diſputare,nā neq;
extrinſecus impulſam atomū loco moueri,& declinare
dicis : neque in illo inani , per quod feratur atomus ,
quidquā fuiſſe cauſæ,cur ea nō è regione ferretur: nec
in ipſa atomo mutationis aliquid factū eſt,quāobrē na
turalē ſui pōderis motū nō teneret.ita cū attuliſſet nul
lā cauſam,quæ iſtā declinationem efficeret; tamē ali-
quid ſibi dicere uidetur;cū id dicat,quod omniū men-
tes aſpernentur,ac reſpuant nec uero quiſquā magis
confirmare mihi uidetur non modo fatū,uerum etiam
neceſſitatem,& uim omnium rerū, ſuſtuliſſeq; motus
animi uolūtarios,quā hic,qui aliter obſiſtere fato fate
tur ſe nō potuiſſe, niſi ad has cōmētitias declinationes
cōfugiſſet nā,ut eſſent atomi,quas quidē eſſe mihi pro
bari nullo modo poteſt:tamē declinationes iſtæ nūquā
explicarētur. nā ſi atomis,ut grauitate ferantur,tribu
tū eſt neceſſitate naturæ,q omne pondus nulla re impe
diente moueatur & feratur neceſſe eſt : illud quoque
neceſſe eſt,declinare quibuſdam atomis,uel,ſi uolunt,
omnibus naturaliter .

Multa deſunt .

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

M. T. CICERONIS DE LEGIBVS LIBER PRIMVS.

ATTICVS.

L Vcus quidem ille, & hæc Arpinatũ quercus agnoſcitur, ſæpe à me lectus in Mario. ſi manet illa quercus, hæc eſt profecto: etenim eſt ſanè uetus. QVINTVS. Manet uero Attice noſter, & ſemper manebit: ſata eſt.n.ingenio: nullius autem agricolæ cultu ſtirps tam diuturna, quàm poetæ uerſu ſeminari poteſt. Att. Quo tandem modo Quinte? aut quale eſt iſtuc, quod poetæ ſerũt? mihi enim uideris fratrem laudãdo ſuffragari tibi. Q. Sit ita ſanè. ueruntamen, dũ latinæ loquentur literæ, quercus huic loco non deerit, quæ Mariana dicatur, eaq;, ut ait Scæuola, de fratris mei Mario Caneſcet ſeclis innumerabilibus. niſi forte Athenæ tuæ ſempiternã in arce oleã tenere potuerũt: aut, quòd Homericus Vlyxes Deli ſe procerã & teneram palmã uidiſſe dixit, hodie monſtrãt eãdem: multaq; alia multis locis diutius cõmemoratione manent, quàm natura ſtare potuerunt. quare glandifera illa quercus, ex qua olim euolauit.

Nuncia fulua Iouis, miranda uiſa figura,

nunc ſit hæc: ſed cum eã tempeſtas uetuſtas'ue cõſumpſerit, tamen erit his in locis, quam Marianã quercum uocent. Att. Nõ dubito id quidem: ſed hoc iam nõ ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

te Quinte quæro,uerũ ex ipſo poeta,tui ne uerſus hãc quercũ ſeuerint, an ita factum de Mario,ut ſcribis,ac ceperit. MARCVS. Reſpõdebo tibi equidẽ, ſed non ante,quàm tu ipſe mihi reſpõderis Attice,certe nõ longe à tuis ædibus inambulans poſt exceſſum ſuũ Romulus Proculo Iulio dixerit, ſe deũ eſſe,& Quirinum uocari,templumq; ſibi dedicari in eo loco iuſſerit; & Athenis nõ longe item à tua illa antiqua domo Orythiã Aquilo ſuſtulerit: ſic enim eſt traditũ. Att. Quorſum tãdem,aut cur iſta quæris? M. Nihil ſanè, niſi ne nimis diligenter inquiras in ea, quæ iſto modo memoriæ ſint prodita. Att. Atqui multa quærũtur in Mario ficta ne,an uera ſint,& à nõ nullis, quòd & in recenti memoria,& in Arpinati homine: ſed ueritas à te poſtulatur. M. Et mehercule ego me cupio nõ mendacem putari: ſed tamen iſti Tite faciunt imperite,qui in iſto opuſculo nõ ut à poeta,ſed ut à teſte ueritatẽ exigãt: nec dubito,quin ijdem, & cum Egeria collocutum Numam,& ab aquila Tarquinio apicem impoſitum putent. Q. Intelligo te frater alias in hiſtoria leges obſeruandas putare,alias in poemate. M. Quippe cum in illa ad ueritatem Quinte referantur,in hac ad delectationem pleraque. quanquam & apud Herodotũ patrem hiſtoriæ,et apud Theopompum ſunt innumerabiles fabulæ. Att. Teneo quam optabam occaſionem, neque omittam. M. Quam tandem Tite? Att. Poſtulatur à te iandiu,uel flagitatur potius hiſtoria. ſic enim putant,te illã tractante effici poſſe,ut in hoc etiam genere Græciæ nihil cedamus. atq; ut audias quid ego ipſe ſentiã,nõ ſolũ mihi uideris eorum ſtudijs,qui tuis literis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

teris delectantur,ſed etiam patriæ debere hoc munus, ut ea,quæ ſalua per te eſt, per te eundem ſit ornata: abeſt enim hiſtoria literis noſtris,ut & ipſe intelligo,et ex te perſæpe audio:potes autem tu profecto ſatisfacere in ea,quippe cum ſit opus,ut tibi quidem uideri ſolet,unum hoc oratorium maxime.quamobrem aggredere quæſumus,& ſume ad hanc rem tempus, quæ eſt à noſtris hominibus adhuc aut ignorata, aut relicta. nam poſt annales Pōtificum maximorum, quibus nihil poteſt eſſe incundius; ſi aut ad Fabium, aut ad eum, qui tibi ſemper in ore eſt, Catonem, aut ad Piſonem, aut ad Fannium,aut ad Vennonium uenias; quanquā ex his alius alio plus habet uirium,tamē quid tam exile,quàm iſti omnes? Fannij autem ætate cōiunctus Antipater paulo inflauit uehementius,habuitq; uires agreſtes ille quidem, atque horridas, ſine nitore, ac palæſtra,ſed tamen admonere reliquos potuit, ut accuratius ſcriberent.ecce autem ſucceſſere huic bello Clodius, Aſilo,nihil ad Celium, ſed potius ad antiquorum languorem,atque inſcitiam.nam quid Accium memorem? cuius loquacitas habet aliquid argutiarum,nec id tamē ex: illa erudita Græcorum copia,ſed ex librariolis latinis: in orationibus autem multus & ineptus, ad ſummam impudentiam. Siſenna eius amicus omnes adhuc noſtros ſcriptores,niſi qui forte non dum ediderunt, de quibus exiſtimare nō poſſumus, facile ſuperauit is tamen neq; orator in numero ueſtro unquā eſt habitus, & in hiſtoria puerile quiddam conſectatur: ut unum Clitarchum,neque præterea quenquā,de Græcis legiſſe uideatur,eum tamē uelle duntaxat imitari:quem ſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

assequi posset, aliquantū ab optimo tamen abesset. qua re tuū est munus, hoc à te expectatur: nisi quid Quinto uidetur secus. Q. Mihi uero nihil: & sæpe de isto collocuti sumus: sed est quædam inter nos parua dissensio. Att. Quæ tandem? Q. A' quibus temporibus scribendi capiatur exordium: ego enim ab ultimis censeo, quoniā illa sic scripta sunt, ut ne legātur quidem: ipse autem æqualem ætatis suæ memoriā deposcit, ut ea cō plectatur, quibus ipse interfuit. Att. Ego uero huic potius assentior: sunt enim maximæ res in hac memoria, atq; ætate nostra: tum autem hominis amicissimi Cn. Pompeij laudes illustrabit: incurret etiam in illum memorabilem annū suum: quem ab isto malo prædicari, quàm, ut aiunt, de Remo, et Romulo. M. Intelligo equidem à me istum laborem iandiu postulari Attice: quē non recusarem, si mihi ullum tribueretur uacuū tempus & liberum: neque enim occupata opera, neque impedito animo, res tanta suscipi potest: utrūque opus est, & cura uacare, & negotio. Att. Quid? ad cætera, quæ scripsisti plura, quàm quisquam è nostris, quod tibi tandem tempus uacuum fuit concessum? M. Subsiciua quædam tempora incurrunt: quæ ego perire non patior: ut si qui dies ad rusticandum dari sint, ad eorum numerum accommodentur, quæ scribimus. historia uero nec institui potest, nisi præparato otio; nec exiguo tempore absolui: & ego animi pendere soleo, cum semel qui orsus traducor aliò: neque tam facile interrupta contexto, quàm absoluo instituta. Att. Legationem aliquam nimirum oratio ista postulat, aut eiusmodi quampiam cessationem liberā,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

atque otiosam. M. Ego uero ætatis potius uacationi confidebam, cum præsertim non recusarem, quo minus more patrio sedens in solio consulentibus respondere rem, senectutisq; nõ inertis grato atq; honesto fungerer munere: sic enim mihi liceret & isti rei, quam desideras, et multis uberioribus atq; maioribus operæ, quã tum uellem, dare. Att. Atqui uereor, ne istam causam nemo noscat: tibiq; semper dicendum sit, & eo magis, quòd te ipse mutasti, et aliud dicendi genus instituisti: ut quemadmodũ Roscius familiaris tuus in senectute numeros in cantu cæciderat, ipsasq; tardiores fecerat tibias, sic tu à contentionibus, quibus summis uti solebas, quotidie relaxes aliquid, ut iam oratio tua non multum à philosophorum lenitate absit. quod sustinere cum uel summa senectus posse uideatur, nullam tibi à causis uacationem uideo dari. Q. At mehercule ego arbitrabar posse id populo nostro probari, si te ad ius respondendum dedisses. quamobrem, cum placebit, tibi experiendum censeo. M. Id, si quidem Quinte nullum esset in experiendo periculum: sed uereor, ne, dum minuere uelim laborem, augeam, atque ad illam causarum operam, ad quam ego nunquam nisi paratus, & meditatus accedo, adiungatur hæc iuris interpretatio, quæ non tam mihi molesta sit propter laborem, quàm quòd dicendi cogitationem auferat, sine qua ad nullã maiorem unquam causam sum ausus accedere. Att. Quin igitur ista ipsa explicas nobis his subsiciuis, ut ais, temporibus, & conscribis de iure ciuili subtilius, quàm cæteri. nam à primo tempore ætatis tuæ studere te memini, cum ipse etiam ad Scæuolam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

uentitarem: neque unquã mihi uiſus es ita te ad dicendum dediſſe, ut ius ciuile contemneres. M. In longum ſermonem me uocas Attice: quem tamen, niſi Quintus aliud quid nos agere mauult, ſuſcipiam: et, quoniã uacui ſumus, dicam. Q. Ego uero libenter audierim: quid enim agam potius? aut in quo melius hunc cõſumam diem? M. Quin igitur ad illa ſpatia noſtra, ſedesq; pergimus? ubi, cum ſatis erit deambulatum, requieſcemus: nec profecto nobis delectatio deerit, aliud ex alio quærentibus. Att. Nos uero, & hac quidẽ, adire ſi placet per ripam et umbram. ſed iam ordire explicare quæſo, de iure ciuili quid ſentias. M. Ego memini ſummos fuiſſe in ciuitate noſtra uiros, qui id interpretari populo, & reſpõſitare ſoliti ſint; ſed eos magna profeſſos, in paruis eſſe uerſatos. quid enim eſt tãtum, quantum ius ciuitatis? quid autem tam exiguum, quàm eſt munus hoc eorum, qui conſuluntur? quàm eſt populo neceſſarium? nec uero eos, qui ei muneri præfuerunt, uniuerſi iuris expertes fuiſſe exiſtimo, ſed hoc, ciuile quod uocant, eatenus exercuerunt, quoad populo præſtare uoluerunt. id autem incognitum eſt, minusq; in uſu neceſſariũ. quãobrem quo me uocas? aut quid hortaris, ut libellos conficiam de ſtillicidiorum, ac de parietum iure? aut ut ſtipulationum, & iudiciorũ formulas componam? quæ & conſcripta ſunt à multis diligenter, & ſunt humiliora, quàm illa, quæ à uobis expectari puto. Att. Atqui, ſi quæres ego quid expectem; quoniam ſcriptum eſt à te de optimo Reip. ſtatu, conſequens eſſe uidetur, ut ſcribas tu idem de legibus: ſic enim feciſſe uideo Platonem illum tuũ, quem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tu admiraris,quem omnibus anteponis,quem maxime diligis. M. Vis ne igitur,ut ille Crete cum Clinia,& cũ Lacedæmonio Megillo, æstiuo, quemadmodum describit,die, in cupressetis Gnosiorum, & spatijs siluestribus,crebro insistens,interdum acquiescens, de institutis rerumpublicarum, ac de optimis legibus disputat; sic nos inter has procerissimas populos,in uiridi opacáq; ripa inambulantes,tum autem residentes, quæramus ijsdem de rebus aliquid uberius,quàm forensis usus desiderat? Att. Ego uero ista audire cupio. M. Quid ait Quintus? Q. Nulla de re magis. M. Et recte quidem: nam sic habetote,nullo in genere disputandi magis honesta patefieri,quid sit homini natura tributum, quã tam uim rerum optimarum mens humana contineat, cuius muneris colendi,efficiendiq; causa nati, & in lucem editi sumus,quæ sit coniunctio hominum, quæ naturalis societas inter ipsos: his enim explicatis, fons legum, & iuris inueniri potest. Att. Non ergo à prætoris edicto,ut plerique nunc,neque à XII tabulis, ut superiores, sed penitus ex intima philosophia hauriendam iuris disciplinam putas. M. Non enim id quærimus hoc sermone Pomponi, quemadmodũ caueamus in iure,aut quid de quaq; consultatione respõdeamus sit ista res magna, sicut est: quæ quondam à multis claris uiris, nunc ab uno summa auctoritate.et scientia sustinetur. sed noris ista. complectenda in hac disputatione tota causa uniuersi iuris est, ac legum,ut hoc,ciuile quod dicimus,in paruum quendã, & angustum locum concludatur naturæ:natura enim iuris nobis explicanda est, eáq; ab hominis repetenda natura:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

conſiderandæ leges, quibus ciuitates regi debeant: tum hæc tractanda, quæ compoſita ſunt, & deſcripta, iura, & iuſſa populorum, in quibus ne noſtri quidem populi latebunt, quæ uocantur iura ciuilia. Q. Alte uero, & ut oportet, à capite frater repetis quod quærimus: & qui aliter ius ciuile tradunt, nõ tam iuſtitiæ, quàm litigandi tradunt uias. M. Non eſt ita Quinte: ac potius ignoratio iuris litigioſa eſt, quàm ſcientia. ſed hæc poſterius. nunc iuris principia uideamus. Igitur doctiſſimis uiris proficiſci placuit à lege: haud ſcio an recte, ſi modo, ut ijdem definiũt, lex eſt ratio ſumma inſita in natura, quæ iubet ea, quæ facienda ſunt, prohibetq; contraria. eadem ratio cum eſt in hominis mente cõfirmata, & confecta, lex eſt. itaque arbitrantur prudentiam eſſe legem, cuius ea uis ſit, ut recte facere iubeat, uetet delinquere: eamq; rem illi græco putant nomine à ſuum cuique tribuendo appellatã, ego noſtro à legendo: nam ut illi æquitatis, ſic nos delectus uim in lege ponimus; & proprium tamen utrunque legis eſt. quod ſi ita recte dicitur, ut mihi quidem plerunque uideri ſolet: à lege ducendum eſt iuris exordium: ea eſt enim naturæ uis, ea mẽs ratioq; prudẽtis, ea iuris atque iniuriæ regula. ſed quoniam in populari ratione omnis noſtra uerſatur oratio, populariter interdum loqui neceſſe erit, & appellare eam legem, quæ ſcripto ſancit quod uult, aut iubendo, aut uetando, ut uulgus appellat. conſtituendi uero iuris ab illa ſumma lege capiamus exordium, quæ ſeculis cõpluribus ante nata eſt, quàm ſcripta lex ulla, aut quàm omnino ciuitas conſtituta Q. Commodius uero, & ad rationem inſtituti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſermonis ſapientius. M. Vis ne ergo,ipſius iuris ortum à fonte repetamus? quo inuento,non erit dubiũ, quò ſint hæc referenda, quæ quærimus. Q. Ego uero ita faciendum eſſe cenſeo. Att. Me quoque adſcribito fratris ſententiæ. M. Quoniam igitur eius Reip. quam optimam eſſe docuit in illis ſex libris Scipio,tenẽdus eſt nobis, & ſeruandus ſtatus, omnesq; leges accommodandæ ad illud ciuitatis genus,ſerendi etiã mores, nec ſcriptis omnia ſancienda:repetam ſtirpem iuris à natura;qua duce eſt nobis omnis diſputatio explicanda. Att. Rectiſſime:& quidem iſta duce errari nullo pacto poteſt. M. Das ne igitur hoc nobis Pomponi, (nã Quinti noui ſententiam)deorum immortaliũ natura, ratione, poteſtate,mente, numine, ſiue quòd eſt aliud uerbũ,quo planius ſignificem quod uolo,naturã omnẽ regi? nam ſi hoc non probas,à deo nobis cauſa ordienda eſt potiſſimum. Att. Do ſanè,ſi poſtulas: etenim propter hunc concentum auium, ſtrepitumq; fluminum,non uereor,condiſcipulorum ne quis exaudiat. M. Atqui cauendum eſt: ſolent enim, id quod uirorum bonorum eſt,admodum iraſci: nec uero ferent, ſi audierint te primum caput libri optimi prodidiſſe: in quo ſcripſit nihil curare deum nec ſui, nec alieni. Att. Perge quæſo: nam id, quod tibi conceſſi, quorſum pertineat expecto. M. Non faciam longius: huc enim pertinet: Animal hoc prouidum,ſagax, multiplex,acutũ,memor,plenũ rationis,& conſilij,quem uocamus hominem,præclara quadã conditione generatũ eſſe à ſupremo deo: ſolum eſt enim ex tot animãtium generibus,atque naturis particeps rationis et cogitatio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

nis,cum cætera ſint omnia expertia. quid eſt autẽ non dicam in homine,ſed in omni cœlo,atq; terra, ratione diuiniusʔquæ cum adoleuit , atq; perfecta eſt,nomina tur rite ſapientia. eſt igitur, quoniam nihil eſt ratione melius , eáq; & in homine & in deo , prima homini cum deo rationis ſocietas. inter quos autem ratio,inter eoſdem etiam recta ratio cõmunis eſt. quæ cum ſit lex, lege quoq; conſociati homines cũ dijs putandi ſumus. inter quos porrò eſt communio legis, inter eos commu= nio iuris eſt. quibus autem hæc ſunt inter eos commu= nia,& ciuitatis eiuſdem habendi ſunt. ſi uero ijſdẽ im perijs & poteſtatibus parent,multo etiam magis parẽt huic cœleſti deſcriptioni,mentiq; diuinæ, & præpotẽti deo:unde etiam uniuerſus hic mundus una ciuitas cõ= munis deorum atq; hominũ exiſtimanda : & quod in ciuitatibus ratione quadam,de qua dicetur idoneo lo= co,agnationibus familiarũ diſtinguuntur ſtatus, id in rerum natura tanto eſt magnificentius,tantoq; præcla rius,ut homines deorum agnatione & gente teneantur. nã cum de natura omni quæritur,diſputari ſolent nimirũ iſta;perpetuis curſibus, conuerſionibus cœleſti= bus extitiſſe quandam materiam ſerẽdi generis huma ni,quod ſparſum in terras,atq; ſatum, diuino auctum ſit animorum munere. nam quòd aliquibus cohærent homines,eò mortali genere ſumpſerunt quæ fragilia eſ ſent & caduca:animũ eſſe ingeneratum à deo; ex quo uere uel agnatio nobis cum cœleſtibus , uel genus , uel ſtirps appellari poteſt : itaq; ex tot generibus nullũ eſt animal præter hominẽ , quod habeat notitiã aliquam dei:de ipſis quidem hominibus nulla gens eſt neq; tam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

immanſueta,neq; tam fera, quæ non, etiam ſi ignoret qualem habere deum deceat,tamen habẽdum ſciat.ex quo efficitur illud,ut is agnoſcat deũ, qui, unde ortus ſit,quaſi recordetur ac noſcat. iam uero uirtus eadem in homine ac deo eſt, neq; ullo alio ingenio præterea, eſt autẽ uirtus nihil aliud,quàm in ſe perfecta, & ad ſummum perducta natura.eſt igitur homini cum deo ſimilitudo. quod cum ita ſit, quæ tandem poteſt eſſe propior certior ue cognatio? itaq; ad hominũ cõmoditates, & uſus tantam rerum ubertatem natura largita eſt,ut ea,quæ gignuntur,donata conſulto nobis,nõ fortuito nata uideantur; nec ſolum ea, quæ frugibus atque bacis terræ fœtu profundũtur; ſed etiam pecudes, quod perſpicuum ſit, partim eſſe ad uſum hominum,partim ad fructum,partim ad ueſcendum procreatas.artes uero innumerabiles repertæ ſunt docente natura.quam imitata ratio,res ad uitã neceſſarias ſolerter conſecuta eſt.ipſum autem hominem eadem natura non ſolum celeritate mẽtis ornauit,ſed etiam ſenſus tanquam ſatellites attribuit ac nũcios; & rerum plurimarum obſcuras & neceſſarias intelligentias enudauit,quaſi fundamenta quædam ſcientiæ;figuramq; corporis habilem,et aptam ingenio humano dedit:nam cum cæteras animantes abieciſſet ad paſtum, ſolum hominem erexit, ad cœliq; quaſi cognationis domiciliiq; priſtini conſpectum excitauit:tum ſpeciem ita formauit oris,ut in ea penitus reconditos mores effingeret nã et oculi nimis arguti,quemadmodum animo affecti ſimus,loquuntur: & is,qui appellatur uultus,qui nullo in animãte eſſe præter hominem poteſt,indicat mores:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

cuius uim Græci norunt,nomen omnino nō habent.o=
mitto opportunitates,habilitatesq; reliqui corporis,mo
derationem uocis,orationis uim,quæ cōciliatrix est hu
manæ maxime societatis.neq; enim omnia sunt huius
disputationis,ac temporis:& hūc locū satis, ut mihi ui
detur,in ijs libris,quos legistis,expressit Scipio.nūc,quo
niam hominem,quod principium reliquarum rerū esse
uoluit,generauit & ornauit deus,perspicuū sit illud,
ne omnia differantur,ipsam per se naturā longius pro
gredi;quæ etiam nullo docente profecta ab ijs , quorū
ex prima et inchoata intelligentia genera cognouit,cō
firmat ipsa per se rationem & perficit. Att. Dij immor
tales,quam tu longe iuris principia repetis, atque ita,
ut ego non modo ad illa non properem,quæ expectabā
à te de iure ciuili,sed facile patiar te hūc diem uel to
tum in isto sermone cōsumere:sunt enim hæc maiora,
quæ aliorum causa fortasse complecteris,quàm ipsa il=
la quorum hæc causa præparantur. M. Sunt hæc qui=
dem magna,quæ nūc breuiter attingūtur : sed omniū,
quæ in hominum doctorū disputatione uersantur, ni=
hil est profecto præstabilius, quàm planè intelligi nos
ad iustitiam esse natos,neque opinione,sed natura cōsti
tutum esse ius.id iam patebit, si hominum inter ipsos
societatem,coniunctionemq; perspexeris. nihil est enim
unum uni tam simile,tam par,quàm omnes inter nos=
met ipsos sumus.quòd si deprauatio consuetudinum,si
opinionum uanitas nō imbecillitatem animorū torque
ret, & flecteret quocūque cœpisset:sui nemo ipse tā si
milis esset,q̄ omnes sunt omniū.itaq; quæcūq; est homi
nis diffinitio,una in omnes ualet.quod argumēti satis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

est,nullam dissimilitudinẽ esse in genere. quæ si esset, non una omnes diffinitio contineret.etenim ratio,qua una præstamus beluis,per quam coniectura ualemus, argumẽtamur,refellimus,disserimus,conficimus aliqd, concludimus,certe est communis,doctrina differens,di scendi quidem facultate par.nam & sensibus eadẽ omnia comprehenduntur: & ea,quæ mouent sensus,itẽ dem mouent omnium : quæq; in animis imprimũtur, de quibus ante dixi,inchoatæ intelligentiæ,similiter in omnibus imprimũtur:interpresq; est mentis oratio,uer bis discrepans,sententijs congruens . nec est quisquam gentis ullius,qui ducem naturam nactus ad uirtutem peruenire non possit.nec solum in rectis, sed etiam in prauis actibus insignis est humani generis similitudo. nã & uoluptate capiũtur omnes:quæ etsi est illecebra turpitudinis,tamen habet quiddã naturalis boni: lenitatis est enim,& suauitatis:id enim, ut suauitate delectans, sic ab errore mentis tanquam salutare aliquid asciscitur.similiq; insciti a mors fugitur,quasi dissolutio naturæ:uita expetitur,quia nos in quo nati sumus continet:dolor in maximis malis ducitur, cũ sua asperitate,tum q naturæ interitus uidetur sequi . propter quam honestatis,et gloriæ similitudinem beati, qui honorati sunt,uidentur;miseri autem,qui inglorij. molestiæ,lætitiæ,cupiditates, timores similiter omnium mẽtes peruagantur:nec,si opiniones aliæ sunt apud alios, iccirco,qui canem & felem ut deos colunt,non eadem superstitione, qua cæteræ gentes , conflictantur . quæ autem natio non comitatem , non benignitatem, non gratum animum, & beneficij memorem diligit ? quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſuperbos,quæ maleficos,quæ crudeles, quæ ingratos nõ aſpernatur,non odit ? quibus ex rebus cũ omne genus hominum ſociatum inter ſe eſſe intelligatur, illud extremum eſt,q̃ recte uiuendi ratio meliores efficit.quæ ſi approbatis,pergam ad reliqua:ſin quid requiritis,id explicemus prius. Att.Nos uero nihil ; ut pro utroque reſpondeam. M. Sequitur igitur , ad participandum alium alio,cõmunicandumq̃; inter omnes, iuſtos natura eſſe factos:(atq; hoc in omni diſputatione ſic intelligi uolo,quod dicam naturam eſſe)tantam autem eſſe corruptelã malæ conſuetudinis, ut ab ea tanquã igniculi extinguãtur à natura dati, exorianturq̃; et confirmẽtur uitia contraria.quòd ſi,quo modo eſt natura,ſic iudicio homines humani,ut ait poeta, nihil à ſe alienũ putarent,coleretur ius æque ab omnibus: quibus enim ratio natura data eſt, ijſdem etiã recta ratio data eſt : ergo & lex,quæ eſt recta ratio in iubendo, & uetando:ſi lex,ius quoq;.at omnibus ratio : ius igitur datum eſt omnibus:rectèq; Socrates execrari eum ſolebat,qui primus utilitatẽ à natura ſeiunxiſſet : id enim querebatur caput eſſe exitiorum omniũ:unde enim illa Pythagorea uox,τὰ τῶν φίλων κοινὰ, καὶ φιλίαν ἰσότητα. ex quo perſpicitur , cum hanc beneuolentiam tam late longeq̃; diffuſam uir ſapiens in aliquem pari uirtute præditum contulerit, tum illud effici, quod quibuſdã incredibile uideatur , ſit autem neceſſarium,ut nihilo ſeſe plus,quàm alterum diligat.quid enim eſt,quod aſferat,cum ſint cuncta paria ? quòd ſi intereſſe quippiã tantulum modo potuerit,iam amicitiæ nomen occiderit: cuius eſt ea uis, ut,ſimul atque ſibi aliquid,quàm

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

alteri maluerit,nulla ſit.quæ præmuniuntur omnia re liquo ſermoni,diſputationiſq; noſtræ,quo facilius, ius in natura eſſe poſitum,intelligi poſſit.de quo cum per pauca dixero,tum ad ius ciuile ueniam,ex quo hæc omnis nata eſt oratio. Q. Tu uero iã perpauca ſcilicet: ex ijs enim,quæ dixiſti,Attice * uidetur, mihi quidem certe,ex natura ortũ eſſe ius. Att. An mihi aliter uideri poſſit,cum hæc iam perfecta ſint?primum quaſi muneribus deorum nos eſſe inſtructos,& ornatos: ſecundo autẽ loco,unam eſſe hominum inter ipſos uiuẽdi parem,communemq; rationem:deinde omnes inter ſe naturali quadam indulgentia,et beneuolentia,tum etiam ſocietate iuris contineri.quæ cũ uera eſſe recte, ut arbitror,conceſſerimus,qui iam licet nobis à natura leges & iura ſeiungere? M. Recte dicis:et res ſic ſe habet.uerum philoſophorum more,non ueterum quidem illorum,ſed eorum, qui quaſi officinas inſtruxerunt ſapientiæ,quæ fuſe olim diſputabantur,ac libere, ea nunc articulatim diſtincteq; dicũtur:nec enim ſatis fieri conſent huic loco,qui nunc eſt in manibus, niſi ſeparatim hoc ipſum, naturæ eſſe ius, diſputarint. Att. Et ſcilicet tua libertas diſſerendi amiſſa eſt;aut tu is es, qui in diſputando non tuum iudicium ſequare,ſed auctoritati aliorum pareas. M. Non ſemper Tite: ſed, iter huius ſermonis quod ſit, uides: ad Reip. firmandas,& ſtabiliendas uires,ſanandos populos omnis noſtra pergit oratio.quocirca uereor committere, ut non bene prouiſa, & diligenter explorata principia ponantur,nec tamen ut omnibus probentur, (nã id fieri non poteſt) ſed ut ijs,qui omnia recta, atque ho-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

neſta per ſe expetenda duxerunt,et aut nihil omnino in bonis numerãdum,niſi quod per ſe ipſum laudabile eſſet;aut certe nullum habẽdum magnum bonum,niſi quod uere laudari ſua ſponte poſſet.his omnibus,ſiue in Academia uetere cum Speuſippo,Xenocrate,Polemone manſerunt,ſiue Ariſtotelem, & Theophraſtũ, cum illis re congruentes,genere docendi paulum differentes,ſecuti ſunt,ſiue,ut Zenoni uiſum eſt,rebus non commutatis immutauerunt uocabula,ſiue etiam Ariſtonis difficilem,atque arduam,ſed iam tamen fractã, & conuictam ſectam ſecuti ſunt, ut uirtutibus exceptis,atque uitijs, cætera in ſumma æqualitate ponerent,his omnibus hæc,quæ dixi,probantur.ſibi autem indulgentes, & corpori deſeruientes, atque omnia, quæ ſequantur in uita, quæq; fugiant, uoluptatibus, & doloribus ponderantes,etiã ſi uera dicunt, nihil. n. opus eſt hoc loco litibus,in hortulis ſuis iubeamus dicere, atque etiam ab omni ſocietate Reip. cuius partem nec norunt ullam, nec unquam noſſe uoluerunt, pauliſper faceſſant rogemus. perturbatricem autem harũ omnium rerum Academiam hanc ab Arceſila, & Carneade recentẽ exoremus,ut ſileat.nam ſi inuaſerit in hæc,quæ ſatis ſcite nobis inſtructa & compoſita uidentur,nimias edet ruinas.quam quidem ego placare cupio,ſubmouere non audeo. * nam & in ijs ſine illius ſuffimentis expiati ſumus. at uero ſcelerũ in homines,atq; impietatũ nulla expiatio eſt. itaque pœnas luunt non tam iudicijs,quæ quondam nuſquam erãt, hodie multifariam nulla ſunt,ut ſint tamen, perſæpe falſa ſunt; ut eos agitent,inſectenturq; furiæ,non ar-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

dentibus tædis, ſicut in fabulis, ſed angore conſciētiæ, fraudiſq; cruciatu. quòd ſi homines ab iniuria pœna, non natura arcere deberet, quænā ſolicitudo uexaret impios, ſublato ſuppliciorum metu? quorum tamen ne mo tam audax unquā fuit, quin aut abnuerit à ſe cō miſſum eſſe facinus, aut iuſti ſui doloris cauſam aliquā fingeret, defenſionemq; facinoris à natura iure aliquo quæreret. quæ ſi appellare audent impij, quo tandē ſtudio colentur à bonis? ꝙ ſi pœna, ſi metus ſupplicij, nō ipſa turpitudo, deterret ab iniurioſa, facinoroſaq; uita: nemo eſt iniuſtus, at incauti potius habendi ſunt improbi. tum autē qui nō ipſo honeſto mouemur, ut boni uiri ſimus, ſed utilitate aliqua atque fructu, callidi ſumus, nō boni. nā quid faciet is homo in tenebris, qui nihil timet niſi teſtem, uel iudicem? quid in deſerto loco, nactus quem multo auro ſpoliare poſſit imbecillum, atq; ſolum? noſter quidem hic natura iuſtus uir ac bonus etiam colloquetur, iuuabit, in uiam deducet. is uero, qui nihil alterius cauſa facit, & metitur ſuis cōmodis omnia, uidetis credo quid ſit acturus. ꝙ ſi negabit ſe illi uitam erepturum, & aurū ablaturum, nūquā ob eam cauſam negabit, quòd id natura turpe iudicet, ſed quòd metuat ne emanet, id eſt ne malum habeat, ò rem dignam, in qua non modo docti, uerum etiam agreſtes erubeſcāt. iā uero ſtultiſſimū illud, exiſtimare omnia iuſta eſſe, quæ ſcita ſint in populorū inſtitutis, aut legibus. etiā ne, ſi quæ ſint tyrānorū leges? ſi triginta illi Athenis leges imponere uoluiſſent, aut ſi omnes Atheniēſis delectarētur tyrānicis legibus, nū iccirco hæ leges iuſtæ haberētur? nihilo credo magis illa,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quam interrex noſter tulit,ut Dictator,quem uellet ci uium,indicta cauſa impune poſſet occidere : eſt enim unum ius ,quo deuincta eſt hominum ſocietas,et quod lex conſtituit una . quæ lex eſt recta ratio imperandi, atque prohibendi : quã qui ignorat,is eſt iniuſtus, ſiue eſt illa ſcripta uſpiam,ſiue nuſquam:quòd ſi iuſtitia eſt obtemperatio ſcriptis legibus,inſtitutiſq; populorum; et ſi,ut ijdem dicunt,utilitate omnia metienda ſunt; ne= gliget leges,easq; perrumpet,ſi poterit, is,qui ſibi eam rem fructuoſam putabit fore.ita fit,ut nulla ſit omni= no iuſtitia,ſi neque natura eſt, & ea,quæ propter uti litatem conſtituitur,utilitate illa cõuellitur.atqui ſi na tura confirmatũ ius non erit,uirtutes omnes tollantur. ubi enim liberalitas,ubi patriæ charitas,ubi pietas, ubi aut bene merendi de altero,aut referendæ gratiæ uo= luntas poterit exiſtere?nam hæc naſcuntur ex eo,quòd natura propenſi ſumus ad diligẽdos homines,quod fun damentum iuris eſt:neque ſolum in homines obſequia, ſed etiam in deos cærimoniæ,religioneſq; tollũtur:quas non metu,ſed ea coniunctione,quæ eſt homini cũ deo, conſeruandas puto. quòd ſi populorum iuſſis , ſi prin= cipum decretis , ſi ſententijs iudicum , iura conſtitue= rentur ; ius eſſet latrocinari, ius adulterare , ius teſta= menta falſa ſupponere,ſi hæc ſuffragijs,aut ſcitis mul= titudinis probarentur.quæ ſi tanta potentia eſt ſtulto= rum ſententijs,atque iuſſis,ut eorum ſuffragijs rerum natura uertatur:cur non ſanciunt , ut,quæ mala , per nicioſaq; ſunt,habeantur pro bonis,ac ſalutaribus? aut cur,cum ius ex iniuria lex facere poſſit,bonum eadem facere nõ poſſit ex malo?atqui nos legem bonam à ma

la nulla

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

la nulla alia nisi naturali norma diuidere possumus. nec solum ius, à natura dijudicatur, sed omnino omnia honesta ac turpia. nam & cõmunis intelligentia nobis notas res efficit, easq; in animis nostris inchoauit, ut honesta in uirtute ponantur, in uitijs turpia. hæc autem in opinione existimare, non in natura ponere, dementis est. nam nec arboris, nec equi uirtus quæ dicitur, in quo abutimur nomine, in opinione sita est, sed in natura. quod si ita est, honesta quoque et turpia natura dijudicanda sunt. nam si opinione uniuersa uirtus, eadem eius etiam partes probarentur, quis igitur prudentem, & , ut ita dicam, catum non ex ipsius habitu, sed ex aliqua re externa iudicet? est enim uirtus perfecta ratio. quod certe in natura est. igitur omnis honestas eodem modo. nam ut uera, & falsa, ut consequentia, & contraria, sua sponte, non aliena iudicantur: sic constans, & perpetua ratio uitæ, quæ est uirtus, item q; inconstantia, quod est uitium, sua natura probatur. nos ingenia iuuenum nõ ratione ab ingenita naturæ uirtute, sed uitia, quæ existunt ab ingenijs, iudicamus. an ea non aliter, quàm honesta & turpia, non ad naturã referri necesse erit? quod laudabile bonum est, in se habeat quod laudetur necesse est: ipsum enim bonum nõ est in opinionibus, sed in natura: nam ni ita esset beati quoque opinione essent: quo quid dici potest stultius? quare cum & bonum & malum natura iudicetur, & ea sint principia naturæ: certe honesta quoque & turpia simili ratione dijudicanda, & ad naturam referenda sunt. Sed perturbat nos opinionum uarietas, hmoinum q; dissensio: & quia non idem contingit in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſenſibus,hos natura certos putamus,illa, quæ alijs ſic, alijs ſecus,nec ijſdem ſemper uno modo uidentur,fictas eſſe dicimus. quod eſt longe aliter. nam ſenſus noſtros, non parens,non nutrix,non magiſter, non poeta, non ſcena deprauata,non multitudinis conſenſus abducit à uero.animis omnes tendũtur inſidiæ,uel ab ijs,quos modo enumeraui,qui teneros, & rudes cum acceperunt, inficiunt,& flectunt,ut uolunt; uel ab ea, quæ penitus in omni ſenſu implicata inſidet imitatrix boni uoluptas,malorum autem mater omnium;cuius blãditijs corrupti,quæ natura bona ſunt,quia dulcedine hac et ſcabie carent,non cernimus ſatis. Sequitur, ut cõcluſa mihi iam hæc ſit omnis ratio,id qued ante oculos ex ijs eſt, quæ dicta ſunt, & ius, & omne honeſtum ſua ſponte eſſe expetendum. etenim omnes uiri boni ipſam æquitatem & ius ipſum amant:nec eſt uiri boni errare,& diligere,quod per ſe non ſit diligendum.per ſe igitur ius eſt expetendum & colendum. quòd ſi ius: etiã iuſtitia: ſic reliquæ quoque uirtutes per ſe colẽdæ ſunt. quid liberalitas? gratuita ne eſt, an mercenaria? ſi ſine præmio benigna eſt, gratuita: ſi cum mercede, conducta:nec eſt dubium,quin is, qui liberalis, benignus ue dicitur,officium,non fructum ſequatur. ergo item iuſtitia nihil expetit præmij, nihil pretij: per ſe igitur expetitur. eademq; omniũ uirtutum cauſa,atque ſententia eſt.atque etiam ſi emolumentis,non ſuapte natura uirtus expetitur, una erit uirtus, quæ malitia rectiſſime dicetur. ut enim quiſque maxime ad ſuum commodum refert quæcunque agit,ita minime eſt uir bonus, ut, qui uirtutem præmio metiuntur, nullam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

uirtutem niſi malitiam putēt. ubi enim beneficus, ſi ne mo alterius cauſa benigne facit? ubi gratus, ſi nō eum ipſum, cui referunt gratiam, ipſi cernunt grati? ubi illa ſancta amicitia, ſi non ipſe amicus per ſe amatur toto pectore, ut dicitur? qui etiam deſerendus et abijciendus eſt, deſperatis emolumētis, et fructibus. quo quid poteſt dici immanius? quòd ſi amicitia per ſe colenda eſt, ſo= cietas quoque hominū, & æqualitas, & iuſtitia per ſe expetenda. quod ni ita eſt, omnino iuſtitia nulla eſt: id enim iniuſtiſſimum ipſum eſt, iuſtitiæ mercedē quæ rere. quid uero de modeſtia, quid de temperantia, quid de continentia, quid de uerecundia, pudore, pudici= tiáq; dicemus? infamiæ ne metu nō eſſe petulantes, an legum, & iudiciorum? innocentes ergo & uerecundi ſunt, ut bene audiant; & ut rumorem bonum colli= gant, erubeſcunt, & pudet impudica loqui. ac me ni mirum iſtorum philoſophorum pudet, qui nullum ui= tium uitare, niſi iudicio ipſo multatum, putant. quid enim? poſſumus eos, qui ſtupro arcētur infamiæ metu, pudicos dicere, cum ipſa ineamia propter rei turpitudi nem conſequatur? nam quid aut laudari vite, aut uitu= perari poteſt, ſi ab eius natura receſſeris, quod aut lau= dandum, aut uituperandum putes? an corporis prauita tes, ſi erunt perinſignes, habebūt aliquid offenſionis, ani mi deformitas non habebit? cuius turpitudo ex ipſis ui tijs facillime perſpici poteſt. quid enim fœdius auaritia, quid immanius libidine, quid contemptius timiditate, quid abiectius tarditate & ſtultitia dici poteſt? quid er go? eos, qui ſingulis uitijs excellunt, aut etiam pluribus propter damna, aut detrimenta, aut cruciatus aliquo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

miſeros dicimus, an propter uim turpitudinemq; uitio rum ? quod item ad contrariã laudem in uirtute dici poteſt. nam ſi propter alias res uirtus expetitur, melius eſſe aliquid, quàm uirtutem, neceſſe eſt. pecuniam ne igitur ? an honores ? an formam ? an ualetudinem ? quæ &, cum adſunt, perparua ſunt; &, quàm diu af= futura ſint, certum ſciri nullo modo poteſt. an, id quod turpiſſimum dictu eſt, uoluptatem ? at in ea quidem ſpernenda & repudianda uirtus uel maxime cernitur. Videtis ne, quanta ſeries rerum, ſententiarumq; ſit ? atque ut ex alio alia nectãtur? quin labebar lõgius, niſi me retinuiſſem. Q. Quò tãdem? libenter enim fra= ter cum iſta oratione tecum prolaberer. M. Ad finem bonorum, quò referuntur, & cuius cauſa ſunt facien= da omnia: controuerſam rem, & plenam diſſenſionis inter doctiſſimos, ſed aliquãdo tamen iudicandam. A. Qui iſtuc fieri poteſt L. Gellio mortuo ? M. Quid tandem id ad rem ? Att. Quia me Athenis audire ex Phædro meo memini, Gellium, familiarem tuum, cum Proconſul ex Prætura in Græciã ueniſſet, Athenis phi= loſophos, qui tum erant, in locum unum conuocaſſe, ipſiſq; magnopere auctorem fuiſſe, ut aliquando con= trouerſiarum aliquem facerent modum: quòd ſi eſſent eo animo, ut nollent ætatem in litibus conterere, poſſe rem conuenire; & ſimul operam ſuam illis eſſe polli= citum, ſi poſſet inter eos aliquid conuenire. M. Iocu= lare iſtud quidem Pomponi, & à multis ſæpe deriſum: ſed ego planè uellem me arbitrum inter antiquã Aca= demiam & Zenonem datum. Att. Quo tandem iſtuc modo ? M. Quia de re una ſolum diſſident, de cæte=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ris mirifice congruunt. Att. Ain tandem, una de re est solum dissensio? M. Quæ quidem ad rem pertineat, una quippe cum antiqui omnes, quod secũdum naturam esset, quo iuuaremur in uita, bonum esse decreuerint, hic, nisi quod honestum esset, putauerit bonũ. Att. Perparuam uero controuersiam dicis, ac non eam, quæ dirimat omnia. M. Probe quidem sentis: si re, ac non uerbis dissiderent. Att. Ergo assentiris Antiocho familiari meo magistro enim nõ audeo dicere; quocum uixi, & qui me ex nostris penè cõuellit hortulis, deduxitq; in Academiã perpauculis passibus. M. Vir iste fuit ille quidem prudens, & acutus, & in suo genere perfectus, mihiq;, ut scis familiaris: cui tamen ego assentiar in omnibus, nec ne, mox uidero: hoc dico, controuersiam totam istam posse sedari. Att. Qui istuc tandem uides? M. Quia, si, ut Chius Aristo dixit, solum bonũ esse diceret, quod honestum esset; malumq;, quod turpe; cæteras res omnes planè pares, ac ne minimum quidem, utrum adessent, an abessent, interesse: ualde à Xenocrate, & Aristotele, & ab illa Platonis familia discreparet, essetq; inter eos de re maxima, & de omni uiuendi ratione dissensio. nũc uero cum decus, quod antiqui summum bonum esse dixerunt, hic solum bonum dicat; item dedecus, quod illi summum malum, hic solum; diuitias, ualetudinem, pulchritudinem, commodas res appellet, non bonas; paupertatem, debilitatem, dolorem, incommodas, nõ malas: sentit idem, quod Xenocrates, quod Aristoteles; loquitur alio modo. ex hac autem non rerum, sed uerborum discordia controuersia nata est de finibus: in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

qua quoniam usucapionem XII tabulæ inter quinq; pedes esse uoluerunt, depasci ueterem possessionem Academiæ ab hoc acuto homine non sinemus: nec Manilia lege singuli, sed ex his tres arbitri fines regemus. Q. Quamnam igitur sententiam dicimus? M. Requiri placere terminos, quos Socrates pepigerit; ijsq; parere. Q. Præclare frater iam nunc à te uerba usurpantur ciuilis iuris & legum: quo de genere expecto disputationem tuam: nã ista quidem magna dijudicatio est, ut ex te ipso sæpe cognoui. M. Sed certe res ita se habent, ut ex natura uiuere summũ bonum sit, idest uita modica, & apta uirtute perfrui, aut naturã sequi, & eius quasi lege uiuere, id est nihil, quantũ in ipso sit, prætermittere, quo minus ea, quæ natura postulet, consequatur, quòd inter hæc uelit uirtute tanquam lege uiuere. quapropter hoc dijudicari, nescio an unquam, sed hoc sermone certe non potest, si quidem id, quod suscepimus, perfecturi simus. Att. At ego huc declinabã non inuitus. Q. Licebit alias: nunc id agamus, quod cœpimus, cũ præsertim ad id nihil pertineat hæc de summo malo, bonoq; dissensio. M. Prudentissime Quinte dicis: nã quæ à me adhuc dicta sunt, * Q. nec Licurgi leges, nec Solonis, neque Charõdæ, neq; Zeleuci, nec nostras XII tabulas, nec plebiscita desidero: sed te existimo cum populis, tum etiam singulis hodierno sermone legem uiuendi, & disciplinam daturũ. M. Est huius uere disputationis Quinte proprium id, quod expectas: atque utinam esset etiam facultatis meæ. sed profecto ita se res habet, ut quoniam uitiorum emendatricem legem esse oportet, commendatri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

cemq; uirtutum, ab ea uiuendi doctrina ducatur. ita fit, ut mater omnium bonarum artium ſapientia ſit: à cuius amore græco uerbo philoſophia nomen inuenit: qua nihil à dijs immortalibus uberius, nihil florentius, nihil præſtabilius hominum uitæ datum eſt. hæc enim una nos cum cæteras res omnes, tum, quod eſt difficillimum, docuit, ut noſmet ipſos noſceremus: cuius præcepti tanta uis, tanta ſententia eſt, ut ea non homini cuipiam, ſed Delphico deo tribueretur. nam qui ſe ipſe norit, primum aliquid ſentiet ſe habere diuinum, ingeniumq; in ſe ſuum, ſicut ſimulacrum aliquod, dedicatum putabit; tantoq; munere deorum ſemper dignum aliquid & faciet, & ſentiet; & cum ſe ipſe perſpexerit, totumq; tentarit, intelliget quemadmodum à natura ſubornatus in uitam uenerit, quantaq; inſtrumenta habeat ad obtinendam, adipiſcendamq; ſapientiam, quoniam principio rerum omnium quaſi adumbratas intelligentias animo ac mente conceperit, quibus illuſtratus ſapientia duce bonum uirum, & ob eam ipſam cauſam cernat ſe beatum fore. nam cum animus, cognitis perceptisq; uirtutibus, à corporis obſequio, indulgentiaq; diſceſſerit; uoluptatemq; ſicut labem aliquã dedecoris oppreſſerit; omnemq; mortis doloriq; timorem effugerit; ſocietatemq; carnis eiecerit; tum ſuis, omnibusq; natura cõiunctos, ſuos duxerit; cultũq; deorum, & puram religionem ſuſceperit; & exacuerit illam, ut oculorum, ſic ingenij aciem ad bona deligenda, & reijciẽda cõtraria, quæ uirtus ex prouidendo eſt appellata prudentia: quid eo dici, aut excogitari poterit beatius? idemq; cum cœlum, terras maria omniumq;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

rerum naturam perſpexerit,eaq; unde generata, quò recurrant,quando, quo modo obitura,quid in ijs mortale,& caducum,quid diuinum,æternumq; ſit, uiderit,ipſumq; ea moderantem & regentem penè prehenderit,ſeſeq; non unis circundatum mœnibus populare alicuius loci,ſed ciuem totius mundi,quaſi unius urbis, agnouerit:in hac ille magnificētia rerum,atque in hoc conſpectu & cognitione naturæ,dij immortales,quàm ipſe ſe noſcet,quod Apollo præcepit Pythius; quàm cō tēnet,quam deſpiciet,quàm pro nihilo putabit ea, quæ uulgo ducūtur ampliſſima. atq; hæc omnia,quaſi ſepimento aliquo,uallabit diſſerēdi ratione,ueri,et falſi,iudicio,ſcientia,& arte quadam intelligendi quid quāq; rem ſequatur,& quid ſit cuique contrarium.cumq; ſe ad ciuilem ſocietatem natum ſenſerit, non ſolum illa ſubtili diſputatione ſibi utendum putabit,ſed etiam fuſa latius perpetua oratione,qua regat populos, qua ſtabiliat leges,qua caſtiget improbos,qua tueatur bonos, qua laudet claros uiros,qua præcepta ſalutis, et laudis apte ad perſuadendū edat ſuis ciuibus,qua hortari ad decus,reuocare à flagitio,conſolari poſſit afflictos, factaq; & conſulta fortium et ſapientum cum improborum ignominia ſempiternis monumentis prodere.quæ cum tot res tātæq; ſint,quæ ineſſe in homine perſpiciātur ab ijs, qui ſe ipſi uelint noſcere; earum parens eſt educatrixq; ſapientia. Att. Laudata quidem à te grauiter,& uere:ſed quorſus hæc pertinent? M. Primum ad ea Pomponi,de quibus acturi iam ſumus: quæ tāta eſſe uolumus:non enim erunt,niſi ea fuerint,unde illa manant,ampliſſima. deinde facio & libenter, &, ut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſpero,recte,quòd eam,cuius ſtudio teneor, quæq; me, quicunque ſum,effecit,non poſſum ſilentio præterire. Att. Re uera facis & merito,& ipſe: fuitq; id, ut dicis, in hoc ſermone faciendum.

M. T. CICERONIS DE LEGIBVS LIBER SECVNDVS.

ATTICVS.

S Ed uis ne,quoniã & ſatis iam deambulatum eſt,& tibi aliud dicẽdi initium ſumẽdum eſt, locum mutemus, et in inſula,quæ eſt in Fibreno, (nam opinor illi alteri flumini nomen eſſe) ſermoni reliquo demus operã ſedẽtes? M. Sanè quidẽ: nam illo loco libentiſſime ſoleo uti,ſiue quid mecũ ipſe cogito,ſiue aliquid ſcribo,aut lego. Att. Equidem, qui nunc primum huc uenerim,ſatiari non queo,magnificaſq; uillas,& pauimẽta marmorea,et laqueata tecta contemno.ductus uero aquarum,quos iſti tubos et euripos uocant,quis nõ,cum hæc uideat, irriſerit? itaque,ut tu paulo ante de lege & iure diſſerens ad naturã refe rebas omnia,ſic in his ipſis rebus,quæ ad quietẽ animi, delectationemq; quæruntur,natura dominatur.quare antea mirabar(nihil enim his in locis niſi ſaxa, et montes cogitabam: idq; ut facerem,& orationibus inducebar tuis,& uerſibus)ſed mirabar,ut dixi,te tam ualde hoc loco delectari:nunc cõtra miror,te, cum Roma abſis,uſquã potius eſſe. M. Ego uero,cum licet plures dies

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

abesse,præsertim hoc tempore anni,& amœnitatẽ, & salubritatem hanc sequor.raro autem licet. sed nimirum me alia quoque causa delectat,quæ te nõ attingit ita. Att. Quæ tandem ista causa est? M. Quia, si uerum dicimus, hæc est mea,& huius fratris mei germana patria:hic enim orti stirpe antiquissima sumus: hic sacra,hic genus,hic maiorum multa uestigia. quid plura?hanc uides uillam,ut nũc quidem est, lautius ædificatam patris nostri studio: qui cum esset infirma ualetudine hic ferè ætatem egit in literis. sed hoc ipso in loco cum auus uiueret,& antiquo more parua esset uilla,ut illa Curiana in Sabinis, me scito esse natum. quare id est nescio quid, & latet in animo ac sensu meo,quo me plus hic locus fortasse delectet: siquidem etiã ille sapientissimus uir,Itachã ut uideret, immortalitatẽ scribitur repudiasse. Att. Ego uero tibi istã iustã causam puto,cur huc libentius uenias, atque huc locũ diligas.quin ipse,uere dicam,sum ipsi uillæ amicior factus,atque huic omni solo,in quo tu ortus,& procreatus es: mouemur enim nescio quo pacto locis ipsis, in quibus eorũ,quos diligimus,aut admiramur,adsunt uestigia. me quidem ipsæ illæ nostræ Athenæ nõ tã operibus magnificis,exquisitis antiquorũ artibus delectant, quã recordatione summorũ uirorũ,ubi quisq; habitare, ubi sedere, ubi disputare sit solitus; studioseq; eorum etiam sepulchra contemplor. quare istum,ubi tu es natus,plus amabo posthac locum. M. Gaudeo igitur me incunabula penè mea tibi ostendisse. Att. Et quidem me cognosce admodum gaudeo. sed illud tamen quale est,quod paulo ante dixisti?hunc locũ, idem ego te ac-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

cipio dicere Arpinum, germanam patriam esse uestrā. nūquid uos duas habetis patrias, an est illa una patria cōmunis? nisi forte sapienti illi Catoni fuit patria non Roma, sed Tusculum. M. Ego mehercule & illi, & omnibus municipibus duas esse censeo patrias, unā naturæ, alteram ciuitatis: ut ille Cato, cum esset Tusculi natus, in populi R. ciuitatem susceptus est: itaque, cum ortu Tusculanus esset, ciuitate Romanus, habuit alteram loci patriam, alteram iuris: ut uestri Attici, priusquam Theseus eos demigrare ex agris, & in astu, quod appellatur, omnes se conferre iussit. & symphradas ex Atticis: sicinos & eam patriam dicimus, ubi nati, & illam, qua excepti sumus: sed necesse est charitate eā præstare, qua Reip. nomen uniuersæ ciuitatis est: pro qua mori, & cui nos totos dedere, & in qua nostra omnia ponere, & quasi cōsecrare debemus. dulcis autē nō multo secus est ea, quæ genuit, quā illa, quæ excepit: itaque ego esse hāc meā patriam prorsus nūquam negabo, dum illa sit maior, & hæc in ea contineatur. Att. Recte igitur Magnus ille noster me audiēte posuit in iudicio, cum pro ambio tecum simul diceret, Remp. nostram iustissimas huic municipio gratias agere posse, quòd ex eo duo sui cōseruatores extitissent: ut iam uidear adduci, hanc quoque, quæ te procreauit, esse patriam tuam. Sed uentum in insulam est. hac uero nihil est amœnius. ut enim hoc quasi rostro finditur Fibrenus, & diuisus æqualiter in duas partes latera hæc alluit, rapideq; dilapsus cito in unum confluit, & tantum complectitur quod satis sit modicæ palæstræ loci. quo effecto, tanquam id habuerit ope-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ris,ac muneris,ut hanc nobis efficeret ſedem ad diſputandum,ſtatim præcipitat in Lirem,&, quaſi in familiam patriã uenerit,amittit nomen obſcurius,Liremq; multo gelidiorem facit: nec enim ullum hoc frigidius flumen attigi,cum ad multa acceſſerim, ut uix pede tẽtare id poſſim:quod in Phædro Platonis facit Socrates. M. Eſt uero ita: ſed tamen huic amœnitati, quam ex Quinto ſæpe audio, Thebanus Epirotes tuus ille nihil opinor cõceſſerit. Q. Eſt ita, ut dicis: caue enim putes Attici noſtri Emathio,plataniſq; illis quidquã eſſe præclarius. ſed, ſi uidetur, conſidamus hic in umbra, atque ad eam partem ſermonis, ex qua egreſſi ſumus, reuertamur. M. Præclare exigis Quinte. at ego effugiſſe arbitrabar & tibi nihil horum deberi poteſt. Q. Or dire igitur: nam hunc tibi totum dicamus diem,maiore muſarum primordio,ſicut in Arati carmine orſi ſumus. M. Quorſum iſtuc? Q. Quia nunc itidem ab eodem,& cæteris dijs immortalibus ſunt nobis agendi capienda primordia. M. Optime uero frater: & fieri ſic decet. Videamus igitur rurſus,priuſquam aggrediamur ad leges ſingulas, uim naturamq; legis, ne, cum referenda ſint ad eam nobis omnia, labamur interdum errore ſermonis, ignoremuſq; uim ſermonis eius,quo iura nobis diffinienda ſint. Q. Sanè quidem Hercule:& eſt iſta recta docendi uia. M. Hanc igitur uideo ſapientiſſimorum fuiſſe ſententiam, legem neq; hominũ ingenijs excogitatam,neque ſcitũ aliquod eſſe populorum, ſed æternum quiddam, quod uniuerſum mundum regeret imperandi, prohibendiq; ſapientia. ita principem legem illam, & ultimam, mentem eſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

dicebãt omnia ratione aut cogentis, aut uetãtis dei: ex qua illa lex, quam dij humano generi dederunt, rectè est laudata: est enim ratio, mensq; sapientis ad iubendum, & ad deterrendum idonea. Q. Aliquoties iam iste locus à te tactus est: sed antequam ad popolares leges uenias, uim istius cœlestis legis explana, si placet; ne æstus nos consuetudinis absorbeat, & ad sermonis morẽ usitati trahat. M. A` paruis enim Quinte didicimus, si in ius uocat, atque eat, eiusmodi leges alias nominare. sed uero intelligi sic oportet, & hæc, & alia iussa, ac uetita populorum uim habere ad recte facta uocandi, & à peccatis auocandi: quæ uis non modo senior est, quàm ætas populorum, & ciuitatum, sed æqualis illius cœlum atque terras tuentis & regentis dei: neque enim esse mens diuina sine ratione potest, nec ratio diuina nõ hãc uim in rectis prauisq; sanciendis habere: nec, quia nusquam erat scriptum, ut contra omnes hostium copias in ponte unus assisteret, à tergóq; pontẽ interscindi iuberet, iccirco minus Coclitem illum rem gessisse tantam fortitudinis lege, atquẽ imperio putabimus: nec, si regnante Tarquinio nulla erat Romæ scripta lex de stupris, iccirco non contra illam legem sempiternam Sex. Tarquinius uim Lucretiæ Tricipitini filiæ attulit: erat enim ratio profecta à rerum natura, & ad recte faciendum impellens, & à delicto auocans: quæ non tum denique incipit lex esse, cum scripta est, sed tum, cum orta est; orta autem simul est cum mente diuina: quamobrem lex uera, atque princeps, apta ad iubendum, & ad uetandum, ratio est recta summi Iouis. Q. Assentior

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

frater, quod est rectum, uerum quoque sit, neque cum literis, quibus scita scribuntur, aut oriatur, aut occidat. M. Ergo ut illa diuina mẽs summa lex est, item, cum in homine est perfecta, est in mente sapientis. quæ sunt autem uariæ, & ad tempus scriptæ, populi fauore magis, quàm re, legum nomen tenent: omnem enim legem, quæ quidem recte lex appellari possit, esse laudabilem quibusdam talibus argumentis docent. constat profecto, ad salutem i cuium, ciuitatum q́; incolumitatem, uitam q́; omnium quietam, & beatam conditas esse leges; eos q́;, qui primũ eiusmodi scita sanxerunt, populis ostendisse, ea se scripturos, atque laturos, quibus illi ascriptis, susceptisq; honeste beate q́; uiuerent: quæ q́; ita composita, sancta q́; essent, eas leges uidelicet nominarunt. ex quo intelligi par est, eos, qui perniciosa, & iniusta populis iussa descripserint, cum contra fecerint, quàm polliciti, professi q́; sint, quiduis potius tulisse, quàm leges: ut perspicuum esse possit, in ipso nomine legis interpretando inesse uim, et sententiã iusti, & iuris colendi. quæro igitur à te Quinte, sicut illi solent: quo si ciuitas careat, ob eam ipsam causam, quòd eo careat, pro nihilo habenda sit, id est ne numerãdum in bonis? Q. Ac maximis quidem. M. Lege autem carens ciuitas an ne ob ipsum habenda nullo loco? Q. Dici aliter non potest. M. necesse est igitur legem haberi in rebus optimis. Q. Prorsus assentior. M. Quid, quòd multa pernicioſa, multa pestifera sciscuntur in populis? quæ non magis legis nomen attingunt, quàm si latores aliquas concessu suo sanxerint. nam neque medicorum præcepta dici uere possent, si quæ inscij imperitiq; pro

salutaribus mortifera conscripserint: neque in populo lex,cuicuimodi fuerit,illa, etiã si pernicioſum aliquid populus acceperit. ergo eſt lex iuſtorum, iniuſtorumq; diſtinctio,ad illam antiquiſſimam,& rerum omnium principem expreſſa naturam,ad quam leges hominum diriguntur,quæ ſupplicio improbos afficiũt, & defendunt,& tuentur bonos. Q. Præclare intelligo: nec uero iam aliam eſſe ullam legem puto non modo habẽdã, ſed ne appellãdam quidem. M. Igitur tu Scias & Apuleias leges nullas putas? Q. Ego uero ne Liuias quidẽ. M. Et recte,quæ præſertim uno uerſiculo ſenatus puncto temporis ſublatæ ſint lex autem illa, cuius uim explicaui,neq; tolli,neque abrogari poteſt. Q. Eas tu igitur leges rogabis uidelicet,quæ nunquam abrogentur. M. Certe, ſi modo acceptæ à uobis duobus erunt. ſed, ut uir doctiſſimus fecit Plato, atque idem grauiſſimus,omniumq; princeps,de Rep. cum ſcripſit, idemq; ſeparatim de legibus eius, id mihi credo eſſe faciendũ, ut,priuſquam ipſam legem recitem,de eius legis laude dicam. quod idem & Zeleucum,& Charondam feciſſe uideo,cum quidem illi non ſtudij, & delectationis, ſed Reip. cauſa leges ciuitatibus ſuis ſcripſerũt: quos imitatus Plato uidelicet hoc quoq; legis putauit eſſe,perſuadere aliquid,nõ omnia ui ac minis cogere. Q. Quid, quòd Zaleucum iſtum negat ullũ fuiſſe Timæus? M. At Theophraſtus auctor, haud deterior mea quidẽ ſententia,meliorem multi nominant:commemorant uero ipſius ciues,noſtri clientes,Locri. ſed ſiue fuit, ſiue non fuit,nihil ad rem. loquimur,quod traditum eſt. ſit igitur hoc iã à principio perſuaſum ciuibus,dominos eſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

omnium rerũ,ac moderatores deos,eaq́;, quæ gerãtur, eorum geri iudicio,ac numine,eoſdẽq́; optime de genere hominũ mereri,et,qualis quiſque ſit,quid agat,quid in ſe admittat,qua mente,qua pietate religiones colat, intueri,piorumq́; & impiorum habere rationem : his enim rebus imbutæ mentes, haud ſanè abhorrebũt ab utili,et à uera ſentẽtia:quid eſt enim uerius,quàm neminem eſſe oportere tã ſtulte arrogantem,ut in ſe mẽtem et rationem putet ineſſe,in cœlo mundoq́; non putet?aut ea, quæ uix ſumma ingenij ratione cõprehendat,nulla ratione moueri putet? quem uero aſtrorum ordines ,quem dierum,noctiumq́; uiciſſitudines,quem menſium temperatio, quemq́; ea,quæ gignuntur nobis ad fruendum , non gratum eſſe cogant , hunc hominẽ omnino numerare qui decet?cumq́; omnia, quæ rationem habent,præſtent ijs,quæ ſint rationis expertia. nefasq́; ſit dicere ullam rem præſtare naturæ omnium rerum : rationem ineſſe in ea confitendum eſt.utiles eſſe autem opiniones has quis neget,cum intelligat, quàm multa firmentur iureiurando,quãtæ ſalutis ſint fœdera religionis,quàm multos diuini ſupplicij metus à ſcelere reuocarit,quamq́; ſancta ſit ſocietas ciuium ,inter ipſos dijs immortalibus interpoſitis tum iudicibus,tũ teſtibus ? Habes legis procemiũ:ſic enim hoc appellat Plato. Q. Habeo uero frater: & in hoc admodum delector, quòd in alijs rebus,alijsq́; ſententijs uerſaris , atque ille:nihil enim tam diſſimile eſt,quàm uel ea,quæ ante dixiſti,uel hoc ipſum legis exordium. unum illud mihi uideris imitari orationis genu. M. Vellem fortaſſe:quis enim id poteſt,aut unquam poterit imitari ? nã

ſententias

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſententias interpretari perfacile eſt. quod quidem ego facerem, niſi planè eſſe uellem meus: quid enim negotij eſt, eadem propè uerbis iiſdem conuerſa dicere? Q. Prorſus aſſentior. uerum, ut modo tute dixiſti, te eſſe malo tuum. ſed iam exprome, ſi placet, iſtas leges de religione. M. expromam equidem, ut potero: & quoniam & locus, & ſermo familiaris eſt, legum uocem proponam. Q. Quidnam id eſt? M. Sunt certa legũ uerba Quinte, neque ita priſca, ut in ueteribus his, ſacratiſq; legibus, & tamẽ, quo plus auctoritatis habeant, paulo antiquiora, quàm hic ſermo eſt. eum morẽ igitur cum breuitate, ſi potero, conſequar. leges autem à me edentur nõ perfectæ, nam eſſet infinitum, ſed ipſæ ſummæ rerũ, ac ſententiæ. Q. Ita uero neceſſe eſt: quare audiamus uerba legis. M. Ad diuos adeunto caſte: pietatem adhibento: opes amouento: qui ſecus faxit, deus ipſe uindex erit. Separatim nemo habeſſit deos, neue nouos: ſed ne aduenas, niſi publice adſcitos, priuatim colũto. cõſtructa à patribus delubra habento: lucos in agris habento, & larum ſedes: ritus familiæ, patrumq; ſeruanto. diuos, & eos, qui cœleſtes ſemper habiti, colunto, & ollos, quos in cœlum merita uocauerint, Herculem, Liberum, Aeſculapium, Caſtorem, Pollucem, Quirinum. aſt olla, propter quæ datur homini aſcenſus in cœlum, Mentem, Virtutem, Pietatẽ, Fidem, earumq; laudum delubra ſunto. nec ulla uitiorum ſacra ſolertia obeunto. feriis iurgia amouento, easq; in famulis operibus patratis habento. itaque, ut ita cadat in annuis anfractibus, deſcriptum eſt: certaſq; fruges, certaſq; bacas ſacerdotes publice libanto:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» hoc certis ſacrificijs ac diebus.itemq; alios addes. uber=
» tatem lactis,fœturæq; ſeruanto. idq; ne committi poſ=
» ſit,ad eã rem,& rationem curſus annuos ſacerdotes fi
» niunto.quæq; cuique diuo decoræ gratæq; ſint hoſtiæ,
» prouidento:diuisq; alijs alij ſacerdotes, omnibus põtifi=
» ces, ſingulis flamines ſunto . uirgines Veſtales in urbe
» cuſtodiunto ignem foci publici ſempiternum:quoq; &
» priuatim,& publice modo,rituq; fiat,diſcũto ignari à
» publicis ſacerdotibus. eorũ autẽ duo genera ſunto,unũ
» quod præſit cerimonijs,& ſacris, alterũ quod interpre
» tetur fatidicorum & uatum effata incognita, cũ ſena
» tus populusq; aſciuerit. interpretes autem Iouis optimi
» maximi publici augures ſignis, et auſpicijs poſtea uidẽ
» to diſciplinam tenẽto. ſacerdotes uineta,uirgetaq;,&
» ſalutem populi augurãto:quiq; agent rem duelli,quiq;
» populare auſpicium præmonento : olliq; obtemperãto,
» diuorumq; iras prouidẽto,ijsq; parento,cœliq; fulgura
» regionibus ratis temperãto , urbemq;,& agros, & tẽ=
» pla liberata,& effata habento : quæq; augur iniuſta,
» nefaſta,uitioſa,dira defixerit, irrita, infectaq; ſunto :
» quiq; non paruerit,capitale eſto. fœderum,pacis,belli,
» inducíarũ oratores,feciales, iudices ſunto : bella,diſce=
» ptatio,prodigia portenta ad Etruſcos & aruſpices,ſi ſe=
» natus iuſſerit,deferunto: Etruriæq; principes diſciplinã
» docento : quibus diuis creuerint , procuranto : idemq;
» fulgura atq; obſtita pianto . nocturna mulierũ ſacrifi=
» cia ne ſunto,præter olla,quæ pro populo rite fiẽt.ne ue
» initianto,niſi ut aſſolet Cereri Græco ſacro. ſacrum cõ=
» miſſum, quod neque expiari poterit , impie cõmiſſum
» eſt : quod expiari poterit , publici ſacerdotes expianto.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» Ludis publicis, quod ſine curriculo & ſine certatione
» corporum fiat, popularem lætitiam in cantu, & fidi-
« bus, & tibijs moderanto, eamq; cũ diuum honore iun-
» gunto. Ex patrijs ritibus optuma colunto. præter Ideæ
» matris famulos, eosq; iuſtis diebus, ne quis ſtipẽ cogito.
» Sacrum ſacróue cõmendatum qui clepſerit, rapſeritq;,
» parricida eſto. Periurij pœna diuina, exitium; huma-
» na, dedecus. Inceſtum pontifices ſupremo ſupplicio ſan
» ciunto. Impius ne audeto placare donis iram deorum.
» ſanctè uota reddunto. Pœna uiolati iuris eſto. ne quis
» agrum conſecrato: auri, argenti, eboris ſacrandi mo-
» dus eſto. ſacra priuata perpetua manento. Deorum
» manium iura ſancta ſunto. Hos leto dato diuos habẽto.
» ſumptum in ollos luctumq; minuunto. Att. Concluſa
eſt quidem apte tam magna lex, ſanequam breuis: et,
ut mihi quidem uidetur, non multum diſcrepat iſta cõ
ſtitutio religionũ à legibus Numæ, noſtrisq; moribus,
M. An cenſes, cum in illis de Rep. libris perſuadere ui-
deatur Africanus omnium rerũpublicarum noſtram
ueterem illam fuiſſe optimam, nõ neceſſe eſſe optumæ
Reip. leges dare conſentaneas? Att. Immo prorſus ita
cenſeo. M. Ergo adeo expectate leges, quæ genus illud
optimũ Reip. contineant, et ſi quæ forte à me hodie ro
gabuntur, quæ non ſint in noſtra Rep nec fuerint, ta-
men erant ferè in more maiorum, qui tum ut lex uale
bat. Att. Suade igitur, ſi placet, iſtam ipſam legem, ut
ego, ut & tu rogas, poſſim edicere. M. Ain tandem At-
tice, non es edicturus aliter? Att. Prorſus maiorem qui
dem rem nullam ſciſcam aliter: in minoribus, ſi uoles,
remittã hoc tibi. M. Atque mea quidem ſententia eſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

at ne longum fiat, uidete. Att. Vtinam quidem: quid enim agere malumus? M. Caſte iubet lex adire ad deos,animo uidelicet, in quo ſunt omnia: nec tollit caſtimoniã corporis: ſed hoc oportet intelligi,cum multũ animus corpori præſtet, obſerueturq; ut caſto corpore adeatur,multo eſſe in animis id ſeruãdum magis:nam illud uel aſperſione aquæ,uel dierum numero tollitur; animi labes nec diuturnitate uaneſcere,nec manibus ullis elui poteſt. Quod autem pietatem adhiberi,opes amoueri iubet,ſignificat probitatem gratam eſſe deo, ſumptum eſſe remouendum: quid eſt enim,cũ paupertatẽ diuitijs etiam inter homines eſſe æqualẽ uelimus, cur eam ſumptu ad ſacra adhibito deorũ aditu arceamus? præſertim cũ ipſi deo nihil minus gratum futurum ſit,quàm non omnibus patere ad ſe placandũ, & colendum uiam. Quod autem non iudex, ſed deus ipſe uindex cõſtituitur,præſenti pœnæ metu religio cõfirmari uidetur. Suosq; deos,aut nouos, aut alienigenas coli,cõfuſionem habet religionũ,& ignotas ceri monias etiã ſacerdotibus.nam à patribus acceptos deos ita placet coli,ſi huic legi paruerũt ipſi. Patrũ delubra eſſe in urbibus cenſeo:nec ſequor magos Perſarum:quibus auctoribus Xerxes inflãmaſſe tẽpla Græciæ dicitur, quòd parietibus includerent deos,qbus omnia deberẽt eſſe patentia,ac libera,quorumq; hic mũdus omnis tẽplum eſſet, & domus.melius Græci, atque noſtri: qui, ut augerent pietatẽ in deos,eaſdẽ illos, quas nos, urbes incolere uoluerũt: affert enim hæc opinio religionem utilem ciuitatibus:ſiquidem & illud bene dictũ eſt à Pythagora doctiſſimo uiro,tum maxime & pietatem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

& religionem uersari in animis,cum rebus diuinis ope
ram daremus: & quod Tales,qui sapientissimus inter
septē fuit,homines existimare oportere deos omnia cer
nere,deorū omnia esse plena:fore enim omnes castio=
* res,ueluti quo infans esset maxime religiosus:est enim
quadam opinione species deorum in oculis,non solum
in mētibus. Eādemq; rationem luci habent in agris.
neque ea,quæ à maioribus prodita est cum dominis,tū
famulis,posita in fundi,uillæq; conspectu religio patrū
repudianda est. Iam ritus familiæ patrumq; seruā=
ri,id est,quoniā antiquitas proxime accedit ad deos, à
dijs quasi traditā religionem tueri. Quod autem ex
hominum genere consecratos,sicut Herculem, & cæ=
teros,coli lex iubet,indicat omnium quidem animos im
mortales esse,sed fortium,bonorumq; diuinos. Be=
ne uero,quòd Mens, Pietas, Virtus, Fides consecratur
manu: quarum omnium Romæ dedicata publice tem
pla sunt, ut illa qui habeant, (habent autem omnes
boni) deos ipsos in animis suis collocatos putent. nam
illud uitiosum Athenis, quòd,Cylonio scelere expiato,
Epimenide Crete suadente fecerunt Contumeliæ fanū,
& Impudentiæ:uirtutes enim, non uitia cosecrare de=
cet. araq; uetus stat in Palatio Febris, & altera Exqui
lijs malæ Fortunæ,detestataq;: quæ omnia eiusmodi re
pudianda sunt:quòd si fingenda nomina uice poetæ,
* & potius uincendi,atq; potiundi,statassandiq; cogno
mina,statoris,& inuicti Iouis,rerumq; expetendarum
nomina,salutis,honoris,opis, uictoriæ, quoniam qui=
dem expectatione rerum bonarū erigitur animus.Re=
cte etiam à Colatino spes consecrata est: fortunaq; sit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

* uel huius diei. nã ualet in omnes dies uel respiciens ad opem ferendam, uel forum, in quo incerti casus significantur magis, uel primigeniam à gignendo: cum est
* feriarum festorumq; dierum ratio in liberis requietem habet litium, & iurgiorum, in seruis operũ, & laborum: quas compositio anni conferre debet & perfectionem operum rusticorum. quod tempus, ut sacrificiorum libamenta seruentur, fœtusq; pecorũ, quæ dicta in lege sunt, diligenter habenda ratio intercalãdi est. quod institutum perite à Numa, posteriorũ Pontificũ negligentia dissolutũ est. Iam illud ex institutis Pontificum & aruspicũ non mutandum est, quibus hostijs immolandũ cuiq; deo, cui maioribus, cui lactentibus, cui maribus, cui fœminis. Plures autem deorũ omnium, singuli singulorum sacerdotes, & respondendi iuris, & confitendarum religionum facultatem afferunt. cumq; Vesta quasi focus urbis, ut græco nomine est appellata, quod nos propè idem græcũ interpre-
* tatum nomen tenemus, conspecta sit, ei colendæ uirgines præsint, ut aduigiletur facilius ad custodiam ignis, & sentiant mulieres in natura fœminarum omnem castitatem pati. Quod sequitur uero, non solum ad religionem pertinet, sed etiam ad ciuitatis statum, ut sine ijs, qui sacris publice præsunt, religioni priuatæ satisfacere non possint: continet enim Reip. consilio & auctoritate optimatũ semper populum indigere: descriptioq; sacerdotum nullum iustæ religionis genus prætermittit. nã sunt ad placandos deos alij constituti, qui sacris præsint solennibus; ad interpretanda alij prædicta uatũ, neq; multorũ, ne esset infinitum, neque ut ea

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ipſa,quæ ſuſcepta publice eſſent,quiſquam extra colle gium noſſet. Maximum autem,& præſtantiſſimũ in Rep.ius eſt augurũ, cum eſt auctoritati coniunctũ. neq; uero hoc,quia ſum ipſe augur,ita ſentio,ſed quia ſic exiſtimare nos eſt neceſſe.quid enim maius eſt,ſi de iure quærimus,quàm poſſe à ſummis imperijs,& ſummis poteſtatibus comitia tollere? concilia uel inſtituta dimittere,uel habita reſcindere? quid grauius,quã rẽ ſuſceptã dirimi,ſi unus augur aliter dixerit?quid magnificentius, quàm poſſe decernere, ut magiſtratu ſe abdicent conſules?quid religioſius, quàm cum populo, cum plebe agendi ius aut dare,aut non dare?quid,legem,ſi non iure rogata eſt, tollere? ut etiam decreto collegij,ut Liuias conſilio Philippi, conſules, & augures. nihil domi,nihil foris per magiſtratus geſtum, ſine eorum auctoritate poſſe cuiquam probari? Att. Age iam iſta uideo,fateorq; eſſe magna:ſed eſt in collegio ueſtro inter Marcellum, & Appium optimos augures magna diſſenſio:nam eorum ego in libros incidi: cum alteri placeat auſpicia iſta ad utilitatẽ eſſe Reip. compoſita,alteri diſciplina ueſtra quaſi diuinari uideatur prorſus poſſe.hac tu de re quæro quid ſentias. M. Ego ne? diuinationem,quam Græci μαντικὴν appellant, eſſe cenſeo,& huius hanc ipſam partem, quæ eſt in auibus cæterisq; ſignis diſciplinæ noſtræ,quòd,cum ſummos deos eſſe concedamus,eorumq; mente mundum regi, & eorundem benignitatem hominũ conſulere generi,& poſſe nobis ſigna rerum futurarum oſtendere, non uid eo cur diuinationem eſſe negem.ſunt autẽ ea, quæ poſui,ex quibus id,quod uolumus,efficitur,et co=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

gitur.iam uero permultorum exemplorum & noſtra plena eſt Reſp.& omnia regna, omneſq; populi, cunctæq; gentes,augurum prædictis multa incredibiliter uera cecidiſſe:neque enim Poletis,neque Melampodis, neque Mopſi, neque Amphiarai, neque Calchantis, neque Heleni tãtum nomẽ fuiſſet, neque tot nationes id ad hoc tẽpus retinuiſſent,Arabũ,Phrygũ, Lycaonũ, Cilicũ,maximeq; Piſidarũ,niſi uetuſtas ea certa eſſe docuiſſet:nec uero Romulus noſter auſpicato urbẽ cõdidiſſet,neq; Attij Nauij nomẽ memoria floreret tã diu, niſi hi omnes multa ad ueritatẽ admirabilia dixiſſent. ſed dubiũ nõ eſt,quin hæc diſciplina & ars augurum euanuerit iã & uetuſtate & negligentia. itaque neq; illi aſſentior,qui hanc ſcientiam negat unquam in noſtro collegio fuiſſe:neque illi,qui eſſe etiã nunc putat. quæ mihi uidetur apud maiores fuiſſe dupliciter, ut ad Reip.tempus nõ nunquam,ad agendi conſilium ſæpiſſime pertineret. Att. Credo Hercle ita eſſe, iſtiq; rationi potiſſimum aſſentior. ſed redde cætera. M. Reddam uero, et, ſi potero, breui. Sequitur enim de iure belli: in quo & ſuſcipiendo, & gerendo, & deponendo ius ut plurimum ualet,& fides: horumq; ut publici interpretes eſſent, lege ſancimus. Iam de aruſpicum religione,de expiationibus,& procurationibus ſatis ſuperq; in ipſa lege dictum puto. Att. Aſſentior,quoniã omnis hæc in religione uerſatur oratio. M. At uero,quod ſequitur,quo modo aut tu aſſentiare,aut ego reprehendam,ſane quæro Tite. Att. Quid tandem id eſt? M. De nocturnis ſacrificijs mulierum. Att. Ego uero aſſentior,excepto præſertim in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ipſa lege ſolenni ſacrificio ac publico. M. Quid ergo aget Iacchus, Eumolpidæq; noſtri, & auguſta illa myſteria, ſi quidem ſacra nocturna tollimus? nō enim populo R. ſed omnibus bonis firmisq; populis leges damus. Att. Excipis credo illa, quibus ipſi initiati ſumus. M. Ego uero excipiam. nam mihi cum multa eximia diuinaq; uidētur Athenæ tuæ peperiſſe, atq; in uita hominū attuliſſe, tum nihil melius illis myſterijs, quibus ex agreſti immaniq; uita exculti ad humanitatē, & mitigati ſumus: initiaq; ut appellantur, ita re uera principia uitæ cognouimus: neque ſolū cū lætitia uiuendi rationē accepimus, ſed etiam cum ſpe meliore moriendi. quid autē mihi diſpliceat, innocentes poetæ indicāt comici. qua licentia Romæ data, quidnam egiſſet ille, qui in ſacrificium cogitatam libidinem intulit, quo ne imprudentiam quidem oculorum adiici fas fuit? Att. Tu uero iſtam Romæ legem rogato, nobis noſtras ne ademeris. M. Ad noſtra igitur reuertor: quibus profecto diligentiſſime ſanciendum eſt, ut mulierum famam multorum oculis lux clara cuſtodiat, initienturq; eo ritu Cereri, quo Romæ initiantur. quo in genere ſeueritatem maiorum ſenatus uetus auctoritas de Bacchanalibus, & cōſulū, exercitu adhibito, quæſtio, animaduerſioq; declarat. atque omnia nocturna, ne nos duriores forte uideamur, in media Græcia Diagondas Thebanus lege perpetua ſuſtulit. nouos uero deos, et in his colendis nocturnas peruigilationes ſic Ariſtophanes facetiſſimus poeta ueteris comœdiæ uexat, ut apud eū Sabazius, et quidā alij dij, peregrini iudicati, e ciuitate eijciātur. Publicus autē ſacerdos imprudētiā cōſilio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

expiatã metu liberet, audaciam in admittendis religionibus fœdis dãnet, atq; inopiam iudicet. Iam ludi publici, cum sint cauea, circoq; diuisi, sint corporũ certationes, cursu, & pugillatione, luctatione, curriculisq; equorum usque ad certam uictoriam circo constitutis; cauea, cantu, uoce, ac fidibus, & tibijs; dum modo ea moderata sint, ut lege præscribitur: assentior enim Platoni, nihil tã facile in animos teneros, atque molles influere, quã uarios canendi sonos. quorũ dici uix potest quãta sit uis in utráq; partem. nãque & incitat languentes, & lãguefacit excitatos, & tum remittit animos, tum contrahit: ciuitatumq; hoc multarũ in Græcia interfuit, antiquum uocum seruare modũ: quarũ mores lapsi ad mollitiem, pariter sunt immutati cum cantibus, aut hac dulcedine corruptelaq; deprauati, ut quidam putãt; aut cum seueritas eorum ob alia uitia cecidisset, tũ fuit in auribus animisq; mutatis etiã huic mutationi locus. quãobrem ille quidem sapientissimus Græciæ uir, longeq; doctissimus, ualde hanc labẽ ueretur: negat enim mutari posse musicas leges sine mutatione legum publicarum. ego nec tam ualde id timendum, nec planè contemnendũ puto. illa quidem, quæ solebant quõdam complecti seueritate iucũda Liuianis, & Næuianis modis, nũc ut eadẽ exultent, ceruices oculosq; pariter cum modorũ flexionibus torqueant. grauiter olim ista uindicabat uetus illa Græcia, lõge prouidens, quàm sensim pernicies illapsa ciuiũ animos malis studijs, malisq; doctrinis repente totas ciuitates euerteret: siquidẽ illa seuera Lacedæmõ neruos iussit, quòd plures quàm septem haberet, in Timothei fidibus inde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

demi. Deinceps in lege est, ut de ritibus patrijs colantur optimi: de quo cum consulerent Athenienses Apollinem Pythiũ, quas potissimũ religiones tenerent; oraculum editum est, eas, quæ essent in more maiorũ. quò cum iterũ uenissent, maiorumq; morẽ dixissent sæpe esse mutatum, quæsiuissentq; quem morem potissimũ sequerentur è uarijs, respondit optimum. & profecto ita est, ut id habendum sit antiquissimum, et deo proximum, quod sit optimum. Stipem sustulimus, nisi eam, quam ad paucos dies propriam Ideæ matris excepimus: implet enim superstitione animos, & exhaurit domos. Sacrilego pœna est, neq; ei soli, qui sacrum abstulerit; sed etiam ei, qui sacro cõmendatum. quod & nunc multis fit in fanis. Alexãder in Ciliciæ deposuisse apud Solem in delubro pecuniam dicitur, et Atheniensis Clisthenes Iunoni Samiæ ciuis egregius, cũ rebus timeret suis, filiarũ dotes credidit. Sed iam de periuris: de incestis nihil sanè hoc quidem loco disputãdum est. Donis impij ne placare audeant deos, Platonẽ audiant, qui uetat dubitare qua sit mente futurus deus, cum uir nemo bonus ab improbo se donari uelit.

Diligentia uotorũ satis in lege dicta est, ac uoti spõsio, qua obligamur deo. Pœna uero uiolatæ religionis iustam recusationem nõ habet. quid ego hic sceleratorum utar exemplis? quorum plenæ tragœdiæ. quæ ante oculos sunt, ea potius attingantur. etsi hæc commemoratio uereor ne supra hominis fortunam esse uideatur: tamen, quoniam mihi sermo est apud deos, nihil reticebo: uelimq; hoc, quod loquar, dijs immortalibus gratũ potius uideri, quàm graue. omnia autem tũ

perditorum ciuium ſcelere diſceſſu meo religionũ iura polluta ſunt: uexati noſtri lares familiares: in eorum ſedibus exædificatũ templum Licentiæ: pulſus à delubris is, qui illa ſeruarat. circũſpicit hæc celeriter animus (nihil enim attinet quenquã nominari) qui ſint rerũ exitus conſecuti. nos, qui illam cuſtodem urbis, omnibus ereptis noſtris rebus, ac perditis, uiolari ab impijs paſſi nõ ſumus, eamq; ex noſtra domo in ipſius patris domũ detulimus, iudicia ſenatus, Italiæ, gentium denique omnium, conſeruatæ patriæ conſecuti ſumus. quo quid
* accidere potuit homini præclarius? quo ſcelere religiones proſtratæ, afflictæq; ſunt: partim ex illis diſtractæ ac diſſipatæ iacent. qui uero ex his et omnium ſcelerũ principes fuerunt, & præter cæteros in omni religione impij, non ſolum uita cruciati, atque dedecore, uerum etiam ſepultura, ac iuſtis exequijs caruerũt. Q. equidem iſta agnoſco frater, & meritas dijs gratias ago: ſed nimis ſæpe ſecus aliquãto uidemus euadere. M. Nõ enim Quinte recte exiſtimamus, quæ pœna diuina ſit: & opinionibus uulgi rapimur in errorẽ, nec uera cernimus: morte, aut dolore corporis, aut luctu animi, aut offenſione iudicij, hominũ miſerias ponderamus: quæ fateor humana eſſe, et multis bonis uiris accidiſſe: ſceleris autem pœna triſtis, & prætereos euentus, qui ſequuntur, per ſe ipſa maxima eſt. uidimus eos, qui niſi odiſſent patriam, nunquam inimici nobis fuiſſent, ardentes tum cupiditate, tum metu, tum cõſcientia, quid agerent modo timentes, uiciſſim cõtẽnentes religiones, iudicia perrupta, ab ijſdem corrupta hominum, nõ deorum. reprimam iam, & non inſequar longius, eoq; mi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

nus,quo plus pœnarum habui, quàm petiui:tantū pœ
nam merui,duplicem pœnam esse diuinam,quòd con=
* staret & ex uexandis uiuorum animis, & ea fama
mortuorū, ut eorū exitium iudicio uiuorū, & gau=
dio comprobetur. Agri autem ne cōsecrentur, Pla=
toni prorsus assentior:qui,si modo interpretari potue=
» ro,his ferè uerbis utitur. Terra igitur,ut focus,domi=
» cilium sacrum omnium deorū est.quocirca ne quis ite=
» rum idem consecrato.aurum autem,& argentum in
» urbibus & priuatim,& in fanis inuidiosa res est.tum
» ebur ex inani corpore extractum,haud satis castum do
» num deo.iam æs,atque ferrum duelli instrumenta,nō
» fani. ligneū autem,quodq; uoluerit uno è ligno, dedi
» cato,itemq; lapideum.in delubris communibus textile:
» nec operosius, quàm mulieris opus menstruum. color
» autē albus præcipue decorus deo est tum in cæteris, tū
» maxime in textili.tincta uero absint,nisi à bellicis in=
» signibus. dignissima autem dona aues, & formæ ab
» uno pictore uno absolutæ,die.itemq; cætera huius exē
» pli dona sunt. Hæc illi placent.sed ego cætera nō tā
restricte præfinio,uel hominum uitijs,uel subsidijs tem
porum uictus. terræ cultum segniorem suspicor fore,
si ad eam tuendam, ferroq; subijciendam superstitio=
nis aliquid accesserit. Att. Habeo ista. nunc de sacris
perpetuis, & de manium iure restat. M. O` miram
memoriam Pomponi tuam. at mihi ista exciderant.
Att. Ita credo:sed tamen hoc magis eas res & memi
ni,& expecto,quòd & ad pontificium ius, & ad ci=
uile pertinent. M. Vera, & apertissima sunt istis
de rebus & responsa, & scripta multa: & ego in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

hoc omni ſermone noſtro,quod ad cunque legis genus me diſputatio noſtra deduxerit,tractabo,quoad potero,eius ipſius generis ius ciuile noſtrum,ſed ita, locus ipſe ut notus ſit,ex quo ducatur quæque res,& ars iuris,ut non difficile ſit,quæcunque noua cauſa conſultatio'ue acciderit,eius tenere ius,cum ſcias à quo ſit capite repetendum. Sed iureconſulti ſiue erroris obijciendi cauſa, quo plura & difficiliora ſcire uideantur; ſiue, quod ſimilius ueri eſt,ignoratione docendi;(nã non ſolum ſcire aliquid,artis eſt, ſed quædã ars etiam docendi)ſæpe,quod poſitum eſt in una cognitione, id in infinita diſpertiuntur:uelut in hoc ipſo genere, quàm magnum illud Scæuolæ faciunt,Põtifices ambo, & ijdem iuris peritiſſimi? at, inquit Publij filius, ex patre audiui,Põtificem neminem bonum eſſe,niſi qui ius ciuile cognoſſet.totum'ne?quid ita?quid enim ad Pontificem de iure parietum,aut aquarũ,aut ullo omnino? ſi ergo quod cũ religione coniunctum eſt:(id autem quantulum eſt? de ſacris credo,de uotis,de ferijs, de ſepulcris,& ſi quid eiuſmodi eſt)cur igitur hæc tanta facimus,cum cætera perparua ſint? de ſacris autem, qui locus patet latius,hæc ſit una ſententia,ut cõſeruentur ſemper,& deinceps familijs prodantur, &, ut in lege
* poſui,perpetua ſint. ſacra hic poſita. hæc iura Pontificum auctoritatem conſecuta ſunt,ut ne morte patris familias ſacrorũ memoria occidere, & ijs eſſet ea adiuncta, ad quos eiuſdem morte pecunia uenerit. hoc uno poſito, quod eſt ad cognitionem diſciplinæ ſatis,innumerabilia naſcuntur,quibus implentur iuriſconſulorum libri.quæruntur enim, qui aſtringantur ſacris.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

hæredum causa iustissima est: nulla est enim persona, quæ ad uicem eius, qui è uita emigrauerit, propius accedat. deinde qui morte, testamentóue eius tantundem capiat, quantum omnes hæredes: id quoque ordine: est enim ad id, quod propositum est, accõmodatum. Tertio loco, si nemo sit hæres, is, qui de bonis, quæ eius fuerint, cum moriturus, acceperit plurimum possidendo. Quarto, si nemo sit, qui ullam rem ceperit, de creditoribus eius qui plurimum seruet. extrema illa persona est, ut is, qui mortuus sit, pecuniam debuerit, neminíq; eam soluerit, perinde habeatur, quasi eam pecuniam ceperit. Hæc nos à Scæuola didicimus, non ita descripta ab antiquis. nam illi quidem his uerbis docebant, tribus modis sacris astringi hæreditatem, aut si maiorem partem pecuniæ capiat, aut si maior pars pecuniæ legata est, aut si inde quippiam ceperit. sed Pontificem sequamur. uidetis igitur omnia pendere ex uno illo, quòd Pontificum pecuniam sacro coniungi uolũt. ijsdemq; ferias & cerimonias ascribendas putant. atq; etiam dant hoc Scæuolæ, quod est partitio; ut, si in testamento deducta, scripta non sint, ipsíq; minus ceperint, quàm omnibus hæredibus relinquatur, sacris ne alligentur. in donatione hoc ijdem secus interpretantur: & quod paterfamilias in eius donatione, qui in ipsius potestate esset, approbauit, ratum est: quod eo inscio factum est, si id is non approbat, ratum non est. his propositis, quæstiunculæ multæ nascuntur: quas qui intelligat, non, si ad caput referat, per se ipse facile perspiciat: ueluti, si minus quis cepisset, ne sacris alligaretur, post de eius hæredibus aliquis exegisset

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

pro ſua parte id,quod ab eo,cuius ipſe hæres eſſet, præ termiſſum fuiſſet:eáq; pecunia non minor eſſet facta cũ ſuperiore exactione,quàm hæredibus omnibus eſſet relicta:qui eam pecuniam exegiſſet,ſolum,niſi cohæredibus,ſacris alligari. quin etiam cauent , ut cui plus legatum ſit,quàm ſine religione capere liceat,is per æs, et libram hæredem teſtamenti ſoluat;propterea quòd eo loco res eſt ita ſoluta hæreditate , quaſi ea pecunia legata non eſſet.hoc ego loco,multiſq; alijs quæro à uobis Scæuolæ Pontifices maximi,& homines meo quidẽ iudicio acutiſſimi,quid ſit,quòd ad ius pontificium ciuile appetatis?ciuilis enim iuris ſcientia põtificiũ quodam modo tollitis: nam ſacra cum pecunia, Pontificũ auctoritate nulla lege coniuncta ſunt: itaque ſi uos tantum modo Põtifices eſſetis,pontificalis maneret auctoritas.ſed quod ijdẽ iuris ciuilis eſt is,peritiſſimis,hac ſcientia illa eluditis. placuit P. Scæuolæ,& Corunca=no Pontificibus maximis,idemq; cæteris,qui tantũdem caperet, quantum omnes hæredes, ſacris alligari. habeo ius pontificiũ.quid huc acceſſit ex iure ciuili? partitionis caput,ſcriptum caute,ut centum nũmi deducerentur.inuenta eſt ratio,cur pecunia ſacrorum moleſtia liberaretur.quid ſi hoc,qui teſtamentum faciebat, cauere uoluiſſet ? admonet iuriſconſultus hic quidem ipſe Mutius,Pontifex idẽ,ut minus capiat, quàm omnibus hæredibus relinquatur.ſuper dicebant,quidquid cepiſſet,aſtringi.rurſus ſacris liberantur. hoc uero nihil ad pontificium ius,& è medio eſt iure ciuili, ut per æs,& libram hæredem teſtamenti ſoluát,& eodem loco res ſit, quaſi ea pecunia legata nõ eſſet, ſi is,

cui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

cui legatum est, stipulatus est id ipsum, quod legatum est, ut ea pecunia ex stipulatione debeatur, sitq; ea

* non doctum hominem sanè: cuius fuit Accius per familiaris: sed mensem credo extremum anni, ut ueteres februarium, sic hic decembrem sequebatur. Hostia autem maxima parentare, pietatis esse adiunctum putabat. Iam tanta religio est sepulcrorum, ut extra sacra, & gentem inferri fas negent esse: idq; apud maiores nostros Torquatus in gente Popilia iudicauit. nec uero tam denicales, quæ à nece appellatæ sunt, quia resi dunt mortui, quàm cæterorum cœlestium quieti dies feriæ nominarentur, nisi maiores eos, qui ex hac uita migrassent, in deorum numero esse uoluissent: eas in eos dies conferre ius, ut neq; ipsius, neq; publicæ feriæ sint. totaque huius iuris compositio pōtificalis magnam religionē ceremoniamq; declarat. neque necesse est edisseri à nobis, quæ finis funestæ familiæ, quod genus sacrificij lare ueruecibus fiat, quemadmodum os relectum terræ obtegatur, quæq; in porca confracta iura sint, quo tempore incipiat sepulcrum esse, & religione teneatur. mihi quidē antiquissimū sepulturæ genus illud fuisse uidetur, quo apud Xenophontē Cyrus utitur: redditur enim terræ corpus, et ita locatum, ac situm, quasi operi mēto matris obducitur. eodēq; ritu in eo sepulcro, quod procul ad fontis aras, Regem nostrum Numam conditum accepimus: gentemq; Corneliam usq; ad memoriam nostram hac sepultura scimus esse humatā. C. Marij sitas reliquias apud Anienē dissipari iussit Sylla uictor, acerbiore odio incitatus, quàm si tam sapiens fuisset, quàm fuit uehemens. quod haud scio. an timēs suo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

corpore posse accidere, primus è patritijs Cornelijs igni-
uoluit cremari: declarat enim Ennius de Africano,
» Hic est ille situs.
uere: nam siti dicuntur ij, qui conditi sunt: nec tamen
eorum ante sepulcrum est, quàm iusta facta, et corpus
incensum est. & quod nunc cõmuniter in omnibus se-
pultis penitus, humati dicantur; id erat proprium tum
in ijs, quos humus iniecta cõtegeret: eumq; morem ius
Pontificale confirmat. nam priusquã in os iniecta gle-
ba est, locus ille, ubi crematũ est corpus, nihil habet reli-
gionis. iniecta gleba tumulis, & humatus est, & gleba
uocatur: ac tum denique multa religiosa iura cõplecti
tur. itaque in eo, qui in naui necatus, deinde in mare
proiectus esset, decreuit P. Mutius familiã purã quot os
* supra terram nõ extare, porcam hæredi esset. C. Cotta
censet habẽdas triduum ferias, et porco fœmina piacu-
lum dare: si in mari mortuus esset, eadem præter piacu
lum & ferias. Att. Video, quæ sint in Pontificio iure.
sed quæro, quidnã sit in legibus. M. Pauca sanè Tite,
et, uti arbitror, non ignota uobis. sed ea non tam ad re
ligionem spectant, quàm ad ius sepulcrorum. homi-
nem mortuum, inquit lex in duodecim, in urbe ne
sepelito, ne ue urito. credo, uel propter ignis periculũ.
quod autẽ addit, ne ue urito, indicat, non qui uratur se
peliri, sed qui humetur. Att. Quid, qui post duodecim
in urbe sepulti sunt? M. Claros uiros credo Tite fuisse,
aut eos, quibus hoc ante hanc legem uirtutis causa tri
butum est, ut Publicolæ, ut Tuberto, quod eorũ posteri
iure tenuerunt, aut eos, si qui hoc, ut C. Fabricius, uir-
tutis causa soluti legibus cõsecuti sunt. sed in urbe sepe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

liri lex uetat. ſic decretum à Pontificum collegio, non eſſe ius in loco publico fieri ſepulcrum. noſtris extra portam Collinam ædem Honoris & aram in eo loco fuiſſe, memoriæ proditum eſt. ad eam cum lamina eſſet inuenta, et in ea ſcriptum, domina honoris: ea cauſa fuit ædis huius dedicandæ. ſed cũ multa in eo loco ſepulcra fuiſſent, exarata ſunt: ſtatuit enim collegium, locũ publicum non potuiſſe priuata religione obligari. Iam cætera in duodecim, minuendi ſunt ſumptus, lamentationeſq; funeris, translata de Solonis ferè legibus: hoc plus, inquit, ne facito. rogum aſcia ne polito. noſtis quæ ſequuntur: diſcebamus enim pueri duodecim ut carmen neceſſarium: quas iam nemo diſcit. extenuato igitur ſumptu tribus ricinijs, & uinculis purpureæ, & decem tibicinibus, tollit etiam lamentationem. mulier genas ne carpito, ne ue leſſum funeris ergo habeto. hoc ueteres interpretes, Sex. Aelius, L. Acilius nõ ſatis ſe intelligere dixerunt, ſed ſuſpicari ueſtimenti aliquod genus funebris: Lælius leſſum quaſi lugubrem ciulationem, ut uox ipſa ſignificat. quod eo magis iudico uerum eſſe, quia lex Soloni, id ipſum uetat. hæc laudabilia, & locupletibus ferè cum plebe communia. quod quidem maxime è natura eſt, tolli fortunæ diſcrimen morte. cætera item funebra, quibus luctus augetur, duodecim ſuſtulerunt. homini, inquit, mortuo ne oſſa legito, quo poſt funus faciat. excipit bellicam peregrinamq; mortem. hæc præterea ſunt in legibus de unctura: quæ ſeruilis unctura tollitur, omniſq; circũpotatio. quæ & recte tolluntur, neq; tollerentur, niſi fuiſſent, ne ſumptuoſa aſperſio, ne lõgæ coronæ, nec acerræ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

prætereantur. illa iam ſignificatio eſt,laudis ornamẽta ad mortuos pertinere,quòd coronam uirtute paratam, & ei,qui peperiſſe,& eius parenti ſine fraude eſſe lex impoſitam iubet; credóq; quòd erat factitatum,ut uni plura fierent,lectiq; plures ſternerẽtur,id quoq; ne fieret,lege ſancitum eſt.qua in lege cum eſſet,ne'ue aurũ addito,quàm humane excipiat. Altera lex præcipit,altera lex uetat,ut cui auro dentes iũcti eſſent, aſtim cũ illo ſepeliretur:& ne ſe fraudi eſto:& ſimul illud uidetote,aliud habitũ eſſe ſepeliretur ære.Duæ ſunt præterea leges de ſepulcris.quarum altera priuatorũ ædificijs,altera ipſis ſepulcris cauet.nã quòd rogum buſtum ue nouũ uetat propius ſexaginta pedes adijci ædes alienas inuito domino,incendiũ uereretur acerbum.Quod autem forum,id eſt ueſtibulum ſepulcri buſtum'ue uſu capi uetat,tuetur ius ſepulcrorum.hæc habemus in duodecim ſanè ſecundum naturam: quæ norma legis eſt. reliqua ſunt in more:funus ut indicatur, ſi quid ludorum,domuſq; funerts utatur accẽſo,atq; lictoribus: honoratorum uirorum laudæs in concione memorantor, easq; etiam ad cãtus ad tibicinem proſequũtor: cui nomen Næniæ:quo uocabulo etiã Græci cantus lugubres nominant. Q. Gaudeo noſtra iura ad naturã accommodari:maiorumq; ſapientia admodum delector. M. Sed credo Quinte,ut cæteros ſumptus, ſic etiam ſepulcrorum modum recte requiri: quos enim ad ſumptus progreſſa iam iſta res ſit,in C.Figuli ſepulcro uides, ſed credo minimam olim iſtius rei fuiſſe cupiditatem.alioquin multa extarẽt exempla maiorum.noſtræ quidem legis interpretes,quo capite iubentur ſumptus,et luctũ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

remouere a deorũ manium iure,hoc intelligunt,in primis ſepulcrorum magnificentiam eſſe minuendam.nec hæc à ſapientiſſimis legum ſcriptoribus neglecta ſunt. nam & Athenis iam ille mos à Cecrope,ut aiũt, permã ſit,corpus terra humandi:quam cũ proximi fecerant, obductáq; terra erat,frugibus obſerebatur,ut ſinus & gremiũ quaſi matris mortuo tribueretur, ſolum autẽ frugibus expiatũ ut uiuis redderetur.ſequebãtur epulæ,quas inibãt parentes coronati:apud quas de mortui laude,cum ni quid ueri erat prædicatum : nam mẽtiri nefas habebatur:ad iuſta conjecta erant.poſteaquam, ut ſcribit Phalereus,ſumptuoſa fieri funera,et lamẽtabilia cœpiſſent,Solonis lege ſublata ſunt. quã legẽ eiſdem propè uerbis noſtri uiri in decimam tabulam cõiecerunt.nam de tribus ricinijs, & pleraq; illa Solonis ſunt. de lamentis uero expreſſa uerbis ſunt. mulier genas ne carpito,neue leſſum funeris ergo habeto. de ſepulcris autem nihil eſt apud Solonẽ amplius, quàm ne quis ea deleat,neue alienũ inferat:pœnáq; eſt, ſi quis buſtum (nam id puto appellari tymbon) aut monumentum,inquit,aut columnam uiolarit,deiecerit,fregerit. ſed poſt aliquanto propter has amplitudines ſepulcrorum,quas in Ceramico uidemus,lege ſanctum eſt,ne quis ſepulcrum faceret operoſius,quàm quod decẽ homines effecerint triduo.neque id opere tectorio exornari,nec Hermas quos uocãt licebat imponi, nec de mortui laude niſi in publicis ſepulturis,nec ab alio, niſi qui publice ad eã rẽ conſtitutus eſſet, dici licebat. ſublata etiam erat celebritas uirorum & mulierum, quo lamẽtatio minueretur:habet enim luctum concurſus homi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

num. quocirca Pittacus omnino accedere quenquã ue
tat in funus aliorum. ſed ait rurſus idem Demetrius in
crebuiſſe eam funerum, ſepulcrorumq; magnificentiã,
quæ nunc ferè Romæ eſt. quam cõſuetudinem lege mi
nuit ipſe: fuit enim hic uir, ut ſcitis, non ſolum erudi=
tiſſimus, ſed etiam ciuis Reip. maxime tuẽdæq; ciuitatis
peritiſſimus. iſte igitur ſumptus minuit non ſolum pœ
na, ſed etiam tempore: ante lucem enim iuſſit efferri.
ſepulcris autem nouis finiuit modum: nam ſuper ter
ræ tumulum noluit quid ſtatui, niſi columellam tribus
cubitis non altiorem: aut menſam, aut labellum: &
huic procurationi certum magiſtratum præfecerat.
Hæc igitur Atheniẽſes tui. ſed uideamus Platonem, qui
iuſta funerum reijcit ad interpretes religionum. quem
nos morem tenemus. de ſepulcris autem dicit hæc. Ve=
tat ex agro culto, eo' ue, qui coli poſſit, ullam partem ſu
mi ſepulcro; ſed quæ natura agri tantummodo efficere
poſſit, ut mortuorum corpora ſine detrimento uiuorũ
recipiat, ea potiſſimum ut compleatur; quæ autem ter
ra fruges ferre, & ut mater cibos ſuppeditare poſſit,
eã ne quis nobis minuat ne' ue uiuus, ne' ue mortuus.
extrui autẽ uetat ſepulcrũ altius, quàm quod quinque
diebus abſoluerint, nec è lapide extari plus, nec imponi,
quàm quod capiat laudẽ mortui inciſam quatuor he=
roicis uerſibus: quos longos appellat Ennius. Habemus
igitur huius quoq; auctoritatem ſummi uiri de ſepul=
cris: à quo iterum funerum ſumptus præfinitur ex cẽ
ſibus à minis quinque uſque ad minã. deinceps dicit ea
dem illa de immortalitate animorum, & reliqua poſt
mortem tranquillitate bonorum, pœnis impiorum. Ha

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

betis igitur explicatum omnẽ,ut arbitror, religionis locum. Q. Nos uero frater, & copioſe quidem: ſed perge ad cætera. M. Pergam equidem: &, quoniam libitũ eſt uobis me ad hæc impellere, hodierno ſermone conficiam ſpero, hoc præſertim die: uideo enim Platonem iidẽ feciſſe,omnemq; orationẽ eius de legibus peroratã eſſe uno æſtiuo die. ſic igitur faciã, & dicam de magiſtratibus: id eſt enim profecto,quod conſtituta religione Rẽp. cõtineat maxime. Att. Tu uero dic, & iſtam rationem, quam cœpiſti, tene.

M. T. CICERONIS DE LEGIBVS LIBER TERTIVS.

MARCVS.

SEquar igitur,ut inſtitui, diuinũ illum uirũ:quem quadam admiratione cõmotus ſæpius fortaſſe laudo,quã neceſſe eſt. Att. Platonẽ uidelicet dicis. M. Iſtum ipſum Attice. Att. Tu uero eũ nec nimis ualde unquã,nec nimis ſæpe laudaueris: nã hoc mihi etiam noſtri illi,qui neminem niſi ſuũ laudari uolũt,cõcedunt,ut eum arbitratu meo diligam. M. Bene Hercle faciũt:quid enim eſt elegãtia tua dignius? cuius & uita & oratio cõſecuta mihi uidetur difficillimã illã ſocietatẽ grauitatis cũ humanitate. Att. Sanè gaudeo quòd te interpellaui, quãdoquidem tam præclarum mihi dediſti iudicij tui teſtimoniũ. ſed perge, ut cœperas. M. Laudemus igitur prius legem ipſam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ueris,& proprijs generis ſui laudibus. Att. Sané quidem,ſicut de religionum lege feciſti. M. Videtis igitur,magiſtratus hanc eſſe uim,ut præſit, præſcribatq; recta,& utilia,& cõiuncta cum legibus. ut enim magiſtratibus leges,ita populo præſunt magiſtratus: uereq; dici poteſt magiſtratum legem eſſe loquentem, legem autem mutũ magiſtratum. nihil porrò tam aptũ eſt ad ius,conditionemq; naturæ:quod cum dico legẽ, à me dici nihil aliud intelligi uolo,quàm imperiũ,ſine quo nec domus ulla,nec ciuitas,nec gens,nec hominum uniuerſum genus ſtare,nec rerum natura omnis,nec ipſe mundus poteſt:nam et hic deo paret, et huic obediũt maria,terræq;,et hominũ uita iuſſis ſupremæ legis obtẽperat.atque ut ad citeriora ueniam & notiora nobis: omnes antiquæ gentes Regibus quondã paruerũt.quod genus imperij primũ ad homines iuſtiſſimos, & ſapientiſſimos deferebatur:idq; in Rep.noſtra maxime ualuit,quod ei regalis poteſtas præfuit.deinde etiã deinceps poſteris prodebatur:quod & in his etiam,qui nunc regnant,manet.quibus autẽ regia poteſtas non placuit, non ij nemini,ſed non ſemper uni parere uoluerũt. nos autem,quoniam leges damus liberis populis; quæq; de optima Rep.ſentiremus,in ſex libris ante diximus; accõmodabimus hoc tempore leges ad illũ,quẽ probamus, ciuitatis ſtatum.magiſtratibus igitur opus eſt:ſine quorum prudentia ac diligentia eſſe ciuitas non poteſt:quorum deſcripticne omnis Reip.moderatio cõtinetur. neque ſolũ ijs præſcribẽdus eſt imperandi,ſed etiã ciuibus obtemperandi modus.nam & qui bene imperat,paruerit aliquando neceſſe eſt:& qui modeſte paret,uidetur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

qui aliquãdo imperet, dignus esse. itaque oportet et eũ, qui paret, sperare se aliquo tempore imperaturum; & illum, qui imperat, cogitare breui tẽpore sibi esse parendum. nec uero solum ut obtemperent, obediantq; magistratibus, sed etiam ut eos colant, diligantq;, præscribimus, ut Charondas in suis facit legibus. noster uero Plato Titanum è genere statuit eos, qui, ut illi cœlestibus, sic hi aduersentur magistratibus. quæ cum ita sint ad ipsas iam leges ueniamus, si placet. Att. Mihi,
» uero & istud, & ordo iste rerum placet. M. Iusta
» imperia sunto, ijsq; ciues modeste, ac sine recusatione
» parento. magistratus nec obedientem, & noxium ci-
» uem mulcta, uinculis, uerberibusq; coercento, ni par,
» maior ue potestas, populusq; probibessit, ad quos prouo
» catio esto. cum magistratus iudicassit, inrogassit ue,
» per populum mulctæ pœnæ certatio esto. militiæ ab eo,
» qui imperabit, prouocatio ne esto. quodq; is, qui bel-
» lum gerat, imperassit, ius ratumq; esto. minores ma
» gistratus periti iuris plures in prælia sunto. militiæ
» quibus iussi erunt imperanto. eorum qui Tribuni sun
» to, domi pecuniam publicam custodiunto: uincula
» sontium seruanto: capitalia uindicanto: æs, argen-
» tum, aurum'ue publice signanto: lites contractas iu-
» dicanto: quodcũque senatus creuerit, agunto. suntoq;
» Aediles curatores urbis, annonæ, ludorumq; solẽnium:
» ollisq; ad honoris amplioris gradum is primus ascensus
» esto. Censores, populi æuitates, soboles, familias, pecu
» niasq; censento: urbis templa, uias, aquas, ærarium, ue-
» ctigalia tuento: populiq; partes in tribus describunto:
» exin pecunias, æuitates, ordines partiũto: equitum, pedi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» tumq; prolem deſcribunto:cœlibes eſſe prohibento: mo=
» res populi regunto: probrum in ſenatu ne reliquunto :
» bini ſunto : magiſtratum quinquēnium habento : reli=
» qui magiſtratas annui ſunto:eaq; poteſtas ſemper eſto.
» iuris diſceptator,qui prtuata iudicet,iudicari ue iubeat,
» prætor eſto: is iuris ciuilis cuſtos eſto: huic poteſtati pa=
» rento.quotcūq; ſenatus creuerit , populus ue iuſſerit ,
» tot ſunto. regio imperio duo ſunto:ijq; præeundo,iudi=
» cando,conſulendo,prætores,iudices,cōſules appellantor:
» militiæ ſummum ius habento: nemini parento : ſalus
* populi ſupra lex eſto . eundem magiſtratū , ni inter=
» fuerint X anni, nequis capito.æuitatē annali lege ſer=
» uāto.aſt quādo duellum grauius, diſcordiæ ciuiū,eſtun
» to ne amplius ſex menſes,ſi ſenatus creuerit: idē iuris,
» quod duo Cōſules,tenūto : isq; aue ſiniſtra dictus , po=
* puli magiſter eſto.æquitatem quicunque regat habeto
» pari iure cum eo,quicunque erit iuris diſceptator . aſt
» quādo Conſulis eſt,magiſter ue populi , reliqui magi=
» ſtratus ne ſunto , auſpicia patrum ſunto : olliq; ex ſe
» produto,qui comitijs creare Conſules rite poſſint . impe
» ria,poteſtates,legationes, cum ſenatus creuerit,populus
» ue iuſſerit,ex urbe exeunto: duella iuſta iuſte gerūto :
» ſocijs parcunto:ſe, & ſeruos continento, populi ſui glo
» riam augento : domum cum laude redeunto : rei ſuæ
» ergo ne quis legatus eſto. Plebes quos pro ſe contra uim
» auxilij ergo decem creaſſit, Tribuni eius ſunto : quodq;
» ij prohibeſſint,quodq; plebem rogaſſint,ratū eſto : ſan=
» ctiq; ſunto : ne ue plebem orbam Tribunis relinquūto.
» omnes magiſtratus auſpiciū,iudiciumq; habēto:è quois
» ſenatus eſto:eius decreta rata ſunto. aſt ni poteſtas par ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» maior ue prohibeſſit, S. C. præſcripta ſeruanto. is ordo
» uitio uocato : cæteris ſpecimẽ eſto. creatio magiſtratuũ,
» iudicia populi, iuſſa, uetita, cum ſciſcentur, ſuffra-
» gia optimatibus nota, plebi libera ſunto. at ſi quid
» erit, quod extra magiſtratus coærario æſuſſit, qui coæ-
» ret, populus creato, eiq; ius coærendi dato, cum popu-
» lo, patribusq; agendi ius eſto conſuli, prætori, magiſtro
» populi, equitumq;, eiq;, quem produnt patres conſu-
» lum rogandorum ergo : Tribunisq;, quos ſibi plebes ro-
» gaſſit, ius eſto cũ patribus agendi: itẽ ad plebem, quod
» cenſus erit, ferunto. quæ cum populo, quæ cum patri-
» bus agentur, modica ſunto· ſenatori, qui nec aderit, aut
» cauſa, aut culpa eſto. loco & modo orato. cauſas populo
» teneto. uis in populo abeſto. par, maiorue poteſtas plus
» ualeto. aſt quid turbaſſitur in agẽdo, fraus actoris eſto.
» interceſſor rei malæ ſalutaris ciuis eſto. qui agẽt, auſpi-
» cia ſeruẽto: auguri publico parento: promulgata, propo
» ſita in ærario, cognita agũto: nec plus quã de ſingulis re
» bus cõſulunto: rẽ populum docẽto : doceri à magiſtra-
» tibus priuatisq; patiũtor. priuilegia ne irrogãto: de capi
» te ciuis, niſi per maximũ comitiatũ, ollosq;, quos cẽſores
» in partibus populi locaſſint, ne ferũto: uim ne facito: do
» nũ ne capiunto, neue danto, neue petenda, neue gerẽ
» da, neue geſta poteſtate. quod quis earũ rerũ migraſ-
» ſit, noxiæ pœna par eſto. Cenſores fide legem cuſtodiun-
» to, priuati ad eos acta referũto : nec eo magis lege li-
» beri ſunto. Lex recitata eſt. diſce rẽ, & tabellam iu-
bebo dari. Q. Quàm breui frater in conſpectu poſita
eſt à te omnium magiſtratuum deſcriptio, ſed ea penè
noſtræ ciuitatis: etſi à te paululum allatum eſt noui.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

M Rectissime Quinte animaduertis: hæc est.n. quam Scipio laudat in libris,& quam maxime probat tẽperationem Reip.quæ effici non potuisset:nisi tali descriptione magistratuum.nam sic habetote,magistratibus, ijsq;,qui præsunt,contineri Remp.& ex eorum cõpositione,quod cuiusque in Rep.genus sit,intelligi. quæ res cum sapientissime, moderatissimeq; constituta esset à maioribus nostris,nihil habui sanè,non modo multũ, quod putarem nouãdum in legibus. Att. Reddes igitur nobis,ut in religionis lege feciſti admonitu, & rogatu meo sic de magistratibus,ut disputes, quibus de causis maxime placeat ista descriptio. M. Faciam Attice, ut uis; & locum istum totum, ut à doctissimis Græciæ quæsitum,& disputatum est,explicabo;& ,ut institui, nostra iura attingam. Att. Istud maxime expecto disserẽdi genus. M. Atqui pleraque sunt dicta in illis libris: quod faciũdum fuit,cum de optima Rep. quæreretur. sed huius loci de magistratibus sunt propria quædam, à Theophrasto primũ, deinde à Dione Stoico quæsita subtilius. Att. Ain tandẽ, etiam à Stoicis ista tractata sunt? M. Non sanè,nisi ab eo,quem modo nominaui, & postea à magno homine,& in primis erudito, Panætio. nam ueteres uerbo tenus,acute illi quidem, sed non ad hunc usum popularem,atque ciuilem, de Rep. disserebant. ab hac familia magis ista manarunt Platone principe:post Aristoteles illustrauit omnem hunc ciuilem in disputando locum,Heraclidesq; Põticus profectus ab eodẽ Plane. Theophrastus uero institutus ab Aristotele habitauit, ut scitis, in eo genere rerum: ab eodemq; Aristotele doctus Dicæarchus huic rationi stu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

dioq; non defuit. post à Theophrasto Phalereus ille Demetrius, de quo feci supra mentionẽ, mirabiliter doctrinam ex umbraculis eruditorum, otioq; non modo in solem, atq; puluerem, sed in ipsum discrimẽ, aciemq; perduxit. nã et mediocriter doctos magnos in Rep. uiros, & doctissimos homines nõ nimis in Rep. uersatos multos cõmemorare possumus. qui uero utraque re excelleret, ut & doctrinæ studijs, et regẽda ciuitate princeps esset, quis facile præter hunc inueniri potest? Att. Puto posse, & quidem aliquem de tribus nobis. sed perge, ut cœperas. M. Quæsitum igitur ab illis est, placeret ne unũ in ciuitate esse magistratum, cui reliqui parerent: quod exactis Regibus intelligo placuisse nostris maioribus. sed quoniam regale ciuitatis genus probatũ quondam, postea non tam regni, quàm Regis uitijs repudiatum est, nomen tantum uidebitur Regis repudiatũ, res manebit, si unus omnibus reliquis magistratibus imperabit. quare nec Ephori Lacedæmone sine causa à Theopõpo oppositi Regibus, nec apud nos cõsulibus Tribuni. nam illud quidem ipsum, quod in iure positũ est, habet Consul, ut ei reliqui magistratus omnes pareãt, excepto Tribuno, qui post extitit, ne id, quod fuerat, esset: hoc enim primum minuit cõsulare ius, quòd extitit ipse, qui eo non teneretur; deinde quòd attulit auxilium reliquis non modo magistratibus, sed etiam priuatis, Consuli non parentibus. Q. Magnum dicis malum: nam, ista potestate nata, grauitas optimatum cecidit, conualuitq; ius multitudinis. M. Non est ita Quinte: non enim ius illud solum superbius populo, sed uiolentius uideri necesse erat: quo posteaquã modica & sapiens

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

temperatio acceſſit, conuerſa lex in omnes eſt.

Multa deſunt.

» domum cum laude redeunto. nihil enim præter laudē bonis, atque innocentibus, neque ex hoſtibus, nqeue à ſo cijs reportandū. iam illud apertū profecto eſt, nihil eſſe turpius, quàm quenquā legari niſi Reip. cauſa. omitto, quēadmodū iſti ſe gerant, atque geſſerint, qui legatio ne hæreditates, aut ſyngraphas ſuas perſequūtur. in ho minibus eſt hoc fortaſſe uitium. ſed quæro, quid reapſe ſit turpius, quàm ſine procuratione ſenator, legatus ſi= ne mandatis, ſine ullo Reip. munere? quid quidē genus legationis ego Conſul, quanquam ad cōmodum ſenatus pertinere uideatur, tamen approbante ſenatu frequētiſ ſimo, niſi mihi leuiſſimus Tribunus pl. interceſſiſſet, ſu ſtuliſſem: tamē minui tēpus, et, quod erat infinitū, an= nuum feci. ita turpitudo manet, diuturnitate ſublata. ſed iam, ſi placet, de prouincijs decedatur, in urbēq; re= deatur. A. Nobis uero placet: ſed ijs, qui in prouincijs ſunt minime placet. M. At uero Tite, ſi pareant his le= gibus, nihil his urbe, nihil domo ſua dulcius, nec laborio ſius, moleſtiusq; prouincia. Sed ſequitur lex, quæ ſan= cit eam Tribunorum pl. poteſtatem, quæ in Rep. no=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſtra:de qua diſſerti nihil neceſſe eſt. Q. At mehercule ego frater quæro,de iſta poteſtate quid ſentias:nam mihi quidem peſtifera uidetur,quippe quæ in ſeditione,et ad ſeditionem nata ſit:cuius primum ortum,ſi recordari uolumus,inter arma ciuium & occupatis,et obſeſſis urbis locis procreatũ uidemus.deinde cum eſſet cito legatus tanquam ex XII tabulis, inſignis ad deformitatẽ puer breui tẽpore neſcio quo pacto creatus, multoq; tetrior,& fœdior natus eſt.quem enim ille non edidit, qui primum,ut impio dignum fuit, patribus omnem honorem eripuit,omnia infima ſumma paria fecit,turbauit,miſcuit; cum afflixiſſet principum grauitatem, nunquam tamen cõquieuit?atque ut Cn. Flaminium, atque ea,quæ priſca ſunt,relinquam: quid iuris bonis uiris T.Gracchi Tribunatus reliquit? etſi quinquennio ante D.Brutum, & P. Scipionem Conſules, quos, & quantos uiros,homo omnium infimus, & ſordidiſſimus Tribunus pl.C.Curatius in uincula cõiecit: quod ante factum non eeat. C. uero Gracchus ruinis, & emiſſicijs,quas ipſe ſe proiecisſe in forum dixit, quibus digladiarentur inter ſe ciues,non ne omnem Reip. ſtatum permutauit? quid iam de Saturnini ſupplicio,reliquiſq; dicam? quos ne depellere quidem à ſe ſine ferro potuit Reſp.cur autem aut uetera,aut aliena proferamus potius, quàm & noſtra, & recentia? quis unquam tam audax,tam inimicus nobis fuiſſet, ut cogitaret unquam de ſtatu noſtro labefactãdo, niſi mucronem aliquem tribunitium exacuiſſet in nos? quem cũ homines ſcelerati, ac perditi non modo ulla in domo, ſed nulla in gente reperirẽt,gẽtes ſibi in tenebris Reip.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

perturbandas putauerunt. quod uobis quidem egregiũ, & ad immortalitatem memoriæ glorioſum, neminẽ in nos mercede ulla Tribunũ potuiſſe reperiri, niſi cui nec eſſe quidẽ licuiſſet Tribuno. ſed ille quas ſtrages edidit? eas uidelicet, quas ſine ratione, ac ſine ulla ſpe bona furor edere potuit impuræ beluæ multorũ inflãmatus furoribus. quamobrem in iſta quidem re uehemẽter Syllam probo, qui Tribunis pl. ſua lege iniuriæ faciendæ poteſtatem ademerit, auxilium ferendi reliquerit: Pompeiumq; noſtrum cæteris rebus omnibus ſemper ampliſſimis ſummisq; effero laudibus: de tribunitia poteſtate taceo: nec.n. reprehendere libet, nec laudare poſſum. M. Vitia quidẽ Tribunatus præclare Quinte perſpicis. ſed eſt iniqua in omni re accuſanda prætermiſſis bonis malorum enumeratio, uitiorumq; ſelectio. nam iſto quidem modo uel Conſulatus uituperabilis eſt, ſi conſulũ, quos enumerare nolo, peccata collegeris. ego.n. fateor in ipſa iſta poteſtate ineſſe quiddã mali. ſed bonũ, quod eſt quæſitũ in ea, ſine iſto malo non haberemus. nimia poteſtas eſt Tribunorum pl. quis negat? ſed uis populi multo ſæuior, multoq; uehementior: quæ ducem quòd habet, interdum lenior eſt, quàm ſi nullum haberet: dux enim ſuo periculo progredi cogitat. populi impetus periculi rationem ſui non habet. at aliquando incenditur. & quidem ſæpe ſedatur: quod enim eſt tam deſperatum collegium, in quo nemo è decem ſana mente ſit? quin per ipſum Ti. Gracchũ nõ ſolum uetitus, ſed etiam ſublatus interceſſor fuerat. quid enim illum aliud perculit, niſi quòd poteſtatem intercedendi collegæ abrogauit? ſed tu ſapientia maiore nihilo uid: con-

ceſſa

ceſſa plebi à patribus iſta poteſtate arma ceciderunt: reſtincta ſeditio eſt: inuentum eſt temperamẽtum, quo tenuiores cum principibus æquari ſe putarint: in quo uno fuit ciuitatis ſalus. at duo Gracchi fuerunt. & præter eos quamuis enumeres multos licet, cum deni crearentur: nullos in omni memoria reperies pernicioſos Tribunos, leues, & non bonos fortaſſe plures. inuidia quidem ſummus ordo caret: plebs de ſuo iure periculoſas contentiones nullas facit. quamobrem aut exigendi Reges non fuerunt, aut plebi re, non uerbo danda libertas: quæ tamen ſic data eſt, ut multis præclariſſimis addiceretur, ut auctoritati principum cederet. Noſtra autem cauſa, quæ optime & dulciſſime frater incidit in tribunitiam poteſtatem, nihil habuit contentionis cum Tribunatu. non enim plebs incitata noſtris rebus inuidit: ſed uincula ſoluta ſunt, & ſeruitia incitata, adiuncto terrore etiam militari. neque nobis cum illa tum peſte certamen fuit, ſed cum grauiſſimo Reip. tempore: cui ſi non ceſſiſſem, non diuturnum beneficij mei patria fructum tuliſſet. atque hoc rei exitus indicauit. quis enim non modo liber, ſed etiam ſeruus libertate dignus fuit, cui noſtra ſalus chara non eſſet? quòd ſi is caſus fuiſſet rerum, quas pro ſalute Reip. geſſimus, ut non omnibus gratus eſſet; & ſi nos multitudinis uis furentis inflammata inuidia pepuliſſet tribunitia, quæ ſic in me populũ, ſicut Gracchus in Lenatem, Saturninus in Metellum, incitaſſet: ferremus o' Quinte frater: conſolarenturq; nos non tam philoſophi, qui Athenis fuerunt, qui hoc facere debent, quàm clariſſimi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

uiri,qui illa urbe pulsi carere ingrata ciuitate,quàm manere in improba maluerũt. Pompeium uero quòd una ista in re nõ ita ualde probas,uix satis mihi illud uideris attendere,nõ solum ei,quid esset optimum,uidendum fuisse,sed etiam quid necessariũ: sensit enim deberi nõ posse huic ciuitati illam potestatem: quippe quam tãtopere populus noster ignotam expetisset,qui posset carere cognita? sapientis autem ciuis fuit,causam nec perniciosam, & ita popularem, ut non posset obsisti,pernicioſe populari ciui non relinquere. Scis solere frater in huiusmodi sermone, ut trãsiri aliò possit,admodum dici. Att. Prorsus ita est. Q. haud equidẽ assentior:tu tamẽ ad reliqua pergas uelim. M. Perseueras tu quidem,& in tua uetere sentẽtia permanes. Q. Non mehercule. Att. Ego sanè à Quinto nostro dissentio. sed ea,quæ restant,audiamus. M. Deinceps igitur omnibus magistratibus auspicia, & iudicia dantur:iudicia,ut esset populi potestas ad quam prouocaretur:auspicia,ut multos inutiles comitiatus probabiles impedirent moræ:sæpe enim populi impetum iniustum,auspicijs dij immortales repressérunt: ex ijs autem,qui magistratum ceperunt,quod senatus consulto efficitur, popularem sanè neminem in summum locũ nisi per populum uenire sublata cooptatione cẽsoria. sed præsto est huius uitij temperatio,quòd senatus
» lege nostra cõfirmatur auctoritas. sequitur enim,eius
» decreta rata sunto. nam ita se res habet,ut,si senatus dominus sit publici cõsilij,quodq; is creuerit,defendãt omnes,et si ordines reliqui principis ordinis cõsilio rẽp. gubernari uelint, possit ex temperatione iuris,cũ po-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

teſtas in populo, auctoritas in ſenatu ſit, teneri ille moderatus, & cõcors ciuitatis ſtatus, præſertim ſi proximæ
» legi parebitur. nã proximũ eſt. is ordo uitio careto, cæ=
» teris ſpecimen eſto. Q. Præclara uero frater iſta lex: ſed & altera, ut & uitio careat ordo, & ut Cenſorem quærat interpretem. Att. Ille uero, etſi tuus totus eſt ordo, gratiſſimamq; memoriam retinet Conſulatus tui; pace tua dixerim, non modo Cẽſores, ſed etiam iudices omnes poteſt defatigare. M. Omitte iſta Attice: non enim de hoc ſenatu, nec his de hominibus, qui nunc ſunt, ſed de futuris, ſi qui forte his legibus parere uoluerint, hæc habetur oratio. nã cũ omni uitio carere lex iubeat, ne ueniet quidẽ in eũ ordinẽ quiſquã uitij particeps. id autem difficile factu eſt, niſi educatione quadã, & diſciplina: de qua dicemus aliquid fortaſſe, ſi quid fuerit loci, aut temporis. Att. Locus certe non deerit, quoniam tenes ordinem legum; tẽpus uero largitur longitudo diei. ego autem, etiã ſi præterieris, repetam à te iſtum de educatione, et de diſciplina locũ.
» M. Tu uero & iſtum Attice, & ſi quẽ aliũ. Cæteris ſpe
* cimen eſto: quod ſic tenemus omnia. ut enim cupiditatibus principum, & uitijs infici ſolet tota ciuitas: ſic emendari et corrigi continentia. uir magnus, et nobis omnibus amicus, L. Lucullus ferebatur quãcõmodiſſime reſpondiſſe, cum eſſet obiecta magnificentia uillæ Tuſculanæ, duos ſe habere uicinos, ſuperiorem equitẽ R. inferiorem libertinum: quorum cũ eſſent magnificæ uillæ, concedi ſibi oportere, quod ijs, qui tenuioris ordinis eſſent, liceret. nõ ne uides Luculle à te id ipſũ natum, ut illi cuperent? quibus id, ſi tu nõ faceres, non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

liceret. quis enim ferret istos, cũ uideret eorum uillas signis,et tabulis refertas partim publicis, partim etiã sacris,et religiosis? quis nõ frangeret eorum libidines, nisi illi ipsi,qui eas frangere deberẽt,cupiditatis eiusdem tenerentur?nec enim tantum mali est peccare principes,(quãquã est hoc magnum per se ipsum malum) quantum illud, q̃ permulti imitatores principum existunt.nam licet uidere,si uelis replicare memoriã temporum,qualescunq; summi ciuitatis uiri fuerunt, talem ciuitatem fuisse:quæcũq; mutatio morũ in principibus extiterit,eandem in populo secutam. idq̃; haud paulo est uerius,quàm quod Platoni nostro placet,qui musicorum cantibus ait mutatis, mutari ciuitatum status.ego autem,nobilium uita,victuq̃; mutato,mores mutari ciuitatũ puto.quo perniciosius de Rep.merentur uitiosi principes,q̃ non solum uitia concipiunt ipsi,sed ea infundunt in ciuitatem; neq; solũ obsunt, q̃ ipsi corrumpuntur, sed etiam quòd corrumpunt, plusq̃; exemplo,quàm peccato nocent.atq; hæc lex dilatata in ordinem cunctum coangustari etiã potest: pauci.n.atq; admodũ pauci, honore & gloria amplificati,uel corrumpere mores ciuitatis, uel corrigere possunt. sed hæc & nunc satis, & in illis libris tractata sunt diligentius. quare ad reliqua ueniamus. Proximus autem est de suffragijs: quæ iubeo nota esse optimatibus,populo libera. Att.ita mehercule attendi,nec satis intellexi,quid sibi lex,aut quid uerba ista uellẽt. M.Dicam Attice,et uersabor in re difficili,ac multum et sæpe quæsita;suffragia in magistratu mãdãdo, aut reo iudicando, aut lege, aut rogatione clam, an pa=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

lam ferre,melius esset. Q. An etiam id dubium est ? uereor,ne à te rursus dissentiam.M. Nõ facies Quinte:nam ego in ista sum sententia,qua te fuisse semper scio,nihil ut fuerit in suffragijs uoce melius: sed,obtineri an possit,uidendum est.Q. Bona tua uenia dixerim,ista sententia maxime & fallit imperitos,& obest sæpissime Reip.cum aliquid uerum,& rectum esse dicitur,sed obtineri, id est obsisti posse populo , negatur.primum enim obsistitur,cum agitur seuere:deinde ui opprimi in bona causa,est melius,quàm male cedere.qui autem nõ sentit auctoritatem omnem optimatium tabellariam legem abstulisse? quam populus liber nunquã desiderauit , idẽ oppressus dominatu,ac potentia principum flagitauit . itaq; grauiora iudicia de potentissimis hominibus extant uocis, quã tabellæ. quamobrem suffragandi nimia libido in nõ bonis causis eripienda fuit potentibus , nõ latebra dãda populo, in qua,bonis ignorãtibus quid quisq; sentiret, tabella uitiosum occultaret suffragium.itaq; isti rationi neq; lator quisquã est inuentus,neq; auctor unquã bonus. sunt.n.quatuor leges tabellariæ : quarum prima de magistratibus mandãdis:ea est Gabinia, lata ab homine ignoto, & sordido.secuta biennio post Cassia est de populi iudicio:ea à nobili homine lata est L.Cassio,sed, pace familiæ dixerim , dissidente à bonis , atq; omnes rumusculos populari ratione aucupante. Carbonis est tertia de iubendis legibus,ac uetãdis, seditiosi atq; improbi ciuis: cui ne reditus quidem ad bonos salutem à bonis potuit auferre . uno in genere relinq uidebatur uocis suffragiũ,quod ipse Cassius exceperat,perduellio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

nis.dedit huic quoq; iudicio Celius tabellam, doluitq; quoad uixit.ſed ut opprimeret Celius populũ, nocuit et Reip.et auus quidẽ noſter ſingulari uirtute in hoc municipio,quoad uixit,reſtitit M. Gratidio, cuius in matrimonio ſororẽ auiam noſtrã habebat,ferenti legẽ tabellariã:excitabat.n.fluctus in ſimpulo, ut dicitur, Gratidius,quos poſt filius eius in Aegæo excitauit ma
* ri.ac noſtro quidẽ,qui cũ res eſſet ad ſe delata,Scaurus Conſul,utinam,inquit,M.Cicero iſto animo, atq; uirtute in ſumma Rep.nobiſcum uerſari,quã in municipali maluiſſes. Quamobrem,quoniam non recognoſcimus nunc leges populi R. ſed aut repetimus ereptas, aut nouas ſcribimus, non quid ab hoc populo obtineri poſſit,ſed quid optimum ſit, tibi dicendum puto.nam Caſſiæ legis culpam Scipio tuus ſuſtinet, quo auctore lata eſſe dicitur.tu,ſi tabellariam tuleris, ipſe præſtabis:nec.n.mihi placet, nec Attico noſtro, quantum è uultu eius intelligo. Att. Mihi uero nihil unquam popularе placuit:eamq; optimam Remp. eſſe duco, quã hic Conſul cõſtituerat, quæ ſit in poteſtate optimorũ.
M. Vos demum,ut uideo,legem antiquaſtis ſine tabella.ſed ego,etſi ſatis dixit pro ſe in illis libris Scipio,tamen libertatem iſtam largior populo,ut & auctoritate ualeant,& utantur bonis. ſic enim à me lex eſt re
» citata de ſuffragijs.optimatibus nota, plebi libera ſun
» to.quæ lex hanc ſententiam continet, ut omnes leges tollat,quæ poſtea latæ ſunt,quæ tegunt omni ratione ſuffragium,ne quis inſpiciat tabellam, ne roget,ne appellet. pontes etiam lex Maria fecit anguſtos. quæ ſi oppoſita ſunt ambitioſis, ut ſunt fere, non repre=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

hendo. sin ualuerint tamen leges, ut ne sint ambitus: habeat sanè populus tabellã, quasi uindicẽ libertatis, dũmodo hæc optimo cuiq; & grauissimo ciui ostenda tur, ultroq; offeratur, uti sit ipsa libertas, in qua popu lo potestas honeste bonis gratificãdi datur. eoq; nũc fit illud, quod à te modo Quinte dictũ est, ut minus mul tos tabella cõdẽnet, quàm solebat uox, quia populo li cere satis est. hoc retento, reliqua uoluntas auctoritati, aut gratiæ traditur. itaque, ut omittam largitione corrupta suffragia: non uides, si quando ambitus si leat, quæri in suffragijs, quid optimi uiri sentiant? quã obrem lege nostra libertatis species datur, bonorum auctoritas retinetur, contentionis causa tollitur.

» Deinde sequitur, quibus ius sit cum populo agẽdi, aut
» cum senatu. grauis, et ut arbitror, præclara lex. quæ
» cum patribus agentur, modica sunto: id est modestia, atq; sedata: actor enim moderatus effingit non modo mentem, ac uoluntates, sed penè uultus eorum, apud quos agit. quod in senatu nõ difficile est: est enim ipse senator is, cuius non ad actorẽ referatur animus, sed qui per se ipse spectari uelit. huic iussa tria sunt: ut adsit; nã granitatẽ res habet, cũ frequens ordo est: ut loco dicat, id est rogatus: ut modo; ne sit infinitus: nam breuitas nõ modo senatoris, sed etiam oratoris magna laus est in sententia. nec est unquam longa oratione utendũ, nisi aut spectante senatu, quod fit ambitione sæpissime, cũ, nullo magistratu adiuuante, tolli diem utile est; aut cũ tãta causa est, ut opus sit oratoris co pia uel ad hortãdũ, uel ad docendũ. quorum generũ in utroque magnus noster Cato est. Quodq; addit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

» causas populi teneto, est senatori necessariũ nosse rẽp. idq; late patet, quid habeat militum, quid ualeat ærario, quos socios Resp. habeat, quos amicos, quos stipẽdiarios, qua quisq; sit lege, conditione, fœdere: tenere consuetudinẽ decernendi, nosse exẽpla maiorum. uidetis iã, genus hoc omne scientiæ diligentiæ memoriã esse, sine quo paratus esse senator nullo pacto potest. De inceps sunt cum populo actiones: in quibus primũ & maximũ, uis abesto. nihil est. n. exitiosius ciuitatibus,
» nihil tã contrariũ iuri, & legibus, nihil minus ciuile, & humanum, quã, cõposita, & constituta Rep. quidquam agi per uim. parere iubet intercessori: quo nihil præstantius: impediri. n. bonã rem melius, quam concedi malã. Quod uero actoris iubeo abesse fraudẽ, id totũ dixi ex Crassi sapientissimi hominis sententia: quã senatus est secutus, cum decreuisset, C. Claudio Consule de C. Carbonis seditione referente, eo inuito, qui cũ populo ageret, seditionem non posse fieri, quippe cui liceat consilium, simul atq; intercessum, turbariq; cœptum sit, dimittere. quod qui permouet cum agi nihil potest, uim quærit. cuius impunitatẽ amittit hac lege.
» sequitur illud. intercessor rei malæ salutaris ciuis esto. quis nõ studiose Reip. subuenerit, hac tam præclara legis uoce laudatus? Sunt deinde posita deinceps, quæ
» habemus etiã in publicis institutis, ac legibus: auspicia
» seruanto: auguri parento. est autem boni auguris meminisse, maximis Reip. temporibus præsto esse debere, Iouiq; optimo maximo se consiliariũ, atq; administrũ datum, ut sibi eos, quos in auspicio esse iusserit, cœliq;
* partes sibi definitas esse traditas, è quibus sæpe opẽ re.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ferre possit. deinde de promulgatione, de singulis rebus agendis, de priuatis, magistratibus ue audiendis. tũ leges præclarissimæ de XII. tabulis translatæ duæ: quarũ altera priuilegia tollit, altera de capite ciuis rogari, nisi maximo comitiatu, uetat, nõdũ initis seditiosi Tribunis plebis negotia is quidẽ admirandũ tantũ maiores in posterũ prouidisse: in priuatos homines leges ferri noluerunt: idest. n. priuilegiũ: quo quid est iniustius? cum legis hæc uis sit, scitum est iussum in omnes, ferri de singulis nisi cẽturiatis comitijs uoluerũt: descriptus enim populus cẽsus, ordinibus, ætatibus, plus adhibet ad suffragiũ auxilij, q̃ fuse in tribus conuocatus. quo uerius in nostra causa uir magni ingenij, summaq; prudẽtia L. Cotta dicebat, nihil omnino actũ esse de nobis: præter. n. quã quod comitia illa essent armis gesta seruilibus, præterea neq; tributa capitis comitia rata esse possent, neq; ulla priuilegij: quo circa nihil nobis opus esse lege, de q̃bus nihil omnino actũ esset legibus: sed uisũ est et nobis, et clarissimis uiris melius, de quo serui, et latrones sciuisse se aliqd dicerẽt, de hoc eo dẽ cũctã Italiã, qd sẽtiret, ostẽdere. Sequũtur de captis pecunijs, de ambitu leges. quæ cũ magis iudicijs, q̃ uerbis sanciẽda sint: adiũgitur, noxiæ pœna par esto, ut in suo uitio quisq; plectatur, uis capite, auaritia multa, honoris cupiditas ignominia sanciatur. Extrema leges sunt nobis nõ usitatæ, Reip. necessariæ. legũ custodiã nullã habemus: itaq; hæ leges sunt, quas apparitores nostri uolũt: à librarijs petimus: publicis literis cõsignatã memoriã publicã nullã habemus. Græci hoc diligẽtius, apud quos νομοφύλακες creãtur: nec hi solũ literas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

(nã id quidẽ etiã apud maiores noſtros erat) ſed etiã facta hominũ obſeruabant, ad legesq; reuocabãt. Hæc detur cura Cenſoribus: quandoquidem eos in Rep. ſemper uolumus eſſe: apud eoſdem, qui magiſtratu abierint, edant, & exponãt quid in magiſtratu geſſerint: deq; ijs Cenſores præiudicẽt. hoc in Græcia fit, publice cõſtitutis accuſatoribus. qui quidẽ graues eſſe non poſſunt, niſi ſint uoluntarij. quocirca melius eſt ratiõe referri, cauſamq; exponi Cẽſoribus, integrã tamẽ legem accuſatori, iudicioq; ſeruari. Sed ſatis iã diſputatũ de magiſtratibus, niſi forte quid deſideratis. Att. Quid? ſi nos tacemus, locus tamẽ ipſe nõ admonet, quid tibi ſit deinde dicendũ? M. Mihi ne? de iudicijs arbitror Põponi: id eſt enim iunctum magiſtratibus. Att. Quid? de iure populi R. quemadmodum inſtituiſti, dicẽdũ nihil putas? M. Quid tandem hoc loco eſt, quod requiras? Att. Ego ne? quod ignorari ab ijs, qui in Rep. uerſantur, turpiſſimum puto. nam, ut modo à te dictũ eſt, leges à librarijs lego. ſic animaduerto, quoſq; in magiſtratibus ignoratione iuris ſui tantum ſapere, quantũ apparitores uelint. quãobrẽ, ſi de ſacrorũ alienatione dicendũ putaſti, cũ de religione leges propoſueras; faciendũ tibi eſt, ut, magiſtratibus lege cõſtitutis, de potestate, tum de iure diſputes. M. Faciã breuiter, ſi conſequi potuero: nã pluribus uerbis ſcripſit ad patrẽ ſuũ M. Iunius ſodalis, perite meo quidẽ iudicio, & diligenter. at de iure naturæ cogitari per nos, et quæ dicere debemus de iure populi R. quæ relicta ſunt, et tradita. Att. Sic profecto cẽſeo: et id ipſũ, quod dicis, expecto.

Multa deſunt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

M. TVLLII CICERONIS EX TIMAEO PLATONIS DE VNIVERSITATE LIBER.

Vlta sunt à nobis & in Academicis conscripta contra physicos; et sæpe cũ
M P. Nigidio, Carneado more & modo disputata: fuit enim uir ille cũ cæteris artibus, quæ quidem dignæ libero essent, ornatus omnibus, tum acer inuestigatur & diligens earum rerum, quæ à natura inuolutæ uidentur. denique sic iudico, post illos nobiles Pythagoreos, quorum disciplina extincta est quodam modo, cum aliquot secula in Italia, Siciliáq; uiguisset, hunc extitisse, qui illam renouaret. qui cum me in Ciliciam proficiscentem Ephesi expectauisset, Romam ex legatione ipse decedens; uenissetq; eodem Mytilenis mei salutandi, & uisendi causa, Cratippus Peripateticorum omnium, quos quidem ego audiuerim, meo iudicio facile princeps: perlibenter & Nigidium uidi, & Cratippum cognoui. ac primum quidem tempus salutationibus, reliquum percunctatione consumpsimus.

Desunt multa.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quid eſt,quod ſemper ſit,neq; ullum habet ortum,& quod gignatur,nec unquam ſit. quorum alterum intelligentia,& ratione cõprehenditur,quod unum ſemper,atq; idem eſt:alterum, quod affert opinionem per ſenſus,rationis expers,quod totum opinabile eſt, id gignitur,& interit,nec unquam eſſe uere poteſt. omne autẽ,quod gignitur,ex aliqua cauſa gigni neceſſe eſt: nullius.n.rei cauſa remota, reperiri origo poteſt . quo circa ſi is,qui aliquod munus efficere molitur,eam ſpeciem,quæ ſemper eſt eadem,intuebitur, atq; eam ſibi proponet exẽplar,præclarum opus efficiat neceſſe eſt. ſin autem illam,quæ gignitur: nunquam illá, quam expetet,pulchritudinem conſequetur.omne igitur cœlum,ſiue mundus, ſiue quo alio uocabulo gaudet,hoc à nobis nuncupatus ſit. de quo id primũ cõſideremus, quod principio eſt in omni quæſtione cõſiderãdũ, ſemper ne fuerit nullo generatus ortu, an ortus ſit,an ab aliquo tẽporis principatu ortus eſt,quãdoquidem cernitur,& tangitur,& eſt undique corporatus. omnia autẽ talia ſenſum mouẽt: ſenſuſq; mouẽtia quæ ſunt, eadem in opinatione conſidunt:quæ ortum habere,gigniq; diximus,nihil autem gigni poſſe ſine cauſis.atq; illum quidem quaſi parentẽ huius uniuerſitatis inuenire difficile:&,cũ iam inueneris, indicare in uulgus nefas.rurſus igitur uidendum, ille fabricator tãti operis utrum ſit imitatus exẽplar,id ne quod ſemper unũ et idẽ,& ſui ſimile,an id quod generatũ ortumq; dicimus. Atqui ſi pulcher eſt hic mundus, ſi probus eius ærtifex: profectõ ſpeciem æternitatis imitari maluit. ſin ſecus,quod ne dictu quidẽ fas eſt ,generatũ exem=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

plum est pro æterno secutus.non igitur dubium, quin æternitatem maluerit exequi,quandoquidē neq; mundo quidquā pulchrius , neq; eius ædificatore præstantius.si ergo generatus,ad id effectus, quod ratione sapientiáq; cōprehenditur , atq; immutabili æternitate continetur.ex quo efficitur,ut sit necesse hūc,quē cernimus,mūdum, simulacrum æternū esse alicuius æterni.difficillimū autem est in omni conquisitione rationis exordium.de ijs igitur,quæ diximus, hæc sit prima distinctio.in omni oratione cū ijs rebus,de quibus ex-
* plicádum uidetur,esse cognitio.itaq; cum de re stabili et immutabili disputatur,oratio talis sit,qualis sit illa, quæ neq; redargui,neq; conuinci potest.cum autē ingressa est imitata , et effecta simulacra, bene agi putat,si similitudinē ueri consequatur. quantū.n.ad id, quod ortum est,æternitas ualet: tātum ad fidem ueritas.quocirca si forte de deorum natura,ortuq; mundi differentes,minus id,quod habemus animo,consequimur,ut tota dilucide, et planè exornata oratio sibi cō stet,et ex omni parte secū ipsa cōsentiat:haud sanè erit mirū:contentiq; esse debebitis, si probabilia dicentur: æquum est.n.meminisse,et me, qui differam, hominē esse,et uos,qui iudicatis:ut,si probabilia dicētur,nil ultra requiratis. Quæramus igitur causam,quæ eū impulerit,qui hæc machinatus sit,ut originē rerū,et molitionē nouā quæreret . probitate uidelicet præstabat: probus autem inuidet nemini:itaq; omnia sui similia generauit.hæc nimirū gignendi mundi causa iustissima . nam cū constituisset deus bonis omnibus explere mundum,mali nihil admiscere,quoad natura patere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tur: quidquid erat quod in cernendi ſenſum caderet, id ſibi aſſumpſit,non tranquillum,& quietum,ſed im moderate agitatũ, & fluctuãs : idq; ex inordinato in ordinem adduxit:hoc enim iudicabat eſſe præſtãtius. fas autẽ nec eſt,nec unquã fuit,quidquã niſi pulcher rimum facere eum , qui eſſet optimus. cum rationem igitur habuiſſet,reperiebat nihil eſſe eorum,quæ natu ra cernerentur,nõ intelligens intelligente in toto gene re præſtãtius.quocirca intelligentiam in animo,animũ concluſit in corpore.ſic ratus eſt opus illud effectũ eſſe pulcherrimum. quam ob cauſam non eſt cunctandum profiteri,ſi modo inueſtigari aliquid cõiectura poteſt, hunc mundum animal eſſe,idq; intelligens, & diuina prouidentia conſtitutũ.hoc poſito,quod ſequitur uiden dum eſt,cuiuſnam animantium deus in fingendo mun do ſimilitudinem ſecutus ſit.nullius profecto,eorũ qui dem,quæ ſunt nobis nota animãtia: ſunt enim omnia in quædam genera partita,aut inchoata,nulla ex par te perfecta:imperfecto autem nec abſoluto ſimile, pul chrum eſſe nihil poteſt.cuius ergo omne animal quaſi particula quædã eſt, ſiue in ſingulis,ſiue in diuerſo ge nere cernatur,eius ſimilẽ mũdũ eſſe dicamus.omnes igi tur,qui animo cernũtur,et ratione intelligũtur animã tes,cõplexu rationis et intelligentiæ,ſicut homines, hoc mũdo,& pecudes,& omnia quæ ſub aſpectum cadũt, comprehenduntur: quod enim pulcherrimum in rerũ natura intelligi poteſt,& quod ex omni parte abſolu= tiſſimũ eſt;cum deus ſimilem mũdũ efficere uellet,ani mal unũ,aſpectabile,in quo omnia animalia contine= rentur;effecit.recte ne igitur unum mundum dixeri=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

mus,an ſint plures,an innumerabiles,dictu uerius & melius.unus profecto, ſi quidē factus eſt ad exemplū. quod enim omnes animātes eos,qui ratione intelliguntur,complectitur, id nō poteſt eſſe cum altero. rurſus enim alius animās,qui cū contineat,ſit neceſſe eſt,cuius partes ſint animātes ſuperiores,cœlumq; hoc ſimulacrum illius ultimi ſit, nō proximi . quorum ne quid accideret,atq; ut hic mundus eſſet animanti abſoluto ſimillimus,hoc ipſo,quòd ſolus atq; unus eſſet, iccirco ſingularem deus hunc mūdum,atq; unigenā procreauit. Corporeum autē & aſpectabile,itemq; tractabile omne neceſſe eſt eſſe,quod natum eſt.nihil porrò igneuacuū uideri poteſt:nec uero tāgi,quod careat ſolido: ſolidum autem nihil,quod terræ ſit expers. quamobrem mundum efficere moliens deus , terrā primum, ignemq; iungebat. omnia autem duo ad cohærēdum tertium aliquid acquirunt, et quaſi nodū, uinculūq; deſiderāt.ſed uinculorū id eſt aptiſſimum atque pulcherrimum,quod ex ſe,atq; de his, quæ aſtringit,quā maxime unū efficit. id optime aſſequitur quæ græce ἀναλογία,latine(audendum eſt enim,quoniam hoc primum à nobis nouātur)cōparatio, proportióue dici poteſt.quādo enim trium uel numerorum,uel figurarū, uel quorumcunq; generum contingit,ut quod mediū ſit,uti primū proportione , ita id poſtremo cōparetur, uiciſſimq; ut extremum cū medio,ſic mediū cum primo cōferatur:id, quod medium eſt, tum primum fit, tum poſtremum; poſtrema uero & prima media fiūt. ita neceſſitas cogit,ut eadē ſint ea,quæ deiūcta fuerūt. eadē autē cū facta ſint, efficitur, ut omnia ſint unū.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quòd ſi uniuerſitatis corpus planū & æquabile expli caretur,neq; in eo quidquā eſſet requiſitum: unū in= teriectum medium & ſe ipſum,et ea,quibus eſſet in= terpoſitū,colligaret. ſed cū ſoliditas mundo quærere= tur,ſolida autē omnia uno medio nunquam, duobus ſemper copulentur,ita contigit ut inter ignem,et ter= ram aquam deus,animamq; poneret, eaq; inter ſe cō= pararet,& proportione coniungeret, ut,quemadmo= dū ignis animæ,ſic anima aquæ,quodq; anima aquæ, id aqua terræ proportione redderet. qua ex coniūctio ne cœlum ita aptum eſt,ut ſub aſpectum, & tactum cadat.itaq; & ob eam cauſam,et ab ijs rebus numero quatuor mundi eſt corpus effectum, ea conſtructum proportione, qua dixi:ex quo ipſe ſe concordi quadā amicitia,& charitate complectitur;atq; ita apte cohæ ret,ut diſſolui nullo modo queat, niſi ab eodē, à quo eſt colligatus.earum autem quatuor rerū, quas ſupra dixi,ſic in omni mundo omnes partes collocatæ ſunt, ut nulla pars huiuſce generis excederet extra, atq; in hoc uniuerſo ineſſent genera illa uniuerſa. id ob eas cauſas,primū ut mūdus animās poſſit ex perfectis par tibus eſſe perfectus,deinde ut unus eſſet, nulla parte, unde alter gigneretur, relicta, poſtremo ne ąs morbus eū poſſit,aut ſenectus affligere: omnis.n.coagmētatio corporis uel calore, uel frigore, uel aliqua impulſione uehementi labefactatur,& frangitur, & ad morbos ſenectutemq; compellitur. hanc igitur habuit ratio= nem effector mundi,molitorq; deus, ut unum opus to tum,atque perfectum ex omnibus totis, atq; perfectis abſolueretur, quod omni morbo ſenio ue careret. for=

mam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

mam autem & maxime ſibi cognatam, & decoram dedit. à quo enim animante omnes reliquos contineri uellet animantes, hũc ea forma figurauit, qua una omnes reliquæ formæ cõcludũtur: & globoſus eſt fabricatus: quod σφαιροειδὲς Græci uocant: cuius omnis extremitas paribus à medio radijs attingitur: idq; italtor nauit, ut nihil effici poſſit rotundius, nihil ut aſperitatis haberet, nihil offenſionis, nihil incluſum angulis, nihil anfractibus, nihil eminens, nihil lacunoſum, omnesq; partes ſimillimæ omniũ, quoad eius præſtabat iudicio diſſimilitudini ſimilitudo Omni autẽ totã figurã mũdi leuitate circũdedit: nec. n. oculis egebat, quia nihil extra, quod cerni poſſet, relictum erat; nec auribus quia ne quod audiretur quidẽ: neq; erant anima circũfuſa extrema mundi. ut reſpirationẽ requireret: nec uero deſiderabat aut alimẽta corporis, aut detractionẽ confecti, & conſumpti cibi: neq; n. ulla deceſſio fieri poterat, neq; acceſſio. neq; uero erat unde: ita ſe ipſe cõſumptione & ſenio alebat ſui, cũ ipſe per ſe, & à ſe & pateretur, et faceret omnia. ſic. n. ratus eſt ille, qui iſta iunxit, & condidit, ipſum ſe contentum eſſe mundum, neq; egere altero. itaq; nec ei manus affixit, quia nec capiendum quidquam erat, nec repellendũ; nec pedes, nec alia mẽbra, quibus ingreſſus corpore ſuſtineret: motũ enim dedit cœlo eũ, qui figuræ eius ſit aptiſſimus, qui unus ex ſeptem motibus mentem atq; intelligentiam cohiberet maxime. itaq; una conuerſione, atq; eadem ipſe circum ſe torquetur, & uertitur. ſex autẽ reliquos motus ab eo ſeparauit: itaque eum ab omni erratione liberauit. ad hãc igitur conuerſio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

nem,quæ pedibus et gradu nõ egeret, ingrediendi mẽ bra nõ dedit.hæc deus is,qui erat,de aliquãdo deo futuro cogitãs,leuem eum effecit, & undique æquabilem, & à medio ad ſummum parem,& perfectum, atque abſolutum ex abſolutis,atque perfectis.animũ autem ut in eius medio collocauit,ita per totũ tetendit:deinde eũ circundedit corpore,& ueſtiuit extrinſecus:cœloq; ſoliuago,& uolubili, & in orbẽ incitato cõplexus eſt,quod ſecum ipſum propter uirtutem facile eſſe poſſet,nec deſideraret alterũ,ſatis ſibi ipſe notus,& familiaris. ſic deus ille æternus hunc perfecte beatum deum procreauit.ſed animũ haud ita, ut modo locuti ſumus , tum denique cũ corpus ei effeciſſet, inchoauit:neque enim eſſet rectũ minori parere maiorem,ſed nos multa incõſiderate ac temere dicimus. deus autẽ & ortu,& uirtute antiquiorẽ genuit animũ,eumq; ut dominũ atque imperãtẽ obedienti præfecit corpori:idq; molitus tali quodã eſt modo. ex materia,quæ indiuidua eſt, & quæ ſemper uniuſmodi, ſuiq; ſimilis,& ex ea, quæ corporibus diuidua gignitur,tertiũ materiæ genus ex duobus in medium admiſcuit,quod eſſet eiuſdẽ naturæ,et quod alterius: idq; interiecit inter diuiduũ , atque id,quod diuiduũ eſſet in corpore. ea cũ tria ſumpſiſſet,unã in ſpeciẽ tẽperauit:naturãq; illã,quã alterius diximus,uel cũ eadem coniunxit fugientẽ,et eius copulationis alienã permiſcens cũ materia,cũ ex tribus effeciſſet unũ , id ipſum in ea quæ decuit mẽbra partitus eſt.iam partes ſingulas ex eodẽ,et ex altero,et ex materia tẽperauit . fuit autem talis illa partitio.unã principio partẽ detraxit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ex toto:ſecundam autem primæ partis duplã: deinde tertiam,quæ eſſet ſecundæ ſeſquialtera,primæ tripla, deinde quartam,quæ ſecundæ dupla eſſet:quintã inde,quæ tertiæ tripla:tum ſextam octuplam primæ:poſtremo ſeptimam,quæ ſeptem,& uiginti partibus antecederet primæ.deinde inſtituit dupla et tripla interualla explere,partes rurſus ex toto deſecans.quas interuallis ita locabat,ut in ſingulis eſſent bina media: uix enim audeo dicere medietates,quas Græci μεσότητας appellãt: ſed quaſi ita dixerim,intelligatur : erit enim planius. earũ alterã,eadem parte præſtantẽ extremis,eademq; ſuperatã, alterã pari numero præſtãtẽ extremis,pariq; numero ſuperatã.ſeſquialteris autem interuallis,et ſeſquitertijs,& ſeſquioctauis ſumptis ex his colligationibus in primis interuallis, ſeſquioctauo interuallo, ſeſquitertia omnia explebat , cum articulã ſingulorũ relinqueret . eius autẽ particulæ interuallo relicto,habebat numerus ad numerũ eandem proportionẽ,cõparationemq; in extremis,quã habent CCLVI cũ CCXLIII. atque ita permiſtũ illud,ex quo hæc ſecuit,iã omne cõſumpſerat.hãc igitur omnẽ coniunctionẽ , duplicem in longitudinẽ diffidit:mediæq; accõmodans mediam , quaſi decuſſauit:deinde in orbẽ torſit,ut & ipſæ ſecum , & inter ſe,ex cõmiſſura,quæ è regione eſſet, iungerentur: eoq; motu,cuius orbis ſemper in eodem erat, eodemq; modo ciebatur , undique eſt eas circũplexus.atque ita cum alterum eſſet exteriorẽ amplexus orbem , illum eiuſdem naturæ,hunc alterius nominauit : eãq;,quæ erat eiuſdẽ,detorſit à latere in dextram partem:hanc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

autem citimā à media linea direxit ad læuā: ſed prin=
cipatum dedit ſuperiori, quam ſolam indiuiduam reli
quit. interiorem autem cum in ſex partes diuiſiſſet, ſe
ptem orbes diſpares duplo, et triplo interuallo moueri
iuſſit, contrarijs inter ſe curſibus. eorū autem trium fe
cit pares celeritates, ſed quatuor et inter ſe diſpares, et
diſſimiles trium reliquorū. animū igitur cum ille pro
creator mūdi deus ex ſua mente & diuinitate genuiſ
ſet, tū deniq; omne, quod erat concretū, atq; corporeū,
ſubſternebat animo, interiusq; faciebat: atque ita me=
dio medium accōmodans copulabat. ſic animus à me=
dio profectus, extremitatē cœli à ſuprema regione ro
tūdo ambitu circūiecit, ſeſeq; ipſe uerſans, diuinæ, ſem
piternæ, ſapientiſq; uitæ induxit exordium. et corpus
quidem cœli ſpectabile effectum eſt. animus autē ocu
lorum effugit obtutum. eſt autē unus ex omnibus, ra=
tionis, contentioniſq; (ἁρμονίαν græce) ſempiternarū re=
rum & ſub intelligentiam cadentium compos et par=
ticeps: quo nihil ab optimo & præſtātiſſimo genitore
melius procreatū: quippe qui ex eadem uinctus, alte=
raq; natura, adiuncta materia tēperatione triū par=
tiū proportione cōpacta, ſe ipſe cōuerſans, cū materiā
mutabilem arripuiſſet, & cū rurſus indiuiduā, atque
ſimplicem, per quā omnis mouetur, diſcernitq; quid ſit
eiuſdem generis, & quid alterius: & cætera dijudicat,
quid cuiq; rei ſit maxime aptū, quid quoque loco, aut
modo, aut tempore cōtingat: quæq; diſtinctio ſit inter
ea, quæ gignātur, et ea quæ ſint ſemper eadē. ratio au
tē utraq;, quæ uerſatur in ijs, quæ ſunt ſemper eadē,
& in ijs, quæ mutātur, cū in eodem, et in altero moue

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tur ipſa per ſeſe ſine uoce,et ſine ullo ſono, cum eandē partē attingit,qua ſenſus cieri poteſt:orbis illius generis alterius immutatus et rectus omnia animo mētiq; denunciat·tū opiniones,adſenſionesq;firmæ ueræq; gignuntur.cū autē in illis rebus uertitur, quæ manētes ſemper eædem,non ſenſu,ſed intelligentia cōtinētur,

Deſunt multa.

ita uim ſuam natura cōuertit, ut terrā Lunæ curſus proxime ambiret,eiq; ſupra terrā proxima Solis circū uectio eſſet. Lucifer deinde & ſancta Mercurij ſtella curſum habēt Solis celeritati parē,ſed uim quādā contrariā:eaq; conuerſione,quā inter ſe habent Lucifer, Mercurius,Sol,alij alios uincūt,uiciſſimq; uincuntur. Reliquorū ſiderū quæ cauſa collocādi fuerit.quæq; eorum ſit collocatio,in ſermonē alium differendū eſt,ne in eo,quod attingēdū fuit,q̄ in eo, cuius cauſa id attigimus,lōgior ponatur oratio.quādo igitur unūquodq; eorum ſiderum curſum decorum eſt adeptum, è qbus erat motus tēporis cōſignandus;colligatisq; corporibus uinculis animalibus,tū animātia orta ſunt,eaq; impio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

parere didicerũt,tũc ex alterius naturæ motione trãſ=
uerſa,in eiuſdem naturæ motum incurrentia, in eoq;
hærentia,atq; impedita , cum alia maiorem luſtrarẽt
orbem, alia minorem, tardiusq; maiorem, celeriusq;
minorem,motu uero uniuseiuſdemq; naturæ,quæ ue
lociſſime mouebãtur,ea celeritate uinci à tardioribus,
et,cum ſuperabant,ſuperari uidebantur:omnis.n.or=
bis eorũ quaſi facilitatis inflexione uertebatur:quã bi
fariam cõtrarie ſimul procedentia efficiebãt,ut,quod
eſſet tardiſſimum,id proximum fieret celerrimo. atq;
ut eſſet menſura quædã euidens, quæ in iſtis octo cur
ſibus celeritates,tarditatesq; declararet;deus ipſe ſolẽ,
quaſi lumen, accendit ad ſecundum ſupra terrã ambi
tum,ut quammaxime cœlum omnibus colluceret,ani
mantesq;, quibus ius eſſet doceri, ab eiuſdẽ motu, &
ab eo,quod ſimile eſſet, numerorum naturam,uimq;
cognoſcerent.nox igitur et dies ad hunc modũ, & ob
has generata cauſas, unũ circuitũ orbis efficit ſapiẽtiſ
ſimum,atq; optimũ:menſis autem, quando Luna lu=
ſtrato ſuo curſu Solem cõſecuta eſt:annus, ubi Sol ſuũ
totũ confecit,& peragrauit orbem.cæterorum autem
ſiderum ambitus ignorantes homines,præter admodũ
paucos,neq; nomen appellãt, neq; inter ſe numero cõ
metiuntur: itaque neſciunt hos ſiderum errores id ip=
ſum eſſe, quod rite dicitur tẽpus, multitudine infini=
ta,uarietate admirabili præditos.attamen illud perſpi
ci,et intelligi poteſt, abſoluto,perfectoq; numero tẽpo
ris,abſolutũ,perfectumq; annũ, tunc cõpleri denique,
cũ ſe octo ambitus confectis ſuis curſibus ad idem ca
put retulerunt,cumq; eos permenſus eſt idem,& ſem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

per ſui ſimilis orbis. has igitur ob cauſas nata aſtra ſunt, quæ per cœlum penetrantia ſolſtitiali ſe & bru mali reuocatione conuerterent, ut hoc omne animal, quod uidemus, eſſet illi animali, quod ſentimus, ad æ= ternitatis imitationē ſimillimū. & cætera quidē uſq; ad temporis ortū impreſſa ab illis, quæ imitabatur, ef= finxerat. ſed quia nondū omne animal in mundo in= tus incluſerat, ex ea parte deficiebat ad propoſitū exē plar imaginis ſimilitudo. quot igitur, & quales ani= malium formas mens, in ſpeciem rerum intuens, pote rat cernere, totidem, & tales in hoc mundo ſecum co= gitauit effingere. erant autem animantium genera quatuor, quorū unum diuinum, atq; cœleſte, alterum pennigerum & aerium, tertium * terreſtre quar= tum diuinæ animationis maxime ſpeciē faciebat ex igne, ita ut ſplendidiſſimus eſſet, & aſpectu pulcher rimus. cumq; ſimilē uniuerſitatis naturæ efficere uel let, ad uolubilitatem rotundauit, comiteq; eū ſapiētia quamoptimæ mentis effecit, circumq; cœlum æquali= ter diſtribuit, ut hunc uarietate diſtinctū bene Græci κόσμον, nos lucentē mūdum nominaremus. dedit autē diuinis duo genera motus: unū, quod ſemper eſſet in eodem æque, & idem in omnibus, atq; uno modo ce= leraret: alterū, quod in anticā partem à conuerſione eiuſdem, & ſimilis, pellerctur. quinq; autem reliquis motibus orbem eum eſſe uoluit expertem, immobilē, et ſtātē. ex quo genere ea ſunt ſidera, quæ infixa cœlo nō mouentur loco: quæ ſunt animātia, eaq; diuina, ob eamq; cauſam ſuis ſedibus inhærent, & perpetuo ma nent. quæ autem uaga & mutabili ratione labūtur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ita generata ſunt,ut ſupra diximus.iã uero terrã altri cẽ noſtrã,quæ traiecto axe ſuſtinetur, diei noctisq; effectricẽ,eandemq; cuſtodẽ, antiquiſſimã deorum uoluit eſſe eorum,qui intra cœlum gignerentur,flexiones autẽ deorũ, et inter ipſos deos concurſiones,quæq; in orbibus eorum cõuerſiones,anteceſſionesq; eueniãt, cumq; inter ſe penè contingant, eos,qui propè copulẽtur contraria regione,& ponè quos,aut ante labũtur, quibusq; tẽporibus à noſtro aſpectu obliteſcãt,rurſusq; emerſi errorẽ incutiant rationis expertibus, ſi uerbis explicare conemur, nullo poſito ſub oculis ſimulacro, earum rerum fruſtra ſuſcipiatur labor. Sed hæc ſatis ſunt dicta nobis.quæ de deorum, quĩ cernũtur,quiq; orti ſunt,natura præfati ſumus, habeãt hũc terminũ. reliquorum autẽ,quos Græci δαίμονας appellãt,noſtri opinor lares,ſi modo hoc rectè cõuerſum uideri poteſt, & noſſe,& nunciare ortũ eorum maius eſt,quàm ut profiteri ſcribere nos audeamus.credendum nimirum eſt ueteribus et priſcis,ut aiunt,uiris, qui ſe progeniẽ deorũ eſſe dicebãt.itaque eorum uocabula nobis prodiderunt. noſſe autem generatores ſuos optime poterant:ac difficile factu eſt, à dijs ortis fidem non habere: quanquam nec argumentis, nec rationibus certis eorum oratio confirmatur:ſed quia de ſuis rebus notis uidentur loqui,ueteri legi,moriq; parendũ eſt. ſic igitur,ut ab his eſt traditum,horum deorũ ortus habeatur, atque dicatur, ut Oceanũ Salaciamq; cœli ſatu terræq; conceptu generatos,editosq; memoremus: ex his Phorcyn,Saturnũ,et Opem:deinceps Iouem,atque Iunonẽ,reliquos,quos fratres inter ſe,agnatosq; uſur=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

pare,atque appellare uidemus,et eorũ,ut utamur ue=
teri uerbo,prosapiam.quãdo igitur omnes,et qui mo
uentur palamq; ostenduntur,et qui eatenus nobis de
clarantur,quo ipsi uolunt, creati sunt : tum ad eos is
deus,qui omnia genuit, fatur . Hæc uos,qui deorum
satu orti estis,attendite : quorum operum ego parens
effectorq; sum,quæ per me facta , non sunt dissoluta
me inuito:quanquã omne colligatum solui potest:sed
haudquaquã boni est,ratione uinctum uelle dissolue
re. sed quoniam orti estis, immortales uos quidẽ esse,
& indissolubiles non potestis: neutiquã tamen dissol
uemini,nec uos ulla mortis fata perimẽt,nec fraus ua
lentior,quàm consilium meũ:quod maius est uinculũ
ad perpetuitatẽ uestrã,quàm illa,quibus estis tum,cũ
gignebamini,colligati. quid sentiã igitur, cognoscite.
tria nobis genera reliqua sunt,eaq; mortalia: quibus
prætermissis,cœli absolutio perfecta nõ erit:omnia.n.
genera animalium cõplexu nõ tenebit : teneat autem
oportebit,ut ex eodẽ ne quid absit, quæ à me ipso ef=
fecta sint,quod deorũ uitã possit adæquare.ut igitur
mortali generẽtur conditione,uos suscipite,ut illa gi=
gnatis,imiteminiq; uim meam,qua in uestro ortu me
usum esse meministis:in quibus qui tales creãtur , ut
deorum immortaliũ quasi gentiles esse debeãt,diuini
generis appellẽtur, teneãtq; omniũ animantiũ princi
patũ,uobisq; iure et lege uolentes pareãt:quorũ uobis
initiũ,statusq; traditur à me:uos aũt ad id,quod erit
immortale,partẽ attexitote mortalẽ.ita orientur ani
mantes,quos et uiuos alatis,et cõsumptos sinu recipia
tis.Hæc ille dixit.deinde ad temperationẽ superiorem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

reuertit:in qua omnem animũ uniuerſæ naturæ temperans permiſcebat, ſuperiſq; permixtionis reliquias fundens æquabat, eodẽ modo fermè, niſi q̃ non ita incorrupta,ut ea quæ ſemper idem,ſed à dijs ſecundum ſumebat,atq; tertium. toto igitur omnino conſtituto, ſideribus parem numerum diſtribuit animorũ,et ſingulos adiunxit ad ſingula,atq; ita quaſi in currũ uniuerſitatis impoſuit,cõmonſtrauitq; leges fatales, ac neceſſarias,& oſtendit primum ortum unum fore omnibus,eumq; moderatum, atq; conſtantem, nec ab ullo imminutum:ſatis autem, & quaſi ſparſis animis,fore uti certis tẽporũ interuallis oriretur animal, quod eſſet ad cultum deorum aptiſſimum. ſed cum duplex eſſet natura generis humani,ſic ſe res habebãt,ut præſtantius genus eſſet eorum,qui eſſent futuri uiri. cum autem animis corpora cũ neceſſitate inſeuiſſet, cumq; ad corpora neceſſitate tũ acceſſio fieret,tũ abſceſſio,neceſſe erat ſenſum exiſtere unum, cõmunemq; omniũ uehementiore motu excitato, coniunctoq; naturæ,deinde uoluptate & moleſtia mixtum amorem,poſt irã & metum,& reliquos motus animi,comites ſuperiorum,& his etiam contrarios diſſidentes: quos qui ratione rexerit, iuſte uixerit: qui autem his ſe dederit, iniuſte. atq; ille, qui recte & honeſte curriculum uiuendi à natura datum confecerit, ad illud aſtrũ, quo cum aptus fuerit,reuertetur: qui autem immoderate & intemperate uixerit, eum ſecundus ortus in figuram muliebrem transferet; & ſi ne tũ quidem finem uitiorum faciet, grauius etiam iactabitur, & in ſuis moribus ſimillimas figuras pecudum, & ferarum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

transferetur, neq; malorum terminum prius aſpiciet quàm illam ſequi cœperit conuerſionem, quā habeat in ſe ipſe eiuſdē,& unius ſimul innatā et inſitā:quod tum eueniet,cum illa, quæ ex igne, aere,aqua, atque terra turbulenta, et rationis expertia inſederint, deniq; ratione depulerit,& ad primā atq; optimam affectionem animi peruenerint. Quæ cum ita deſignaſſet,ſeſeq;,ſi quid poſtea fraudis,aut uitij eueniſſet, extra omnem culpam,cauſamq; poſuiſſet,alios in terra, alios in luna,alios in reliquas mūdi partes, quæ ſunt ad ſpatiorum tēporis ſignificationē notæ conſtitutæ, ſpargens quaſi ſerebat.poſt autē ſationē eā dijs, ut ita dicam,iunioribus permiſit, ut corpora mortalia effingerent , quantumq; eſſet reliquū ex humano animo, quod deberet accedere,id omne, et quæ cōſequētia eſſent,perpolirent,& abſoluerent: deinde ut huic animāti principē ſe ducemq; præberet,uitamq; eius pulcherrime regeret,& gubernaret,niſi quatenus ipſe beneficijs ſua culpa ſibi aliquid miſeriæ quæreret.atq; is quidem,qui cuncta cōpoſuit, conſtanter in ſuo manebat ſtatu. qui autem erant ab eo creati, cum parentis ordinem cognouiſſent,hunc ſequebātur.itaq; cum accepiſſent immortale principium mortalis animantis, imitantes genitorem & effectorē ſui,particulas ignis, & terræ,& aquæ,& aeris à mundo,quas rurſus rederent,mutuabantur,eaſq; inter ſe copulabant, haud ijſdem uinculis,quibus ipſi erant colligati,ſed talibus, quæ cerni nō poſſent propter paruitatē : crebris quaſi cuneolis iniectis unum efficiebāt ex omnibus corpus: itemq; in eo influente atq; effluēte animo diuino am

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

bitus illigabant. itaq; illi in flumen immersi neque tenebant,neq; tenebantur,sed ui magna tum ferebant, tũ ferebãtur. ita totũ animal mouebatur illud quidẽ, sed immoderate & fortuitu, ut sex moribus uehere=tur:nam & ante,& pone,ad læuam,& ad dextram, & sursum,& deorsum,modo huc,modo illuc.

Desunt nonnulla.

sed si in splendore cõsedit,tũ uel eadem species,uel interdum immutata redditur, cum ignis oculorum cũ eo igne,qui est ob os offusus, se confudit, & contulit. dextra autem uidentur,quæ læua sunt;quia cõtrarijs partibus oculorum,contrarias partes attingunt.respondent autem dextra dextris,læua læuis conuersione luminum,cum ea inter se nõ cohæresc unt.id fit,cũ specu lorũ leuitas hinc,illincq; altitudinem assumpsit,et ita dextra detrusit in læuã partem oculorũ,læuaq; in dextram. supina etiã ora cernuntur depulsione luminũ: quæ cõuertens inferiora reddit quæ sunt superiora:at qui hæc omnia ex eo genere sunt,quæ rerum adiuuãt causas quibus utitur ministerijs deus,cum optimi speciem,quoad fieri potest, efficit. sed æstimant plerique nõ hæc adiuuãtia causarũ, sed has ipsas esse omnium causas, quæ uim habeãt refrigerandi, calfaciendi,concrescendi,liquẽdi: careãt autẽ omni intelligentia,atq;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ratione,quæ,niſi in animo, nulla alia in natura repe=
riãtur. animus autẽ ſenſum omnem effugit oculorũ.
at ignis,& aqua, & terra, & aer corpora ſunt, eáq;
cernuntur.illum autem,qui intelligentiæ ſapientiæq;
ſe amatorem profitetur,neceſſe eſt intelligentis ſapien
tisq; naturæ primas cauſas conquirere,deinde ſecũdas
cauſas rerum earum, quæ neceſſario mouent alias,cũ
ipſæ ab alijs mouẽtur. quocirca nobis ſic cerno eſſe fa=
ciendũ,ut de utroq; nos quidem dicamus genere cau=
ſarũ,ſeparatim autẽ de ijs, quæ cum intelligẽtia ſunt
efficientes pulcherrimarum rerum, atq; optimarum,
de ijs,quæ uacantes prudentia, inconſtantia,perturba
taq; efficiunt.Ac de oculorum quidem cauſis,ut habe
rent eam uim,quam nunc habent, ſatis fermè eſſe di
ctum puto.maxima autem eorum utilitas donata hu
mano generi deorum munere deinceps explicetur.re=
rum.n. optimarũ cognitiones nobis oculi attulerunt.
nã hæc,quæ eſt habita de uniuerſitate , oratio à nobis
haud unquã eſſet inuenta,ſi neq; ſidera,neq; Sol,ne=
que cœlum ſub oculorum aſpectum cadere potuiſſent.
nunc uero dies noctesq; oculis cognitæ,tum menſium,
annorumq; cõuerſiones ad numerũ machinatæ ſunt,
& ſpatium temporis dimenſæ,& ad quæſtionem to=
tius naturæ impulerunt . quibus ex rebus philoſophiã
adepti ſumus:quo bono nullum optabilius,nullũ præ=
ſtantius neque datum eſt mortalium generi deorum
conceſſu,atque munere,neque dabitur.

Multa deſiderantur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Q. CICERO DE PETITIONE CONSVLATVS AD M. TVLLIVM FRATREM LIBER.

E Tsi tibi omnia ſuppetũt, quæ cõſequi ingenio, aut uſu homines, aut diligẽtia poſſunt: tamẽ amore noſtro non ſum arbitratus alienũ, ad te perſcribere ea, quæ mihi ueniebãt in mẽtẽ, dies ac noctes de petitione tua cogitãti: nõ ut aliquid ex ijs noui adijcerẽ; ſed ut ea, quæ in re diſperſa, atq; infinita uiderentur eſſe, ratione, & diſtributione ſub uno aſpectu ponerẽtur. Quãquã plurimũ natura ualet, tamẽ uidetur in paucorũ menſiũ negotio poſſe ſimulatio naturã uincere. ciuitas quæ ſit, cogita, quid petas, qui ſis. propè quotidie ad forũ tibi deſcendenti meditandũ hoc ſit, nouus ſum, Conſulatũ peto, Roma eſt. nominis nouitatẽ dicendi gloria maxime ſubleuabis. ſemper ea res plurimũ dignitatis habuit. non poteſt, qui dignus habetur patronus cõſulariũ, indignus Conſulatu putari. quãobrẽ, quoniã ab hac laude proficiſceris, et, quidquid es, ex hoc es: ita paratus ad dicendũ uenito, quaſi in ſingulis cauſis iudiciũ de omni ingenio futurũ ſit. eius facultatis adiumenta, quæ tibi ſcio eſſe ſepoſita, ut parata ac prõpta ſint, cura; et ſæpe, quæ de Demoſthenis ſtudio et exercitatione ſcripſit Demetrius, recordare. deinde et amicorũ multitudo et genera appareãt: habes. n. ea, quæ noui habuerunt, oẽs publicanos, totũ ferè equeſtrẽ ordinẽ, multa præterea

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

municipia,multos abs te defensos cuiusq; ordinis, aliquot collegia,præterea studio dicendi conciliatos plurimos adolescentulos,quotidianam amicorum assiduitatem & frequentiam. hæc cura & ut teneas commendando,& rogando,& omni ratione efficiendo, ut intelligant qui debent tua causa, referendæ gratiæ, & qui uolunt, obligādi tui tempus sibi aliud nullū fore. etiam hoc multum uidetur adiuuare posse nouū hominem,hominum nobilium uoluntas, et maxime consularium.prodest,quorum in locum ac numerum peruenire uelis,ab his ipsis illo loco, ac numero dignū putari.hi rogādi omnes sunt diligēter, & ad eos allegandum:persuadendumq; est ijs, nos semper cū optimatibus de Rep sensisse,minime populares fuisse;si quid locuti populariter,id nos eo consilio fecisse,ut nobis Cn. Pompeium adiungeremus,ut eum, qui plurimum posset,aut amicū in nostra petitione haberemus, aut certe nō aduersarium. præterea adolescentes nobiles elabora ut habeas,uel ut teneas studiosos quos habes.multum dignitatis afferent. plurimos habes: perfice ut sciant,quantum in ijs putes esse.si adduxeris,ut ij,qui nolunt,cupiant,plurimum quidem proderunt.ac multum etiā nouitatem tuā adiuuat,quòd eiusmodi nobiles tecum petunt,ut nemo sit qui audeat dicere,plus illis nobilitatē,quàm tibi uirtutem prodesse oportere. iam P. Galbam,& L. Cassium summo loco natos,quis est,qui petere Cōsulatum putet?uides igitur amplissimis ex familijs homines,qui sine neruis sint,tibi pares esse nō posse.at Antonius et Catilina molesti sunt.immo homini nouo,industrio,innocenti,diserto,gratioso

apud

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

apud eos,qui res iudicant,optandi competitores,ambo ſicarij,ambo libidinoſi,ambo egentes . eorum alterius bona proſcripta uidimus, uocē deniq; audiuimus iurātis ſe Romæ iudicio æquo cū homine Græco certare nō poſſe:& ex ſenatu eiectū ſcimus.optima uero Cenſorum exiſtimatione in Prætura competitorem habuimus,amico Sabidio,& Panthera,q, ad tabulam quos poneret,non habebat.quo tamen in magiſtratu amicam,quam palàm domi haberet,de machinis emit. In petitione autem Conſulatus caupones omnes hic cōpilare per turpiſſimam legationem maluit,quàm adeſſe,& populo R. ſupplicare. Alter uero, diij boni,quo ſplendore eſt?primum nobilitate eadem,qua Catilina. num maiore?non,ſed uirtute . quamobrē qui inanius umbram ſuam metuit,hunc negliges quidem,natum in patris egeſtate,educatum in ſororis ſtupris, corroboratum in cæde ciuium, cuius primus ad Remp. aditus in equitibus R.occidendis fuit.nam illis, quos memini mus,Gallis,qui tū Titiniorum,ac Vanniorum,ac Tanuſiorum capita demebant, Sylla unum Catilinā præfecerat;in quibus ille hominem optimum Q. Cæciliū ſororis ſuæ uirum , equitem R.nullarum partium, cū ſemper natura , tum etiam ætate iam quietum , ſuis manibus occidit.quid ego nunc dicam petere eum tecum Conſulatum, qui hominem chariſſimum populo R. M. Marium inſpectante populo R. uirgis per totam urbem ceciderit , ad buſtum ēgerit , ibi omni cruciatu lacerarit , uiuo ſtanti collum gladio ſua dextera ſecuerit , cum ſiniſtra capillum eius à uertice teneret , caput ſua manu tulerit , cum inter digi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

gitos eius riui sanguinis fluerẽt? qui postea cum histrio nibus, & cum gladiatoribus ita uixit, ut alteros libidi nis, alteros facinoris adiutores haberet: qui nullum in locum tam sanctũ et tam religiosum accessit, in quo non, etsi in alijs culpa non esset, tamen ex sua nequi= tia dedecoris suspicionem relinqueret: qui ex curia Cu rios, & Annios, ab atrijs Sapalas, & Caruilios, ex eque stri ordine Pompilios, & Cneos sibi amicissimos cõpa= rarit: qui tantum habet audaciæ, tantum nequitiæ, tantum deniq; in libidine artis, & efficacitatis, ut pa= rentum propè in gremijs prætextatos liberos cõstupra rit. Quid ego nunc tibi de Africa, quid de testium di= ctis scribam? nota sunt: & ea tu sæpius legito. sed ta= men hoc mihi nõ prætermittendum uidetur, q primũ tam egens ex eo iudicio discessit, quàm quidam iudi= ces eius ante illud iudicium fuerunt: deinde tam inui dioſus, ut aliud in eum iudicium quotidie flagitetur. hic se sic habet, ut magis timeat, etiã si quieuerit; quã ut contemnat, si quid commouerit. Quanto melior ti= bi fortuna petitionis data est, quàm nuper homini no= uo C. Celio? ille cum duobus hominibus ita nobilissimis petebat, ut tamen in ijs omnia pluris essent, quã ipsa nobilitas: summa ingenia, summus pudor, plurima be neficia, summa ratio, ac diligentia petendi. tamen eo= rum alterum, cum deesset alter, Celius, etiam cũ mul= to esset inferior genere, superior nulla re penè, supe= rauit. quare si facies ea, quæ tibi natura, & studia, quibus usus es semper, largiuntur, quæ temporis tui ratio desiderat, quæ potes, quæ debes: non erit difficile certamen cum ijs competitoribus, qui nequa=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quam sunt tam genere insignes, quàm uitijs nobiles. quis enim reperiri tam improbus ciuis potest, qui uelit uno suffragio duas in remp. sicas distringere? Quoniá igitur, quæ subsidia nouitatis haberes, & habere posses, exposui: nunc de magnitudine petitionis dicendũ uidetur. Consulatum petis. quo honore, nemo est, qui te non dignum arbitretur: sed multi, qui inuideant. petis enim homo ex equestri loco summum locũ ciuitatis, atq; ita summum, ut forti homini, diserto, innocenti multo ille idem honos plus amplitudinis, quàm cæteris afferat. noli putare eos, qui sunt eo honore usi, non uidere, tu cum idem sis adeptus, quid dignitatis habiturus sis. eos uero, qui consularibus familijs nati locum maiorum consecuti non sunt, suspicor tibi, nisi qui admodum te amant, inuidere. etiam nouos homines prætorios existimo, nisi qui tuo beneficio iuncti sunt, nolle abs te se honore superari. iam in populo quàm multi inuidi sunt, quàm multi consuetudine horum annorum ab honoribus nouis alienati, uenire tibi in mentem certo scio. esse etiam nonnullos tibi iratos ex ijs causis, quas egisti, necesse est. iam illud tute circunspicito, quòd ad Cn. Pompeij gloriam augendam tanto studio te dedisti, num quos tibi putes ob eã causam esse amicos? quamobrem cum & summum locũ ciuitatis petas; & uideas esse studia, quæ tibi aduersentur: adhibeas necesse est omnẽ rationẽ, & curam, & laborem, & diligentiam. Et petitio magistratuum diuisa est in duarum rationum diligentiam: quarum altera in amicorum studijs, altera in populari uoluntate ponenda est. Amicorum studia beneficijs, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

officijs,& uetuſtate,facilitate,ac iucunditate naturæ parta eſſe oportet. ſed hoc nomen amicorum in petitione latius patet,quàm in cætera uita. quiſquis eſt.n. qui oſtendat aliquid in te uoluntatis,qui colat,qui domum uentitet, is in amicorum numero eſt habendus. ſed tamen,qui ſunt amici ex cauſa honeſtiore,cognationis,aut affinitatis, aut ſodalitatis, aut alicuius neceſſitudinis,hic charũ et iucũdũ eſſe maxime prodeſt. deinde ut quiſq; optimus,ac maxime domeſticus,ut is amet,quiſq; fideliſſimum eſſe te cupiat, ualde elaborandum puto:tum ut tribules,ut uicini,ut clientes,ut deniq; liberti,poſtremo etiam ſeruitus: nam ferè omnis ſermo ad forenſem famam à domeſticis emanat auctoribus. deinde inſtituendi ſunt cuiuſcunq; generis amici ad ſpeciẽ hominis illuſtris honore ac nomine:qui etiam ſi ſuffragandi ſtudia nõ nauant, tamen afferũt petitori aliquid dignitatis ad iuſtitiam obtinẽdã. Magiſtratus,ex quibus maxime Cõſules, deinde Tribunos pl.ad cõficiendum cẽturias homines excellenti gratia, qui tribuent centuriã, ut aliquod ex te beneficiũ aut habeãt,aut ut habeãt ſperent, eos prorſus magnopere cõpara,& cõfirma.nam per hos annos homines ambitioſi uehemẽter omni ſtudio,atq; opere laborarunt,ut poſſent à tribulibus ſuis ea, quæ peterent, impetrare. hos tu homines, quibuſcunq; rationibus poteris, ut ex animo, atque ut ex illa ſumma uoluntate tui ſtudioſi ſint,laborato.q; ſi ſatis grati homines eſſent, hæc omnia parata eſſe debebant, ſicut parata eſſe concerno: nam hoc biennio quatuor ſodalitates ciuium ad ambitionem gratioſiſſimorum tibi obligaſti, M. Fundanij,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Q. Gallij, Cn. Cornelij, L. Coruini: & horum in cauſis ad te deferendis quidnam eorũ ſodales receperint & confirmarint, ſcio: nam interfui. quare hoc tibi faciendum eſt, ut idem ab ijs, quod debent, exigas, ſæpe commonendo, rogando, confirmando, curando ut intelligant nullum tempus aliud ſe unquam habituros referendæ gratiæ. profecto homines & ſpe reliquorum tuorum officiorum, etiam recentibus beneficijs ad ſtudium ſeruãdum excitabuntur. & omnino quoniã eo genere amicitiarum petitio tua maxime initiata eſt, quod cauſarum defenſionibus adeptus es: fac ut planè ijs hominibus, quos deuinctos tenes, deſcriptũ, ac diſpoſitum ſuum cuiq; munus ſit. &, quẽadmodum memini, ꝙ nulla in re illis unquam moleſtus fuiſti, ſic cura ut intelligant omnia te, quæ ab illis tibi deberi putaris, ad hoc tempus reſeruaſſe. Sed quoniam tribus rebus homines maxime ad beneuolentiam, atq; hæc ſuffragandi ſtudia ducuntur, beneficio, ſpe, adiunctione animi, uel uoluntate: animaduertendum eſt, quemadmodum cuiq; horũ generi ſit inſeruiendum. Minimis beneficijs homines adducuntur, ut ſatis cauſæ putent ſe ad ſtudiũ ſuffragationis dediſſe, ne dũ ij, quibus ſaluti fuiſti, quos tu habes plurimos. & intelligãt, ſi hoc tuo tempore non ſatisfecerint, ſe probatos nemini unquam fore. quod cum ita ſit, tamen rogandi ſunt, atque etiam in hanc opinionem adducẽdi, ut, qui nobis adhuc obligati fuerint, ijs uiciſſim nos obligari adhuc poſſe uideamur. qui autem ſpe tenẽtur, quod genus hominum multo eſt diligẽtius, atq; officioſius; ijs fac ut propoſitũ, ac paratũ auxiliũ tuũ eſſe uideatur; deniq;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ut ſpectatorē te ſuorum officiorum eſſe intelligant diligentē;ut uidere te planè, atq; animaduertere,quantū ab unoquoq; proficiſcatur,appareat. Tertium illud genus eſt ſtudiorum uoluntarium: quod agendis gratijs,accōmodandis ſermonibus ad eas rationes, propter quas quiſq; ſtudioſus tui eſſe uidebitur,ſignificāda erga illos pari uolūtate, adducēda amicitia in ſpem familiaritatis, & cōſuetudinis cōfirmari oportebit.atq; in ijs omnibus generibus iudicato & perpendito quātum quiſq; poſſit, ut ſcias et quēadmodū cuiq; inſeruias,& quid à quoque expectes, & poſtules. ſunt.n. quidam homines in ſuis ciuitatibus,et municipijs gratioſi:ſunt diligentes,et copioſi: qui etiam ſi antea non ſtuduerunt huic gratiæ, tamen ex tempore elaborare eius cauſa,cui debēt, aut uolunt,facile poſſunt.his hominum generibus ſic inſeruiendū eſt,ut ipſi intelligāt te uidere quid à quoq; expectes,ſentire quid accipias, meminiſſe quid acceperis. Sunt autē alij,qui aut nihil poſſunt,aut etiam odio ſunt tribulibus ſuis,nec habēt tantum animi,aut facultatis, ut enitantur ex tempore.hos internoſcas:& uideto, ne,ſpe in aliquo maiore poſita,præſidij parum comparetur.& quanquam partis & fundatis amicitijs fretū ac munitum eſſe oportet:tamen in ipſa petitione amicitiæ permultæ,ac perutiles comparantur.nam in cæteris moleſtijs habet hoc tamen petitio commodi,ut poſſis honeſte,quod in cætera uita nō queas,quoſcūq; uelis, adiungere ad amicitiam:quibuſcum ſi alio tempore agas,ut te utātur,abſurde facere uideare: in petitione autem niſi id agas & cum multis, & diligenter, nullus petitor eſſe ui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

deare. Ego autem tibi hoc confirmo, esse neminem, nisi si aliqua necessitudine competitorum alicui tuorũ sit adiunctus, à quo non facile, si contenderis, impetrare possis, ut suo beneficio promereatur, se ut ames, & sibi ut debeas, modo intelligat te magni æstimare, ex animo agere, bene se ponere, fore ex eo nõ breuem et suffragatoriã, sed firmam & perpetuam amicitiã. nemo erit, mihi crede, in quo modo aliquid uirtutis sit, qui hoc tempus sibi oblatum amicitiæ tecũ constituendæ prætermittat, præsertim cum id tibi casus afferat, uti tecum petant, quorum amicitia aut contẽnenda, aut fugienda sit, & qui hoc, quod ego te hortor, non modo non assequi, sed ne incipere quidem possint. nã quid incipiat Antonius homines adiungere, atq; inuitare ad amicitiã, quos per se suo nomine appellare nõ possit? mihi quidem stultius nihil uidetur, quàm existimare eum studiosum tui, quem non noris. eximiam quandam gloriam, & dignitatem, ac rerum gestarum magnitudinem esse oportet in eo, quem homines ignoti, nullis suffragantibus meritis honore afficiant. nanq; ut homo iners, sine officio, sine ingenio, cũ infamia, nullis amicis septus, hominum plurimorum studio, atq; omnium bona existimatione munitum præcurrat, sine magna culpa negligentiæ fieri nõ potest. quamobrem omnes centurias multi & uarijs amicitijs, cura, ut confirmatas habeas: & primum id, quod ante oculos est, senatores, equitesq; romanos, cæterorũ hominum gnauos homines et gratiosos complectere. multi homines urbani & industrij, multi libertini gratiosi: in foro nanque uersantur: quos per te, quos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

per cõmunes amicos poteris ſumere. cura ut tui cupidi ſint, elaborato, appetito, allegato, ſummo beneficio te afficere oſtendito. deinde habe oratores urbis totius, collegium omnium pagorum, uicinitatum. ex ijs principes ad amicitiam tuã ſi adiunxeris, per eos reliquã multitudinem facile tenebis. poſtea totam Italiam fac ut in animo, ac memoria tibi diſtributam, comprehenſamq; habeas: ne quod municipium, coloniam, præfecturam, locum deniq; Italiæ ne quem eſſe patiare, in quo nõ habeas firmamẽti quod ſatis eſſe poſſit. perquiras etiã & inueſtiges homines ex omni regione, eosq; cognoſcas, appetas, confirmes, cures ut in ſuis ciuitatibus tibi aliquos petant, & tua cauſa quaſi candidati ſint. uolent te amicũ, ſi ſuam à te amicitiã expeti uidebunt. id ut intelligant, oratione, quæ ad rationem pertinet, cõſequere. homines municipales, ac ruſticani, ſi nomine tãtũ noti ſunt, in amicitia ſe eſſe arbitrantur. ſi uero etiã præſidij ſe aliquid ſibi conſtituere putãt, nõ amittunt occaſionẽ promerendi. hos cæteri, & maxime tui cõpetitores ne norunt quidẽ, tu et noſti, & facile cognoſces: ſine queis amicitia eſſe non poteſt. neq; id tamen ſatis eſt, tametſi magnum eſt; ſed ut cõ ſequatur ſpes utilitatis, atq; amicitiæ, ne nomenclator ſolum, ſed amicus etiam bonus eſſe uideare. ita cum & hos ipſos propter ſuam ambitionem, qui apud tribules ſuos plurimum gratia poſſint, ſtudioſos in centurijs habebis; & cæteros, qui apud aliquam partẽ tribulium propter municipij, aut ciuitatis, aut collegij rationem ualent, cupidos tui conſtitueris; in optima ſpe eſſe debebis. Iam equitum centuriæ multo facilius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

mihi diligentia posse teneri uidentur. primum cognoscendi sunt equites, deinde adipiscendi: multo.n. facilius illa adolescentulorum ad amicitiam ætas adiungitur. deinde habebis tecū ex iuuentute optimū quēq;, & studiosissimum humanitatis. tum equester ordo sequetur illius auctoritatem ordinis, si abs te adhibetur ea diligentia, ut non ordinis illius auctoritatem solū uoluntate, sed etiam singulorum amicitijs eas centurias confirmatas habeas. iam studia adolescentulorum in suffragando, in obeundo, in nunciando, in assectando mirifice & magna & honesta sunt. Et quoniam assectationis mentio facta est, id quoq; curandum est, ut quotidiana cuiusque generis, & ordinis, & ætatis utare: nam ex ea ipsa copia coniectura fieri poterit, quantum sis in ipso campo uirium, ac facultatis habiturus. huius autem rei tres partes sunt; una salutatorum, cum domum ueniunt; altera deductorum; tertia assectatorum. In salutatoribus, qui magis uulgares sunt, & ad hanc consuetudinem, quæ nunc est, plures ueniunt, hoc efficiendum est, ut hoc ipsum minimum officium eorum tibi gratissimum esse uideatur. Qui domum tuam uenient, ijs significato te animaduertere; & eorum amicis, qui illis renuncient, ostendito; sæpe ipsis dicito. sic homines sæpe, cum obeunt plures competitores, & uident unum esse aliquem, qui hæc officia maxime animaduertat, ei se dedunt, deserunt cæteros, minutatim ex communibus proprij, ex fucosis firmi suffragatores euadunt. iam illud teneto diligenter, si eum, qui tibi promiserit, fucum, ut dicitur, facere uelle senseris, ut te id audisse, aut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

scire dissimules; si quis tibi se purgare uolet, & suspectum esse arbitretur, affirmes te de illius uoluntate nunquã dubitasse, nec debere dubitare: is.n. qui se nõ putat satisfacere, amicus esse nullo modo potest. scire autem oportet, quo quisq; animo sit, ut &, quãtum cuique confidas, constituere possis. Iam deductorum officium, quod maius est quàm salutatorum, hoc gratius tibi esse significato, atq; ostendito, &, quoad eius fieri poterit, certis temporibus descendito. magnam affert opinionem, magnam dignitatẽ quotidiana in deducendo frequentia. Tertia est ex hoc genere assidua assectatorũ copia. in ea quos uoluntarios habebis, cura ut intelligant te sibi in perpetuũ summo beneficio obligari. qui autem tibi debent, ab ijs planè hoc munus exige; qui per ætatem, ac negotium potuerunt, ipsi tecũ ut assidui sint. qui si ipsi sectari non potuerunt, necessarios suos in hoc munere constituant. ualde ego te uolo, & ad rẽ pertinere arbitror, semper cũ multitudine esse. præterea magnã affert laudẽ, & summã dignitatẽ, si ij tecũ erunt, qui à te defensi, & qui per te seruati, ac iudicijs liberati sunt. hæc tu planè ab ijs postulato, ut, quoniam nulla impensa per te alij rẽ honestam, alij salutem, ac fortunas omnes obtinuerunt, nec aliud ullum tempus futurum sit, ubi tibi referre gratiam possint, hoc te officio remunerent. Et quoniã in amicorum studijs hæc omnis oratio uersatur: qui locus in hoc genere cauendus sit, prætermittendum non uidetur. fraudis, atque insidiarum, & perfidiæ plena sunt omnia. non est huius temporis perpetua illa de hoc genere disputatio, quibus rebus beneuolus, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſimulator dijudicari poſſit. tantum eſt huius temporis admonere. ſumma tua uirtus eoſdē homines et ſimulare tibi eſſe amicos, & inuidere coget. quamobrem Επιχαρμεῖου illud teneto, neruos atq; artus eſſe ſapientiæ non temere credere. & cum tuorum amicorū ſtudia conſtitueris, tum etiam obtrectatorum, atq; aduerſariorum rationes, et genera cognoſcito. hæc tria ſunt: unum ex ijs, quos læſiſti: alterum, qui ſine cauſa non amant: tertium, qui competitorum ualde amici ſunt. Quos læſiſti cum cōtra eos pro amico diceres, his te purgato planè: neceſſitudines commemorato: in ſpem adducito: te in eorum rebus, ſi ſe in amicitiā cōtulerint, pari ſtudio, atque officio futurum ſpondeto. Qui ſine cauſa non amant, eos aut beneficio, aut ſpe, aut ſignificando tua erga illos ſtudia futura, delinies, dans operam, ut de illa animi prauitate deducas. Quorum uolūtas erit abs te propter cōpetitorū amicitias alienior, his quoq; eadē inſerui oratione, qua ſuperioribus: et ſi probare poteris, te in eos ipſos cōpetitores tuos beneuolo eſſe animo oſtendito. Quoniam de amicitijs conſtituēdis ſatis dictū eſt, dicendū eſt de illa altera parte petitionis, quæ in populari ratione uerſatur. Ea deſiderat nomenclationem, blanditiam, aſſiduitatē, benignitatem, rumorem, ſpem in Rep. Primum id, quod facis, ut homines noris, ſignifica, ut appareat; & auge, ut quotidie melius fiat. nihil mihi tam populare, neque tam gratum uidetur. Deinde id, quod natura non habes, induc in animū ita ſimulādū eſſe, ut natura facere uideare. nō cōmittas tibi neceſſe eſt, ea, quæ bono ac ſua ui homine digna ſūt. ſed opus eſt magnopere blāditia:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

quæ etiã si uitiosa est,et turpis in cætera uita,tamẽ in petitione necessaria.tibi.n. cum deteriorem aliquẽ assentando facit,improba est:cũ amiciorẽ,non tã uitupe rãda.petitori uero necessaria est,cuius & frõs,et uultus,& sermo ad eorũ, quoscunq; conuenerit,sensum, & uoluntatem cõmutandus est.iã assiduitatis nullum est præceptum:uerbumq; ipsum docet, quæ res sit.prodest quidem uehementer nusquã deesse:sed tamen hic fructus est assiduitatis, nõ solum esse Romæ, atque in foro,sed assidue petere,sæpe eosdem appellare,non cõmittere ut quisquam possit dicere, quod eius sit consequi possis,si abs te non sit rogatum, & ualde ac diligẽter rogatum.Benignitas autem late patet,& est in re familiari. quæ quanquã ad multitudinem peruenire non potest,tamen ab amicis laudatur,& multitudini grata est:est in conuiuijs, quæ facete abs te, & amicis tuis concelebrentur & passim,& tributim: est etiam in opera,quam peruulga,& cõmunica: cura,ut aditus ad te diurni atque nocturni pateant, neque foribus solum ædium tuarum,sed etiam uultu,et fronte, quæ est animi ianua.quæ si significant uoluntatem abditam esse ac retrusam,parui refert patere ostium: homines enim non modo promitti sibi, præsertim quæ à candidato petant, sed etiam large ac honorifice promitti uolunt.quare hoc quidem facile præceptum est, ut,quod acturus sis,id significes te studiose,ac libenter esse facturum. illud difficilius, et magis ad tempus, quàm ad naturam accõmodatum tuam; quod facere non possis,ut id iucunde neges. quorum alterũ est boni uiri,alterum boni petitoris. nã cũ id petitur, quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

honeſte,aut ſine detrimẽto noſtro promittere nõ poſſu
mus,quo modo ſi quis roget,ut contra amicum aliquã
cauſam recipiamus : belle negãdum eſt,ut oſtendas ne
ceſſitudinem,demonſtres quã moleſte feras , alijs te id
rebus exacturũ eſſe perſuadeas.audiui hoc dicere quẽ
dam de quibuſdam oratoribus, ad quos cauſam ſuam
detuliſſet;gratiorẽ ſibi fuiſſe orationẽ eius,qui negaſ=
ſet,quã illius,qui recepiſſet.ſic homines fronte,et ora=
tione magis,quã ipſo beneficio,req; capiuntur.uerum
hoc probabile eſt. illud alterũ ſubdurũ tibi homini pla
nè perito ſuadere:ſed tamen tẽpori tuo cõſulã.quibus
.n.te propter aliquod officiũ neceſſitudinis affuturũ
negaris,tamẽ ij poſſunt abs te placati æquiq; diſcede=
re.quibus autẽ idcirco negaris, q te impeditũ eſſe di=
xeris aut amicorũ negotijs,aut grauioribus cauſis,aut
ante ſuſceptis; inimici diſcedunt, omnesq; hoc animo
ſunt,ut ſibi te mentiri malint,quã negare. C. Cotta in
ambitione artifex dicere ſolebat,ſe operam ſuã, quod
nõ contra officium rogaretur , polliceri ſolere omni=
bus,impatire ijs, apud quos optime poni arbitraretur;
ideoq; ſe negare nemini, q ſæpe accideret cauſa , cur
is,qui pollicitus eſſet,nõ uteretur; ſæpe, ut ipſe magis
eſſet uacuus,q putaſſet; neq; poſſe domũ eius cõpleri,
qui tãtũ modo reciperet,quãtũ uideret ſe obire poſſe;
caſu fieri,ut agãtur ea,quæ nõ putaris, illa,quæ credi
deris in manibus eſſe,ut aliqua de cauſa nõ agantur:
deinde eſſe extremũ,ut iraſcatur is, cui mẽdaciũ dixe
ris.id ſi promittas,et incertũ eſt,et in diẽ,et in paucio=
ribus.ſin autẽ id neges,ſtatim abalienãt ſe,et inimicã=
tur:plures.n.multo ſunt q rogãt,ut uti liceat opa alte
rius,q q utãtur. quare ſatius eſt,ex ijs aliquos aliquãdo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tibi in foro iraſci, quàm omnes continuo domi: præſertim cum multo magis iraſcantur ijs, qui negent, quã
* ijs, quem uideant ea cauſa impeditum, ut facere, quod promiſit, cupiat, ſi ullo modo poſſit. Ac ne uidear aberraſſe à diſtributione mea, qui hæc in hac populari parte petitionis diſputem; hoc ſequor, hæc omnia non tam ad amicorum ſtudia, quàm ad popularem famã pertinere. etſi ineſt aliquod dictum ex illo genere, benigne reſpõdere, ſtudioſe inſeruire negotijs amicorum, ac periculis: tamen hoc loco ea dico, quibus multitudinẽ capere poſſis, ut de nocte domus compleatur, ut multi ſpe tui præſidij teneãtur, ut amiciores abs te diſcedãt quã acceſſerint, ut quamplurimorum aures optimo ſermone cõpleant. Sequitur. n. ut de rumore dicendum ſit. cui maxime ſeruiendum eſt. ſed quæ dicta ſunt omni ſuperiori oratione, eadẽ ad celebrandum rumorẽ ualent, dicendi laus, ſtudia publicanorum, et equeſtris ordinis, hominum nobilium uoluntas, adoleſcentulorum frequentia, eorum, qui abs te defenſi ſunt, aſſiduitas, ex municipijs multitudo eorũ, quos tua cauſa ueniſſe appareat, bene homines noſſe, comiter appellare, aſſidue ac diligenter petere, benignũ, ac liberalẽ eſſe, bene loqui exiſtimare, domus ut multa nocte compleatur, omnium generum frequentia adſit, ſatisfiat oratione omnibus, re, operaq; multis proficiatur, id quod fieri poteſt labore, & arte, & diligentia, non ut ad populum ab ijs omnibus fama perueniat, ſed ut in ijs ſtudijs populus ipſe uerſetur. Iam urbanam illam multitudinem & eorum ſtudia, qui conciones tenent, quæ adeptus es in Pompeio ornando, in Manilij cauſa recipiẽda, Cornelio defendendo, excitanda nobis ſunt: quæ ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

huc habuit nemo,quin idem ſplendorẽ omnium, uolũ tatesq; haberet. Efficiendũ etiã illud eſt, ut ſciant omnes,Cn.Pompeij ſummam erga te eſſe uoluntatem,& uehemẽter ad illius rationes,te id aſſequi,quod petis, pertinere. Poſtremo tota petitio cura ut pompæ plena ſit,ut illuſtris,ut ſplẽdida,ut popularis,ut habeat ſummam ſpeciem,ac dignitatem, ut,etiam ſi qui poſſit,ne competitoribus tuis exiſtat aut ſceleris, aut libidinis, aut largitionis accõmodata ad eorum mores infamia. Atque etiam in hac petitione maxime uidendum eſt, ut ſpes Reip.bona de te ſit,& honeſta opinio . nec tamen in petendo Reſp. capeſſenda eſt , neq; in ſenatu, neque in concione.ſed hæc ſunt tibi retinenda, ut ſenatus te exiſtimet ex eo,q; ita uixeris,defenſorem auctoritatis ſuæ foræ;equites R.boni,& locupletes ex uita acta te ſtudioſum otij ac rerũ tranquillarũ; multitudo,ex eo duntaxat quòd oratione in cõcionibus, ac iudicio popularis fuiſti, te à ſuis cõmodis alienum nõ futurum.Hæc mihi ueniebant in mentem de duabus illis cõmotionibus matutinis,quo tibi quotidie ad forũ deſcendenti meditandum eſſe dixeramus;nouus ſum: Conſulatum peto:tertium reſtat, Roma eſt, ciuitas ex nationum cõuentu conſtituta; in qua multæ inſidiæ, multa fallacia , multa in omni genere uitia uerſantur;multorũ arrogantia,multorũ contumacia,multorũ maleuolentia,multorũ ſuperbia,multorum odia ac moleſtia perferenda eſt. uideo eſſe magni conſilij,atq; artis,in tot hominum cuiuſq; modi uitijs,tantisq; uerſantem uitare offenſionem,uitare fabulam, uitare inſidias, eſſe unum hominem accõmodatum ad tantam morum,ac ſermonum,ac uoluntatum uarietatẽ.qua

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

re etiam atq; etiam perge tenere iſtam uiam, quã inſtituiſti: excelle dicendo: hoc & tenentur Romæ homines, & alliciuntur, & ab impediendo, ac lædẽdo repelluntur. & quoniã in hoc uel maxime uitioſa eſt ciuitas, q, largitione interpoſita, uirtutis, ac dignitatis obliuiſci ſolet, in hoc fac ut te bene noris, id eſt, ut intelligas eũ eſſe te, qui iudicij ac periculi metũ maximũ cõpetitoribus afferre poſſis. fac itaq;, ut ſe abs te cuſtodiri, atq; obſeruari ſciant. tum diligentiam tuam, tũ auctoritatẽ uimq; dicendi, tũ profecto equeſtris ordinis erga te ſtudium pertimeſcent. atq; hæc ita te uolo illis proponere, ut uideare occaſionem nõ meditari, ſed ut hoc terrore facilius hoc ipſum, quod agis, cõſequare. et planè ſic cõtẽde omnibus neruis, ac facultatibus, ut adipiſcamur quod petimus. uideo eſſe nulla comitia tam inquinata largitione, quibus nõ gratis aliquæ cẽturiæ renuncient ſuos maxime neceſſarios. quare ſi aduigilamus pro rei dignitate, & ſi noſtros ad ſummũ ſtudiũ beneuolos excitamus, & ſi hominibus ſtudioſis gratioſiſq; noſtri ſuum cuiq; munus deſcribimus, et ſi cõpetitoribus iudicia proponimus, ſi ex equeſtribus metum inijcimus, diuiſores ratione aliqua coercemus: perfici poteſt, ut largitio nulla fiat, aut nihil ualeat. Hæc ſũt quæ putaui nõ melius ſcire me quã te, ſed facilius his tuis occupationibus colligere unũ in locum poſſe, & ad te perſcripta mittere. quæ tamẽ etſi ita ſcripta ſũt, ut nõ ad omnes, qui honores petant, ſed ad te proprie, & ad hãc tuã petitionẽ ualeant: tamen tu, ſi quid mutandũ eſſe uidebitur, aut omnino tollendũ, aut ſi qd erit præteritum, uelim hoc mihi dicas: uolo. n. hoc commentariolũ petitionis haberi omni ratione perfectũ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

SCHOLIA PAVLI MANVTII IN SECVNDAM CICERONIS PHILOSOPHIAE PARTEM.

Pagina 2.

CAVSAM, *id est principium, philosophiæ esse scientiam*] *Nisi enim scientiæ nobis amor à natura esset insitus, nō erat causa cur philosopharemur. scientiam autem philosophiæ causam, & originem esse, inde cognoscitur, q̄ de natura deorum non modo uariæ sunt doctissimorū hominū opiniones, uerū etiā discrepantes. cuius rei causa est scientiæ cupiditas*[1]. *Cur autē nōnulli hanc lectionē adeo nō probauerint, ut corruptum exēplar sequi maluerint, nō intelligo: nisi si ea, quæ in suo libro manuscripto nō uident, ex ingenio, & coniectura esse omnia in animum induxerunt.*

2.

QVID *est enim temeritate fortius?*] *Aut hic fortius in malā partem est accipiendū, quasi uiolētius; qua significatione hanc uocem alibi nō memini me legisse: aut pro fortius corrigendū, fœdius; quod affirmare sine uetustis exemplaribus non audeo.*

2.

QVOD *uero maxime etc.*] *Receptam lectionē nō improbo: neq; enim est cur debeā. sed ut medici nō eos solum, qui ægrotant, sed eos etiam, qui satis cōmode habent, quandoque curant, ut ad naturæ beneficium addito artis adiumento, quamoptimam ualetudinem, & speciem consequantur: sic nos non ea mo-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

do, quæ errorum tenebris inuoluta, minus perſpicua ſunt, ſed ſiquid etiã eiuſmodi eſt, quod lectorem omnino non lateat, quanto magis poſſumus correctione illuſtramus: ut hoc in loco, dixi me receptam lectionem non improbare; neque, cur improbem, cauſa eſt: tamẽ ad uenuſtatem, & ornatum quiddam addetur, ſi ita legas. Quod uero maxime rẽ, cauſamq; continet, utrũ nihil agant, nihil moliantur, ab omni curatione et administratione rerum uacent; an contra ab his & à principio omnia facta & conſtituta ſint, & ad infinitum tempus regantur, atque moueantur; in primis magna quæſtio eſt.

6.

PHYSIOLOGIAM] Poſt hanc uocem ſequebatur, id eſt naturæ rationem: quod induximus, uidentes gloſſam eſſe ab aliquo adiectam, qui phyſiologiam interpretaretur.

8.

A' MAGISTRO Platone uno diſſentiens] Primum non ab uno, ſed à multis diſſentiebat; nam philoſophi de dijs uarie ſentiebant: deinde ab alijs potius, quàm à Platone; cuius eandem ferè de dijs fuiſſe ſententiam paulo ante oſtendit: quam eius diſcipuli, Ariſtoteles, & Ponticus Heraclides, ſunt ſecuti: itaque uidendum, num ita legi poſſit: A' magiſtro Platone non diſſentiens.

9.

ET tamen modo mundum, tum mentem diuinã eſſe putat] Corrigo, Et tum mundum, tum mentem Deum eſſe putat: itaq; planè eſt in Maffei libro, niſi φ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

habet, Et cum mundum.

6.

THEOGONIAM, id est originem deorum] Hic quoq; glossa fuit: nam illud, id est, originem deorum, quis non uidet adscriptum fuisse, ut Theogoniæ significatio ostenderetur? qua ratione adducti deleuimus, eo libentius, quòd quibusdam in antiquis libris expositio illa non est.

6.

VSITATAS perceptasq; cognitiones] Rectius opinor, insitas perceptasq; cognitiones: nã & in Maffei libro ita scriptum legitur: & pagina etiã 10: Insitas, dixit deorũ cognitiones habemus. Et alibi nõ semel. atq; etiam Lucretius hac locutione usus est: Vnde (inquit libro V.) insita notities est utilitatis.

11.

NON modo uiderat animo, sed etiã sic tractat, ut manu, doceat] Huius loci correctionem sensus ipse uidetur ostendere: tollet enim omne mendum, si quis ita legat, Non modo uiderat animo, sed etiam sic tractarat ut manu, docet.

11:

EXISTAT, & ad deos affluat] Legendum puto, A deo affluat, sententia ita postulante: de quo dubitandum eo minus est, quòd pagina 24. Cum inquit, ex ipso imagines semper affluãt. et Lucretius nostram coniecturam libro 4. planè confirmat.

15:

QVOD & non prædicanti tam facile quidem credam, sicut] Tam, & sicut particulæ non sunt sibi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

inuicem respondentes: itaq; & locutione magis usitata, & sensu aliquando aptiore legetur: Quod et nō prædicanti, tamen facile quidem crederem, sicut mali ædificij, &c. quam lectionem habet Maffei liber manuscriptus.

17.

HVIC pulchrior deo?] Concinnior erit sententia, si legatur; Hui, pulchrior Deo?

18.

IPSVM sibi displicere] Sic libri manuscripti: à quibus non dissentio: uidendum tamen est, num rectius ita possit, ipsum tibi displicere.

18.

SIGILLA numerantes] Sensus, ut opinor, meliore, clariore quidem certe legetur, Sigilla uenerātes,

19.

QVAE funditus gens uestra non nouit] Puto legendum esse, Quem: ut subaudiatur, morem: & deinde, argumentis sententiam, non argumenti sententiam.

19:

COR, pulmones, iecur cæteraq;, detracta utilitate, quid habent uenustati s?] Corrigo, Cor, pulmones, iecur, cætera; quæ, detracta utilitate, quid habent uenustatis? ut à præcedentibus tenui distinctionis nota seiungantur, & ad uerbum, habebit, referantur.

22.

SVPERIOR aer] Antiqui libri & superius aer, & supremum aer, habent. Ego rectius legi putarem, superiorem aer; ut subaudiatur, locum teneat:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

uel,ſuperior aeri:ut inſequens membrum ſpectet.

24.

HOMINES *non colant*] Hominibus non conſulãt,magis probarẽ.erat.n.hæc Epicuri ſententia,deos hominibus non conſulere . quod Cotta refellit cũ hoc loco,tũ in fine libri, cũ inquit ; dij nulla re egentes,& inter ſe diligũt,et hominibus conſulunt. Itẽ libro 11. pag.59. Si,inquit,omnibus hominibus deos cõſulere cẽſemus.Et huius diſputationis libro 3.pagina 72 : Primum deorum ne prouidentia mundus regatur:deinde conſulant ne dij rebus humanis.& alibi in eandem ſententiam ſæpiſſime: quæ quia tam manifeſta in re minus uidentur eſſe neceſſaria,prætermittam.

24:

PRODICVS Chius] Alij uidentur legiſſe in antiquo libro,Prodicus Cius. nos hic hæremus,cum ex pagina 9: auctorem huius ſententiæ fuiſſe Perſeũ apareat.niſi ſi uelis legere,Perſeus Citieus, nõ Prodicus Cius,literis haud ita diſſimilibus, ut correctio temeraria uideri poſſit.Perſeũ autẽ, Zenonis auditorẽ,fuiſſe Citieum,Suidas,& Laertius in Zenone teſtatur.

29.

DISTINCTIONEM,ueritatem,pulchritudinem,ordinem] Ex ijs,quæ ſequuntur, manifeſtũ eſt, uarietatem potius hic eſſe legendum,quàm,ut antea, utilitatem:ut illa ratio omittatur , quòd de utilitate, qua homines adducti deos agnoſcunt , non in quarta cauſa,ſed in ſecunda mentionem facit.

35:

BIS *bina quid eſſent*] Bina numerum ſignificat,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

non qualitatem:itaq; ſic opinor rectius,Bis bina quot eſſent,una litera immutata, ſiquidem quit pro quid ueteres ſcribebant:quæ deinde multorum errorũ cauſa fuit,deſcribentibus libros hominibus imperitis.

39.

IS RAPVIT Proſerpinam] Hærebat antea lector hoc in loco deprauatione uerborũ implicatus. nunc ex Maffei libro correctione adhibita nemo tam tardus eſt,qui,uel curſim legens,ſenſum nõ percipiat.

43:

SONITV,& ſpiritu] Qui pro ſpiritu, legere malunt,ſtrepitu; non animaduertunt ex ſua lectione uerſum claudicare.hunc autem uerſum, & alios conſequentes recitat Priſcianus in libro de comicis metris.

44.

SICVT inciti, atq; alacres roſtris perfremũt] Metire uerſum pedibus:uitium deprehẽdes: quod mutatione parua tolletur, ſi pro, ſicut inciti, leges, Sicuti citi.

51.

VOMITIONE canis purgare aluos ibes Aegyptiæ curant] Varie legitur in libris manuſcriptis: nam pro purgare,& purgante,& purgantes,& purgant,reperitur,& pro canis,canes:ut fortaſſe ita corrigendum ſit:Vomitione canes purgantur:aluo ſe ibes Aegyptiæ curant.Cuius rei hiſtoriam ex Plinio,et Plutarcho licet cognoſcere.

53.

MOLLITVR cibus] Satis aptus elicitur ſenſus:mihi tamen magis placeret,Molitur; à uerbo mo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

lo molis,unde molares dentes.atq; etiam in hoc uerbo Maffei liber l conſonantem non geminat.

55:

APERTE tangendi] In libro Maffei lectio probabilior,Pariter tangendi: cuius ſententiam,quia patet,oſtendere ſuperuacaneum uidetur.

60.

SI mehercule, inquit, Vellei] Aut in his uerbis mendum eſt,aut quidpiam deſideratur. ꝙ ſi ita corrigas,ſanè hercule,inquit,Vellei;non erit,quo lector offendatur.ſubaudietur enim,paratus uenio : & optime cum ſequentibus ſententia conueniet.

64:

SENSVM,& rationem, & orationem,hæc eadem & caniculam non habere]Antiqui libri alij habent,ſenſum, & rationem, hæc eadem & caniculam non habere:alij,ſenſum, & rationem, & orationem, hæc eadem orionem,& caniculam non habere.emendo,ſenſum,& rationem,orionem hæc eadem, & caniculam non habere.

67:

IDAEIS indigenis]Idæis digitis,alij: utrunque deprauatum. ſequor Conſtantij Fanenſis, eruditi ſanè hominis & admodum diligentis, ſententiã,qui legit, Idæis Dactylis,ex Strabonis libro X.qui ſcribit, unum ex Idæis Dactylis Herculem fuiſſe nominatum. & ex Diodori ſexto,cuius hæc ſunt uerba:Primi in Creta circa Idam habitarunt Idæi Dactyli appellati.& infra, Scribunt unum ex eis appellatũ Herculem. Sic etiam legitur in Maffei libro. Digitis autem,ut idem Cõſtan

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tius recte conijcit, gloſſa fuit, uerbo Dactylis ſuperim poſitas: unde & indigitis, & indigenis errore aucto factum eſt.

71.

CVIVS Abazea ſunt inſtituta] Maffei liber, Cuius Sabazea: lego, Cui Sabazea: pro, in honorem cuius. Sabazius autem Dionyſij cognomen fuit: unde Sabazia ſacra. cuius nominis etymologiam Suidas exponit in uerbo Σαβάζιος, & Ariſtophanis interpres in Auibus, & Veſpis. ut fortaſſe apud Macrobium libro 1. Saturn. pagina 141. Legendum ſit, Sabazium, non, Sebadium.

72.

IN Palatio, & ædem Larũ] Lares inter res perniciosas annumerari mirabar, cum in Maffei uetuſto exemplari ſcriptũ animaduerti, in Palatio, & Orbonæ ad ædem Larum. quæ mihi lectio admodum ſanè placuit; quòd Febris, Orbona, Mala Fortuna, recte & uideri, & dici res perniciosæ poſſunt. quod ſi quis hoc argumento contentus nõ eſt, et, præter antiqui libri auctoritatem, amplius præterea deſiderat, Plinĩ audiat, cuius hæc ſunt uerba libro 2. cap. VII. nat. hiſt. Febri fanum in Palatio dicatum eſt, Orbonæ ad ædem Larium ara, & Malæ Fortunæ Exquilijs.

73.

POSTQVAM pater, &c.] Septenariũ hunc uerſum oportet eſſe, quemadmodum & inſequentes reliqui ſunt. ut autem legitur, pedibus recte diſtingui nõ poteſt. neq; ſecus habent antiqui libri. ſed animaduerti, uerſum, nulla mutatione, reſtitui poſſe, ſi ita

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ſcribatur,ut incipiat à uerbo, Appropinquat, & duæ præcedentes dictiones, tanquam ſuperioris uerſus extremæ,ſeiungantur.

78.

QVINAM Tantalidarum,&c.] Senarij tres iambici ſunt:quos nemo hactenus agnouit. mihi cum ſemper ipſa uerba poeticum quiddam olere uiſa ſunt, tum multo magis,poſteaquam in Maffei libro ſcriptũ legi,ſatias ſupplicij, non,ſatietas ſupplicij . quod cum animaduertiſſem,confugi ſtatim ad menſuram ; eáq; uſus,deprehendi uitium,quod propter continuatũ uerborum ordinem latebat.ſenarios inquam iambicos ex uetere poeta, eſſe comperi : qui ſunt ita diſtinguendi:

Quinam Tantalidarum internecioni modus
Paretur'? aut quænam unquam ob mortem Myrtili
Pœnis luendis dabitur ſatias ſupplicij ?

Satias autem pro ſatietas quandoq; ueteres dicebant: unde Lucretius libro II.feſſus ſatiate uidendi. & libro V.iuuabant Cum ſatiate cibi.

83:

IN ſecundo Conſulatu] Puto corrigendum, in ſecundo de Conſulatu:ut ſubaudiatur,libro.

86:

AETHEIVM] Plutarchus in Craſſo Ateium appellat:quo modo hic etiam legendum puto:quando eum Dion hiſtoriarum libro XXXIX. C. Ateium Capitonem nominat: Capito autem cognomen Ateiorũ, non Aetheiorum fuit.

89.

MINVS mirum eſt] Hæc tota ſomnij inter=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

pretatio conſtet è ſeptenarijs: itaq; non intelligo quid ſpectauerint ij, qui ueterem lectionẽ mutarũt, et pro, Minus mirũ eſt, legere maluerunt, minus mirandũ eſt.

99.

POLYBVM Corinthium] Polidum Corinthiũ, Maffei liber, minus corrupte, ſed ut mundum tamen penitus non tollat: nam eſt ſcribendum, Polyidum Corinthium, ex Homeri loco, quem Cicero ſignificat, qui eſt Iliadis libro XIII. his uerbis:

Ἦν δέ τις ἐυφήνωρ πολυίδου μάντιος υἱὸς
ἀφνειὸς τ' ἀγαθός τε, κορινθοβι οἰκία ναίων,
ὅς ῥ' ὄβριμα εἰδὼς κῆρ' ὀλοὴν ἐπὶ νὸς ἔβαινε:
πολλάκι γὰρ οἱ ἔειπε γέρων ἀγαθὸς πολυίδος,
νόυσῳ ὑπ' ἀργαλέῃ φθίσθαι ὅις ἐν μεγάροισιν,
ἦ μετ' ἀχαιῶν νυσὶν ὑπὸ τρώεσσι δαμῆναι.

99:

DE principum filijs ſex ſingulis Etruriæ populis] Valerius Maximus nõ ſex, ſed decem fuiſſe tradit, qui ſingulis Etruriæ populis in diſciplinam traderentur.

99:

VT enim Aegyptij, ut Babylonij] Vt Aegyptij, ut Babylonij, libentius legerem; uel, Etenim Aegyptij, & Babylonij.

100.

SOMNIANDI cauſa excubabant] Videtur eſſe legendum, Incubabãt:, quo uerbo & Virgilius, de Latino Rege loquens, in eãdem ſentẽtiam libro VII. uſus eſt, cum inquit: Pellibus incubuit ſtratis ſomnoſq; petiuit. Incubabant enim, ut ſomnos caperent. at excubare contrarium ſignificat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

101:

PRAEROGATIVAM *etiam maiores omnes iustorum comitiorum esse uoluerunt*] Nō, *omnes, sed omen, ueram lectionem esse puto : quo modo etiā legitur pagina* 125.

102.

TIBI P. *Claudius*] *Puto legendum,* App. *Claudius: qui fuit* P. *Clodij frater, augur peritissimus, qui etiam de augurali scientia libros edidit . q̄ si, hūc esse Appium Claudium, probabitur : constabit ex hoc loco, uel ijs, qui iuuenes admodum essent,* Romæ *olim fieri augures licuisse, quippe cū triennio ante* Appij Aedilitatem Cicero *Consul fuerit,* Aedilitas *autem Consulatum quinquennio præcesserit: qui ante* XLIII. *ætatis annum nemini, nisi extra ordinem, dabatur: eoq̄; anno qui Consules fiebant, suo anno Consules fieri dicebantur: quod alibi* Cicero *sibi contigisse dicit . sed hac de re & plenius, et distinctius in eo libro, quem de magistratibus Romanis aggressi sumus.*

102:

ROMVLVS *pulcher in alto Quærit* Auentino] *Liuius aliter: non enim Romulum, sed Remum in Auentino obseruasse tradit.*

106:

VERISIMILE *est*] *Ordinem uerborum & sententiam secuti sic emendauimus; cum antea legeretur, ueriſimiles.*

107.

PERMISTI *cum corpore animi*] *Nihil mu-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

to,neque mutandum censeo : fuit tamen, cum dictionem,animi,crederem abundare.

107:

VT enim Ceos] Particulæ,ut,non uideo quid respondeat. omnino in Ciceronis scriptis nonnulla deprehenduntur,quæ non habent quò referantur: sed utrũ id scriptoris, an librariorum uitio sit assignandum, ignoro. hic quidem unius literæ mutatione restitui poterit, Etenim Ceos.

116.

INDVCITIS] Duo uerba,quæ sequuntur, Captiones,& Explicetis,facile me adducunt, ut legendum putem,Induitis:qua ratione item in Verrem dixit,induere se in laqueos:& Lucretius libro IIII. Ac nos in fraudem induimus frustra nimis ipsi.

129:

AVT ea ne ipsi quidem dij significare possunt] Mihi hoc totum frustra uidetur inculcatum:quorsum enim, cum idem significet id quod dixit, Aut, quid euenturum sit,ignorant?

130.

NEGANT enim id esse alienũ maiestatis deorum,scilicet causas omnium introspicere] Apparet, hæc præcedentibus esse attexenda, locumq; ita corrigẽdum:Negant etiam id esse alienum maiestatis deorũ, scilicet,casas omnium introspicere. quo.n. ordine Chrysippus,Diogenes,& Antipater rationes, cur diuinatio esset,attulerunt: eodem ordine eas ipsas rationes conatur Cicero confutare. Negant etiã,inquit,id esse alienum maiestatis deorum, casas omnium introspicere:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

ἐφ ὁνεικῶς: quasi dicat; Maxime est alienum maiestatis deorum, casas omnium introspicere, ut uideant quid cuiq; conducat. & dixit casas potius, quàm domos, ut humilitate uerbi maior esset ironia: domos enim principes uiri habitare solent, casas non solent, quæ agrestium propriæ sunt. Dictionem autem illam, scilicet, ita accipimus, ut per ironiã posita sit, non ut, id est, significet. Neq;, Maiestate, lego, pro maiestatis; cum alienus etiam generandi casu coniungatur: ut libro 1. de Finibus 51. Quis alienum putet eius esse dignitatis, quã mihi quisq; tribuit? & de Vniuersitate 198. Naturã fugientem, & eius copulationis alienã. & Sallustius in Cat. Domus D. Bruti propinqua foro, neq; aliena consilij propter Semproniã. & Lucretius libro VI. Alienáq; pacis eorum. & infra, Nec tamen hæc ita sunt aliarum rerum aliena.

131.

QVORVM interpres] L. Cotta: de quo Suetonius in Iulio Cæsare his uerbis. Percrebuit fama, L. Cottam XV uirum sententiam dicturum, ut, quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos nisi à Rege non posse uinci, Cæsar Rex appellaretur. Ex quo Ciceronis locus illustratur, & simul intelligitur, libris sibyllinis interpretandis XV uiros præfuisse.

131.

QVAE Ennius fecit] Puto hoc inducendum, ut glossam præcedentis uerbi.

139.

STIRPES omnes eijciendæ sunt] Elidẽdæ, non dubito quin corrigendum sit, ut cum uerbo, stirpes, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

cum uerbo item, propaganda, quod in superiore membro positum est, in tralatione consentiat. Sic etiam locutus est Tusculanarum quæstionum libro 3. pagina 208: Stirpes, inquit, ægritudinis, trunco euerso, omnes elidendæ.

141.

QVID autem magnum, & naufragum illum sine nomine in riuo esse lapsum?] Tollenda stellulæ nota, nescio quo modo è regione posita. sensus est: quid mirum est, naufragũ quoq; illum in riuo esse lapsum? intulit autem post uocem magnũ particulam, et, propterea quòd iam exemplum de Daphita, & de Philippo confutarat: quasi diceret, præterea.

160.

DISPVTARI solent nimirũ ista] Vetustum exemplar Maffei, Disputari solet nimirum ista: unde mihi orta coniectura est, nimirum ista, glossam fuisse, eamq; omnino esse inducendã: quod tamen prius non adducar ut faciam, quàm id mihi per antiquos libros licere perspiciam.

162.

VNDE enim illa] Rectius ex antiquo libro, Vnde est illa: nam coniunctio, enim, non ita cum præcedenti, aut cum insequenti membro cohæret.

163.

ATTICE * uidetur] Tale quidpiam suspicor deesse, Vt opinor: ut ita continuata oratione legatur. Attico, ut opinor, uidetur, mihi quidem certe, ex natura ortum esse ius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

167:

ESSE *uoluerunt*] Recte, *noluerunt*, legit iurisco sultorum princeps Alciatus in libello de quinq; pedũ præscriptione. & paulo post, Sed nos tres arbitri.

168.

SVIS, *omnibusq; naturæ coniunctos*] Suis coniunctos, non uideo quo sensu legatur. rectius uideretur, *sibi*.

170.

EOSDEM *migrare*] Eos demigrare, crederem esse corrigendum : & paulo post, Videar adduci, prouideam adduci.

170.

CVM *pro Ambio*] Quis hic Ambius fuerit, ignoratur: neq; pro eo Ciceronem, aut Pompeium dixisse, comperimus: utrunque autem pro Balbo, pro quo extat luculenta Ciceronis oratio : itaque corrigo, Cum pro Balbo, approbante Maffei libro manuscripto.

170:

QVAM *ex Quinto sæpe audio*] Ineptum, si ad amœnitatem referatur: potius referẽdum uidetur ad id, quod sequitur de Thebano Epirote : & pro, Quã, legendum, Quemadmodum: quam uocem ita scimus à librarijs nonnullis apice superimposito cõtrahi solere, ut interdum uel Quam, uel aliud simile potius, quàm quemadmodum, significare uideatur.

173.

NE'VE *nouos, sed ne aduenas*] Verã lectionẽ esse puto, Néue nouos, et ne aduenas; parua admodũ, et propè nulla mutatione ; siquidem, set, ueteres scri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

bebant pro,ſed; & ſæpe hoc mendi genus deprehendimus,cum alicuius uerbi prima litera ex ultima antecedentis ſumpta, & repetita eſt. Maffei liber habet, Néue nouos,ſiue aduenas.antiquitatem magis oleret, Néue nouos,néue aduenas.

173.

TEMPLA liberata et efflata]Ex antiquorum teſtimonio,& auctoritate legendum eſt, Effata. nam M.Varro de lingua lat.Hinc, inquit,effata dicuntur, q̃ augures finem auſpiciorũ cœleſtium extra urbem agris ſint effati.hinc effari templa dicuntur. ab auguribus effantur,qui in his fines ſunt. hinc fana nominata,q̃ Pontifices in ſacrãdo fati ſint finem.Et Gellius lib. xiij.cap.xiiij. de pomœrio his uerbis. Pomœrium quid eſſet,Augures populi R.qui libros de auſpicijs ſcripſerunt,iſtiuſmodi ſententia definierunt. Pomœriũ eſt locus intra agrum effatum,per totius urbis circuitũ penè muros,regionibus certis determinatus:qui facit finem urbani auſpicij. & in eodem cap. neq; poſtea D. Iulius,cum pomœrium proferret,intra effatos urbis fines incluſerit. Pomœrium eſt circa murum locus, quẽ in condendis urbibus quondam Hetruſci, quà murũ ducturi erant,certis circa terminis inaugurato conſecrabant.Vti appareat,effari, & conſecrari idem eſſe. Præterea Liuius lib.1. Iouis Statoris ædem uotam, ut Romulus ante uouerat: ſed fanum tantum, id eſt locus templo effatus iam ſacratus fuerat.

174.

VT et tu rogas]Alluſit ad tabellas,in quibus ſcriptum erat, uti rogas. Vide ad Atticum lib.1.& Liuium

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

uium libro XXXIII.

175.

MALAE Fortunæ,deteſtatæq;] *In antiquioribus libris,*Malæ Fortunæ *deteſtatur. ut exiſtimem uerbum,deteſtatur, eſſe inducendum , ueluti gloſſam ab aliquo ad ſcriptam ad id,quod ſequitur,* Quæ omnia *eiuſmodi repudianda ſunt : ut oſtenderet* Ciceronem *eiuſmodi omnia deteſtari.*

177.

EVMOLPIDAEQVE NOSTRI] *Aut corrigendum,* Eumolpidæq; ueſtri : *aut in nominibus perſonarum error eſt:nam* Eumolpidæ *ſacerdotes erãt* Athenis. *repetam igitur quod ſupra eſt, idq;,ut eſt in* Maffei *libro , perſcribam .* Verſatur oratio . at uero, *quod ſequitur,quo modo aut tu aſſentiare,aut ego reprehendam?* M.*ſanè quæro* Tite. *quid tandem id eſt?* Att.*De nocturnis ſacrificijs mulierum.* M.*Ego uero aſſentior,excepto præſertim in ipſa lege ſolenni ſacrificio ac publico.* Att. *Quid ergo aget* Iacchus, Eumolpidæq; *noſtri, & auguſta illa myſteria : ſiquidem ſacra nocturna tollimus ? non enim populo R. ſed omnibus bonis,firmiſq; populis leges damus, excipis, credo, illa, quibus ipſi initiati ſumus.* M.*Ego uero,* &c. Hoc totũ uacare mendo exiſtimamus . nam illud , *ſanè quæro* Tite, *refertur ad memoriam . quæro inquit , quid ſit quod in lege ſequitur . deinde , quaſi reminiſci non poſſet,infert . quid tandem id eſt ?*

182:

ASTIM *cum illo*] Ex Maffei *libro legendũ eſt, ne in* Aſtico *ſepeliretur.* Aſticus *autem locus erat* Athe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

nis, ubi liberi homines sepeliebantur, cum alibi merce dem pro sepulcro penderent.

182:

DOMVSQVE *funeris*] Dominusq; *funeris, opinor emendandum : quemadmodum etiam in oratione in Vatinium dixit,* Dominus epuli.

188:

PERTVRBANDAS] *Tollenda asterisci nota sine causa apposita.*

186:

SAPIENTIA *maiore nihilo uide*] Alij, *Nihilo uideris, sensu mihi quidem parum probato.* Maffei *liber habet, sapientia inde maiorum nõne uides, quod: ut putem esse legendum: sapientiam maiorum nonne uides, quòd concessa &c.*

189.

QVOD *si is casus. &c.*] Hic *locus ex* Maffei *libro ita uidetur esse corrigendus. Quòd si is casus fuisset rerum, quas pro salute* Reip. *gessimus, ut non omnibus gratus esset, & si nos multitudinis uis furentis in flammata inuidia pepulisset ,* Tribunusq; *aliquis in me populum, sicut* Gracchus *in* Lenatem, Saturninus *in* Metellum, *incitasset: ferremus ó* Quinte frater: *etc.*

290:

QVI *eas frangere deberent, cupiditatis eiusdem tenerentur?*] Et *si teneor cum genitiuo legitur apud* Plautum : *tamen & ad sententiam , & ad usum loquendi magis placeret hæc lectio :* Qui *eas frangere deberent, eisdem tenerentur.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

190:

QVAECVNQVE *mutatio morum extiterit, eandem in populo ſecuturam*] Cum de præteritis oratio ſit, apparet legendum eſſe, In populo ſecutam.

190:

IVDICANDO *quin in lege*] In uerbo, quin mendum eſſe conſtat : neque uetuſti libri diſcrepant. forte, itemq;, legendum ſit.

191:

FLETVS] Fluctus, recte putat eſſe legendum Hieronymus Ferrarius uir pereruditus. eſt autem ſenſus: Faciebat Gratidius Arpini, quod poſt Romæ filius eius Marius fecit. hoc autem translatis uerbis elegãter expreſſit.

191:

AC *noſtro quidem, qui cum*] Si relatiuum, qui, tollatur, mendi nihil ſupererit. non enim aſſentior ijs, qui illud, Ac noſtro quidem cum præcedenti membro connectunt: ex quo inepta planè, atque inſulſa fieret ſententia. noſter autem ſine ſubſtantiuo quandoque ueteres uſurpabant, ut Terentius in Phorm. Noſter, quid ageret, neſcire: et Cicero in epiſt. fam. 236: Quòd noſtra tibi gratias agit.

192:

DILIGENTIAE *memoriam eſſe*] Corrigo ex Maffei libro & ex ſenſu, diligentis memoriæ eſſe. nam illud, diligentiæ memoriam eſſe, frigidam habet ſententiam, & perabſurdam.

192:

OPEM *referre*] Opem Reip. ferre, coniecturam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

secutus emendo. erroris origo, ut opinor, ea fuit, quòd in antiquis libris cum scriptum esset, R. P. *ferre, pro Reipublicæ ferre, ab imperitis immutatum est, & scriptum referre.*

193.

SERVI, *& latrones*] *In antiquis libris, Serui atque patroni, &, Serui, & patroni tui, legebatur: nos, Serui & latrones, emendauimus: ut tamen, si quis melius attulerit, libenter eum secuturi simus.*

193.

SEQVITVR *de captis pecunijs, de ambitu legis*] *Adiutus à uetere scriptura emendaui: Sequuntur de captis pecunijs, de ambitu leges. duo enim capita, quorum alterum ad captas pecunias, alterum ad ambitum pertineret, leges appellat: ut paulo ante, cũ dixit, Leges præclarissimæ de* XII. *tabulis translatæ duæ, quarum altera priuilegia tollit, altera de capite ciuis rogari, nisi maximo comitiatu, uetat.*

196.

EXPLICANDVM *uidetur, esse cognitio*] *Verba Platonis in Timæo hæc sunt.* ὡς ἄρα τοὺς λόγους, ὧν περ εἰσὶν ἐξήγηται, τούτων αὐτῶν καὶ συγγενεῖς ὄντας. *ex quibus apparet legendum esse, cognatio; non, cognitio: ut fortasse ita locus restituendus sit. In omni oratione, cum ijs rebus, de quibus explicatur, uidetur esse cognatio.*

196.

RECTE *ne igitur, &c.*] *Videtur ita corrigendum. Recte ne igitur unum mundum dixerimus; an fuit, plures & innumerabiles, dicta uerius et melius?*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

tranſtulit enim Platonis locum totidem uerbis: quem ſubijciemus, ut, ſi quis uelit, conferre poſſit. πότερον οὖν ὀρθῶς ἕνα οὐρανὸν προσειρήκαμεν; ἢ, πολλοὺς καὶ ἀπείρους, λέγειν ἦν ὀρθότερον.

197.

DEIVNCTA] *Ex ſenſu, & ex Platone corrigo, Deuincta.*

197.

ALTERA *gigneretur*] *Alter, legendum eſſe, & ſenſus & uerba Platonis oſtendunt. mirū autem, tam multis mendis hunc de uniuerſitate librum ad hunc diem refertum fuiſſe, cum ex collatione Platonis non ille quidem ubique, ſed certe plurimis in locis potuerit emendari.*

198.

CONCLVDVNTVR: *& globoſus*] *Recte: neque mutatione opus eſt. græce tamen ſic:* διὸ καὶ σφαιροειδής. *quod eſt, Quare & globoſus.*

198.

QVOAD *eius præſtabat iudicio diſſimilitudini ſimilitudo*] *Senſus requirit, ut legatur, Quòd eius: idq; potius græca uerba ſignificant:* νομίσας μιξίῳ κάλλιον ὅμοιον ἀνομοίου.

198.

INGRESSVS *corpore ſuſtineret*] *Maffei liber, Ingreſſurus corpus ſuſtineret. ueram lectionē puto, Quibus ingreſſus corpus ſuſtineret. græca uerba,* οὐδ' ὅλως τῆς περὶ τὰ βάσιν ὑπηρεσίας.

198.

FIGVRAE *eius*] *Antea, Figuratus. nos græca*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

uerba secuti, Figuræ eius, emendauimus, & proxime, cohiberet maxime, cum antea legeretur, cohiberet. maxima. quo loco sententiam distinctio mutabat.

198:

QVI *erat*] Græca lectio, ὄντ᾽ ἀεὶ λογισμὸς θεοῦ: *ut uideatur legendum, Qui semper erat.*

198:

NATVRAM QVE *illam, quam alterius diximus, uel cum eadem coniunxit*] Vel, *expungendum*; &, *ui, reponendum*. τὴν θατέρου φύσιν δύσμικτον οὖσαν εἰς ταυτὸ σωματμόπιον βίᾳ.

198:

PERMISCENS *cũ materia*] *Distinguendum à superioribus, et, Autem, addendum: ut sit, Permiscens autem cũ materia.* μιγνὺς δ᾽ ἐ μετὰ τῆς οὐσίας.

199.

ATQVE *ita cum alterum esset exteriorem amplexus orbem*] Et *sensus, et græca lectio indicat hæc duo uerba desiderari, Alterum interiorem: ut hic ordo sit, Atque ita cum alterum esset exteriorem, alterum interiorem amplexus orbem. quod etiam ex insequenti membro clarius ostenditur, cum subijciat, illũ eiusdem naturæ, hunc alterius nominauit. græca uerba Platonis hæc sunt:* καὶ τὸν μὲν ἔξω, τὴν δ᾽ ἐντὸς ἐποιήσατο τὸν κύκλον, τῷ μὲν οὖν ἔξω φορὰν ἐπεφύκμισεν εἶναι ταυτοῦ φύσεως, τῷ δ᾽ ἐντὸς τῆς θατέρου.

199.

EAM QVE, *quæ erat eiusdem, detorsit à latere in dextram partem; hanc autẽ citimã & à media*] Ex græcis uerbis uidetur emendandũ, Eumq;, *qui erat*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

eiusdem, detorsit à latere in dextrã partem; hunc autem alterius, à media etc. est enim de orbibus oratio, ut in Platone perspicitur. & uerbum, citimam, nõ est in Maffei libro, sed, item, pro eo.

199:

RATIONIS, contentionisq; etc.] Totum hunc locum opinor ita esse corrigendum: Rationis cõcentionisq; (ἁρμονίη græce) compos & particeps: quo nihil ab optimo & præstantissimo sempiternarũ rerum et sub intelligentiam cadentium genitore melius procreatum. λογισμοῦ δὲ μετέχουσα καὶ ἁρμονίας ψυχή. τῶν νοητῶν ἀεὶ τε ὄντων ὑπὸ τοῦ ἀρίστου, ἀρίστη γενομένη τῶν γεννηθέντων.

199:

QVIPPE qui, &c.] Hic locus ex græcis uerbis ita corrigendus. Quippe qui ex eadẽ iunctus, alteraq; natura, adiuncta materia, temperatione trium partium, proportione compactus, se ipse conuersans, cum materiam mutabilem arripuit, & cum rursus indiuiduam atque simplicem, in se omnis mouetur, etc.

199:

RATIO autem uera] Alij, Ratio autẽ utraq;, non recte. ijsdem enim uerbis græca lectio respondet: λόγος δὲ ἀληθής.

200.

SINE uoce, & sine ullo sono] Si quis græcam lectionem sequatur, intelliget addendum, reuoluta: φερόμενος ἀνὰ φθόγγου καὶ ἠχῆς. & quod sequitur, legendum, cum eam partem; non, cum eandem partẽ: ex græcis uerbis, ὅταν μὲν περὶ τὸ αὐτὸν γίγνηται.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

200.

ORBIS *illius generis alterius*] *Vt hoc totum ſine interſpiratione cum ſuperioribus continuetur, & omnia referantur ad illud, Tum opiniones: crederem legendum, Orbiſq; illius generis alterius: ex græcis uerbis,* καὶ ὁ τοῦ θατέρου κύκλος. *quæ etiam uocem, Illius, uacare ſignificant.*

200.

ITA *uim ſuam*] *Recte à ſuperioribus interuallo diſtinctum: nam ad quinquaginta uerſus intercepti ſunt.*

200.

QVANDO *igitur, &c.*] *Hoc totum ſi cũ græco conferas, intelliges ad hunc ferè modũ eſſe reſtituendũ. Quando igitur unũquodq; eorum ſyderum curſum decorũ eſt adeptum, quibus erat motus tẽporis cõſignãdus; colligataq; corpora uinculis animalibus animantia orta ſunt: tum imperio parere didicerunt.*

201.

TERTIVM * *terreſtre quartum*] *Reſtituo, Tertiũ aquatile, terreſtre quartũ. hæc enim græca uerba:* τρίτη δὲ ἔνυδρον εἶδος: πεζὸν δὲ καὶ χέρσαιον, τέταρτον.

201.

CVM QVE *ſimilem uniuerſitatis naturæ effice re uellet*] *Nihil muto, tamen magis arrideret, Vniuerſitatis figuræ, quàm, uniuerſitatis naturæ.* τῷ δὲ παντὶ προσεικάζων.

201.

COMITE QVE *eum ſapientia quamoptimæ*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

mentis effecit] Adscribam græca uerba, quibus latina haud plane respondent. τίθησί τε εἰς τιὼ τοῦ κρατίστου φρόνησιν, ἐκείνῳ ξωεπόμενον.

201.

HVNC uarietate distinctum.] Ex Maffei libro, & ex Platone, Hac uarietate distinctum, reſtituo.

201.

IAM uero terrã, &c.] Græca uerba recitemus. ut, quo modo latina ſint reſtituenda, uideamus. γὴν δὲ τροφόν μὴ ἡμετέραν, εἰλουμένην δὲ περὶ τὸν διὰ παντὸς πόλον τεταμένον, φυλάκα καὶ δημιουργὸν νυκτός τε καὶ ἡμέρας, ἐμηχανήσατο πρώτην καὶ πρεσβυτάτην σωμάτων ὅσα ἐντὸς οὐρανοῦ γέγονε. Ex quibus apparet, latinam orationem ita eſſe corrigendam. Iam uero terram, altricem noſtram, quæ traiecto axe ſuſtinetur, diei noctisq; effectricem, eandemq; cuſtodem, primã & antiquiſſimam corporum uoluit eſſe eorum, quæ intra cœlum gignerentur. Maffei liber nõ nihil hanc emendationem adiuuat: nam pro, eorum qui, habet eorum q;: cum uera lectio ſit, eorum quæ.

201.

RVRSVSQVE emerſi errorem incutiant rationis expertibus] Corrigo, terrorem incutiant, uel, ut eſt in Maffei libro, horrorem incutiant. καὶ πάλιν ἀναφανόμενοι φόβου καὶ συμφορὰ τῶν μετὰ ταῦτα γενησομένων τοῖς δωαμένοις λογίζεσθαι πέμπουσι.

201.

VSVRPARE, atque appellare uidemus] Paſſiue puto eſſe legendum, uſurpari atque appellari uidemus. nam in Platone, λεγομένους εἶναι.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

202:

NON *sunt dissoluta me inuito*] Alij, *Hæc sunt indissoluta me inuito. Corrigẽdum puto, Hæc sunt indissolubilia me inuito. hoc.n.græca uerba significant;* ἃ δι' ἐμοῦ γενόμενα, ἄλυτα ἐμοῦ γε θέλοντος. *id est, quæ per me facta sunt, nõ dissoluentur, si ego uoluero. Cicero uertit illud,* ἐμοῦ γε θέλοντος, *me inuito. quod tamen eandem habet sententiam, quam haberet, me uolente: ut, qui considerabit accuratius, intelliget.*

202:

TENEAT *autem oportebit, ut eodẽ nequid absit, quæ à me ipso effecta sint, quod deorum uitã possit adæquare*] *Corruptio locus, & fortasse mutilus: quem ex græcis uerbis qui uoluerit emẽdabit.* δεῖ δέ, εἰ μέλλει τέλεος ἱκανῶς εἶναι δι' ἐμοῦ δὲ ταῦτα γενόμενα, καὶ βίου μετάσχοντα, θεοῖς ἰσάζοιτ' ἄν. *ac fortasse non absurde, mutatione certe parua, sic corrigi possit. Teneat autem oportebit, ut ex eo nequid absit. sed quæ à me ipso effecta sint, deorũ uitæ possint adæquare. nam & Maffei liber uerbum, Quod, inducit.*

202:

SVPERIS'QVE *permistionis*] *Forte, superioris q; permistionis.* τὰ τῶν πρόσθεν ὑπόλοιπα κατεχέατο μίσγων.

202:

NISI *quòd, &c.*] *Plato sic.* ἀκήρατα δ' οὐκέτι κατὰ ταὐτὰ ὡσαύτως, ἀλλὰ δεύτερα καὶ τρίτα: *quæ referuntur ad uerbum* ὑπόλοιπα: *ut uideatur in Cicerone legendum: Nisi quòd nõ ita incorruptas, ut eæ quæ semper idem, sed à dijs secundas sumebat atq; tertias.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

202.

CVM autẽ animis corpora cum neceſſitate inſeuiſſet, cumq; ad corpora neceſſitate tum abſceſſio fieret, tum acceſſio, neceſſe erat, etc.] Trallatio cũ græcis uerbis non planè congruens. quòd ſi uerius uertere quis uelit, ita ſcribet. Cum autẽ animos corporibus neceſſitate inſeuiſſet, cumq; ad corpora tum acceſſio fieret, tum abſceſſio: primo neceſſe fuit ſenſum exiſtere unum, communemq; omnium, uehementiore motu excitatum, coniunctumq; naturæ. quã lectionem & antiqui libri quadam ex parte probant. Græca autem uerba hæc ſunt. ὁπότε δὴ σώμασιν ἐμφυτεύθειεν ἐξ ἀνάγκης, καὶ τὸ μὲν πρόσιον τὸ δὲ ἀπὸι τοῦ σώματος ἀνάπτων, πρῶτον μὲν αἴσθησιν ἀναγκαῖον, ἓν μίαν πᾶσιν ἐκεῖ βιαίων παθημάτων ξύμφυτον γίγνεσθαι.

203.

ALIOS in terra, alios in luna] Terrã & Lunã accuſandi caſu, rectius legetur. græca quidem uerba ſignificant, Solem & Lunam, non Terram & Lunam. τοὺς μὲν εἰς ἥλιον, τοὺς δ' εἰς σελήνην.

203.

DEINDE ut huic animanti, &c.] Si græca uerba ſequamur, ita corrigemus, Deinde ut huic animanti principes ſe duceſq; præberent, uitãq; eius pulcherrime regerent, et gubernarent, niſi ſi ipſe ſua culpa ſibi aliquid miſeriæ quæreret. καὶ πάνυ ὅσα ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐκείνοις ἀπεργασαμένοις ἄρχειν, καὶ κατὰ δύναμιν ὅτι κάλλιστα καὶ ἄριστα τὸ θνητὸν διακυβερνᾶν ζῷον, ὅτι μὴ κακῶν αὐτὸ ἑαυτῷ γίγνοιτο αἴτιον.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

203:

MODO *huc, modo illuc*] *Post hæc uerba, ubi ſpatium in noſtris libris eſt, amplius* LXXX *uerſus deſiderantur.*

203:

CVM *ignis oculorum cum eo igne, qui eſt ob os offuſus, ſe confudit, & contulit*] *Non nihil deeſt: nam in Platone ſic.* τοῦ περὶ τὸ πρόσωπον πυρὸς, τῷ περὶ πὴν ὄψιν πυρὶ, περὶ τὸ λεῖον καὶ λαμπρὸν ξυμπαγεῖ γιγνομένῳ.

203:

ADIVVANTIA *cauſarum*] *Lego, Adiumenta cauſarum, & ex Maffei libro, & ex Platonis uerbo: quod enim ille dixit,* ξωκάτια; *recte uertit Cicero, adiumenta cauſarum.*

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

SERIES LITERARVM.

ABCDEFGHIKLMNOPQRST
VXYZ, AA BB CC DD EE.

Omnes quaterniones.

APVD ALDI FILIOS.

VENETIIS, M.D. LII.

5817989

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

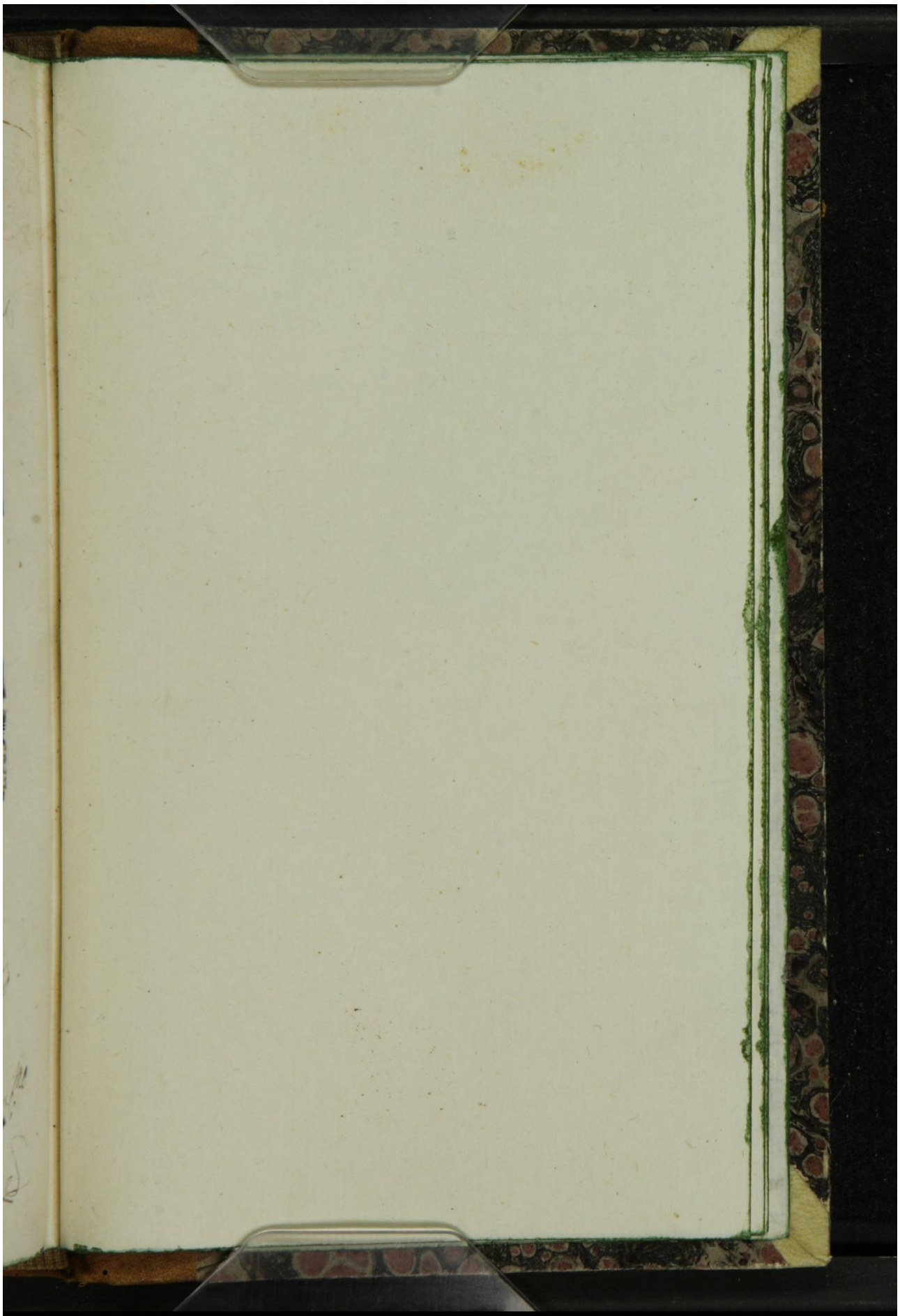

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

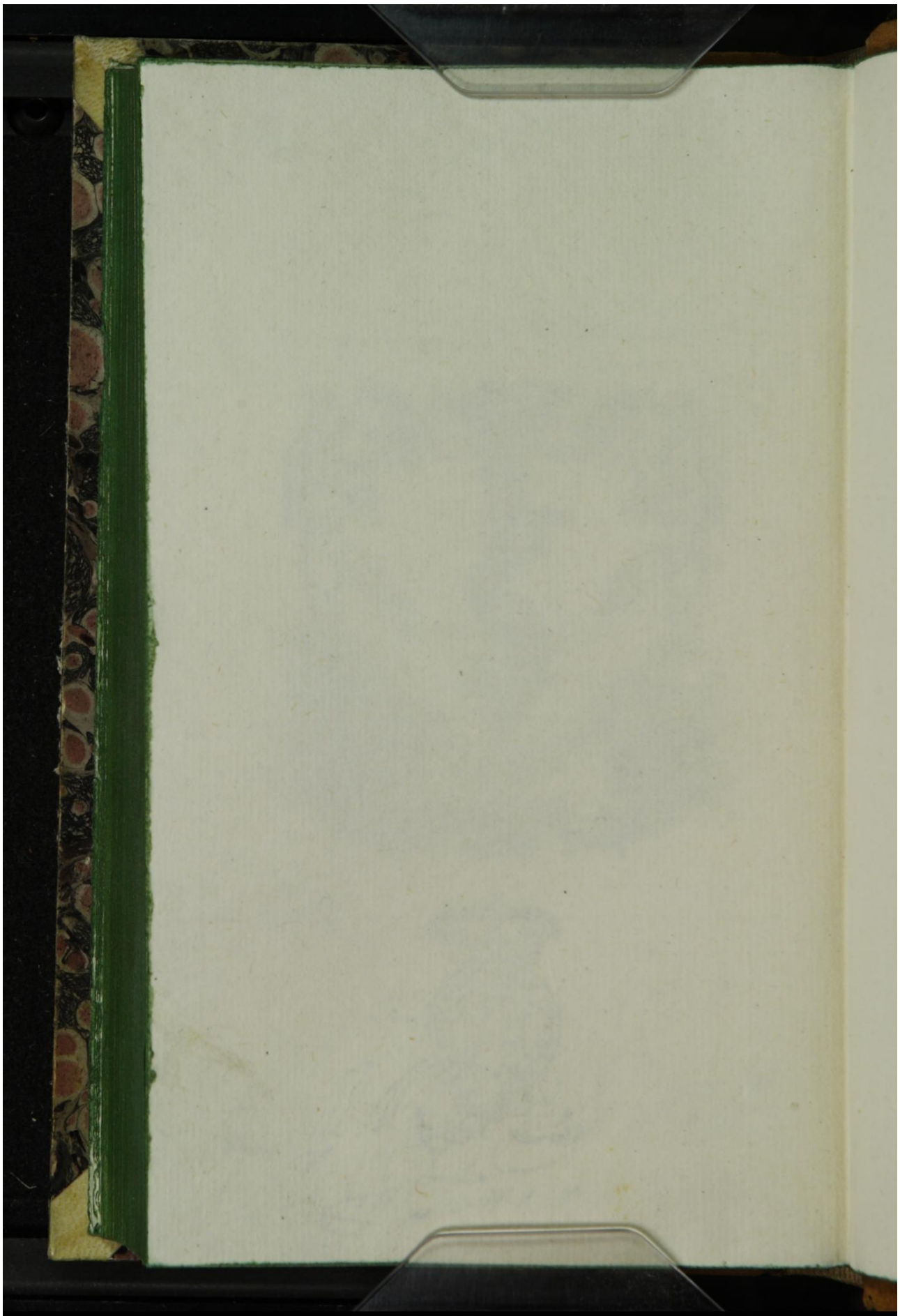

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

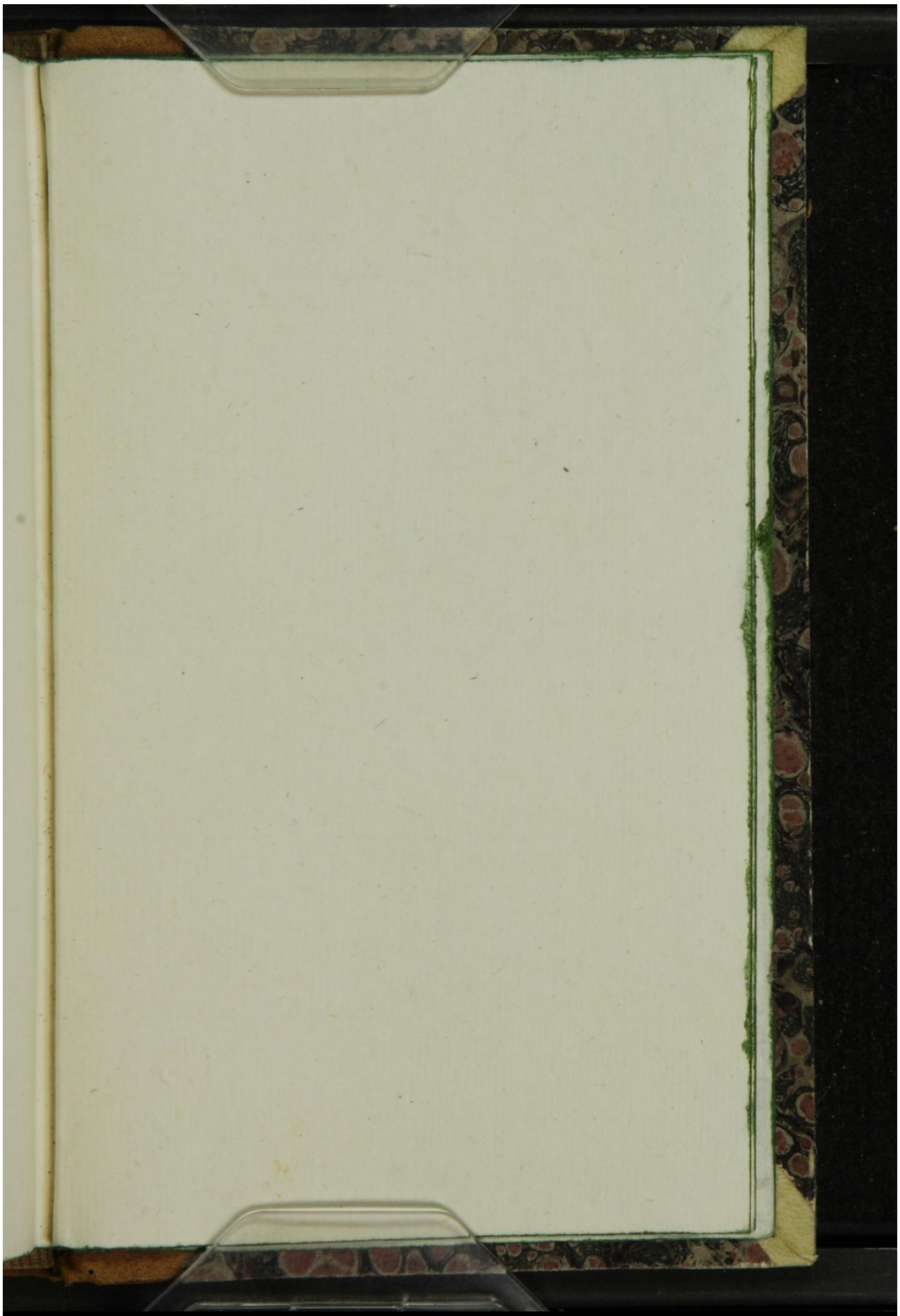

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

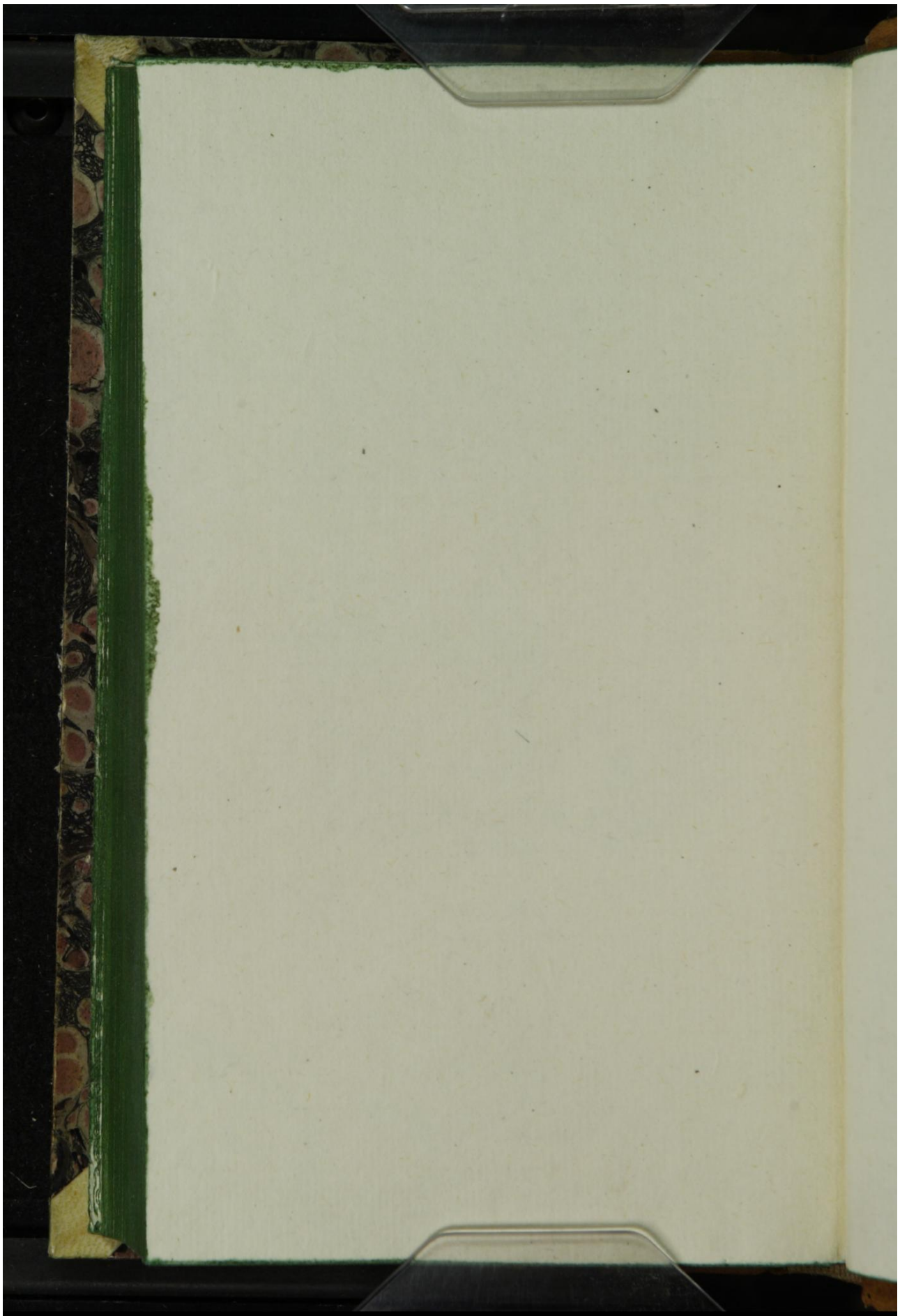

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

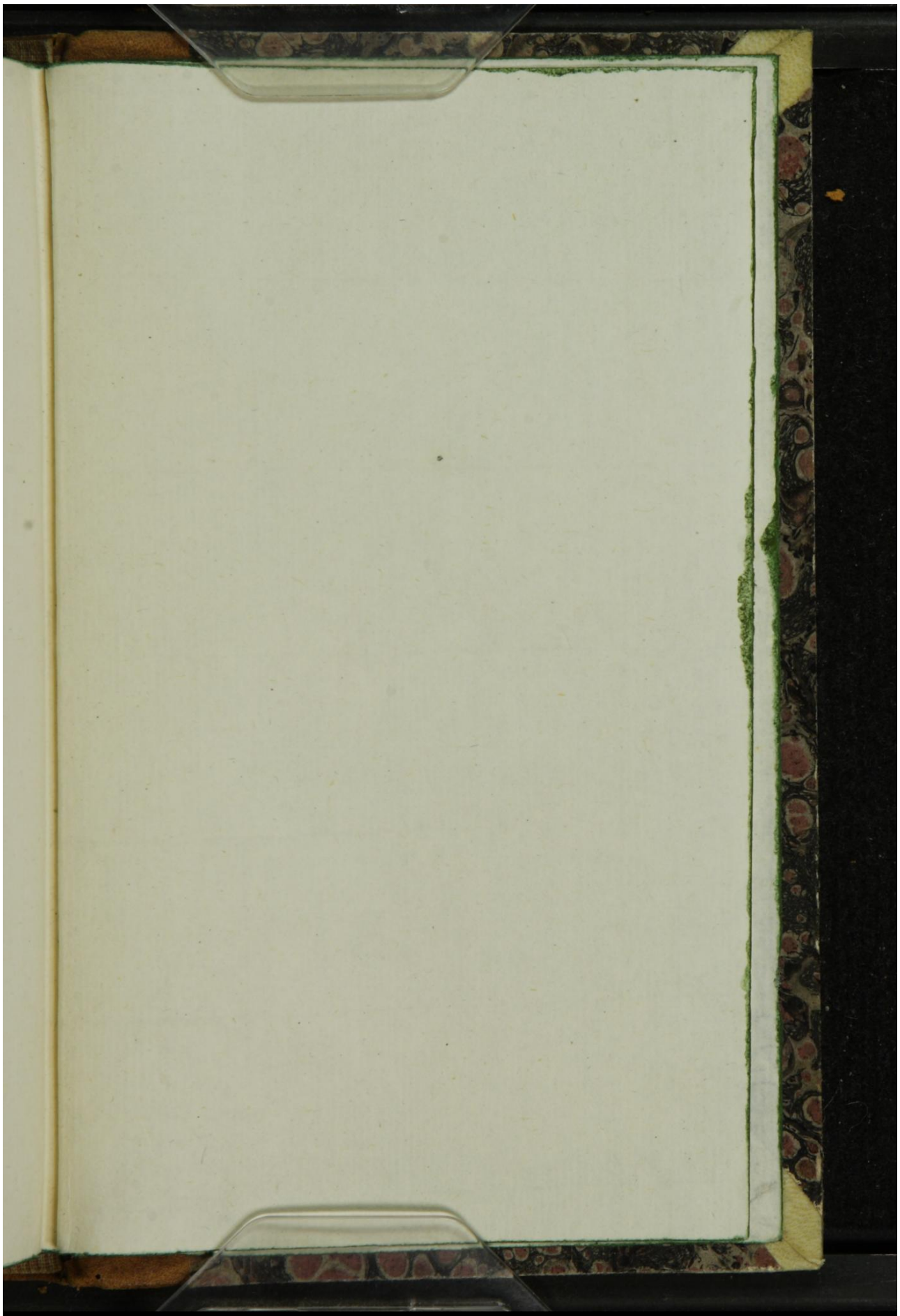

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

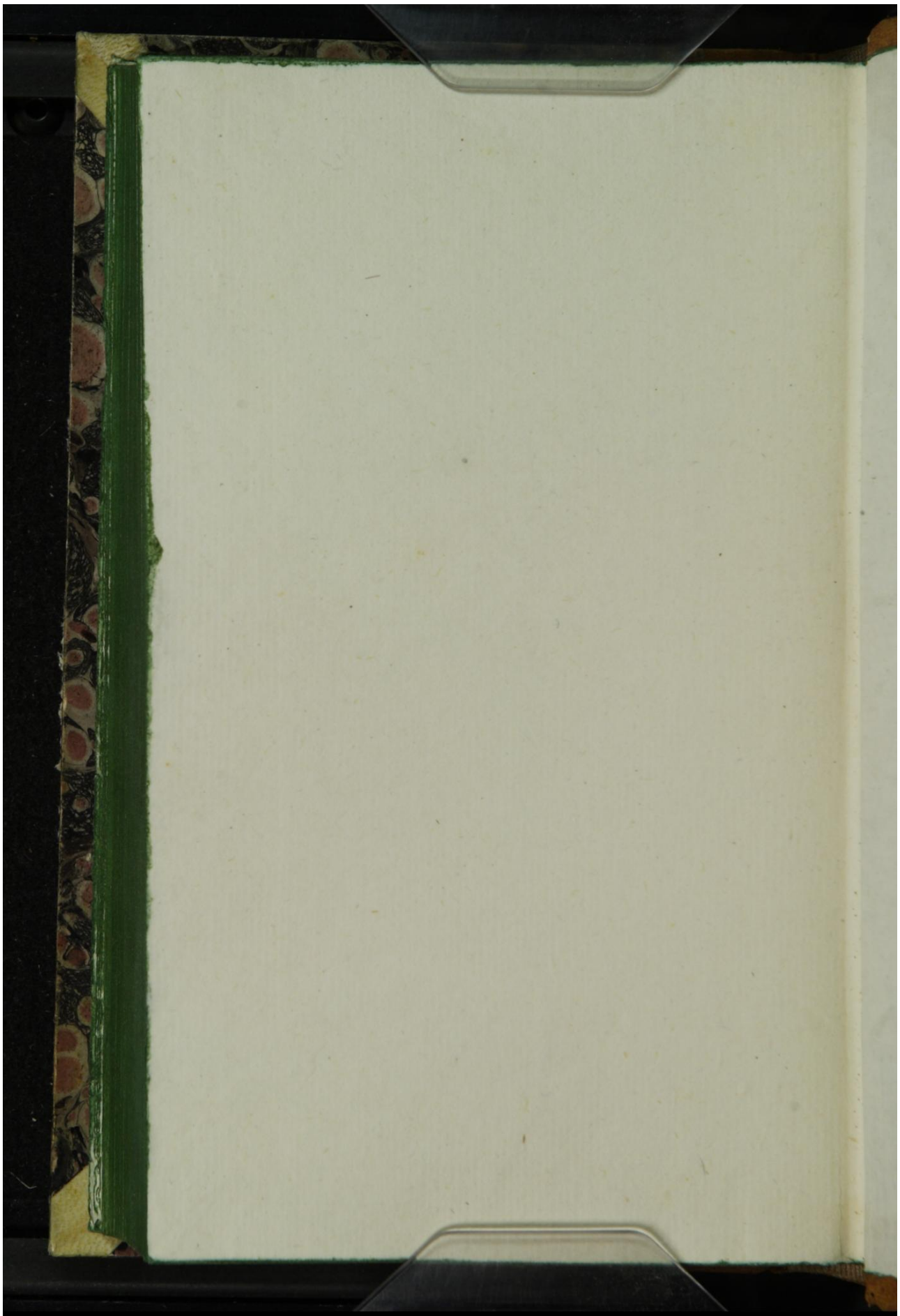

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1

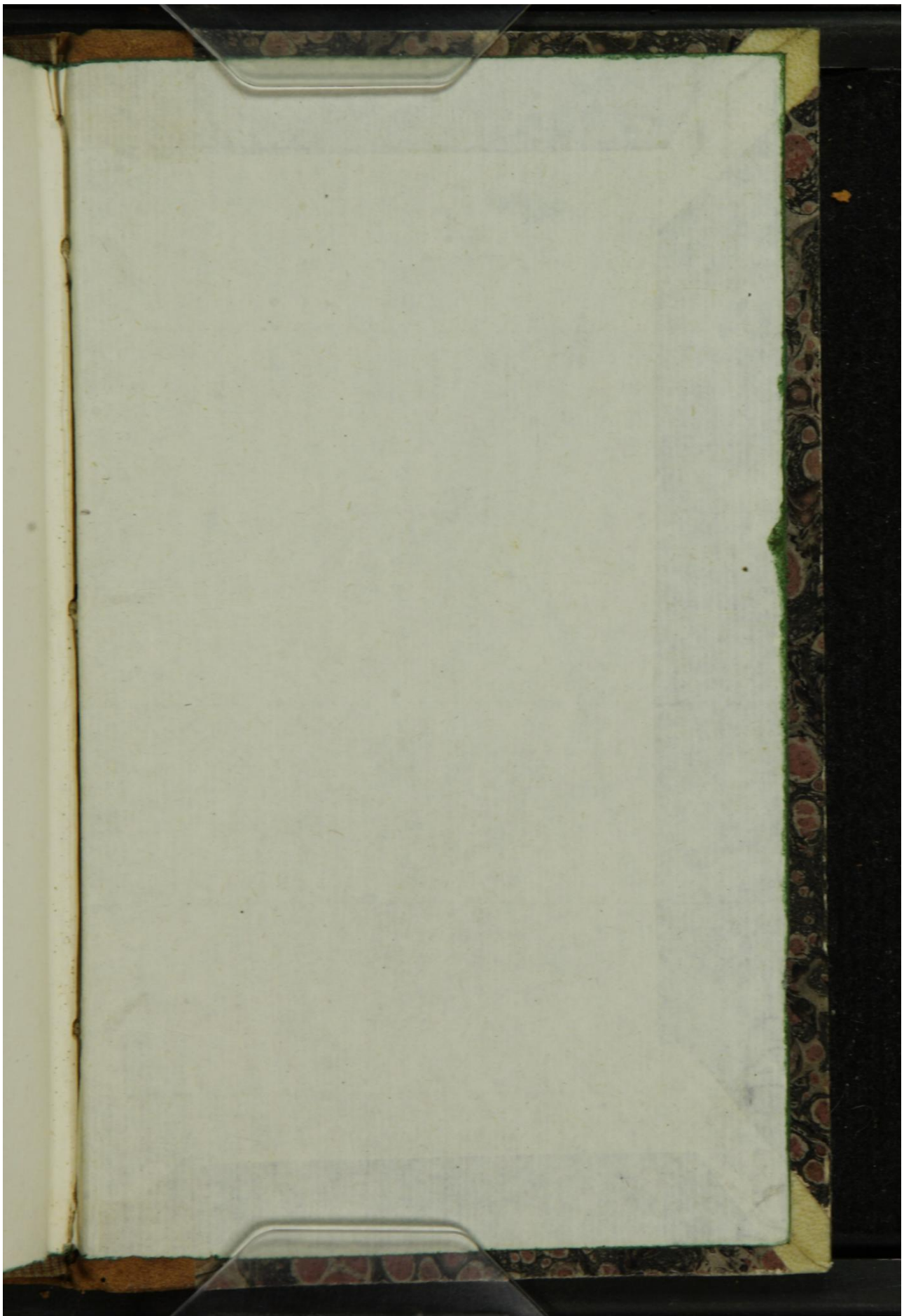

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.1.1